

GONAGASLAŠ
EANANDOALLO- JA BIEBMODEPARTEMEANTA

Od.prp. nr. 25

(2006–2007)

Boazodoallolága birra

Sisdoallu

1	Proposišuvnna váldosisdoallu...	5	8	Departemeantta árvoštallamat	29
			8.1	Álggahus.....	29
2	Láhkaevttohusa duogáš.....	7	8.2	Lága struktuvra ja huksehus.....	29
			8.3	Lága oppalaš vuolggasadji.....	31
3	Gulaskuddan ja ráddádallamat..	8	8.4	Lága ulbmil.....	32
3.1	Gulaskuddan.....	8	8.5	Boazodoalu riektevuodđu	
3.2	Ráddádallamat	9		ja boazodoalu areálat.....	33
			8.6	Vuoigatvuohta eaiggáduššat	
4	Dálá boazodoallu.....	11		bohccuid.....	34
4.1	Viidodat ja areálavuodđu.....	11	8.7	Siida.....	36
4.2	Organiseren	11	8.8	Siidaoassi	38
4.3	Boazodoalu luondduvuodus ja		8.9	Siidaoasi ásaheapmi.....	38
	olggaldas váikkuhanbealit	11	8.10	Buohtalas álggahansiidaoassi.....	39
4.4	Buvttadeapmi ja massin.....	12	8.11	Ovttasásson.....	40
4.5	Boazolohku ja guohtunresurssat ..	12	8.12	Ovttadássásašvuoda bealit	40
4.6	Dálkkádatrievdamat, boraspiret		8.13	Dábálaš mearrádusat boazodoalu	
	ja areáladilálašvuodat.....	12		birra.....	40
4.7	Boazodoallu kulturguoddin.....	13	8.14	Bealljemearka.....	40
			8.15	Orohat ja orohatstivren.....	41
5	Gustovaš riekti.....	14	8.16	Doaibmanjuolggadusat	42
5.1	Álggahus.....	14	8.17	Guohtungeavaheapmi	43
5.2	Boazodoalu riektevuodđu	14	8.18	Boazolohku.....	43
5.3	1978 boazodoalloláhka.....	15	8.19	Orohatplána	46
5.4	Dárbu rievdadit lága	19	8.20	Eananjuohkindikki sadji	47
			8.21	Mearridanváldi ja hálddašeapmi ..	48
6	Boazodoalloláogat Ruotas ja		8.22	Boazobearráigeahčču	48
	Suomas	21	8.23	Soabaheapmi	49
			8.24	Ráנגgáštusat (sankšuvnnat).....	49
7	Boazodoalloláhkálávdegotti		8.25	Gohččunváldi ja	
	árvalus	23		rievdadanvejolašvuohta.....	50
7.1	Lávdegotti oppalaš árvoštallamat .	23	9	Ekonomalaš, hálddahuslaš ja	
7.2	Siida.....	24		biraslaš váikkuhusat	51
7.3	Siidaoassi.....	24	10	Mearkkašumit iešgudet	
7.4	Buohtalas álggahansiidaoassi.....	25		mearrádusaide.....	52
7.5	Boazomearka	25			
7.6	Orohat ja orohatstivren	26			
7.7	Doaibmanjuolggadusat	26			
7.8	Boazolohku.....	27			
7.9	Boazodoallohálddahus.....	27			
7.10	Ráנגgáštusat.....	28			
				Evttohus Boazodoalloláhka.....	75

Od.prp. nr. 25

(2006–2007)

Boazodoallolága birra

*Eanandoallo- ja borramušdepartemeantta evttohus oddajagemánu 26. b.2007
dohkkehuvvon stáhtarádis seamma beaivve.
(Ráddehus Stoltenberg II)*

1 Proposišuvnna váldosisdoallu

Ráddehus ovddida dá odda boazodoallolága evttohusa. Ealahusa siskkáldas dilálašvuodaid hárrái árvaluvvojit rievdadusat dálá riektedili ektui. 1978 boazodoallolága mearrádusat dán hárrái eai leat báljo rievdan dan rájes go láhka bodii fápmui suoidnemánu 1. beaivvi 1979. Boazodoallolága rievdadusaid ferte geahččat ovttas Ráddehusa ja Stuoradikki boazodoallopoltihka bajit mihttomeriin ekonomalaš, ekologalaš ja kultuvrralaš guoddi boazodoalu birra. Deatalaš eaktu láhkaevttohusa barggus lea leamaš ahte boazodoallu ii birge biologalaš resurssaid haga, ja ahte dáid ferte guoddevaččat geavahit vai bistet boahhteáigái. Láhkarievdadusevttohusat leat viidáseappot hábmejuvvon dainnalágiin ahte buorebut dorjot dáid mihttomeriid. Dát sisttisoallá maiddáid lágalaš rámma mii sihkkarastá eanet iešstivrejumi boazodollui. Ráddehusa árvvoštallamiid mielde lea dát dárbbaslaš vai buorebut olahivččii mihttomeriid.

Evttohusa vuodđun lea Boazodoalloláhkálávdegotti čielggadus mii addui njukčamánu 15. beaivvi 2001 (NOU 2001:35 Forslag til endringer i reindrifstloven (sámegillii mielddus: Boazodoalloláhkálávdegotti evttohus), gulaskuddancealkámušat, oaiilat ovddiduvvon čadahuvvon ráddádallamiin Sámedikkiin ja Norgga Boazosápmelaččaid Riikka-servviin (NBR), ja oppalaš riektepoltihkalaš oainnut.

Departemeanta lea Boazodoalloláhkálávdegotti árvalusa mielde deattuhan boazodoalu kultuvrra ja árbevieruid nu guhkás go lea vejolaš vuhtii válddiidettiin daid beliid maid boazodoalloláhka galgá vuhtii váldit. Bargoovtastus *siida* lea ožžon guovddáš saji, ja dat lea hui deatalaš siskkáldas organiserema mearrádusain. Doaba siidaoassi árvaluvvo boahit dálá doalloovttadaga sadjai. Árvaluvvo addojuvvot vejolašvuhta ásahtit buohtalas doalu, buohtalas álggahansiidaoasi, vai buolvamolsumat manaše njuovžileappot. Leat maiddáid deattuhan sihkkarastit ovttaskas boazodolliid riektesihkarvuoda.

Departemeanta lea atnán ovttadássásašvuoda gažaldagaid guovddážiis. Vuodđun leat adnon Norgga geatnegasvuodát ON' nissonkonvenšuvnna hárrái, mii dál lea mearriduvvon šaddat Norgga rievtti oassin.

Orohatornet árvaluvvo jotkojuvvo, muhto orohatstivra nannejuvvo čielga priváhtarievttálaš orgánan. Orohaga doaimmanjuolggadusaid ráhka-deapmi šaddá okta orohatstivrra deataleamos doaimmain. Doaimmanjuolggadusat galget dárkileappot mearridit orohaga resurssaid geavaheami, main erenoamáš deatalaččat leat njuolggadusat guohtungeavaheami ja boazologu birra. Orohatplána, mii maiddáid lea dálá lágas, galgá dás duohko

addit dušše daid dieđuid boazodoalu birra, mat leat dárbbaslaččat almmolaš plánendoaimmaide.

Váldojurdda evttohusain lea ahte boazodoallu álgovuodus ii galgga dárbbasit leat almmolašvuoda geahču vuolde almmolašrievttálaš reguleremiid ja mearrádusaid bokte. Priváhta bealálaččat fertejit ieža sáhttit gávnnaht jierpmálaš ja bistevaš čovdosiid. Dan oktavuodas árvaluvvo mearrádus riidočoavdimiid birra soabaheami bokte almmá riekteásahusaid haga.

Sáhtta datte leat dárbbaslaš ahte eiseválddit dihto dilálašvuodain seahkánit áššái. Resursa- vuodu ja eará servodatberoštumiid vuhtii váldin sáhtta eaktudit eiseválddiid čadahit doaimmaid dan dihte go dilálašvuoha oppalohkái adno leat almmolaš áššin. Seammá sáhtta leat jus boazodoalu siskkáldas ovttasdoaimma ii doaimma, ja ášši ii sáhte čovdojuvvot almmá eiseválddiid giedahallama haga. Leat evttohuvvon ránggáštamearrádu- sat mat sáhttet dihto dilálašvuodain váldot atnui.

Almmolaš hálddašeami organiserema dáfus dán hárrái, árvala departemeanta ahte dálá ortnet jotkojuvvo. Dan dihte lea vuohkkaseamos mañidit gažaldaga sierra boazodoallobearraigeahču ásaheami birra. Čujuhit dán gažaldaga dárkilet guorahallamii 8. kapihttalas.

Láhka lea doaimmahuslaččat guorahallon ja čorgejuvvon. Dat lea dagahan ahte departemeanta, nugo láhkalávdegoddi árvalii, lea gávnnašan buoremussan ovddidit odđa lága. Boazodoal- loláhka geassemánu 9. b. 1978, nr. 49 eaktuduvvo nappo heaittihuvvot seammás go odđa lámka boahdá fápmui.

Odđa sámevuoigatvuodalávdegoddi namma- duvvui 2001:s. Lávdegoddi galgá čielggadit gažaldagaid sámi álbmoga rievttálaš dili birra eananvuoigatvuodaid ja geavahanvuoigatvuodaid hárrái, sámi guovlluin olggobealde Finnmárkku fylkka. Erenoamážit galget boazodoalu areálegea- vaheapmi ja vuoigatvuodat guorahallot. Nugo boahdá ovdan 2. ja 8. kapihttaliin, de lea Boazodoal- loláhkalávdegoddi mandáhta mearrideamis leamaš eaktun ahte vudolaš vuoigatvuodalaš gažaldagaid galgá odđa sámevuoigatvuodalávdegoddi guora- hallat.

Stuoradiggi mearridii finnmárkkulága 2005:s. Departemeanta árvoštallamiid mielde eai váikkut finnmárkkulága mearráduusat stuorrát daid dilálašvuodaid mat giedahallojuvvojit dán pro- posišuvnnas.

Odđa lágain barggadettiin lea departemeanta ráddádallan Sámedikkiin ja NBR:in, ja leat dollojuv- von oktiibuot čieža čoahkkima, main golbma ledje politihkalaš dásis. Ovdal mañemus čoahkkima oaččuiga Sámediggi ja NBR árvaluvvon lámka- teavstta. Láhkateakstaárvalus lea maiddá giedahal- lon Sámedikki ollesčoahkkimis. Ráddádallamat leat dollojuvvon soahpamuša mielde stáhtalaš eise- válddiid ja Sámedikki ráddádallamiid birra, mearri- duvvon gonagaslaš resolušuvnna bokte suoid- nemánu 1. b. 2005. Ráddehusa oainnu mielde leat ráddádallamat leamaš sihke viidát ja dievaslaččat. Ráddádallamiid sisdoalu birra mitaluvvo dárki- leappot 3. ja 8. kapihttaliin, dás maiddá gokko lága sisdoalu dáfus lea ovttaoaivilvuoha ja gokko fas ii leat.

2 Láhkaevttohusa duogáš

Dálá boazodoalloláhka mearriduvvui 1978:s. Láhka ođasmahttojuvvui 1996:s. Ođasmahttinbarggu duogázin ledje resursadilálašvuodát Finnmarkkus, riektedilálašvuodát Lulli-Trøndelága/Hedmarkku boazodoalloguovllus ja sámepolitihkalaš ovdáneapmi man olis čuovvui ahte Sámediggi oáččui válldi nammadit miellahtuid stivrenorgánaide. Lei unnán sáhka stivrejumi, hálddašeami ja siskkáldas dilálašvuodaid birra.

Jagi 1998/99 boazodoallošiehtadallamiid okta-vođas gáibidii Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvi ahte ásahuvvo boazodoalloláhkálávdegoddi oppalaččat guorahallat boazodoallolága. Dasto sohppojuvvui álggahit ođasmahttinbarggu mearrádusaid hárrái mat gusket stivrejupmái, hálddašeapmái ja boazodoalu siskkáldas áššiide. Eaktuduvvui ahte vuđolaš riektegažaldagaid galgá odđa sámevuoigatvuodálávdegoddi guorahallat. Dát bodii ovdan Sd.prp. nr 49 (1997–1998) *Boazodoallošiehtadusa birra* dainna lágiin (dás jorgaluvvon):

«Departemeanta eaktuda dán vuodul ahte boazodoallolága rievdadeapmi, boazodoalu vuđolaš riektegažaldagaid hárrái, ferte vuos árvvoštallot Sámevuoigatvuodálávdegotti viidáset barggus. Dat lea hui áigeáddjás proseassa. Almmotge lea čielggas ahte lea sihke sáva- hahtti ja dárbbášlaš rievdadit ja ođasmahttit lága mearrádusaid hálddašeami ja siskkáldas beliid hárrái.»

Skábmamánu 5. beaivvi 1998 nammadii Eanandoalodepartemeanta láhkalávdegotti mii oáččui dán mandáhta:

«Lávdegoddi galgá guorahallat geassemánu 9. beaivvi 1978 Boazodoallolága dainna ulbmiliin ahte rievdadit mearrádusaid dán hárrái:

1. Boazodoalu stivrejupmi ja hálddašeapmi.
2. Boazodoalu siskkáldas dilálašvuodát, dás maiddái ovttaskas boazoeaiggádiid riektedilálašvuodta.»

Lávdegoddái nammaduvvojedje čuovvovaš olbmot:

- Professor dr. juris Kirsti Strøm Bull, Oslo
- Boazoeaiggát Johan Mathis Turi, Guovdageaidnu
- Boazoeaiggát Inger Anita Smuk, Unjárga
- Boazoeaiggát John Henrik Eira, Kárášjohka
- Boazoeaiggát Aud Renander, Rennebu
- Boazoeaiggát Betty Kappfjell, Grane
- Boazoeaiggát Karen Marie Eira Buljo, Guovdageaidnu
- Advokáhtta Erik Keiserud, Bærum
- Ekspedišuvdnahoavda Arne G. Arnesen, Ski
- Boazodoallohoavda Jon Meløy, Kárášjohka
- Seniordutki dr. art. Nils Oskal, Guovdageaidnu

Professor dr. juris Kirsti Strøm Bull nammaduvvui lávdegotti jodiheaddjin.

Aud Renander luobai lávdegottis 2000 giđa. Su sadjai ii nammaduvvon oktage, go árvvoštallui ahte lávdegoddi lea ollen nu guhkás bargguin ahte ii leat ulbmillaš nammadit odđa lahtu. Lávdegoddi jatkii barggus dainna 10 báhcán miellahtuin.

Lávdegoddi geigii evttohusas njukčamánu 15. beaivvi 2001. Čielggadeapmi lea prentejuvvon NOU 2001:35. Muđui láhkalávdegotti barggu duogáza hárrái čujuhuvvo čielggadeami čuoggái 2.1.

3 Gulaskuddan ja ráđđádallamat

3.1 Gulaskuddan

Eanandoalodepartemeantta reivve mielde njukčamánu 1. beaivvi 2002 sáddejuvvui čielggadus gulaskuddamii. Gulaskuddanreivves namuhuvvojedje lávdegotti árvalusa válđočuoggát. Eanandoalodepartemeanta ovddidii bealistis gažaldaga berrešii go lágas leat mearrádus dan birra ahte bajimus eiseválddis lea vuoibmi bagadit vuolit eiseválddiid ja rievdadit mearrádusaid maid dat dahket.

Gulaskuddanáigemearri lei borgemánu 15. beaivvi 2002. Muhtun gulaskuddanáshusat ožžo guhkiduvvon áigemeari. Soahpamuša mielde departemeanttain giedahalai Sámediggi ášši mannel go earát ledje ovddidan cealkámušaideaset. Sámediggi giedahalai ášši guovvamánu 27. beaivvi 2003.

Gulaskuddanreive ja čielggadeapmi sáddejuvvui dáidda:

- Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvi (NBR)
- Sámediggi
- Boazodoallostivra
- Nuorta-Finmmárkku, Oarje-Finmmárkku, Romssa, Nordlándda, Davvi-Trøndelága ja Lulli-Trøndelága/Hedmmárkku guovllustivrrat
- Boazodoallohálddahus
- Orohagat
- Lulli-Norgga boazoservviid gulahallanlávdegoddi
- Norgga Boanddaidsearvi
- Norgga boanddaid- ja smávvalololaččaid searvi
- Norges Fjellstyresamband
- Norgga Luonddugáhttensearvi
- Norgga Elliidsuodjalus
- Departemanttat
- Finmmárkku, Romssa, Nordlándda, Davvi-Trøndelága, Lulli-Trøndelága, Møre ja Romsdal, Sogn ja Fjordane, Hedmmárkku, Opplándda ja Buskerud fylkkagielddat
- Finmmárkku, Romssa, Nordlándda, Davvi-Trøndelága, Lulli-Trøndelága, Møre ja Romsdal, Sogn ja Fjordane, Hedmmárkku, Opplándda ja Buskerud fylkkamánit

- Finmmárkku, Romssa, Nordlándda, Davvi-Trøndelága, Lulli-Trøndelága, Møre ja Romsdal, Sogn ja Fjordane, Hedmmárkku, Opplándda ja Buskerud fylkkaeanandoallostivrrat
- Finmmárkku, Romssa ja Davvi-Trøndelága gielddat
- Nordlándda gielddaide, earret Bø, Flakstad, Moskenes, Røst, Træna, Vega, Vestvågøy, Værøy ja Øksnes
- Gielddaide Selbu, Tydal, Holtålen, Røros, Midtre Gauldal, Rennebu, Meldal ja Oppdal Lulli-Trøndelágas
- Gielddaide Os ja Engerdal Hedmmárkkus
- Gielddaide Lom, Vågá, Gausdal, Øystre Slidre, Vang, Vestre Slidre, Nord-Aurdal, Sør-Aurdal, Etnedal ja Nordre Land Opplánddas
- Gielddaide Luster ja Årdal Sogn ja Fjordane fylkkas
- Gielddaide Hol, Hemsedal, Gol, Nes ja Flå Buskerudas
- Politijadirektoráhtta
- Ráđđehusadvokáhtta
- Siviiláittardeaddji
- Ovttađassásašvuodaáittardeaddji
- Stáhta elliiddearvvašvuodaageahčču
- Statskog SF
- Luondduhálddašandirektoráhtta
- Stáhta luonddubearráigeahčču
- Sis-Finmmárkku Riekteveahkkekantuvra
- Sámevuoigatvuodalávdegoddi
- Plánaláhkálávdegoddi
- Gielddaid guovddášlihttu
- Duopmársearvi
- Norgga Advokáhttasearvi
- Norsk Naturforvalterforening
- Norsk Tjenestemannslag
- Oahppolihttu
- Flerfaglig FellesOrganisasjon – 2fo

Jearaldagaid olis sáddejuvvui čielggadeapmi mannel maiddái soames earáide:

Čuovvovaččat leat ovddidan realitehtacealkámušaid:

- Tranøy kommune
- Meldal kommune
- Rennebu kommune
- Midtre Gauldal kommune

- Verran kommune
- Rindal kommune
- Davvi-Trøndelága guovllustivra
- Muosát gielda
- Finnmárkku Guovddášbellodat
- Čáhcesullo gielda
- Álttá gielda
- Bargo- ja hálddašandepartemeanta
- Davvi-Trøndelága fylkkamánni
- Stáhta elliiddearvvašvuodageahčču
- Ovtadássásašvuodaáittardeaddji
- Orohat 20 Kvaløy/Fálá
- Norgga Elliidsuodjalus
- Nordlándda fylkkamánni
- Oljo- ja energiijadepartemeanta
- Olggut Romssa Boazosámisearvi
- Marit M. Sara Eira
- Orohat 32-Silvvetnjárga
- Romssa fylkkamánni
- Rendal Renselskap
- Sis-Finnmárkku Riekteveahkkekántuvra
- Norgga Advokáhttasearvi
- Porsáŋggu gielda
- Finnmárkku fylkkamánni
- Nordlándda fylkkagielda
- Finansdepartemeanta
- Orohat 33 Spalca
- Johtolatdepartemeanta
- Guovdageainnu suohkan
- Flerfaglig FellesOrganisasjon – 2fo
- Harstad gielda
- Lulli-Trøndelága/Hedmárkku guovllustivra
- Surnadal kommune
- Romssa guovllustivra
- Hammerfeastta gielda
- Kárášjoga gielda
- Finnmárkku fylkkaeanandoallostivra
- Hedmárkku fylkkamánni
- Rádddehusadvokáhtta
- Ealáhus- ja gávpedepartemeanta
- Luondduhálddašandirektoráhtta
- Davvi-Trøndelága fylkkagielda
- Gielda- ja guovlodepartemeanta
- Justiisadepartemeanta
- Norgga Boanddaidsearvi
- Essand orohat
- Norgga luonddugáhttensearvi
- Ellen Marit Somby Sara
- Elgå orohat
- Aarborte gielda
- Politijadirektoráhtta
- Nordlándda fylkkaeanandoallostivra
- Ráissa gielda
- Oarje-Finnmárkku guovllustivra
- Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvi

- Lulli-Norgga boazoservviid gulahallanlávdegoddi
- Nordlándda guovllustivra
- Tydal kommune
- Goahtegearret
- Máttá-Várjjat gielda
- Birasgáhttendepartemeanta
- Guovdageainnu boazodoallonissoniid fierpmádat
- Finnmárkku eananjuohkindiggi
- Nuorta-Finnmárkku guovllustivra
- Boazodoallostivra
- Boazodoallohoavda
- Fálesnuori gielda
- Sámediggi

Gulaskuddanáshusaid komentárat čielggaduvvojit muhtun muddui departemeantta árvvoštallamiin 8. kapihttalis ja muhtun muddui ges mearkašumiin iešgudet mearrádusaide 10. kapihttalis. Válđoáššin lea ahte gulaskuddanáshusat leat oppalaččat mielas evttohusaide. Mánngas deattuhit ahte láhka ferte lágídit dili bealuštahti resurssahálddašeapmái. Boazodoallu ja Sámediggi vuosttaldit árvalusa sirdit guovllulaš dási hálddašandoaimmaid fylkkamánna. Earát atnet dien árvalusa buorren.

3.2 Ráddádallamat

Gielda- ja guovloministtar ja sámediggepresideanta vuolláičáliiga soahpamuša stáhtalaš eiseválddiid ja Sámedikki gaskasaš ráddádallamiid birra miessemánu 11. beaivvi 2005. Gonagaslaš resolušuvnna bokte suoidnemánu 1. beaivvi 2005 nannejuvui ahte sohppojuvnon prosedyrat galget gustot olles stáhtahálddahussii. Ráddádallansoahpamuša duogážin lea álgoálbmogiid vuoigatvuohta oainnuideaset cealkit áššiin mat njuolga gusket sidjiide. Dát vuoigatvuohta lea nannejuvnon ILO-konvenšuvnnas nr. 169 álgoálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid birra iešheanaláš stáhtain, 6. artihkkalis.

Ráddádallamat galget čadahuvvot buot áššiin mat sáhttet njuolga guoskat sámi beroštumiide. Boazodoallolága rievdadeapmi lea čielgasit dakkár ášši mas galgá ráddádallat.

Go Rádddehus áshuvvui 2005 čavčča, de mearridii bargagohtit odđa boazodoallolágain. Dan dihte álggahuvvoje ráddádallamat Sámedikkiin ja NBR:in. Departemeanta lea atnán deatalažžan lágídit buriid ráddádallamiid, ja čadahit daid vuogi mielde mii lea sohppojuvnon ráddádallamiid čadaheami birra. Dat mielddisbuktá ee. rabas-

vuoda ja geatnegasvuoda oččodit ovttamielalašvuoda. Skábmamánus seamma jagi dollojuvvui vuosttaš ráddádallančoahkkin Sámedikkiin. Ođđajagemánus 2006 dollojuvvui vuosttaš ráddádallan politihkalaš dásis. Leat leamaš oktiibuot čieža ráddádallama maŋnel go dát Ráđdehus ásahevvui. Dasa lassin lea hálddahaslaš dásis leamaš lagas oktavuoha ráddádallančoahkkimiid gaska.

Go juo ledje vuodalaš duogášdieđut boazodoalloláhkálávdegotti barggu olis, de lea bealálaččain leamaš buorre vuoddu čadahit ráddádallamiid. Ráddádallamiin leat váljen guorahallat daid osiid láhkálávdegotti árvalusas mat adnojit erenoamáš deatalažžan dahje váttisin. Vuosttaš čoahkkimis lonohalle bealálaččat notáhtaid. Dáid notáhtaid bokte leat sihke áššit biddjon ovdan maid háliidedje erenoamážit ságaskuššat, ja oavilat ovddiduvvon ođđa lága hárrái. Dađi mielde ovddiduvvui evttohuvvon láhkateaksta giedahallami ráddádallančoahkkimiin.

Go ráddádallamat ledje loahpahuuvon geassemánu loahpas 2006, de ráhkadii departemeanta ođđa láhkaárvalusa, mii sáddejuvvui Sámedikki giedahallami ollesčoahkkimis. Ráddádallansoahpamušas eaktuduvvo ahte Sámediggi galgá beassat giedahallat láhkaevttohusa ovdal go Ráđdehus dahká loahpalaš mearrádusa. NBR maid beasai buktit oainnus maŋemus evttohussii.

Boazodoalloláhka lea vuosttaš láhka mii guoská sámi beroštumiide mii ovddiduvvo Stuoradiggái maŋnel go ráddádallansoahpamuš mearriduvvui.

Dan dihte leat leamaš soames hástalusat dáid ráddádallamiid geažil. Almmolašvuodagažaldat ja oktavuoha dábalaš láhkaproseyraide leat guovddážiis dán dáfus. Dasa lassin leat bealálaččain leamaš dihto vuordámušat dasa movt ráddádallamat galggaše čadahuvvot. Ráddádallanbagadusas mii lea ráhkaduvvon, daddjo čielgasit ahte Sámediggi galgá beassat oaidnit evttohuvvon láhkateavstta, ja ahte Sámedikki ollesčoahkkin galgá beassat cealkámuša buktit evttohuvvon láhkatekstii. Ahte Sámedikki ollesčoahkkin galgá beassat oainnus cealkit, mielddisbukta ahte láhka-

teaksta šaddá almmolaš. Dat dagai ahte departemeanta, ja dasto Ráđdehus leat giedahallan láhka-teavstta guovtte geardde. Proposišuvdnaevttohus lea gárvvistuvvon maŋnel go Sámediggi lea giedahallan láhkaevttohusa, ja dat leat dasto easka dan maŋnel sáddejuvvon departemeanttaide guorahallami. Ráđdehusa čielga oaidnu lea ahte ráddádallansoahpamuš ii mielddisbuvttu ahte ieš láhkaproposišuvdna galgá leat ráddádallanfáddá. Ráddádallan galgá leat dušše láhkateavstta hárrái. Sámediggi lea bivdán eanet dieđuid, ja eandalii mearkašumiid láchkii. Čuočuhuvvui ahte ii leat vejolaš vuodalaččat giedahallat láhkateavstta Sámedikki ollesčoahkkimis nu guhká go eai oaččo eanet duogášdieđuid. Departemeantta oainnu mielde lei Sámedikkis doarvái diehtu ovddidit ášši politihkalaš giedahallami. Mudui ráhkadii departemeanta datte notáhta maŋnel ráddádallančoahkkimiid, čielggadan dihte gažaldagaid mat Sámedikkis ledje ášši gárvvisteamis politihkalaš giedahallami.

Departemeantta áigumuš lei váldit oktavuoda Sámedikkiin ja NBR:in jus láhkaevttohus rievduvvo sisdoalu dáfus, earret vejolaš rievdamemiid Sámedikki/NBR ávžžuhusaid olis. Eai leat dahkon dakkár rievdeameit mat eaktudivčče ođđa ráddádallamiid. Evttohhus lea datte njulgejuvvon ja divvojuvvon gokko gávnnavuvvui darbbašlažžan ja leat soames láhkateknihkalaš rievdeameit dahkon.

Vaikko čuožžiliige guovtteoavilvuoha láhkaevttohusa giedahallama oktavuodas Sámedikki ollesčoahkkimis, de leat bealálaččat ovttaoavilvis das ahte ráddádallamiin lea leamaš buorre ja ulbmillaš vuoignja. Ollu čuoggáin lea leamaš ovttamielalašvuoha, ja eará čuoggáin lea fas goabbat oavil. Guovddáš gažaldat man hárrái lea goabbat oaidnu, lea stáhta vejolašvuoha resurssaid bearráigeahččat. Maŋnelis dán propošišuvnnas čielgejuvvo eanet dán birra, ja eará beliid birra gokko lávdegotti árvalus ii leat čuvvojuvvon, dás maiddái makkár oaidnu ráddádallanbeliin lea leamaš daid hárrái. Dát lea muhtun muddui čielggaduvvon 8. kapihttalis ja muhtun muddui 10. kapihttalis.

4 Dálá boazodoallu

4.1 Viidodat ja areálavuođđu

Norgga boazodoallu lea álo leamaš sámi ealáhus. Historjjá mielde lea boazodoallu doaimmahuvvon oalle viidát riikkas. Dál lea boazodoallu vuosttažettiin váriin ja duovdagiin Finnmárkkus, Romssas, Nordlánddas ja Davvi-Trøndelágas, ja osiin Lulli-Trøndelágas, Møre ja Romsdaldas (Trollheimen) ja Hedmárkkus. Davvi-Gudbrandsdálas ja Valdresis doaimmahit giliolbmot boazodoalu. Dát boazodoallu dárbbasa doaibmalobi boazodoallolága 5. § olis, gos leat mearrádusat boazodoalu birra olggobealde sámi boazodoalloguovllu, ja doaimmahuvvo boazosearvin. Dasa lassin lea vel Rendal Boazosearvi, Rendalen, Engerdal ja Trysil gielddain, mii doaimmaha erenoamáš doallovuogi, go čadahit priváhta bohccuid bivddu báhčima bokte.

Oktiibuot lea Norggas boazodoallu goasii 140 gielddas, ja areálas mii dahká brutto birrasii 40 % Norgga eatnamiin dahje sullii 140 000 km². Finnmárkku rájes lulás oktan Lulli-Trøndelágain dahká brutto boazodoalloealan birrasii 80 % eatnamiin. Ii buot areála leat boazoguohtuneanan. Čáhci, impedimeanta, gilvovuvvon eanan ja huksejuvvon guovllut gessojuvvojit eret. Lea rehkenaston ahte netto areála dahká sullii 90 000 km² dahje goasii 30 % Norgga nannamis. Muđui leat Norgga boazodoallit beassan atnit guohtumiid Ruota bealde Norgga ja Ruota soahpamuša olis guovvamánu 9. beaivve 1972 boazoguohtumiid birra. Seammaládje leat Ruota beale boazodoallit atnán Norgga beale guohtuneatnamiid. Dát soahpamuš nogai cuoŋománu 30. beaivvi 2005, ja dál leat šiehtadallame ođđa boazoguohtunšiehtadusa Ruotain. Čujuhuvvo muđui Od.prp. nr. 75 (2004–2005) ja Evtv. O. nr. 98 (2004–2005)

4.2 Organiseren

Sámi boazodoallu lea hálddahušlaš juhkkovuvvon 6 boazodoalloguovlun, gč. boazodoallolága § 2. Dát leat Nuorta-Finnmárkku, Oarje-Finnmárkku, Romssa, Nordlándda, Davvi-Trøndelága ja Lulli-Trøndelága/Hedmárkku boazodoalloguovllut. Lea maidái sámi boazodoallu Trollheimenis. Dat lea

eará sámi boazodoalloguovlluid olggobealde, ja boazodoalu erenoamáš riektevuodđun leat soahpamušat eananeagigádiiguin ja bággolotnunnearrádusat, gč. lága juovlamánu 21. beaivvi 1984 nr. 101.

Sámi boazodoalloguovllut leat juhkkovuvvon orohahkan. Orohatjuohkin lea ásahuvvon juo loahpageahčen 1800-logu. Doallojagi 2005/2006 loahpas ledje oktiibuot 82 orohaga, 72 geasse- ja birrajagi orohaga ja 10 orohaga mat adnojuvvojit gidđa-/čakča- ja dálveguohtumin Norgga beale boazodolui ja/dahje guohtumin Ruota boazodoalu várás. Juohke orohagas doaimmahit boazodoalu ovttas siiddas dahje eanet siiddain. Siidavuogádat sáhtta rievddadit jagis jahkái. Maŋemus jagiid leat leamaš oktiibuot sullii 110 geassesiidat ja 150 dálvesiidat.

Siiddaide gullet okta dahje eanet doalloovttadagat. Juohke doalloovttadagas leat dábálaččat mánga boazoeaiggáda, geain buohkain lea sierra mearka. Njukčamánu 31. beaivvi 2005 ledje oktiibuot 578 doalloovttadaga boazodoalus, main 9 ledje dakkár doalut main eai leat bohccot. Badjelaš 2.850 olbmo gullet doalloovttadagaide. Eanas oassi sámi boazodoalus lea Finnmárkkus, gos leat 417 doalloovttadaga ja badjelaš 2.100 olbmo njukčamánu 31. beaivvi 2005.

Orohagaid ja iešguđet boazodoalloguovlluid doalldilálašvuodaid hárrái čujuhit kapihttalii 3.4.

4.3 Boazodoalu luondduvuođus ja olgguldas váikkuhanbealit

Boazodoallu doaimmahuvvo arktalaš buvttadavuogadagas gos ávkkástallá bohcco heivehannávccaid davviguovllu duoddariidda ja taiga-eatnamiidda. Boazu lea fysiologiija ja dábiid heivehan iežas luonddubirrasii, sihke dan bokte ahte jođánit šaddá ja ovdána oanehis geassebottas, ja go dálvvi áigge unnida doaibmadási ja energijagolaheami. Boazodoallit ávkkástallet bohcco heiveheami dan bokte ahte johtaladdet bohccuiguin iešguđet áigodatguohtumiid mielde. Bohcco lunddolaš johtalepmi ja nomádalaš doallovuohki lea dáid guovlluid buoremus ávkkástallanvuohki. Finnmárkkus leat dálveguohtuneatnamat siseatnamis goikásat ja šattoheamit ja doppe lea unnán muohta, go fas

geasseguohtumat mearragáttiin ja sulluin leat buorit ja šattolaččat. Eará guovlluin riikkas leat eará johtinvuogit ja muhtun sajiin juste nuppeguvlui go Finnmárkkus.

4.4 Buvttadeapmi ja massin

Boazodoalus leat oalle stuora erohusat produktivitehta (buvttadeami) hárrái, sihke iešgudet guovlluid gaskka ja jagis jahká. Erohusat leat sihke miessešattu, njuovvandeattuid, njuovvanhivodagaid ja massimiid hárrái. Mañemus jagiid lea riikka buvtadeapmi ollislaččat leamaš buorre ja ovdáneaddji, ja leat leamaš unnán massimat, buorre miessešaddu ja ollu njuovvan. Muhtun guovlluin rahčá datte ealahus lassáneaddji massimiid ja unnon produkšuvnna geažil.

Doaibmajagi 2004/2005 loahpas ledje ealahusas diedihuvvon sullii 232.000 bohcco gidđaealus (ovdal guotteha), main badjel 70 % gullá Finnmáarkui. Doaibmajagis 2004/2005 merkejuvvojedde goasii 122.000 miesi, mii dahká 80 % njinnelaslogus. Boazodoallit diedihedje ahte sullii 18.000 merkejuvvon misiin (sullii 15 %) ja sullii 20.000 rávisbohcco (sullii 9 %) jávke doaibmajagi mielde. Ráfáidahttojuvvon boraspiret diedihuvvojedje sivalažžan goasii 90 % miessejávkamii ja sullii 70 % rávisbohccuid jávkamii. Boazodoallu doalvvui sullii 88.000 bohcco njuovahakkii (2.107 tonna njuovvandeaddu). Dát vástida gaskamearálaččat buvtadeapmái mii lea 9,0 kilo juohke bohcco nammii gidđaealus, ja 14,4 kg juohke km² nammii.

4.5 Boazolohku ja guohtunresursat

Muhtun guovlluin lea boazolohku áiggiid mielde rievddadan oalle sakka. Rievddadallamiid sivvan leat sihke luonddu dilálašvuodát ja muhtun muddui maiddá servodatdilálašvuodát. Jagiid go leat buorit dálkkádagat, de lávejit muhtun guovlluid boazodoallit cegget ealuid vai buorebut birgejit massimiid vuostá boahteáiggi garra ja goavvi dálvviid. Dat lea dagahan ahte maiddá lunddolaš massimat leat lassánan goavvedálvviid, ja nu lea boazolohku rievddadan sakka. Eará guovlluin lea boazolohku dássedit leamaš unni, mii lea okta deatalaš sivvan dasa go guovlluid gaskka leat nu stuora erohusat. Lunddolaš erohusat guohtundilálašvuodáid hárrái dahket maiddá erohusaid iešgudet boazodoalloguovlluid boazologu ja buvtadeami gaskka.

Finnmárkkus lassánii boazolohku 1970 gaskkamutto rájes 1989 rádjái, goas diedihuvvon boazo-

lohku lei buot alimus dásis, 200.000 bohcco gidđaealus. Doaibmajagi 2000/2001 rádjái unnui dát lohku goasii beliin (sullii 109.000 rádjái). Doaibmajagi 2000/2001 lea Finnmárkkus fas lassánan boazolohku (sullii 168.000 njukčamánu 31. beaivvi 2005). Mihttomearrin lea doalahit boazologu dássedin, guhkes áiggi ekologalaš dásis, sihkkarastin dihte buori heiveheami resursavuodái, ja produktiiva ealuid mat sáhttet addit vuorddehahtti ekonomalaš bohtosa.

Buohtalaga boazologu lassánemiin 1970- ja 1980-logus, muhto maiddá 1990 mielde, duodaštuvvui ahte Finnmárkkus hedjonedje jeagel-eatnamat, ja erenoamážit gidđa- ja čakčaguohtumiin. Lea dábálaš áddejupmi ahte jeagil lea hearke duolbmumiid ja garra guohtuma vuostá, ja lea njoahci šaddat. Gaskaboddosaš bohtosat mañemus iskkademiin Finnmáarkkuduoddaris čájehit ahte guovlluin gos guodohuvvo ollu leat jeageleatnamat ain heajut, muhto guovlluin gos ii leat nu ollu boazu, lea jeagelšaddu buorránan. Doppe lea jeagil šaddagoahtán bures danne go leat leamaš njuoska geasit, mii lea hui buorre jeagelšaddui.

4.6 Dálkkádatrivedamat, boraspiret ja areáladilálašvuodát

Boazodoallu doaimmahuvvo luonddu eavttuid vuolis ja lea hearke olgguldasa váikkuhusaid vuostá. Dát leat sihke lunddolaš áššit nugo dálkkádagat ja boraspiret, muhto maiddá olmmošlaš doaimmat nugo sisabahkkemat ja muosehuhtti doaimmat.

Oppalaččat sáhtta lohkat ahte dálkkádatrivedamat bohtet váikkuhit guohtumiidda beassama, daid kvalitehta ja viidodaga, muhto maiddá guovlluid geavaheami, johtingeainnuid, johtánáiggiid, guottetbáikkiid ja divregivssi. Man muddui rivedamat leat buorrin dahje vahágin boazodollui, rievddada guovllus guvlui, guovllulaš ja báikkálaš diliid mielde, ja dan ektui goas ja movt boazodoallu geavaha guovlluid. Oktavuodát leat mánggabealagat ja váikkuhusaid sáhtta leat váttis einnostit. Ovdagihtii várrogasvuodaprinsihpa vuodul sáhtta leat deatalaš sihkkarastit sihke guoddevaš resurshaiveheami ja buoremus vejolaš areálavuodu, mii sáhtta addit ealahussii dárbbalaš nanusvuoda ja vejolašvuodáid heivehit iežas dálkkádatrivedamiidda.

Boazodoalu guovdu leat álo leamaš iešgudet meari boraspiret, mat leat láhkáseaset váikkuhan boazodoalu. Go boazu lea birrajagi meahceguohtumiin, de lea boazodoallu hárránan boraspireide. Mañemus jagiid leat boraspirevahágit datte leamaš nu stuorrát ahte dat boazodoalu čalmmi-

guin leat gierdameahttumat. Boazodollui ja eiseválldiide lea hástalussan gávndat čovdosiid mat unnidit boraspirevahágiid, ja mat sihkkarastet árbevirolaš nomádalaš boazodoalu boahtteáiggi.

Boazoguohtuneatnamat šaddet vásihit dađistaga eanet deattu eará eanangeavaheddjiid geažil. Ovdamearkan dasa leat geaidno- ja čázádat-huksemat, Suodjalusa doaibma, bartahuksen, odđa eatnamiid gilvin, bivdo- ja astoáiggedoaimmat ja maŋemus jagiid lassánan bieggamillohuksenáigumušat. Lassánan dienashommát almmolaš buohkaidrievtti olis leat maiddái ásahan hástalusaid boazodollui, go diekkár doaimmat sáhttet šaddat nu viidát ja dáhpáhuvat áiggiid goas sáhttet leat stuora vahágin boazodollui. Dihto dilálašvuodain sáhtta unna sisabahkkemaš billistit olles jahkodatvuogádaga. Dan dihte sáhtta eará meahccegeavaheapmi álkit šaddet riidduáššin.

Boazodoallorievtti geográfalaš viidodat lea leamaš guovddážiis erenoamážit Lulli-Trøndelága/Hedmárkku boazodoalloguovllus maŋemus jagiid. Duogážin lea vuosttažettiin Alimusrievtti duopmu Korsjøfjell-áššis, Rt. 1988 s. 1217. Dán áššis lea Alimusriekti gávnnahan ahte dihto mearriduvvon guovllus boazodoalloguovllu siskkobealde ii leat ásahuvvon boazodoalloriekti dološ áiggi geavaheami rájes. Ovdal dán duomu ledje boazodoallu ja hálddahus rehkenastán ahte boazodoalloguovllu rájiid siskkobealde lea riekti doaimmahit boazodoalu. St.died. nr. 28 (1991–1992) *Nana bissovaš boazodoallu* anii dán hui guovddážin, ja boazodoalloláhka árvaluvvui rievdaduvvot. Čoavdin dihte čuoamma boazodoallorievtti geográfalaš viidodaga birra, de rievdaduvvui boazodoallolága 2. § 1996:s nu ahte lágas daddjo njuolga ahte meahcceguovllut boazodoalloguovllu siskkobealde adnojuvvojit lobálaš boazoguohtuneanamin, jus eará ii čuoš erenoamáš riektedilálašvuodain, geahča muđui mearkkašumiid 4. paragrafii 10. kapihttalas. Dasa lassin rievdaduvvui boazodoallolága bággolotnun-

válđi nu ahte stáhta oáččui vejolašvuoda bággolotnut boazodollui vuoigatvuodaid sámi boazodoalloguovlluid siskkobealde, gos duopmostuolut leat gávnnahan ahte ii leat boazodoallovuoigatvuoha. Alimusriekti celkkii golggotmánu 24. beaivvi 1997 duomu Aursunden-áššis, Rt. 1997 s. 1608. Alimusriekti gávnnahii ahte vissis guovllus sámi boazodoalloguovllu siskkobealde ii leat ásahuvvon boazodoalloriekti. Riast Hylling ja Femunden orohagat leat dan rájes ovddidan ohcamiid bággolotnut guohtunvuoigatvuoda guovlluin maidda Alimusrievtti duomut Aursunden- ja Korssjøfjell-áššiin gusket. Bággolotnunohcamiid olis lea Eanandoallo- ja borramušdepartemeanta nammadan govda šiehtadallanlávdegotti šiehtadallat boazoguohtunsoahpamušaid guoskevaš eananeaggádiiguin. Ulbmilin lea oazžut áigái dásseidis šiehtadallančovdosiid main buohtalasat doallá lagas oktavuoda boazodoaluin ja guoskevaš suohkaniiguin.

4.7 Boazodoallu kulturguoddin

Sámi boazodoallu lea mángga dáfus eallinvuohki nana kultuvrra vuodul. Boazodoallu lea deatalaš sámi kulturguoddi. Sámeigiella, árbevirolaš guohtunguovlluid ávkkástallan, boazomearkkat, duodji ja dáiddaduodji leat deatalaččat dán oktavuodas. Seamma leat sohkaoktavuodát ja eará sosiála čanastagat. Dát liikká ii mearkkaš ahte boazodoallu ii válde badjelasás áiggi rievdamiid dahje ahte servodatrievdamat muđui eai váikkut boazodoalu. Muhto čielga ja nanu vuodustus kultuvrralaš árvvuide lea mielde nanosmahttime boazodoalu ealáhussan ja eallinvuohkin, ja dahkame dan gievran olgguldas váikkuhusaid vuostá. Dán oktavuodas lea *siida* hui deatalaš. Dát lea čielga bozosámi organiserenvuohki, mii lea huksejuvvon ovttasullasaččat miehtá máilmmi, juohkesajis gos árbevirolaš boazodoallu doaimmahuvvo.

5 Gustovaš riekti

5.1 Álggahus

Boazodoalu rievttálaš rámmaid hárrái lea geassemánu 9. beaivvi 1978 boazodoalloláhka guovddáš láhka. Dasa lassin lea dađi mielde gártan ollu riektegeavat, erenoamážit boazodoalu areáluvoigatvuodaid birra ja buhtadusrievttálaš suodjalusa hárrái.

Vuollelis čilget movt lea gustovaš boazodoallo-riekti, ovdal go das maŋelis buktit mearkkašumiid lága iešgudet mearrádusaide. Departemeanta lea ollisvuoda dihte maiddái ovdandivvon olles 1978-lága. Dat oasis lágas mat eai lean lávdegotti mandáhta siskkobealde, leat namuhan dušše oanehaččat. Loahpas lea čoahkkái-geassu dárbbášlaš lánkarievdadeami hárrái. Čujuhit muđui lávdegotti čielggadeami 6. ja 7. kapihttaliidda.

5.2 Boazodoalu riektevuodđu

Erenoamáš ja árbevirolaš sámi ealáhussan ja kulturvuohkin lea boazodoallu huksejuvvon dábiid ja geavaheami ala dološ áiggi rájes, ja das lea erenoamáš riektesuodjalus, gč. Vuodđolága § 110 a ja álbmotrievtti njuolggadusaid álgoálbmogiid ja unnitloguid birra.

Boazodoallu dárbbáša ollu areálaid ja iešgudetlágán áigodatguohtumiid. Deaddu boazodoalu areálaide lea lassánan olbmuid buresbirgejumi ja dábálaš servodatovdáneami geažil. Dan dihte lea maŋemus jagiid lassánan beroštupmi boazodoalu areálageavaheami rievttálaš vuodu hárrái, ja lea leamaš dárbbášlaš čielggadit sámi boazodoalu rievttálaš dili ja gáhttema eará beroštumiid ektui.

Boazodoalu riektevuoduin areála geavaheami bokte oaivvilduvvo ieš dat vuodđu man ala riekti lea huksejuvvon, ii ge dárkileappot rievtti sisdoallu ja viidodat.

Váldogažaldat lea leamaš lea go riekti dušše áigges áigái gustovaš boazodoallolága olis, vai lea go boazodoalus iešheanalis vuodđu beroškeahtá lágas.

Áddejupmi boazodoalu areálageavaheami rievttálaš vuodu hárrái lea ovdánan, earret eará riek-

tegeavada geažil iešgudet surggiin. Odne lea dohkkehuvvon Norgga rievttis ahte boazodoalus lea iešheanalis riektevuodđu, beroškeahtá lágas, dan geavaheami vuodul mii lea leamaš doloža rájes dain guovlluin gos boazodoallu lea doaimmahuvvon. Láhka ii ásat boazodoallorievtti, muhto čilge dárkileappot mii dán rievtti sisdoallu lea, ja regulere ja stivre boazodoalu. Alimusrievtti plenumduomus nugohčoduvvon Selbu-áššis, Rt. 2001, s. 769, nannii Alimusriekti ahte boazodoalloriekti lea iešheanalis riekti man vuodđu lea geavaheapmi dološ áiggi rájes. Dás ii leat sáhka dušše dohkkehuvvon geavaheami birra. Muđui čujuhit dárkilet mearkkašumiide dán guovddáš riektemearrádusa birra St.dieđ. nr. 33 (2001–2002).

Riektegeavada bokte lea maiddái nannejuvvon ahte boazosápmelaččaid rivttiin lea bággolotnunsuodjalus. Dat mearkkaša ahte vuoigatvuodaid luobaheapmi eará beroštumiide addá vuodu oazžut buhtadusa dábálaš bággolotnunprinsihpaid mielde, gč. Vuodđolága § 105.

Jagis 1999 mearriduvvui olmmošvuoigatvuodaid dili nannen Norgga rievtti olis (olmmošvuoigatvuodáláhka). Dát miellidibuktá earret eará ahte soahpamuš siviila ja politihkalaš vuoigatvuodaid birra galgá gustot Norgga lánkan ja manná ovdalii jus eará šattaš vuostálaga dainna. Boazodollui lea erenoamážit artihkal 27 mearkkašahttin dan dihte go dat guoskkaha sámi kultuvrra ávnaslaš vuodu suodjaleami, dás maiddái sámi boazodoalu suodjaleami. Dát artihkal, ovtas ILO-soahpamuša mearrádusaiguin, lea mielde ráddjeme makkár sisabahkkemiid ja doaimmaid sáhtta čadahit boazodoalu guovdu.

Árbevirolaččat lea boazodoallu adnon oktasaš, *kollektiiva*, vuoigatvuohtan. Dát miellidibuktá ahte boazosámit dat guddet vuoigatvuoda, geahča boazodoallolága § 3, ja geain lea vuoigatvuohta doaimmahit boazodoalu dain eatnamiin gos doloža rájes lea leamaš boazodoallu. Dás lea sáhka boazosámiin čearddalaš joavkun, ii ge ovttaskas olbmuid dahje unnit joavkkuid birra mat gullet dán oktasašvuhtii. Juohkehažžii gullá oassi dán oktasaš vuoigatvuodas, eai ge sis leat eksklusiiva vuoigatvuodat mat leat sierra suodjaluvvon siskkáldasat.

Maŋemus áiggiid lea dadistaga eanet čuočuhuvvon ahte dien vuolggasaji ferte čilget.

Okta hástalus dáikko sáhtta earret eará leat ahte rievddada go eiseválddiid vejolaš reguleren siskkáldas guohtungeavaheami. Sáhttet go eiseválddit friddja reguleret, vai sáhtta go siiddaid dahje joavkkuid geavaheapmi leat nu sajáiduvvan ahte dihto guovlluin lea ásašuvvon dakkár vuoigatvuohta ahte dain lea bággolotnunsuodjalus eará boazodoallorivttiid ektui? Dákkár gažaldagat eai leat dán rádjái čovdojuvvon riektegeavada bokte. Datte eaktudii Alimusriekti ahte okta doaibmajoavku guoskevaš orohagas ii ihcalis sáhte atnui váldit guovluid maid orohaga eará doaibmajoavkkut leat árbevirolaččat guodohan, geahča Rt. 2000 s. 1578, ja ahte guoskevaš sisabahkken ferte buhtadusrievttálaš oktavuodas árvoštallojuvvo guoskevaš doaibmajoavkku areála ektui, ii ge olles orohaga. Áššečuolbma lea dárkileappot mearkkašuvvon 7. kapihttalis. Departemeanta dadjá eanet dán birra oppalaš mearkkašumiin 8. kapihttalis.

5.3 1978 boazodoalloláhka

Geassemánu 9. beaivvi 1978 nr. 49 boazodoalloláhka bodii 1933 boazodoallolága sadjái. Jagis 1996 rievdaduvvui dat oalle ollu, Finnmárkku guohtundilálašvuođaid geažil, ja lulli-guovlluid vuoigatvuođadiliid ja sámepolitihkalaš ovdáneami geažil, man olis Sámediggi oaččui eanet válddi ovdasteami bokte stivrenorgánain. Čujuhit Od.prp. nr. 28 (1994–95).

§ 1 mielde lea dálá lága ulbmil lágidit dilálašvuođaid ekologalaš guoddevaš guohtunváriid geavaheapmái buorin boazodollui alcesis ja servodahkii mudui. Boazodoalu ovdáneami ja doaimmaheami ulbmil lea addit oadjebas ekonomalaš ja sosiála dili sidjiide geain lea boazodoallu fidnun, seammás go sin vuoigatvuođat galget sihkkarastojuvvot. Boazodoallu galgá bisuhuvvot sámi kultuvrra deatalaš vuodđun Vuodđolága § 110 a ja álbmotrievtti njuolggadusaid mielde álgoálbmogiid ja unnitloguid birra. Dáid ulbmiliid mielde galgá láhka bidjat meriid boazodolliid vuoigatvuođaid ja geatnegasvuođaid hárrái ja reguleret dilálašvuođaid eará ealáhusaid ja servodatberoštumiid ektui. Dan muddui go vejolaš, de galgá láhka reguleret boazodolliid siskkáldas áššiid, ja ásašit vuodu ulbmillaš organiseremii ja hálddašepmái.

§ 2 addá vuodu juohkit eatnamiid boazodoalloguovlun ja orohahkan, ja mearridit boazologu, deaddomeriid ja eará rámmaeavttuid.

Geográfalaš juogo hárrái daddjo 2. § vuosttaš laddasa goalmmát cealkagis ahte meahcceeatnamat mat gullet guohtuneatnamiidda adnojit lobálaš

boazodoalloeanamin jus eará ii čuvoš erenoamáš riektedilálašvuođain. Selbu-duomus, Rt. 2001 s. 769, lea nannejuvvon ahte go árvoštallá leat go geavaheami olis ásašuvvon vuoigatvuođat, de galgá erenoamáš deattu bidjat daidda beliide mat leat sámi doaimmaid geavaheami dovdomearkkat.

Boazodoallolága §§ 3 ja 4 nannejit geain lea vuoigatvuohta doaimmahit boazodoalu.

Guovddáš mearrádus lea boazodoallolága § 3 vuosttaš laddasa vuosttaš cealkka, mii mearrida ahte dušše sámi sogat olbmot geat ássat Norggas, ožžot doaimmahit boazodoalu boazodoalloguovllus. Gáibádus ahte galgá ássat Norggas, lea geavtlaš ákkaid geažil, vuhtii válddidettiin lága eará eavttuid ovddasvástádusa ja doallogeatnegasvuođa birra. Juogo láhka dahje dan ovdabarggut addet makkárga dárkilet čujuhusa dasa mii oaivvilduvvo sámi sogalašvuođain. Gažaldat lea liikká hui háreve áigeguovdil, go leat nuppi laddasa eavttut mat geavtlaččat ráddjejit dien. Nuppi cealkaga mielde lea mearkka dahje doalloovttadaga eaiggáduššama eaktu ahte lága fápmuiboahimis lea alddis dahje váhnemis dahje váhnenváhnemis leamaš boazodoallu váldoealáhussan. Mudui addá náittosdilli vuoigatvuođa doaimmahit boazodoalu ovttas náittosguimmiin. Dát vuoigatvuohta lea dábálaččat dušše nu guhká go náittosdilli bistá. Dan vuodul sáhtta lohkat ahte boazodoallovuoigatvuohta lea boazodoallobearrašiid sierravuoigatvuohta. Lea sierra deattuhuvvon ahte adopšuvdna lea dán oktavuodas seammašásaš.

Ovdal go beassá álgit iešheanaláš ealáhusdoallin boazodollui, de ferte 4. § vuosttaš laddasa olis oazžut guovllustivrras doaibmalobi doalloovttadaga registrerema bokte. Diekkár lobi datte ii dárbbas jus doallu ollislaččat manná dihto mearriduvvon olbmui. Dát, mii geavtlaččat lea vuogas ja deatalaš mearrádus, guoská náittosguoibmái dahje eaiggáda dahje su náittosguoimmi fuolkái njuolga bajás- dahje vulosmanni linjás dahje vuosttaš siidolinjás gitta oappá dahje vielja mánáide, jus son fal deavdá 3. § eavttuid.

Doalloovttadagain oaivvilduvvo nuppi laddasa mielde eallu man okta ovddasvástideaddji jodiheaddji eaiggáduššá ja jodiha dahje náittosguimmežagat ovttas eaiggáduššaba ja jodiheaba, go goappašagat eaiggáduššaba iežaska mearka bohccuid ealus.

Ovddasvástideaddji jodiheaddji(id) eaktu lea dárbbaslaš vai ii šatta eahpádus das geas lea ovddasvástádus lága iešgudet gáibádusaid ektui. Dalle go náittosguimmežagat ovttas eaiggáduššaba ja doaimmaheaba boazodoalu, de leaba goappašagat solidáralaččat ovddasvástideaddjit buot bohccuid hárrái mat gullet doalloovttadahkii.

Jus goappaš náittosguimmežagain lea doalloovttadat ovdal go náitaleaba, de sáhttiba doalahit daid.

Dát bodii láhkii ovttdássásašvuoda deasttaid geažil, ođasmahttimis mii dahkkui 1996:s. Eanandoallo- ja borramušdepartemeanta lei ovdal, Ovttdássásašvuoda-áittardeaddji jearaldaga olis, loahpahan vuogi man mielde lávejedje mearridit ahte nubbi doalloovttadat fertii heaittihuvvot go náitaleaba. Dábálaččat lávii dalle dievdoolmmoš doalahit iežas doalu, ja dat ii lean buorre ovttdássásašvuoda čalmmiiguin. Ovddasvástádusdilálašvuolta lea almmotge nu ahte go doalahi leaba goabbat doalu, de leaba liikká solidáralaččat ovddasvástideaddjit.

4. § nuppi laddasa mielde sáhtá doalloovttadat geahččat maiddá bohccuid mat gullet dihto fulkkide, nugo dat leat namuhuvvon dás ovdalis. Ii dárbbáš nappo leat alddis doalloovttadat jus áigu bohccuiguin bargat, ja buohkain geat barget boazodoalus § 3 mielde, leat vuoigatvuodát lága olis. Ovtta doalloovttadagas sáhttet nappo leat mánja iešheanalis ja iešbirgejeaddji sierra boazodoalli. Ovdal 1996 lánkarievdadeami lei ieš lánka hehttehussan dása, go ii lean lohpi doalus atnit bohccuid mat gullet dakkárii gii doaimmahii boazodoalu iešheanalaš ealáhussan. Geavatláččat lei dilli liikká eará, dan dihte go boazodoalus ledje ollu «suoivanboazodoallit». Go doaba iešheanalaš ealáhusdohkii ii lean definerejuvvon, ja mearrádus mánjga dáfus lei eahpečielggas ja dárbbášmeahttun, de váldui dat eret. Sadjái bodii goalmmát laddasii gáibádus eiggátproseantta birra. Čujuhit lándegotti čielggadeami čuoggái 6.2.6.

Lea vealttakeahtes eaktu boazodoalu doaimmahepmái ahte lea gullelašvuolta doalloovttadahkii. § 16 mielde galget buot bohccot merkejuvot eiggáda sisačálihuuvon merkii, ja § 17 njealját laddasa mielde lea eaktun oazžut sisačálihuuvot, eiggáduššat dahje atnit boazomearkka ahte boazu gullá dohkkehuvvon doalloovttadahkii, mii lea iežas nammii registrerejuvvon dahje eará olbmui gii lea namuhuvvon § 4 nuppi laddasis dahje § 3 goalmmát laddasis. Bohccuid nappo ii sáhte diktít guohtut boazodoalloguovllus jus ii leat diekkár gullelašvuolta doalloovttadahkii.

Boazodoallolága 5. §:s leat mearrádusat boazodoalu birra olggobealde sámi boazodoalloguovlluid, geahča 2. §. Doppe dárbbášit Eanandoallo- ja borramušdepartemeantta sierralobi, ja eaktun lea ahte ohccis lea rievttálaš vuoddu geavahit doarvái stuora ja heivvolaš duovdagiid boazodollui.

§§ 6 ja 7 sisttisdoallet mearrádusaid kollegiála stivrenorgánaid boazodoallostivrra ja guovllustivrra nammademiid birra. Sámediggi ja Eanandoallo- ja borramušdepartemeanta nammadit boazo-

doallostivrra ovttasrádiid, ja guovllustivrraid ges Sámediggi ja fylkkadikkit. Sámedikki nammadanváldi ásaheavvui lánkarievdademiin 1996:s. Nammadeamis galgá deattuhit govttolaš geográfalaš ovddasteami, govda fágalaš duogáza ja servodatdieđu ja nu ovtta meari ovddasteami goappaš sohkelbeiliin go vejolaš. Miellahtuid gaskkas galget leat beaivválaš bargi boazodoallit guoskevaš boazodoalloguovllus, ja boazodoalu organisašuvnnain galgá leat evttohanváldi. Guovllustivrraid hárrái deattuhii Eanandoallolánvdegoddi giedahallama oktavuodas Sturadikkis, ahte galggašii eanet deattu bidjat boazodoalu organisašuvnnaid evttohusaide, ja dábálaččat galget boazoeaiggádat leat eanetlogus, geahča Evt. O. nr. 98 (1976–77) ja Evt. O. nr. 37 (1977–78). Stivrenorgánain lea guovddáš ja deatalaš sadii, ja dain leat ollu doaimmat lága ja njuolggadusaid olis. Dat leat stáhtalaš hálddašanorgánaid dássasaččat.

§ 8 vuosttaš laddasa olis galgá leat orohatstivra, man orohaga aktiiva boazodoallit válljejit iežaset gaskkas. Orohatstivrras leat vuosttažettiin priváhtarietvttálaš doaimmat, muhto maiddá soames almmolašrievttálaš doaimma. Almmolašrievttálaš doaimmat leat omd. gohččut merket, rátkit ja lohkat § 8 goalmmát laddasa ja § 22 vuosttaš ja nuppi laddasiid olis, boazomearkka dárkkistit § 23 nuppi laddasa olis, ja gohččut vuojehit bohccuid lobálaš guohtumii § 24 nuppi laddasa mielde. Viidaseappot lea orohatstivrra ovddasvástádus ráhkadit orohatplána ja mearridit resursadivada § 8 a ja § 8 b njealját laddasa olis.

Orohastivra lea muhtun oktavuodain proseasuála riektesubjektan. Čujuhit erenoamážit § 8 nuppi laddasii gos daddjo ahte orohastivra jodiheadji bokte ovddasta orohaga beroštumiid ja sáhtá dahkat soahpamušaid, áššáskuhttit ja áššáskuhttojuvot orohaga oktasaš áššiin. Proseasuála sajádat sáhtá maiddá dahkat ahte oktasašvuolta oazžu ávnnaslaš rivttiid dahje geatnegasvuodaid. § 25 mielde vahátbuhtadusa birra, sáhtá vaháguvvan ovddidit gáibádusa njuolga orohahkii, mii dasto šaddá buhtadangeatnegas jus vaháguvvan bealli vuoitá.

Mearrádusat orohatplána birra § 8 a bohte lánkii ođasteami olis 1996:s. Ulbmilin dáid mearrádusaiguin lei oazžut ođda ja ávkálaš reaiddu resursastivrejupmái. Orohatplána galgá sisttisdoallat mánja dihto oasi, ja guovddázis lea orohaga oppalaš strategiija dasa movt ávkástallat orohaga resurssaid.

§ 8 b sisttisdoallá mearrádusaid orohatplána rihkkuma váikkuhusaid birra. Daddjo ahte buot doalloovttadagat orohagas leat geatnegasat čuovvut mearriduvvon orohatplána, ja jus plána

rihkku mearkkašahtti láhkái, de sáhtta gohččojuvot čadahit bággoadoaimmaid.

Jus doalloovttadat lea guohtumii buktán eanet bohccuid go doallu oazžu, de sáhtta orohatstivra gáibidit das resursadivada. Dát lea reaidu mainna stivre orohagaid boazologu, ja lea oassin boazodoalu siskkáldas resursastivrejumis, go ná sáhtta ránggáštít dan gii lea oktasašvuodas alces váldán eanet go sus lea vuoigatvuohta, gč. Od.prp. nr. 28 (1994–95).

§ 9 nanne ahte vuoigatvuohta doaimmahit boazodoalu lea geavahanvuoigatvuohta, beroškeahtta das gii lea eananeaiggát, nu guhkás go eará ii leat mearriduvvon erenoamáš riektediliid bokte ja dat sisttisdoallá:

- vuoigatvuođa orrut ja johtalit bohccuiguin, ja vuoigatvuođa johtimii ja johtolagaide
- vuoigatvuođa boazoguohtumiidda
- vuoigatvuođa ásahtit boazodollui dárbbaslaš rusttegiid
- vuoigatvuođa boaldámuššii ja muoraide
- vuoigatvuođa bivdit ja guolástit

Dán sisdoallu lea dárkkileappot mitaluvvon 10. § rájes 14. § rádjái.

§ 10 sisttisdoallá mearrádusaid orruma, johtaleami ja johtingeainnuid birra. Johtingeainnuid birra daddjo ahte dat eai oáččo giddejuvot. Departemeanta datte sáhtta miehtat ahte dat rievdaduvvojit jus dasa leat lágalaš ákkat. Dát mearrádus lea áidna areálageavahangiellidus boazodoallolágas. Johtingeainnut sáhttet datte guoskkahuvvot ja vejolaččat giddejuvot jus leat stuorát doaimmat ja go lea bággolotnunuoddu. Dat sáhtta leat ovdamearkka dihte čázáduhukseamiid ja geaidnohukseamiid oktavuođas.

§ 11 sisttisdoallá ahte vuoigatvuohta guohtumii addá lobi diktít bohccuid guohtut váriin ja eará meahcceeatnamiin, maiddá láidumiin: ovdalaš gilvojuvvon eatnamiin ja ovdalaš ládjosajiin jus dat leat sierra, eai ge ássanguovllu dahje gilvojuvvon eatnama lahka, eai ge leat áimmahuššon eai ge anus dikšojuvvon guohtuneamin. Jus dákkár eanan lea áidojuvvon áidniin mii doallá bohcco, de doppe ii leat guohtunvuoigatvuohta. Olgonastinlága § 1a definišuvdna das mii rehkenastujuvvo láidumin, lea maiddá čujuheadji definišuvdnan dás. Dat mii dán dárkkuheami mielde ii leat láidun, muhto meahcci, lea nappo boazoguohtuneanan.

§ 12 sisttisdoallá boazodoalu vuoigatvuođa cegget áidniid, gárddiid ja rusttegiid. Deataleamos rusttegat leat oahceáidit, gárddit ja njuovvanrusttegat. Lágas leat dárkkilet eavttut diekkár rusttegiid ceggema birra. Galgá vuhtii váldit fysalaš birrašiid, ja rusttegat eai galgga leat mearkkašahtti vahágin

dahje unohassan eananeaiggádii dahje eará vuoigalaš beroštumiide. Dát mearkkaša ahte maiddá galgá vuhtii váldit eará boazodolliid ja almmolašvuoda.

Áidniid ja rusttegiid mat galget orrut guhkit go ovta bargobotta jagis, galgá nuppi laddasa mielde departemeanta dohkkehít. Stuorát rusttegiid hárrái ferte dasa lassin vihkkedallat ollislaš biraslaš váikkuhusaid boazodoallofágalaš darbbu ektui ásahtit dakkár rusttega. Jus eananeaiggat ii mieđit, de sáhtta lohpi liikká addot, muhto galgá máksojuvot buhtadus vejolaš vahágiid ovddas. Dakkár buhtadus mearriduvvo árvvoštusa bokte. Goalmmát laddasis addo váldi gaikut lobihis rusttegiid. Jus eavttut leat devdojuvvon, de sáhttet boazodoalloeiseválddit gaikkuhit rusttega. Ii leat dárbbaslaš ohcat nammarievttis lobi, geahča bággočadahanlága § 13–14.

Vuoigatvuohta boaldámuššii ja muoraide § 13 mielde lea iežas atnui lobálaš boazodoalu doaimmattiin. Dát mielddisbukta ahte riekti lea doppe gos ain áigges áigái lea ealuin, ja maiddá ássanvisui jus dat lea dakkár báikkis ahte duodai doaimma orrunbáikin boazodoalu oktavuođas.

§ 14 addá mearrádusaid vuoigatvuođa birra bivdit ja guolástit. Maiddá dát vuoigatvuohta gusto doppe gos boazoguohtun doaimmahuvvo lobálaččat. Nappo ii sáhte dán mearrádusa olis guolástit dálveguohtuneatnamiin geasset. Duopmostuolut leat giedahallan ášši mas dakkár ádejuvvo lei gažaldahkan. Almmotge lea adnon vuoddu ahte vuoigatvuohta ii gusto dušše bivdui iežas darbbu gokčat. Čujuhuvvo muđui čielgga-deami čuoggái 7.6.

§ 15 sisttisdoallá mearrádusaid mat dárkkileappot regulerejit gaskavuoda boazodoallorievtti ja eananeaiggátrievtti gaskka. Dán mearrádusas daddjo ahte eananeaiggát dahje vuoigatvuodalaš geavaheadji ii galgga opmodaga hálddašit dainna lágiin ahte šaddá mearkkašahtti vahágin dahje hehttehussan boazodollui mii doaimmahuvvo dán lága olis. Vuosttaš cealkka datte ii hehte eatnama dábaláš geavaheami eanandollui, vuovdedollui dahje eará geavaheami eanandoalloulbmiliidda. Ulbmilin mearrádusain lea vuosttažettiin dahkat čielggasin máid eananeaiggát ja geavaheadji sáhtta dahkat eatnamiin almmá rihkukeahtta boazodoallorievtti. Ulbmilin lea čielggasmahttit maid friddja sáhtta dahkat, masa dárbbasuvvo lagat čielggadeapmi dahje maid ii sáhte dahkat almmá bággolotnuma haga. Mearrádus vástida servituttlága § 2, mii geatnegahtta sihke vuoigatvuodalačča ja eaggáda feret nu ahte ii govttohemet šatta hehttehussan nuppi beallái. Dat ii leat areálageavaheami almmolašrievttálaš reguleren, muhto

gusto eananeaiggáda/geavahanvuoigatvuodalačča ja boazodoalu priváhtarievtálaš dilálašvuođaide.

§§ 16–18 sisttisdoallet njulggadusaid bohccuid merkema birra.

Bealljemerken lea árbevirolaš vuohki ja merkenmearrádusat sisttisdoallet deatalaš ortnetnjuolggadusaid.

Buot bohccot galget merkejuvvot. Bohccot galget merkejuvvot eaiggáda sisačálihuovvon merkii ovdal golggotmánu 31. beavvi seamma jagi go leat šaddan. Jus boazu ii leat merkejuvvon njulggadusaid mielde ja nu ii sáhte oaidnit gii lea eaiggát, de massá eaiggát eaiggatvuođa ja dat manná oktasašvuhtii.

Buot iešheanalis boazodoallit sáhttet gáibidit sisačálihuovvot ovttá mearkka. Náittosguimmežagat geat doaimmaheaba boazodoalu ovttas, sáhttiba gáibidit mearkka goabbáinai ja mearkka juohke mánnái. Mánngas geat ovttas doaimmahit boazodoalu boazodoalloguovllus, sáhttet atnit dušše ovttá mearkka, jus guovllustivra dohkkeha ahte sin bohccot rehkenastojuvvojit oktan doalloovttadahkan.

Mearka ii sáhte valdojuvvot atnui ovdal go lea sisačálihuovvon. Juohke boazodoalloguovllus lea mearkalávdegoddi mii giedahallá mearkaohkamiid, geahča geassemánu 12. beavvi 1984 mearkanjuolggadusaid.

§ 19 mielde galgá doalloovttadaga eaiggát juohke jagi addit orohatstivríi dieđáhusa boazodoalu birra maŋemus doaimmajagi (cuoŋománu 1. beavvis njukčamánu 31. beavái). Orohatstivra galgá guovllustivríi addit dieđáhusa orohaga boazodoalu birra.

§ 20 sisttisdoallá mearrádusaid doallogeatnegasvuođa birra. Dát geatnegasvuohta čuoovu vuoigatvuođas guohtumii, johtimii jna. Sátni doallogeatnegasvuohta bodii boazodoalloláhkii 1996:s ovdalaš doahpágiid guođohangeatnegasvuođa ja bohcco lodjivuođa sadjái, mat ledje gávnnavuovvon unnán heivvolažžan dan ovdáneami hárrái mii boazodoalus lei leamaš. § 20 mearrádusaid ulbmil, nu movt dat leat dál, lea lága bokte vuohkkaseappot ja ávkálet vugiin čujuhit fágalaš dási. Doallogeatnegasvuohta lea biddjon njulga doalloovttadahkii ja lea čadnon daidda gáibádusaide mat leat orohatplánii § 8 a mielde.

Bohccot galget leat dohkálaš bearráigeahču vuolde ja galget doalahuvvot lobálaš guohtumiin. Dat mielddisbuktá ahte ovddasvástideaddji jodiheaddji galgá álo diehtit gos eallu lea, ja galgá sáhttit dakkaviđe vuojehit eret jus bohccot mannet lobihis guohtumiidda.

Nuppi laddasa mielde galgá doalloovttadaga eaiggádis leat boazodoallu fidnun ja váldodoaimman. Náittosguimmežagaide geain lea oktasaš doalloovttadat, guoská dát unnimusat nuppi náittosguoibmái.

Goalmát laddasa mielde sáhtta doallogeatnegasvuođa bidjat gitta guovtti jahkái fuolaheaddji háldui.

Njealját laddasis lea váldi heaittihit doalloovttadaga jus eaiggát suostá iežas doallogeatnegasvuođa dahje jus son earaládjé fere dahje doaimbá nu ahte lea mearkkašahhti vahágin boazodollui dahje eará vuoigatvuodalaččaide. Lea iešladdis diehttelas ahte galget leat govtolaš ákkat ovdal go sáhtta mearridit heaittihit nuppi olbmo boazodoalu.

§§ 21, 22 ja 23 sisttisdoallet mearrádusaid mastademiid, rátkkašemiid ja čohkkemiid birra. Dáin ovttasdoaimmanjuolggadusain lea mearkkašupmi geavtlaš boazodollui, ja bidjet dárkilet eavttuid iešgudet doaimmaid dieđiheami ja čadaheami birra. Eiseválddit sáhttet dihto dilálašvuođain seahkánit dáidda doaimmaide. Orohatstivrras leat dákkko almmolašrievtti vuohkasaš doaimmat, geahča ovdalis.

§ 24 sisttisdoallá iešgudet mearrádusaid lobihemet guohttu bohccuid eretvuojeheami birra. Geatnegasvuohta gullá oktii doallogeatnegasvuođain, muhto lea deatalaš deattuhit ahte dát guokte geatnegasvuođa leaba áibbas sierralaga. Ii dárbbas leat rihkkon doallogeatnegasvuođa vaikko bohccot mannet ge lobihis báikái. Iešgudet dilálašvuođat sáhttet dahkat veadjemeahttumin hettet dan. Muhto go bohccot leat bohtán lobihis guohtumii, de lea geatnegasvuohta sirdit daid eret nu jođánit go lea vejolaš dohkálaš láhkái dan dahkat.

§§ 25, 26 og 27 sisttisdoallet mearrádusaid ovddasvástádusa birra váhágiid ovddas maid boazu lea dagahan. § 25 nanne ahte boazoeaiggádis lea objektiivvalaš ovddasvástádus, beroškeahtta sivas. Orohaga boazoeaiggádat leat solidáralaččat ovddasvástideaddjit, okta buohkaid ovddas ja buohkat ovttá ovddas. Dárkilet čujuhusat ovddasvástádusa ložžema ja buhtadusárvoštusa birra leat mearkkašumiin iešgudet paragrafaide.

§ 28 sisttisdoallá mearrádusaid johtaleami birra guovlluin gos bohccot guhtot. Vuosttaš laddasis nannejuvvo ahte juohkehaš lea geatnegas geavahit iežas fuolalašvuođain ja várrogasvuođain vai dárbbasmeahttumit ii ráfehuhte dahje gavdnje bohccuid mat leat guohtume, johtime jna. Nuppi laddasis daddjo ahte guovllustivra sáhtta guoskevaš orohatstivrra ávžžuhusa mielde geldit vissis lágideamiid mat sáhttet šaddat vahágin boazodollui.

§ 29 sisttisdoallá mearrádusaid ovddasvástádusa birra beatnaga hárrái, ja nanne ahte beanaláhka gusto maiddái dás.

§ 30 vuosttaš laddasa mielde sáhtta departemeanta lánkaásahusaid bokte reguleret jeagelbordin.

§ 30 nuppi laddasa mearrádusat bohte lánkii 1996 lánkaodasteami olis. Ulbmilin lei oázžut válddi gielddit boazodoalu man earát go vuogatuodalaš boazosámit doaimmahit. Dás addo čielga diehtu das ahte ii sáhte vuordit oázžut lobi omd. áidut viiddis meahcceedatnana boazodoalloguovllu siskkobealde «boazofárpma» áigumušain. Dát mearkkaša ahte eananeaiggádis ii leat boazodoallovuogatvuohhta.

1996-lánkarievdadeami olis viiddiduvvui § 31 bággolotnunmearrádus nu ahte addui oppalaš váldi bággolotnut priváhta eatnamiid stáhtii boazodoalloguovllu siskkobealde. Dát paragrafa lei ovdal mearrádus eatnana luobaheami birra erenoamáš atnui, omd. bohccuid fievrredeapmái dahje rusttegiid ceggemii. Manjel rievdadeami lei dás geavtlaš mearkkašupmi erenoamážit jus lea nággu boazodoallovuogatvuoda hárrái muhtun guovllus, ja boazodoallu duomu bokte lea vuottahallan. Mearrádus lea hábmejuvvon dábálaš bággolotnunváldin man olis dábálaš vuogi mielde galgá vihkkedallat ovdamuniid ja heajos beliid ja ferte čielgasit bohtit ovdan ahte bággolotnun lea eanet ávkin go vahágin. Nuppi laddasis leat mearrádusat áššegoluid birra. Dán mielde sáhtta ášši vuolggaheddji beassat buhtadeamis vástideaddji áššegoluid jus vástideaddji šiehtadallamiid manjel lea hilgon dahje ii leat vástidan fáldalaga, ja go son árvvošteami vuodul ii oáččo eambo dan mii lei fálojuvvon.

§ 32 sisttisdoallá mearrádusaid boazodoallofoandda birra. Fondii mannet oktasaš ruđat mat bohtet omd. buhtadusain, geažotbeljiid ja dovda-mehtun bohccuid vuovdimis, geahča § 16 goalmát laddasa. Foandda ruđat galget ovddidit boazodoalloguovlluid boazodoalu.

§ 33 addá departementii válddi ráhkadit lánkaásahusaid.

§ 34 sisttisdoallá mearrádusaid bággodoaimmaid birra. Guovddáš ja oppalaš váldi čadahit mearrádusaid bákkuin lea § 34 nuppi laddasis. Dán mearrádusa mielde sáhtta guovllustivra dahje boazodoallostivra mearridit bággodaheami jus mearkkašahhti lánkái lea rihkkon lobálaš mearrádusa. Bággodoaimma sáhtta leat ahte bohccuiguin dahje ealuin čadahuvvojit dárbbášlaš doaimmat eaggáda rehkega ala. Bággodoaimmat sáhttet maiddái leat unnidit, heaittihit dahje eará olbmui sirdit doalloovttadaga. § 34 njealját laddasa mielde

lea boazodoalloeiseváldiid bággodoaimmearrádus bággodaheami vuoddu, ja sáhtta ollašuttuvvot bággodaheami lága mearrádusaid mielde. Bággodoaimmaid § 34 olis sáhtta nappo čadahit almmá duomu haga, mii muđui lea dárbbášlaš ovdal go oázžu bággodaheami. Geassemánu 26. beavvi 1992 bággodaheami lánka nr. 86 § 13–2 mii gusto eará bággodaheapmái go ruđa bearramii, nanne vuosttaš laddasis ahte dilitt mat leat bággodaheami vuoddu erenoamáš lánkamearrádusa olis, sáhttet čadahuvvot lága 13. kapihttala mielde. Boazodoallolága § 34 njealját laddasa lea nappo diekkár erenoamáš lánkamearrádus.

§ 35 nanne ahte hálldašanlánka gusto hálldahuslaš ja kollegiála ásaheami. Orohatstivra dáfus bohtá ovdan ahte hálldašanlánka gusto nu guhkás go lánkaásahusaid bokte nu lea mearriduvvon. Dakkár lánkaásahus ii leat ráhkaduvvon, muhto liikká gusto hálldašanlánka áššiin main orohatstivra rehkenasto doaimmahit almmolaš válddi.

§ 36 sisttisdoallá mearrádusa sáhkkoheami birra lánkaásahusaid, gohččosiid, gildosiid dahje eará mearrádusaid rihkkuma oktavuodas.

5.4 Dárbu rievdadit lága

Boazodoallostivra lánkaávddegoddi lea iežas čielggadusas earret eará dadjan (čuoggás 9.1.2. siidu 88/89):

«1978-lága mearrádusain boazodoalu siskkáldas áššiid birra lea vuosttažettiin almmolašrievttálaš vuogádat. Ollu áššiid sáhttet dušše eiseválddit mearridit. Njuolggadusat leat hábmejuvvon nu ahte ollu gažaldagaid ferte mearridit árvvošteami bokte. Lánka lea hábmejuvvon nu ahte mearrideaddji orgána sáhtta hui friddja mearridit, leaš dál orohatstivra, guovllustivra, boazodoallostivra dahje departemeanta.

Nu leat eanas áššit biddjon hálldašanorgána árvvošteami hálldui. Dat miellidibuktá ahte leat unnán rievttálaš njuolggadusat maid mielde hálldahus galgá árvvoštallat, earret dábálaš hálldahuslaš prinsihpat kontradiktoralas giedahallama ja bealátkeahesvuoda birra ja ahte mearrádus galgá leat áššálaš ii ge dagaheami áššehis vealaheami. Lága ovdabargguin leat unnán rávvagat dasa movt njuolggadusaid galgá dulkot. Leat maiddái unnán johtočállostat ja dárkilet čujuhusat dan hárrái movt lága mearrádusaid galgá čadahit. Dát ásaheami hálldahusa ja boazodolliid guovdu eahpesihkarvuoda lága mearrádusaid hárrái.

Lágas leat unnán njuolggadusat mat njuolga dadjet maidege boazodolliid gaskasaš vuogatuodaid ja geatnegasvuodaid birra. Lánka

sáhtta áсахit dan áddejumi ahte easkka eiseválddiid mearrádusaid bokte dihto áššiin ožžot boazoeaiggádat geatnegasvuoda čuovvut lága ja njuolggadusaid. Dalle šaddá almmolaš stivrenorgánaid duohká mearridit prinsihpaid ja njuolggadusaid boazodolliid gaskasaš áššiin. Dát addá boazodolliide unnán vejolašvuoda ovddosguvlui diehtit ja plánet, maiddá dan dihte go eai leat ráhkaduvvon johtočállosat ja čujuhusat, nugo ovdalis namuhuvvon.

Guovllustivrraid áššelisttut mañemus jagiid čájehit maiddá ahte dat giedahallet hui unnán áššiid boazodoallolága mearrádusaid olis. Dan dihte leat unnán konkrehta mearrádusat maid olis livččii sáhttan áсахuvvot vuodđu dan hárrái movt lága galgá áddet ja dulkot.

Otná boazodoalloláhka lea huksejuvvon dan ala ahte almmolašvuolta oažžu friddja organiseret boazodoalu nu movt heive áigges áigái ráddejeaddji politihkkii. Lea omd. eiseválddiid duohken lága rámma ja ulbmila olis mearridit orohatjuohkima, doalloovttadagaid juolludeami ja boazologu jna. daid árvvoštallamiid vuodul maid ieža atnet heivvolažžan ja bealuštahtin.»

Váldomoaitámuššan otná lága vuostá lea leamaš ahte das lea beare garra «dáčča» oaidnu vuodđun ja ahte dat duodai ii doaimma dohkálaččat boazosámi oktavuodas. Erenoamážit lea doaba doalloovttadat, mii áсахuvvui 1978-lága olis, adnon unohassan guovddáš guovlluin. Boazodoallolága

lea nappo dárbbaslaš rievdadit vai bohtet mearrádusat boazodoalu siskkáldas áššiid hárrái mat heivejit buorebut go dálá láhka dahká. Viidáseappot lea dárbu rievdadit soames mearrádusaid ovttadá-sásašavuoda prinsihpaid dihte. Boazodoallu lea mañemus logiid jagiid tehnikkalaš ja ekonomalaš ovdánemiid geažil eanet ahte eanet šaddan dievduid ealáhussan. Dát sávakeahtes ovdáneapmi geahččaluvvo dál jorgaluvvot iešguđet doaimmabijuid bokte.

Nugo eará ge almmolaš doaimmat, de ferte boazodoalu almmolaš hálddašeapmi nai duos dás vuđolaččat árvvoštallojuvvot, gávnahan dihte lea go dat ulbmillaš daid doaimmaid ektui mat galget čadahuvvot ja mearriduvvon politihkalaš mihttomeriid ektui. Dat lei ge maiddá lálkálávdegotti mandáhta duogázin. Nugo 8. kapihttalis bohtá ovdan, de ii leat departemeanta guorahallan lávdegotti árvalusa dán hárrái, ii ge árvvoštallan eará čovdosiid. Dát bohtá earret eará das go Sámediggi lea ráddádallamiid oktavuodas bivdán ahte gažaldagat sámi iešmearrideami birra ja oktavuolta boazodollui fertejit čielggaduvvot dárki-leappot. Departemeantta oavila mielde berre hálddašangažaldaga dárkileappot geahčadit čielggadeamis Sámedikki oppalaš válddi ja váikkuheami birra.

6 Boazodoalloláгат Ruotas ja Suomas

Maiddá eará riikkain lea boazodoallu. Čujuhit lávdegotti čielggadeami 8. kapihttalii, gos lea eanet muitaluvvon dan birra. Dás áigut dušše oanehaččat muitalit makkár rievttalaš ja hálddahaslaš vuogádagat Ruotas ja Suomas leat, mat leat riikkaid maiguin mii lunddolaččat sáhttit iežamet buohtastahtit.

Ruotta

Ruota bealde lea Rennäringslagen (1971: 437), boazodoalloláhka, mii regulere boazodoalu. Láhka bodii fápmui suoidnemánu 1. beavvi 1971 ja bodii lágaid sadjái maid gohčodedje Ruota boazosámiid vuoigatvuohta guohtumiidda Ruotas (1928: 309) ja láhka boazomearkkaid birra (1960:144).

Sápmelaččaid vuoigatvuođaid leat lágas gohčodan boazodoallovuoigatvuohtan. Vuoigatvuođaid, mat Ruota boazodoallolágas gusket sápmelaččaide, čilge lága § 1 leat vuoigatvuohtan sidjiide, geat leat sámi sogas, geavahit eatnamiid ja čáziid birgejupmin alcceseaset ja sin bohccuide. Boazodoallu sáhtta doaimmahuvvot priváhta eatnamiin seammaláde go stáhta ja suohkaniid eatnamiin. Vuoigatvuhtii gullá earret eará boazoguohun, bivdu, guolásteapmi ja vissis vuovdedoallu. Vuoigatvuohta gullá sápmelaččaide ja lea huksejuvvon «urminnes hävd» ala (vuoigatvuohta dološ áiggi geavaheami rájes). Das lea priváhtarievttalaš vuoddu ja lea seammaláde go opmodatvuoigatvuohta bággolotnunrievttalaččat suodjaluvvon. Boazodoallovuoigatvuohta lea nappo beroškeahttá lágas, muhto áigges áigái gustovaš boazodoalloláhka regulere sisdoalu ja čađaheami. Guohtunvuoigatvuohta ja guoskevaš vuoigatvuohta atnit eatnama boazodoalu iešgudet rusttegiidda nama-huvvo dábálaččat čearu gullevaš miellahtuid kollektiiva vuoigatvuohtan (geahča maŋnelis).

Nugo Norggas ge, de lea Ruotas nai viiddis mearkaortnet. Buot bohccot galget merkejuvvot eaiggáda sisačálihuuvon merkii.

Boazodoallovuoigatvuohta lea čearuid (oroheid) miellahtuin. Oktiibuot leat 51 čearu.

Čearru lea muhtun muddui geográfalaš guovlu, ja muhtun muddui ekonomalaš ja hálddahaslaš ovtastus. Lága 9. § mielde lea čearu ulbmil earret eará doaimmahit boazodoalu miellahtuide

oktasaččat buorrin. Čearru ovddasta miellahtuid gažaldagain mat gusket boazodollui ja miellahtuid oktasaš beroštumiide muđui boazoealáhusa oktavuođas (§ 10). Čearru lea rievttalaš ovddasteaddji áššiin gos lea riidu beroštumiid gaska omd. eanangeavaheami hárrái. Čearu geatnegasvuohta lea maiddá fuolahit boazodoalu beroštumiid iešgudetlágán šiehtadallamiin omd. stáhtalaš eiseválddiiguin. Maiddá oktavuođas suohkaniiguin, earret eará plánemiid ja plánabargguid oktavuođas ovddasta čearru boazodoalu beroštumiid. Čearu miellahtuid vuoigatvuohta váikkuhit movt čearru galgá stivrejuvot, lea čearu čoahkkimiid bokte. Jodihit čearu boazodoalu ja doaimmahit dárbašlaš oktasaš doaimmaid vällje čearu čoahkin stivrra. Čearu goluid boazodollui gokčēt čearu miellahtut dan mielde galle bohcco gudesge leat.

Čearru mearrida miellahttogazaldagaid, ja ohcan lea dan duohken man muddui sus guhte ohcá beassat álgit boazodoallin, lea gullevašvuohta čearu boazodollui. Ruota lágain ii leat dán rádjái leamaš almmolaččat dohkkehuvvon definišuvdna das gii lea sápmelaš. Lágas daddjo dušše ahte sápmelaš mearkkaša ahte son lea sámi sogas. Olmmoš gii lea náitalan sápmelaččain, muhto gii ieš ii leat sápmelaš, sáhtta searvat boazodollui jus son dohkkehuvvo čearu miellahtun.

Juohke čearus leat rievddadeaddji logu *renskötselsforetag* (doalut), oktiibuot sullii 900. Diekkár doaluin oaivvilduvvo boazodoallu man *čearu boazodoalli miellahttu* ja su bearaš doaimmaha. *Boazodoalli miellahttu* definere láhka leat boazodoalli gii *aktiivvalaččat searvá čearu boazodoalu bargguide*. Dalle go mánga boazodoalli miellahttu leat ovttá dálodoalus ja nu leat seamma doalus, de gohčoduvvo okta sis *ovddasvástideaddjin/ovdaolmmožin*.

Ruota boazodoallopoltiikka, oktan láchkagažaldagaiguin, lea čielggaduvvon, gč. SOU 2001:101. Dás evttohuvojit odđa boazodoallopoltiikkii iešgudet rámmat mat leat huksejuvvon kultuvrralaš, ekonomalaš ja ekologalaš guodevašvuođa ala. Áigumuššan lea nannet siskkáldas iešstivrejumi, ja ahte Sámediggi galgá ožžut eanet guovddáš sajádaga. Vuolggasadjin lea ahte sápmelaččat berrejit ieža oazžut ovddasvástádusa hábmet iežaset ealáhuseallima, muhto ahte iešgudet doaimmaide galgá gustot birasmihhtomearri mii

vuhtii váldá luondduresurssaid guhkit áiggi buvttadannávcca, biologalaš šláddjivuoda, luonddu- ja kulturárvvuid ja olgonastima beroštumiid. Dan vuodul evttohuvvo ahte maiddái ollu dain doaimmain maid eiseválddit dál fuolahit, galget sirdojuvvot sápmelaččaide alcceseaset.

Oddajagemánu 1. beaivvi 2007 rájes sirdojuvvui ovddasvástádus ollu doaimmaid dáfus Stáhta eanandoalloaaimmahagas ja leanahálddahusas Sámediggái. Dál lea Sámediggi boazodoalu guovddáš hálddašaneiseváldi.

Ruota gaskavuolta ILO-soahpamušii lea maiddái čielggaduvvon, geahča SOU 1999:25, ja dán čielggadeamis boahhtá ovdan mii galgá dahkkojuvot ovdal go Ruotta sáhtta soahpamuša dohkkehít. Dan hárrái leat álggahuvvon čuovvolanproseassat, muhto dán rádjái ii leat soahpamuš vel vuolláičallojuvvon.

Suopma

Vuoigatvuolta doaimmahit boazodoalu ii leat dušše sámi vuoigatvuolta. Lea datte dihtosis ahte davviguovlluid boazodoalu vuoigatvuodát leat huksejuvvon don dološ geavaheami ala ja vuosttaš boazodolliid, namalassii sápmelaččaid, ovdamuniid ala.

Boazodoallovuoigatvuolta lea dárkileappot regulerejuvvon 1990 boazodoallolágas (848/90).

Boazodoalloguovlu lea juhkkujuvvon bálggusin. Boazodoallu sáhtta doaimmahuvvot boazodoalloguovllus beroškeahhtá das geas lea oamastandahje geavahanvuoigatvuolta eatnamii (§ 3). Bohccuid sáhttet eaiggáduššat Eurohpa ekonomalaš ovtastusa ássit geat fásta orrot boazodoal-

loguovllus (§ 4). Boazoeaiggádat ovtta bálgosa guovllus gullet ovtta bálgosii, mii rehkenastojuvvo juridihkalaš persovdnan ja mas leat rájit maid leanaráđdehus lea mearridan. Bálgosis lea geatnegasvuolta geahččat buot miellahtuid bohccuid ja galgá hehttet bohccuid dahkamis vahágiid (§ 7). Buot boazoeaiggádat bálgosa doaibmaguovllus leat bálgosa miellahttun, muhto juohke boazoeaiggádis lea sierra mearka. Bálggus fuolaha ja mearrida doaimma hárrái.

Eanan- ja vuovdedoalloministeriija mearrida bálgosiid alimus boazologu (§ 21).

Láhka ii definere boazodoallorievtti sisdoalu. Boazodoalloriekti sisttisoallá vuoigatvuoda eaiggáduššat bohccuid ja daidda guohtunvuoigatvuoda. Eiseválddiid addin lobi mielde sáhtta maiddái cegget oahceáiddiid ja gárddiid stáhta eatnamii (§ 39) ja muđui sáhtta almmá ohcama haga váldit stáhta vuovddis boaldámuša ja goahteávdnasiid (§ 40). Dát vuoigatvuodát sulastahttet buohkaidrievtti. Ii leat sierravuoigatvuolta bivdit ja guolástit.

Stáhta eanan davimus boazodoalloguovllus lea sierra nammaduvvon boazodoalloguovlun. Geavtlaččat lea dát sámi boazodollui. Dán guovllus ii galgga eanan geavahuvvot dainna lágiin ahte šaddá mearkkašahtti hehttehussan boazodollui (§ 2). Nuppe dáfus sáhtta Eanan- ja vuovdedoalloministeriija lága olis (196/22) suodjemehciid birra mearridit boazoguohtunráddjemiid, jus dat lea dárbblaš vuovddi gáhttema dihte (§ 2). Boazodoalloláhka ii atte vuodu oazžut buhtadusa vahágiid ovddas mat deaividit boazodoalu guovdu. Muhtun eará lágain – čázádatlágas, olgonastinlágas ja lágas johtaleami birra meahcis – leat liikká sierra mearrádušat buhtadusa birra boazoeaiggádiidda.

7 Boazodoalloláhkálávdegotti árvalus

7.1 Lávdegotti oppalaš árvoštallamat

Lávdegotti oainnu mielde leat dálá láhkamearrádušat, boazodoalu siskkáldas dilálašvuodaid birra, vuosttažettiin almmolašrievttálaš vuohkásaččat. Hui ollu áššiid galget eiseválddit mearridit. Geassemánu 9. beaivvi 1978 nr. 49 boazodoallolága njuolggadusat leat hábmejuvvon nu ahte ollu gažaldagaid ferte mearridit árvošteami bokte. Láhka lea huksejuvvon dan oainnu ala ahte marriedeaddji orgána sáhtta hui friddja mearridit, leaš dál orohatstivra, guovllustivra, boazodoallostivra dahje departemeanta. Dat mielddisbukta ahte leat unnán rievttálaš njuolggadusat maid mielde hálddahuš galgá árvoštallat, earret dábaláš hálddahušlaš prinsihpat kontradiktoralaš giedahallama ja bealátkeahtesvuoda birra ja ahte mearráduš galgá leat áššálaš ii ge dagahit áššehis vealaheami.

Lágas leat unnán njuolggadusat mat njuolga regulerejit boazodolliid siskkáldas vuoigatvuodaid ja geatnegasvuodaid. Láhka sáhtta ásaht dan áddejumi ahte easkka eiseválddiid mearrádušaid bokte dihto áššiin ožžot boazoeaiggádat geatnegasvuoda čuovvut lága ja njuolggadusaid. Dalle šaddá almmolaš stivrenorgánaid duohká mearridit prinsihpaid ja njuolggadusaid boazodolliid gaskasaš áššiin. Dát addá boazodolliide unnán vejolašvuoda ovddosguvlui diehtit ja plánat, maiddá dan dihte go eai leat ráhkaduvvon johtočállošat ja čujuhusat.

Lávdegoddi lea leamaš dan oainnus ahte dálá láhka ii doarvái bures čájet makkár vuoigatvuodát boazodolliin leat gudetguimmiideaset ektui. Dakkár ipmárdus ahte buot boazodolliin leat ovttalágán vuoigatvuodát geavahit buot vejolaš guohtuneatnamiid, ja ahte hálddašanorgánat sáhttet dárbbu mielde friddja juohkit ja ráddjet guohtumiid vai šaddá buresdoaimbi boazodoallu, ii leat seamma ipmárdus go boazodolliin alddiineaset lea siskkáldas dilálašvuodaid birra. Dan dihte fertejit njuolggadusat vuodđun atnit árbevieruid ja sosiála vuogadagaid maid ealahus ieš lea ásaht, ja čatnat vuoigatvuodaid ja geatnegasvuodaid daidda. Dat ii mearkkaš ahte eiseválddit eai šat dárbbas reguleret ja gohkket boazodoalu vuhtii váldin dihte ulbmiliid mat celkojuvvojit 1978-lága ulbmilparagrafas. Dan vuodul maid lávdegoddi atná vuodđun, de šattašii eiseválddiid sajádat earalágán go odne lea.

Lávdegoddi lea atnán deatalažžan ahte ráhkaduvvojit njuolggadusat mat leat huksejuvvon boazodoalu kultuvrra ja árbevieruid ala, ja mat dasa lassin vuhtii váldet ovttaskas boazodolliid riektesihkarvuoda.

Dálá lágas leat doallovttatad ja orohat boazoealahusa vuodđoásahussan. Muhto dát vuogádat ii leat seamma go boazodoalu iežas ekonomalaš ja sosiála ortnegat. Lea hárve ahte boazodoalli doaimmaha boazodoalu akto, muhto baicca gullá bargoovtastupmái, siidii. Lávdegoddi lea atnán hui deatalažžan addit siidii eanet guovddáš saji láhkaoktavuodas.

Ásaht dihte juohke boazoeaiggádii buoret plánavejolašvuoda ja riektesihkarvuoda, de ferte láhka mitalit makkár vuoigatvuodát ja geatnegasvuodát sis leat.

Lávdegoddi háliida doalahit orohatortnega, muhto nu ahte orohatstivrras eai šat galgga leat almmolašrievttálaš doaimmat. Lávdegoddi háliida maid doallat ovddasvástideaddji ovtadaga ortnega. Lávdegoddi lea leamaš stuora hástalusán hábmet njuolggadusaid mat ásaht oktavuoda ovddasvástideaddji ovtadaga, siidda ja orohatorganiserema gaskka. Jus ii oáččo áigái diekkár oktavuoda de dáidet váttisvuodát resursahálddašemiin ain bistit.

Láhkálávdegoddi lea atnán dárbbaslažžan redakšuvnnalaččat rievdadit 1978-lága huksehusa. Lea dárbbaslaš juohkit muhtun paragrafáid álkidan dihte njuolggadusaid. Dasa lassin lea sávaldat sirdit muhtun mearrádušaid eará paragrafaide. Dan dihte lea lávdegoddi gávnnahan ahte ođasmahttima boadus berre leat áibbas ođđa boazodoalloláhka. Departemeanta lea diehtán lávdegotti oaivila dás, ii ge leat vuostaldan evttohusa.

Deattuhuvvo ahte lávdegoddi lea guorahallan dušše daid njuolggadusaid sisdoalu mat gulle lávdegotti mandáhtii. Mearrádušat mat gusket boazodoalu ja biras servodaga gaskavuhtii, namalassii mearrádušat dálá lága 3. ja 16. kapihttaliin ja §§ 28, 29 ja 30 mearrádušat eaktuduvvojit jotkojuvvo ođđa boazodoallolágas seamma sisdoaluin go ovdal.

Lávdegotti mandáhtii ii gullan evttohit njuolggadusaid doarjagiid hárrái Boazodoallošiehtadusa olis. Lávdegoddi oaivvilda liikká ahte doarjjaortnet

ferite vuđoleappot guorahallojuvvot ásahan dihte buoret riektasihkarvuoda ovttaskas boazoeaiggá-diidda.

Lávdegoddi lea čujuhan ahte odđa lánkanjuolggadusat iešalddis eai leat doarvái dasa ahte ásahit buoret riektasihkarvuoda ja buoret hálddašeami. Dasa lassin lea dárbblaš ahte eiseválddiin, mat galget dahkat mearrádusaid main lea mearkkašupmi boazodollui, lea máhttu sámi boazodoalu birra. Dát ii guoskka dušše olbmuid geat barget boazodoallohálddahasas, muhto maiddái eará hálddašanásahusain mat giedahallet áššiid mat gusket boazodollui. Seamma guoská justiisa-ossodahkii, nugo politiija- ja riekteásahusaide. Bargit geain ii leat dát máhttu, berrejit lávdegotti oainnu mielde oázžut dárbblaš oahpu.

7.2 Siida

Boazodoallosámi áddejumi mielde lea siidda sisdoallu ná:

- ahte lea eallu,
- ahte eallu dollojuvvo čoahkis ja aktiivvalaččat adno geahču vuolde,
- ahte siidii dábálaččat gullet okta dahje eanet bearrašat geat gehččet bohccuideaset ovttas.

Siida ii leat dušše bargoovttastupmi, muhto maiddái árbevirolaš guohtungeavaheami guovddáš vuoddu. Lávdegoddi lea leamaš hástalusas hám-met njuolggadusaid mat heivejit iešgudet siidamálliide mat gávdnojit sámi boazodoalus. Dan dihte eai ábut njuolggadusat leat beare gáržžit, muhto eai nu loážža ge ahte geavtlaččat eai oáččo rievttálaš coavcci. Lávdegoddi lea árvalan njuolggadusaid mat váldet vuhtii sihke geassesiidda ja dálvesiidda. Siidda rievttálaš mearkkašupmi bohtá ovdan mángga dáfus:

1. *Orohatstivrejupmi*. Árvaluvvon njuolggadusain orohatstivrra birra lea eaktuduvvon ahte buot geassesiiddain (geasseorohagain) galgá leat stivrasadji. Jus orohagas leat eanet go čieža geassesiidda, de árvala lávdegotti eanetlohku, buohkat earret okta, ahte stivrasadji manná vuoruid mielde. Livččii sávahahtti ahte maiddái buot dálvesiiddat oččoše stivrasaji, muhto de šattašii stivra beare stuoris mángga orohagas. Dan sadjái árvala eanetlohku ahte stivrasadji galgá mannat vuoruid mielde geassesiidda iešgudet joavkkuid gaskka. Muhtun sajiin lea lunddolaš ahte stivrasadji lea dálvesiiddain vuoru mielde. Eará sajiin leat dilálašvuodat earalágánat, muhto dat ii mearkkaš ahte maiddái doppe eai sáhte leat eará joavkkut. Geassesiiddas sáhttet

ovdamearkka dihte leat iešgudet bearašjoavkkut. Lea boazodolliid iežasat duohken háliidit go sii doaimmat diekkár ovddasteaddji joavkun.

2. *Guohtungeavaheami njuolggadusat*. Orohatstivrra deataleamos doaimmaid gaskkas lea ráhkadit njuolggadusaid guohtungeavaheami birra. Guohtungeavaheami njuolggadusat feritejt ásavuvvot siiddaid árbevirolaš guohtungeavaheami mielde, sihke dálve- ja geassesiiddaid. Mañemus logiid jagiid lea siiddaid árbevirolaš gaskasaš guohtungeavaheami iešgudet sivaid geažil bohtán garra deattu vuollái. Lávdegoddi oavvilda ahte lea deatalaš mannat ruovttoluotta árbevirolaš geavaheapmái, ja ráhkadit njuolggadusaid mat suodjalit dan.
3. *Boazolohku*. Lea siida ii ge orohat mii galgá leat vuoddu go mearrida boazologu.
4. *Siidaoassi*. Nugohčoduvvon siidaosiid ásaheami bokte mearridit siidda boazodoallit ieža man galle ovddasvástideaddji boazodoalli siiddas galget leat.

Lávdegoddi árvala maiddái njuolggadusaid siidda siskkáldas dilálašvuodaid birra, nugo njuolggadusaid siidastivrra, siidakása ja siidafoandda birra, ja bargogeatnegasvuodaid ja investeremiid birra, geahča lánkaárvalusa § 8–10 rájes § 8–16 rádjái.

7.3 Siidaoassi

Lávdegoddi lea árvalan ahte dálá doalloovttadat galgá heaittihuvvot ja dan sadjái galgá bohtit siidaoassi, geahča lánkaárvalusa § 4–2 rájes § 4–4 rádjái.

Lávdegotti oavila mielde leat dálá doalloovttadat-ortnegis mánga headjuvuoda. Earret eará lea dálá doalloovttadatvuohki áibbas sirrejuvvon siidda bargoovttastusas. Seammás oavvilda lávdegoddi ahte dárbbášuvvojit čielga njuolggadusat dan birra geas lea doalu ovddasvástádus – sihke siskkáldasat ja olgguldasat muđui servodaga ektui. Okta vejolašvuolta livččii dahkat siidda ovddasvástideaddji ovtadahkan. Muhto siidda čoahkkáduš sáhtá rievddadit ja eandalii dálvviigge sáhtá siidagullevašvuolta sakka rievddadit.

Lávdegoddi háliida bisuhit boazosápmái gullevaš olbmuid viiddis vejolašvuoda eaiggáduššat bohccuid, vai sii nu besset doalahit gullevašvuoda boazodollui. Muhto seammás ferite leat čielggas geas lea doalu ovddasvástádus ja gii lea ovddasvástideaddji boazodoalli. Vuosttažettiin ferite lánka hui čielgasit nannet ovddasvástádusa das ahte mearriduvvon boazolohku ja guohtunáig-

git dollojuvvojit. Dan dihte lea bágggu čatnat ovddasvástádusa ovttaskas olbmuid.

Lávdegoddi oaidná maiddái ahte lea dárbu gozihit álggahemiid, muhto oaivvilda ahte boazodoallit fertejit ieža oažžut eanet dadjamuša dan hárrái gean sii háliidit álgit boazodollui. Siida ferte mearridit gii galgá guoddit ovddasvástádusa daid bohcuidd hárrái mat gullet siidii. Sátne doalloovttadat lea čadnon dálá ortnegii man mielde gáibiduvvo almolaš eiseválddiid addin doaibmalohpi. Dan vuodul go lávdegoddi nappo árvala ahte ealáhus – namalassii siida – ferte ieš oažžut eanet ovddasvástádusa odđa boazodolliid luoitimis ealáhussii, de leat válljen garvit sáni doalloovttadat, mii muđui ii leat goasse ožžon coavcci boazodolliid guovdu. Dan sadjái leat válljen sániid siidaoassi ja siidaoasi ovddasvástideaddji jodiheaddji, čájehan dihte ahte dat ovttat mas dál lea sáhka, ii sáhte sierran doaibmat, muhto gullá stuorát oktavuhtii, namalassii siidii. Lávdegoddi árvala ahte dálá doalloovttadagaid eaiggádat šaddet odđa siidaosiid jodiheaddjit, geahča árvalusa § 4–3 nr. 1. Odđa siidaosiid sáhttet siida siidaosiid jodiheaddjit (siidaosálaččat) ásahtit ovttaienalašvuoda bokte, geahča § 4–3 nr. 2. Eaktun odđa siidaosiid ásaheamis lea maiddái ahte boazolohku ii šatta eambo go siidii lea mearriduvvon. Lávdegotti unnitlohku árvala ahte odđa siidaosiid ii sáhte ásahtit jus siidaosiid gaskamearalaš boazolohku šaddá vuollel 250.

Jus muhtun siiddas dál ovdamearkka dihte leat guokte doalloovttadaga, de šaddaba dáid eaiggádat goabbat siidaoasi jodiheaddjin ja jus soahpaba, de sáhttiba ásahtit ovtta dahje eanet siidaosiid siidii.

Go dákkko daddjo siida, de oaivvilduvvo geasse-siida, namalassii geasseorohat. Dat geat leat ovtta siiddas/orohagas geasset, sáhttet dálvet leat mángga joavkkus/siiddas, mii dalle lea bargoovttas-tupmin. Dát unnit siiddat berrejit maid beassat ásahtit siidaosiid vaikko buohkat geasseorohagas eai miedihivčče ge. Muhto jus dákkár unnit siiddat/joavkkut galget sáhttit ásahtit siidaosiid, de ferte sidjiide mearriduvvot sierra boazolohku, ja sii galget de bissut dán logu siskkobealde, geahča eanet dán birra árvaluvvon § 4–3 nr. 2 mearkkašumiin.

Ovddasvástideaddji siidaoasi jodiheaddji galgá sáhttit ovddasvástádusa sirdit soapmásii guhte sáhtta joatkit boazodoalu su maŋnel, geahča árvalusa § 4–7. Sii geat sáhttet dán ovddasvástádusa oažžut leat seamma olbmot geat leat namuhuvvon 1978-lága 4. §:s, muhto lávdegoddi lea geahččalan njulget dálá njuolggadusaid unohis váikkuhusaid. Čujuhit árvalusa § 4–7 ja § 4–9 oktan mearkkašumiiguin.

7.4 Buohtalas álggahansiidaoassi

Dálá njuolggadusain doalloovttadaga birra lea lávdegotti mielas okta váttisvuohta oažžut áigái njuovžilis ortnegiid buolvamolsumiid oktavuodas. Njulgen dihte dán de árvala lávdegoddi ásahtit buohtalas álggahansiidaosiid, geahča árvaluvvon § 4–4.

Lávdegoddi árvala ahte siidaoasi jodiheaddji galgá sáhttit ásahtit buohtalas álggahansiidaoasi, masa nuorat buolvva olmmoš nammaduvvo jodiheaddjin. Diekkár buohtalas álggahansiidaoasi ii sáhte, lávdegotti árvalusa mielde, ásahtit ovdal go dábalaš siidaoasi jodiheaddji lea 50 jagi.

Go addá boahhte buolvva olmui álggahansiidaoasi, de sáhtta sihkkarastit oadjebas bargodilálašvuodaid sutnje dassázi go dábalaš siidaoasi eaiggát heaitá. Buohtalas álggahansiidaoasi ortnet galgá sihkkarastit njuovžilis buolvamolsuma. Diekkár álggahansiidaoasi vejolašvuoda haga šattašii gilvu ja vuorjja ásahtit dadistaga eanet odđa siidaosiid. Namahus buohtalas álggahansiidaoasi lea válljejuvvon deattuhan dihte čanastaga eará siidaoassái, ja ahte dat galgá sihkkarastit nuorat buolvva vuoigatvuodaid. Buohtalas siidaoasi jodiheaddjis leat doaimma dáfus seamma vuoigatvuodát, ovddasvástádus ja geatnegasvuodát go dábalaš siidaoasi jodiheaddjis.

Lávdegotti eanetlohku, buohkat earret okta, árvalit ahte sáhtta ásahtit dušše ovtta buohtalas álggahansiidaoasi juohke siidaoassái. Dat mearkkaša ahte jus eanet mánat leat aktiivat boazodoalus, de fertejit váhnemat válljet guhte oažžu buohtalas álggahansiidaoasi. Vaikko dušše okta mánná sáhtta oažžut buohtalas álggahansiidaoasi, de ii dárbaš earáide leat veadjemeahtun beassat siidaoasi jodiheaddjin. Jus siida siidaosiid jodiheaddjit leat ovttaoavilis, de sáhttet ásahtit siidaosiid eará mánáide.

Stuora siiddain gos leat ollu siidaoasit sáhtta leat váttis olahit ovttaoavilvuoda odđa siidaosiid ásaheami birra, jus dat addá ovtta bearrašii ovdamuni earáid ovdalii. Muhto smávva siiddain gos ovdamearkka dihte leat dušše guokte doalloovttadaga, sáhttiba dat goabbánai ásahtit buohtalas álggahansiidaoasi ja dasa lassin soahpat ásahtit ovtta dahje eanet siidaosiid eará bearrašlahtuide.

7.5 Boazomearka

Lávdegoddi árvala joatkit dálá njuolggadusaid boazomearkkaid birra, muhto nu ahte njuolggadusat mat dál leat lálkaásahusain galget biddjot lálkii. Dát árvaluvvo earret eará dan dihte vai boazo-

mearkka nanu árbevierut buorebut bohtet oidnosii. Lávdegoddi árvala eará áigemeiid merkemii go dálá lágas leat. 1978-lágas daddjo ahte miessi galgá merkejuvvot ovdal golggotmánu 31. beaivvi, muhto ahte áigemeari sáhtta guhkidit miessemánu 31. beaivái. Ovddit áigemeari lea muhtun guovluin ipmirduvvon nu ahte geažotbeallji lea vaikko gean opmodat mañnel golggotmánu 31. beaivvi. Lávdegoddi árvala ahte galgá leat dušše okta áigemeari merkemii, ja dat árvaluvvo leat miessemánu 31. beaivvi jagi mañnel go miessi lea šaddan. Geahča eanet lávdegotti árvalan merkenjuolggadusaid birra láchkaevttohusa 7. kapihttalas.

7.6 Orohat ja orohatstivren

Lávdegoddi háliida bisuhit orohatortnega ja árvala dárkilet njuolggadusaid orohatjuohkimii, geahča árvalusa § 8–1.

Orohatstivrra dálá sajádat sihke priváhtarievttálaš ja almmolašrievttálaš orgánan dagaha lávdegotti mielas váttisvuodaid. Bealátvuoda várra lea stuoris, ja dan lea maiddá Siviilaáittardeaddji mearkkašan.

Go orohatstivrra hárrái leat nu eahpečielga njuolggadusaid, de dagaha dat vára ahte orohagas sáhtta eanetlohku boastut fámostallat ja ovddidit iežas beroštumiid beroškeahhtá orohaga oktasaš beroštumiin, mii sáhtta lea njuolgggo vahágin unnitlohku.

Lávdegotti oainnu mielde berre orohagas ain leat stivra mas leat orohaga boazoeaiggádat. Muhto stivra berre leat priváhtarievttálaš orgána. Orohatstivrra sáhtta buohtastahhtit gilimennege stivrrain. Priváhtarievttálaš orgánan oázžu stivra válddi mearridit ollu orohaga siskkáldas áššiid, áššiid main lea mearkkašupmi resurshálddašemi ja guohtumiid gáhttema hárrái. Áššit mat gusket ovttaskas boazodolliid doibmii eai gula orohatstivrra válddi vuollái. Seammaládje go eará priváhtarievttálaš orgánat, de orohatstivra nai lea vissis muddui almmolaš eiseválddiid geahču vuolde.

Go orohatstivrra lahtut ieža leat boazodoallit, ja sidjiide njuolga gusket ollu áššit maid stivra galgá giedahallat, de lea deatalaš sihkkarastit ahte eanetlohku ii geavat iežas válddi govttohemet badjelduolbmat unnitlogu beroštumiid. Dan dihte lea deatalaš ásahtit čielga njuolggadusaid dasa maid stivra sáhtta mearridit, ja nu eastadit áššegiedahallama soahtáhagaid mielde.

Deatalaš váikkuhandoaibma fuolahit ahte maiddá unnitlogu beroštumit vuhtii váldojuvvojit, leat njuolggadusaid mat sihkkarastet iešguđet siiddaide

stivrasaji. Lávdegoddi oaivvilda ahte dasa lassin berre ásahtuvvot ortnet man mielde okta dahje eanet boazoeaiggádat sáhttet ášši oázžut meannuduvvot bealátkeahces orgánas, jus atnet iežaset giedahallojuvvon govttohemet.

Orohagaid sturrodas sáhtta rievddadit, go muhtun orohagat leat stuorrát ja doppe leat sierranas siiddat, ja eará orohagat ges leat unnit ja leat birra jagi ovttas, dahje eanas oasi jagis. Evttohuvvon njuolggadusaid leat hábmejuvvon nu ahte heivejit sihke stuora ja smávva orohagaide.

Lávdegotti árvalusa mielde galget orohatstivras leat iešguđet joavkkuid ovddasteaddjit. Válljejuvvo ii dáhpáhuva nappo jahkečoahkkimis, gos juohke jietna lohko ovtta meari. Dakkár válljen sáhtášii dahkat ahte ovttahat joavkkut álo ožžot eanetlogu stivrii. Orohatstivra galgá hálddašit oktasaš resurssaid mat gullet orohakkii, nugo guohtumiid, ja dalle ferte dákkiiduvvot ahte orohaga iešguđet guohtunguovllut leat dihto áiggis leamaš stivrras. Dan dihte válljejit oktiigullevaš siidaosit orohatstivrii lahtuid ovddastit sin geat leat ovttas geasseorohagas.

Geassesiidat sáhttet leat mañngat joavkkut mat dálvet gullet iešguđet dálvesiidat dahje eará bearašovttastumiide. Lávdegoddi geahččala dán vuhtii váldit dan bokte ahte dárkilet njuolggadusaid bokte reguleret iešguđet geassesiidat orohatstivraevttohasa válljema. Maiddá geassesiidat stivraovddasteaddji válljemis ferte eastadit ahte ovttahat joavku álo oázžu stivrasaji, geahča árvalusa § 8–2 nuppi ja goalmmat láddasiid.

Lávdegoddi lea juohkásan dárkilet njuolggadusaid hárrái orohatstivrra válljema birra. Eanetlohku árvala ahte válljen galgá lea geassesiidat vuodul. Unnitlohku árvala válgabiireortnega orohagaide main leat eanet go čieža geassesiidat. Lávdegoddi árvala maiddá dárkilet njuolggadusaid orohaga jahkečoahkkima birra ja dan hárrái geas lea jienastanvuogitvuohka, geahča árvalusa § 8–8 ja § 8–9. Árvaluvvojit maiddá njuolggadusaid orohatkása ja orohaga boazodoallofoandda ja dáid ruđaid dárkkisteami birra, geahča §§ 8–5, 8–6 ja 8–7.

7.7 Doaibmanjuolggadusaid

Okta orohaga deataleamos doaimmain šaddá lávdegotti oainnu mielde leat ráhkadit doaibmanjuolggadusaid. Dán birra árvaluvvojit njuolggadusaid láchkaevttohusa 9. kapihttalas. Erenoamáš deatalaččat leat njuolggadusaid guohtungeavaheami ja boazologu birra. Lávdegotti árvalusa leat maiddá sierra mearrádušat dan birra maid

ferite erenoamážit vuhtii váldit diekkár njuolggadusaid ráhkadeamis, geahča árvalusa § 9–3 ja § 9–4.

Orohat galgá doaibmanjuolggadusaid bokte maiddá ráhkadit njuolggadusaid orohaga oktasaš rusttegiid birra, nugo gárddiid ja eará oktasaš rusttegiid birra. Njuolggadusat mohtorfievrruid geavaheami birra galget ráhkaduvvot vuhtii váldin dihte guohtunressaid. Orohaga eará oktasaš resurssat sáhttet leat boazodoallofoanda ja eará opmodat.

Orohagas sáhtta mángga dáfus leat dárbbaslaš ráhkadit njuolggadusaid áigodatguohtumiid ávkástallama birra. Man dárkilat dat galget leat, lea iešguđet guovlluid dilálašvuodaid duohken. Mađi stuorat gilvu lea siiddaid gaskka guohtumiid alde, dađi dárkilet njuolggadusaid fertejít ráhkadit. Lávdegoddi oaivvilda ahte njuolggadusat fertejít unnumusat sisttisdoallat čuovvovačča:

1. Iešguđet áigodatguohtumiid guohtunáiggit, jus ii leačča birrajagi orohat
2. Juohke siidda guovddáš dálveorohat
3. Njuolggadusat johtingeainnuid geavaheami birra mat mannet earáid geasseorohagaid čada
4. Njuolggadusat johtingeainnuid geavaheami birra eará siiddaid válđo dálveorohagaid čada
5. Čilget geasseorohaga
6. Čilget johtinvuogádaga iešguđet áigodatguohtumiid gaskka
7. Njuolggadusat johtima birra

Eaktuduvvo ahte guohtungeavaheami njuolggadusat ásahuvvojít eatnamiid árbevirolaš geavaheami ala ja ahte ovddidit ulbmillaš geavahanortnegiid. Eanetlohku, buohkat earret okta, háliidit maiddá mearrádusa dan birra ahte guohtungeavaheami njuolggadusat eai galgga boahit ovttaskas siiddaid vuogatvuodaid ovdii, mat leat ásahuvvon erenoamáš riektivuodu olis, geahča árvalusa § 9–3 nuppi láđđasa.

Lávdegoddi lea maiddá árvalan lánkanannet njuolggadusaid buriid boazodoallovieruid birra. Dat leat njuolggadusat guođoheami birra § 6–2, geahčadeami birra § 6–3, eará siiddaid bohccuid giedahallama birra § 6–4, rátkkašeami ja čanađeami birra § 6–5, ja gárddástallama diediheami birra § 6–6.

7.8 Boazolohku

Váttisvuhtan dálá njuolggadusaiguin boazologu birra, lea lávdegotti oainnu mielde, ahte dat ledje čadnon orohahkii ja doalloovttadahkii. Boazologu mearrádus mii ii válđde vuhtii siidda, sáhtta buktit sávakehtes váikkuhusaid.

Lávdegoddi oaivvilda ahte boazologu mearriđeamis ferite vuodđun atnit siidda ja guohtumiid maid siidda hálddaša.

Lávdegotti árvalusa mielde galgá alimus boazolohku mearriduvvot geassesiidii, geahča árvaluvvon § 9–4.

Orohagain gos dálveguohtumat leat vátnásepmosat, sáhtta boazolohku šaddat beare allat jus mearriduvvo dušše geasseorohaga mielde. Dan dihte ii sáhte orohaga boazologu mearridit dušše geasseorohaga vuodul. Lea dárbbaslaš geahččat buot áigodatguohtumiid oktanis, ja vátnáseamos guohtumat fertejít mearridit man stuoris boazolohku sáhtta leat. Seammás ferite boazologu mearridit guohtunáiggiid ektui, geahča § 9–5. Jus dálveguohtumat leat vátnásepmosat, de ii leat boazolohku akto mearrideaddjin, muhto ferite maiddá geahččat guohtunáiggiid.

7.9 Boazodoallohálddahus

Lávdegoddi čujuha dás boazodoallohálddahusa evalueremii man Norsk institutt for by- og regionforskning, NIBR, lea čadahan ja mii lea almmuhuvvon raporttas NIBR -Prosjektrapport 2000: 16, *Reindriftsforvaltningen – en evaluering av organisasjon og virksomhet* (NIBR – Prošeaktaraporta 2000:16 *Boazodoallohálddahus – organisašuvvna ja doaimma evalueren*).

Olles lávdegoddi oaivvilda ahte lea dárbbaslaš rievdadit hálddašanortnega.

Lávdegotti eanetlohku, buohkat earret okta lahttu, árvalit hálddašanmodealla mas fylkkaboazodoallostivra man čállingoddi lea fylkkamánni, oažžu hálddašanovddasvástádusa guovllulaš dásis. Natiovnalaš dásis hálddaša Boazodoallostivra mas čállingoddi lea guovddáš hálddašanásahus – Stáhta boazodoallohálddahus. Evttohus mielddisbuktá ahte dálá boazodoallostivra ja boazodoallohálddahus jotkojuvvo. Boazodoallostivrra nammadit boazoeaiggádat ieža, Sámediggi ja departemeanta. Eanetlohku miellahtuin galget leat boazoeaiggádat.

Unnitlohku ballá ahte boazosámi beroštumit bázahallet gilvvus eará beroštumiiguin jus guovllulaš hálddašeapmi biddjojuvvo fylkkamánni háldui. Dat guoská erenoamážit areálagáhttenáššiidde. Eanetlogus lea nappo eará oaidnu dása ja bidjá válđodeattu dasa ahte fylkkamánnis juo lea ovddasvástádus gažaldagain main lea mearkkašahtti váikkuhus boazodollui. Muhto go fylkkamánnis ii leat ovddasvástádus boazodoalu guovdu, de oaivvilda lávdegoddi ahte boazodoallu ii oaččo doarvái beroštumi fylkkamánni hálddus.

Departemeanta šaddá ain leat boazodoallohálldahusa bajit orgána, mas lea ovddasvástádus boazodoalu lágaid ja njuolggadusaid hárrái, ja fuolaha ahte ráđdehusa politihkalaš mihttomearit čuvvojuvvojit láhka- ja njuolggadusbargguin. Departemeanttas lea ain váldi bagadit Boazodoallohálldahusa ovttaskas áššiin, ja ieš dahkat mearrádusaid dan olis go lea bajit orgána hálldašanlága mielde. Muhto lávdegoddi oaivvilda ahte Sámedikkis galgá leat guovddáš sajádat natiovnnaš boazodoalopolitihkas, ja dan olis berre Sámediggi leat mielde ráhkadeame njuolggadusaid boazodoallogála olis.

Unnitlohku, okta lahttu, árvala doalahit dálá ortnega mas leat guovllustivrrat ja boazodoallokantuvrrat, ii ge háliidivčče hálldašeami biddjojuvvo fylkkamánnái. Unnitlogu árvalusa mielde berre Sámediggi oažžut hálldašanoovddasvástádusa, ja boazodoallohálldahus Álttás šattašii de Sámedikki vuolláš fágakantuvran.

Lávdegoddi árvala ásahuvvot sierra boazobearráigeahču Stáhta luonddubearráigeahču vuollái. Boazobearráigeahču galggašii gozihit ahte orohaga doaibmanjuolggadusat čuvvojuvvojit ja galgá dan bokte go lea oidnosis meahcis geahččalit eastadit vejolaš riidduid mat sáhttet bohciidit.

Lávdegoddi atná deatalažžan geahččalit čoavdit orohagaid, siiddaid dahje ovttaskas olbmuid gaskasaš riidduid. Lea deatalaš čoavdit riidduid dainna lágiin ahte bealálaččat mañnel sáhttet ovttasbargat. Dan dihte árvala lávdegoddi ahte ásahuvvo soabahanortnet.

7.10 Ráŋggáštusat

1978-lága ráŋggáštannjuolggadusat leat lávdegotti mielas eahpečielgasat. Dát dahká ahte boazodoallit eai dieđe makkár váikkuhusaid lága njuolggadusaid dahje mearrádusaid rihkkun sáhttá mielddisbuktit. Eahpečielggasvuotta mielddisbuktá maiddá ahte hálldahus lea eahpesihkar das movt mearrádusaid galgá čuovvolit. Dan dihte fertjeit lága njuolggadusat šaddat mihá čielgaseappot.

Eaktun dasa ahte eiseválddit galget ráŋggáštusaid mearridit, lea lávdegotti oainnu mielde ahte lea almmolaš beroštupmi dasa ahte riiddu ii berre diktit priváhta beliid čuovvolit dahje hilgut. Lága mearrádusain leat mánga siskkáldasja ovttasdoaibmanjuolggadusat maid eiseválddit eai sáhte čuovvolit jus soamis ii doahhtal daid. Loahpalaččat lea bealálaččaid iežaset duohken ovddidit ášši duopmostuoluide čoavdin dihte riiddu.

Nuppe bealis sáhttet čuožžilit dilálašvuodat goas eiseválddiin lea čielga beroštupmi dasa ahte mearrádusat čuvvojuvvojit.

Jus doallu doaimmahuvvo mearrádusaid dahje njuolggadusaid vuostá, de sáhttet eiseválddit lávdegotti árvalusa mielde mearridit dárbbášlaš gohččumiid loahpahan dihte lobihs dagu, geahča árvaluvvon § 13–2.

Árvaluvvo ásahit válddi addit bággensáhku, mii lea ekonomalaš váikkuhandaibma man bokte bágge doahhtalit gohččosa. Nu guhká go ii ollašuite gohččosa, de gártá sáhkku. Bággensáhkku sáhttá mearriduvvot buot oktavuodain goas lea celkojuvvon gohčus dahje gielddus, geahča árvaluvvon § 13–3. Bággensáhkku lea dábálaš eará lágain.

Árvaluvvo mearrádus divada birra guohtungeavaheami njuolggadusaid rihkkuma ovddas, geahča § 13–4. Dat lea hálldahuslaččat mearriduvvon divat sutnje gii lea alccesis váldán oktasašvuodas eanet go livččii vuoigatvuohta. Máksujuvvon divat manná oktasašvuhtii. Árvalus vástida dálá lága § 8 b resursadivada birra. Guokte miellahtu eaba hálit diekkár divada.

Árvaluvvo maiddá váldi mearridit sáhkkocekosa, mii lea gohčus čuovvut ovdalis mearriduvvon gohččosa, geahča § 13–5. Seammaládjge go bággensáhkku, de lea maiddá dat eará lágaid málle mielde evttohuvvon. Son geasa sáhkku celkojuvvo, sáhttá dan ovddidit riektvuogádahkii dihto áigemari sisa. Jus dan ii daga, de lea sáhkkocekosis seamma vuoibmi go duomus.

Jus eará váikkuhandaaimmat eai adno ulbmillažžan, de sáhttet mearriduvvot bággenoaimmat, geahča § 13–6.

Mearrádusat bággensáhku birra sáhttet leat iešgudetlágán barggut ja bearráigeahču bohccuiguin dahje ealuin, boazologu unnideapmi ja lobiheimet ceggejuvvon barttaid ja rusttegiid gaikun. Okta miellahttu ii hálit ásahit boazologu bakkolaš unnideami.

Bággenoaimmaid mearrádus lea bággenvuommálaš, muhto bággenoaimmaid čađaheapmi eaktuda nammaiseválddiid searvama, earret daid doaimmaid maid áigumuš lea čađahit gohččuma dárbbášlaš bargguid dahje bearráigeahču hárrái bohccuiguin dahje ealuin.

Árvaluvvo ahte orgánat main lea váldi dahkat bággenmearrádusaid maiddá galget nammarievttis sáhttit gáibidit bággočadaheami bággočadahanlága § 13–14 mielde.

Iešgudet ráŋggáštusat sáhttet adnot ovttas dahje sierralaga. Ráŋggáštusat galget datte leat govttolaččat rihkkuma ektui. Ráŋggáštusat galget oktiiheivehuvvot nu ahte eai čuoza govttohemet, geahča árvaluvvon § 13–1 nuppi laddasa.

8 Departemeantta árvoštallamat

8.1 Álggahus

Iežas barggus proposišuvnnain lea departemeanta atnán vuodđun láhkalávdegotti evttohusa ja ráddádallamiid mat leat leamaš Sámedikkiin ja NBR:in. Dán kapihttalis čilget movt departemeanta árvoštallá Boazodoalloláhkálávdegotti evttohusa iešgudet beliid. Dan oktavuodas ovdanbuktojuvvojit ja komenterejuvvojit muhtun oainnut mat leat ovddiduvvon ráddádallamiin ja gulaskuddamis.

Dálá boazodoalloláhka mearriduvvui 1978:s. Láhka ođasmahttojuvui 1996:s. Ođasmahttinbarggu duogážin ledje resursadilálašvuodát Finnmarkkus, riektedilálašvuodát Lulli-Trøndelága/Hedmarkku boazodoalloguovllus ja sámediggi galgai nammadit miellahtuid stivrenorgánaide. Lei unnán sáhka stivrejumi, hálddašeami ja siskkáldas dilálašvuodaid birra. Nugo čilgejuvvo 2. kapihttalis ovdalis, de mearriduvvui šiehtadallanjagi 1998–99 boazodoallošiehtadusain ahte galgá nammaduvvot lávdegoddi mii dárkileappot árvoštallá siskkáldas dilálašvuodaid. Eaktuduvvui ahte vuđolaš rievttálaš gažaldagaid galgá ođđa sámevuoigatvuodálávdegoddi guorahallat.

Nugo namuhuvvon, de ii sisttisoallan lávdegotti mandáhta buot beliid dálá lágas. Liikká sisttisoallá dát proposišuvdna mearkkašahti ođasmahttima, mii dál ovddiduvvo evttohusan. Dat goská sihke lága sisdollui ja struktuvrii.

Vaikko lea gollan áigi dan rájes go lávdegoddi ovddidii iežas čielggadusa, de lea departemeanta välljen doalahit iežas daidda ráddjemiide mat ledje lávdegotti mandáhtas. Dasa leat mánja siva. Vuosttažettiin gáibidivččii stuorat láhkarevišuvdna ođđa čielggademiid ja árvoštemiid. Dasto ferte vuhtii váldit ahte dál lea bargu jođus ođđa Sámevuoigatvuodálávdegotti olis, mas sáhtá leat mearkkašahti mearkkašupmi daidda láhka-gažaldagaide mat leat báhcán. Dát mearkkaša ahte evttohusaid, mat gusket boazodoalu siskkáldas dilálašvuodaide, ferte ain mañidit.

Departemeanta áigu dan oktavuodas čujuhit ahte ođđa sámevuoigatvuodálávdegoddi galgá čielggadit gažaldagaid sámi álbmoga rievttálaš eananvuoigatvuodadili hárrái, ja eatnamiid ja čáziid geavaheami hárrái sámi geavahanguovlluin olggo-

bealde Finnmarkku fylkka. Lávdegoddi galgá maiddá čielggadit ja evttohit movt galgá nannet sámi álbmoga vejolašvuodaid geavahit luondduriggodagaid iežaset geavahanguovlluin, seammás go doahttala sin beroštumiid geat eai leat sápmelaččat. Erenoamážit galget boazodoalu eanangeavaheapmi ja vuoigatvuodát árvoštallojuvvo, dainna ulbmiliin ahte bisuhit ja ovddidit guoddevaš boazodoalu.

Eanandoallo- ja borramušdepartemeanta lea reivves Sámevuoigatvuodálávdegoddi konkrehta jearran sáhttet go boazodoallolága mearrádušat vahátovddasvástádusa birra guorahallat Sámevuoigatvuodálávdegotti barggu olis. Dás lea sáhka oalle stuora buhtadusovddasvástádusas man sáhtá leat ulbmillaš geahčadit dábálaš buhtadusovddasvástáduslaš ovdáneami oktavuodas. NBR ja Sámediggi leat ráddádallamiid oktavuodas čujuhan ahte lea dárbašlaš farggamusat rievdadit dáid mearrádušaid.

Departemeanta oaidná ahte Sámevuoigatvuodálávdegotti bargu sáhtá dahkat dárbašlašžan árvoštallat fas ođdasit rievdadit boazodoallolága. Go Sámevuoigatvuodálávdegotti evttohus ovddiduvvo, de áigu departemeanta fas geahčadit boazodoallolága ja čuovvolit daid beliid mat eai ođasmahttojuvvo dán háve.

Boazodoalloláhkálávdegotti árvalan modealla almmolaš hálddašeami birra ii leat árvoštallon dán háve. Čujuhit dán oktavuodas kapihttalii 8.21.

Vuollelis čuvvot departemeantta árvoštallamat sihke lága struktuvrra ja huksehusa birra, eavttut maid departemeanta lea atnán vuodđun barggustis, ja láhkalávdegotti ovttaskasevttohusaid árvoštallamat. Nugo namuhuvvon álggahusas, de áigut iešgudet čuoggáin čilget gulaskuddanáhusaid oaiviliid ja ráddádallamiid bohtosiid. Muhtun gulaskuddanáhusaid komentárat leat maid čadnon evttohusa 10. kapihttala iešgudet mearrádušaid mearkkašumiide. Dát leat eanas detaljaáššit ja eanet teknihkalaš gažaldagat.

8.2 Lága struktuvra ja huksehus

Barggustis gažaldagaiguin mat ledje mandáhta oassin, gávnnašii láhkalávdegoddi dárbašlašžan

doaimmahuslaš čat rievdatit 1978-lága huksehusa. Dan dihte sirde muhtun paragrafaiid dahje ošiid eará paragrafaide, dainna áigumušain ahte čorget láhkateavstta. Lávdegoddi lea maid dihtomiela-laččat váldán eanemus lági mielde láhkii, vai unnit dárbbáša láhkaásahusaid bokte reguleret.

Lulli-Trøndelága ja Hedmárkku boazosámisearvi, Boazodoallohoavda ja Romssa ja Nordlándda guovllustivrrat oaivvildit iežaset cealkámušain ahte lávdegotti evttohus lea hui dárkil. Sin oaivila mielde livččii buoret hábmet lága eanet oppalažžan, ja baicca addit dárkilet njuolggadusaid láhkaásahusaid hámis, earret eará vuhtii váldin dihte guovllulaš erohusaid. *Boazodoallostivra* dovddahii bealistis ahte juste dan dihte go leat stuora erohusat guovlluid gaskka, de sáhtta leat váttis ráhkadit eaŋkilis lága. Jus nu dahká, de addošii hui ollu váldi hálddahussii. Boazodoallostivrra oainnu mielde fertejit dat bealit maid lávdegoddi lea geahčadan, mat earret eará gusket boazodolliid gaskasaš vuoigatvuođaide ja geatnegasvuođaide, regulerejuvvot lágas eai ge njuolggadusain. Boazodoallostivra čujuha dasa ahte láhkabargu lea sin oainnu mielde dárkileabbo go njuolggadusbargu, ja ahte njuolggadusat lága bokte leat eanet oidnosis ja dain leat dárkilet ovdabarggut.

Justiisadepartemeantta bagadusas *Lovteknikk og lovforberedelse (Láhkateknikk ja láhkaráhkka-neapmi)* daddjo ná válljema birra lága ja njuolggadusa gaskka:

«Stuoradikki dárkkistan- ja vuodđudanlávdegoddi lea Evt. S. nr. 296 (1995–96) dárkilit ságaskušan gažaldagaid mat gusket hálddaha láhkaásahusgeavaheapmái. Lávdegoddi deattuha ahte dálá servodagas lea dárbbášlaš oalle muddui addit válddi mearridit láhkaášusaid, muhto deattuha seammás ahte mángga dáfus berre leat várrogas dán válddi geavaheamis.

Vuolggasadjin lea ahte buot gažaldagat mat leat dakkárat main Stuoradiggi berre oaivila dahkat, berrejit regulerejuvvot formála lága bokte, eai ge láhkaásahusaid bokte.

Lea deatlaš maidái guorahallat eará beliid dán oktavuodas. Earret čielga politihkalaš deasttaid, de sáhtta deattuhit beliid mat gusket riikkaásiid sihkarvuhtii. Mađi garraset čuoheci mearrádušat dahkkojit, dađi garraset ágga lea gáibidit ahte Stuoradiggi lea dahkan čielga oaivila dihto doaimma čadaheami birra.

Riektesihkarvuoda vuhtii váldin eaktuda maid ahte vuoddo áššegiedahallannjuolggadusat mearriduvvojit lágas eai ge láhkaásahusain. Stuoradikki dárkkistan- ja vuodđudanlávdegoddi cealká Evt. S. nr. 296 (1995–96) ahte oppalaččat berre leat várrogas atnimis

láhkaásahusaid addima válddi njuolggadusaid dáfus mat addet riikkaásiide geatnegasvuođaid dahje vuoigatvuođaid. Vuoigatvuođat ja geatnegasvuođat berrejit vuosttažettiin mearriduvvot lága bokte.

Ovdamunnin lágain lea ahte láhka lea dat riektegáldu man geavaheaddji álkimusat sáhtta gávdnat. Dan deasta deattuhedje go omd. mearriduvvui odđa álbmotoadjoláhkii váldit stuora ošiid dain njuolggadusain mat ovdal ledje láhkaásahusain, geahča ságaskuššama NOU 1990:20 s. 79–80.

Nuppe bealis sáhttet teknihkalaš bienalaš njuolggadusat bures biddjot láhkaásahusaide (njuolggadusaide), erenoamážit jus geavatlaččat gusket dušše muhtumiidda (fágabargiide). Seamma sáhtta dávjá leat jus vurdojuvvot ahte njuolggadusat dávjá fertejit rievdaduvvot. Dát deasta datte ii leat ihcalis mearrideaddji, gč. omd. vearro- ja oadjolágaid. Jus lea válljennunni, de sáhtta leat heivvolaš mearridit njuolggadusaid láhkaásahussan geahčalanáigodahkii, ja dasto vásáhusaid vuodul maŋŋel evttohit ja ovddidit láhkamearrádussan.»

Departemeantta oainnu mielde leat buorit ákkat dasa ahte mearridit njuolggadusaid boazodoalu hárrái láhkaparagrafan, vai lea unnimus lági mielde dárbu ráhkadit láhkaásahusaid. Departemeantta oainnu mielde lea dát, vuosttažettiin boazodolliid alccesis, álkimus ja čielgaseamos. Dan dihte lea departemeanta ovttaoaivilis lávdegotti prinsihpalaš oainnuin ja árvoštallamin láhkateknihkalaš čovdosiid válljema hárrái. Departemeanta lea árvoštallan livččii go muhtun dáfus vejolaš láhkaásahusaid bokte mearridit njuolggadusaid mat spiehkastit lágas, dainna ulbmiliin ahte vuhtii váldit vejolaš guovllulaš erohusaid. Earret eará lea departemeanta geahčadan 4. kapihttala boazodoalu doaimmaheami ja 5. kapihttala merkema birra. Departemeanta ii leat datte árvalan dan. Nugo mearrádusevttohusat leat hábmejuvvon, de ovddastit dat mángga dáfus boazodoalu vuodđoelementaid, mat berrejit gustot juohke sajis gos boazodoallu doaimmahuvvo. Dábálaš njuolggadusat boazodoalu birra sáhttet dárkileappot mearriduvvot doaimmanjuolggadusain, earret eará dárkileappot čielggadit iešgudet orohagaid doaimbidilálašvuođaid. Eaktun ferte dieđus leat ahte diekkár njuolggadusat eai rihko daid vuodđoprinsihpaid mat lágas leat mearriduvvon.

Lávdegoddi fuomášuhtii oalle árrat barggustis departemeantta das ahte lea dárbu doaimmahuslaš čat guorahallat ja čorget láhkateavstta. Departemeanta dohkkehii dán, ja lea eanas mudui čuoovolan čovdosiid maid lávdegoddi evttohii.

8.3 Lága oppalaš vuolggasadji

Boazodoalloláhkálávdegoddi lea atnán earret eará dáid eavttuid iežas evttohusa vuodđun:

- Lága mearrádusat galget huksejuvvot boazodoalu kultuvrra ja árbevieruid ala.
- Lága mearrádusat galget addit vuodu siskkáldas iešstivrejupmái seammás go ovttaskas boazodoalli riektasihkarvuohta vuhtii válđojuvvo.
- Bisuhit dan vuogi ahte oallugat sáhttet eaigáduššat bohccuid, ja nu doalahit gullevašvuodaset boazodollui.
- Lága mearrádusat galget leat mielde hukseme vuodu dasa ahte boazodoallu heivehuvvo luondduvuddosii.

Gulaskuddanáhusat leat eanas mielas dasa ahte boazosámi kultuvra ja árbevierut deattuhuvvojit mearrádusain. *Sámediggi* deattuha deatalažžan ahte láhkavttohus atná árbevirolaš boazosámi kultuvrra ja boazodoalu árbevirolaš organiserema guovddážiis. Muhtun gulaskuddanáhusat ges atnet ahte lávdegoddi iežas árvoštallamiin lea atnán davvisámi beali beare guovddážiis, nu ahte oarjelsámi boazodoallu bázahallá dan dáfus. *Davvi-Trøndelága fylkkamánni* namuha dán. *Davvi-Trøndelága guovllustivra* lohka áddemeahttumain ahte lávdegoddi lea atnán davvisámegielsániid, ja seammás guodđán oarjelsámegielsániid, ja deattuha ahte dán ferte muittus atnit Boazodoalloláhkálávdegoddi čielggadeami árvoštallamis.

Departemeanta atná deatalažžan ja dárbbalažžan ahte sámi kultuvra ja árbevierut leat guovddážiis boazodoallolágas, go dat lea mielde deavdime mearriduvvon politihkallas mihttomeriid. «Eanetloguráddehusa politihkalaš vuodustusas» daddjo čuovvovaš (dás jorgaluvvon):

«Mii áigut čadahit sáme politihka mii galgá leat ávkin sámi álbmogii, nu ahte sáme gielas, sámi kultuvrras ja servodateallimis lea sihkkaris boahteáigi Norggas. Kultureallin lea deatalaš veahkkin identitehta nannemis, seammás go dat lea mielde báikkálaš servodagaid doallame ealasin.»

Leat stuora erohusat boazodoalus iešguđet guovlluin Norggas. Ođđa láhka ferte vuhtii váldit dan nu ahte mearrádusat heivejit buot guovlluide. Departemeanta oavvilda ahte dát evttohus dahká dan. Nugo namuhuvvon, de lea departemeanta árvoštallan addit vejolašvuođa ráhkadit guovlluláš njuołlgadusaid, muhto lea gávnnahan dán sihke dárbbameahttumain ja ulbmilmeahttumain. Láhkálávdegoddi lea muhtun paragrafain árvalan sáme gielsániid bajilčállagiidda. Dat lei dalle go dát

sámit adnojuvvojedje buoremusat čilget mearrádusa sisdoalu. Departemeanta oavvilda baicca ahte almmolaš dárogielat láhkateavsttas ii berre atnit sáme gielsániid eanet go áibbas dárbbalaš. Deattuhuvvo maiddái ahte sihke láhkateaksta ja proposišuvdna galgá jorgaluvvot sáme giellii. Dan vuodul lea departemeanta gávnnahan ahte dušše sáme gielsátni *siida* adno láhkateavsttas.

Siskkáldas iešstivrejumi birra deattuha *Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvi* deatalažžan ahte boazosápmelaččat ieža eanet fertejit beassat reguleret siskkáldas dilálašvuođaid ja organiseret beaivválaš doaimma boazosámi dábiid, árbevieruid ja riekteipmárdusaid mielde. Muhtun gulaskuddanáhusat oavvildit ahte guovddáš eiseválddit fertejit atnit bajit ovddasvástádusa boazodoalu hárrái. *Finnmárkku fylkkamánni* cealká dán oktavuođas ahte ii leat iešladdis mihttun ahte stáhta galgá bienasta bitnii stivret boazodoalu. Stáhtas lea iežas politihkalaš eiseválddiid bokte liikká ovddasvástádus boazodoalu ovdáneami hárrái, ii ge sáhte beasadit geatnegasvuodas ja vejolašvuođas atnit bajimus stivrejumi. Fylkkamánni oavvilda mielde lea okta stáhta deataleamos doaimmain fuolahit ahte boazodoallu doaimmahuvvo ekologaš guoddevaš vugiin sihke boazodoalu iežas dihte, muhto maiddái luonddu ja eará geavahedjjiid dihte. Muhtumat deattuhit maiddái ahte eiseválddit muđui nai galget sáhttit juoidá dahkat dalle go iešstivrejupmi ii doaimma dahje eará servodatberoštumit dahket dan dárbbalažžan. *Ráddehusadvokáhtta* jearrá dán vuodul ii go livčče buoremus ásaht eanet almmolaš intervenšuvdnavejolašvuođaid dilálašvuođaide main priváhtarievtálaš orgánat eai daga dan maid láhka eaktuda dahje jus rihkkot bajit beroštumiid.

Departemeanta lea ovttaoavvildis das ahte berre eanet lágiduvvot vejolašvuohta ealáhuslaččat stivret ieš, muhto ahte dat ferte ovttahttojuvvot njuołlgadusaiguin mat addet eiseválddiide vejolašvuođa fuolahit iežaset ovddasvástádusa das ahte boazodoallu sáhtta ovdánit ekologalaččat, ekonomalaččat ja kultuvrralaččat guoddi ealáhusan. Dát lea maiddái dárbbalaš riikkaidgaskasaš geatnegasvuođaid geažil. Ealáhuslaš iešstivrejumi ja eiseválddiid ovddasvástádusa gaskavuohta dan hárrái ahte boazodoallu šaddá guoddevaš, lea leamaš hástalussan politihka hábmemis dásožii, ja nu šaddá ain leat boahteáiggiis. Lea deatalaš bures fuolahit iešguđet deasttaid legitimatehta ja luohhtámuša geažil sihke boazodoalu guovdu ja maiddái eará geavahedjjiid ektui. Dán oktavuođas ferte vuhtii váldit Riikkarevišuvnna konklusuvnnaid iskkadeamis «Bærekraftig bruk av reinbeiteresursene i Finnmark, dokument nr. 3:12 (2003–2004).» (*Finnmárkku boazoguohtumiid guoddevaš*

geavaheapmi, dokumenta 3:12 (2003–2004)). Dás čujuhuvvo earret eará ahte lea dárbbášlaš mearridit dárkilet rámmaeavttuid boazodollui, sihkkarastin dihte guoddevaš ovdáneami. Departemeanta deattuha ahte bistevaš rámmaeavttut leat guoddevaš boazodoalu dárbbášlaš eaktun. Guovddázis dán barggus lea mearridit rájiid boazodoalloguovlluid, orohagaid ja siiddaid gaskka. Dát bargu lea álggahuvvon, ja šaddá deatalažžan barggus heivehit boazologu guohtuneatnamiidda.

Boazodoalus lea ollu máhttu doaibma- ja guohtundilálašvuodaid birra, ja nu lea maiddá vuoddu árvvoštallat man ollu bohccuid eatnamat guddet. Almmotge leat soames bealit mat sáhttet muhtun dáfus váikkuhit ja seaguhit luonduvuoddosaš doaibmavugiid. Dán ferte ipmirdit oktasáš vuoigatvuodaid, eahpečielga rádjeáššiid, historjjálaččat eatnat boazodolliid, stuora álgga- hangilvvu ja ealáhusa gollovuogádaga kombinášuvdnan. Dasa lassin lea boazodoallu odđáiigásaš ealáhus, mii ávkkástallá teknologiija mii áigges áigái lea gávdnamis ja man heive atnit boazodoalus. Dan dihte dárbbášuvvojit dihto bearraigeahččanortnegat, ja nu maiddá sihkarvuodanjuolggadusat lágas, dusten dihte dilálašvuodaid goas siskkáldas iešstivrejupmi ii doaimma nugo jurddašuvvon. Šaddá hástalus gávnnahit rievttis dássedeattu siskkáldas ja almolaš stivrema gaskka. Njuolggadusat fertejit maiddá hábmejuvvot dainna lágiin ahte ovttaskas olbmuid riektesihkarvuolta vuhtii váldojuvvo dohkálaččat.

Eavttu birra ahte oallugat galget sáhttit eaiggáduššat bohccuid, čujuheaba *Finnmárkku fylkkamánni* ja *Boazodoallohoavda* ahte dát sáhtta leat mielde lasiheame gilvvu resurssaid alde ja headjudeame ekologalaš ja ekonomalaš guoddi boazodoalu vuodu.

Departemeanta oaivvilda ahte álgovuodus berre boazodoallu dahkat oaivila diekkár struktuvrralaš áššiin. Vuodoeavttuid gaskkas lea datte ahte dát ii galgga šaddat vuostálaga váldo mihtto- meriin, mii lea ahte boazodoallu galgá leat ekologalaččat ja ekonomalaččat guoddevaš. Lea čabučielga vuolggasadjin ahte boazodoallu ferte heivehuvvot luonduvuoddosii. Departemeantta oaivila mielde galgá boazodoallu ain bissut ealáhussan. Boazodoallu ferte čájehit buvttadeami ja árvoháhkama. Jus ealáhussii gártet beare ollu boazodoallit, de hedjona gánnáheapmi. Sivvan dása lea vuostazežettiin ahte boazodoalu gollostruk- tuvra lea dakkár ahte doallu ferte leat vissis sturrodagas ovdal go lea gánnáhahtti. Almmá nana ekonomalaš vuodu haga massášii boazodoallu stuora oasi sisdoalus ja ulbmilis, ja livččii nu ieš mielde

headjudeame dan erenoamáš vuodu mii addá boazodollui ja sámi kultuvrii suodjalusa. Departemeantta oainnu mielde gusket ollu dain beliin, mat dahket váttisin mearridit boazologu, maiddá boazodolliid lohku. Dan dihte lea dárbbášlaš ásahtit bearráigeahččanvuogádagaid mat sáhttet sihkkarastit ahte ealáhus ollislaččat ii heivehuvvo dainna lágiin ahte gánnáheapmi hedjona. Čujuhuvvo ságaskuššamii dás manjelis.

8.4 Lága ulbmil

Lávdegotti árvalan ulbmilparagráfa lea dadjat measta seamma go 1978-lága 1. §. Go boazodoal- loláhka vuostazežettiin sisttisdoallá njuolggadusaid sámi boazodoalu birra, de lea lávdegoddi árvalan ahte ulbmilparagráfa juhkkovuvvo, nu ahte evttohusa § 1–1 sisttisdoallá lága ulbmila sámi boazodoalloguovllus ja § 1–3 boazodoalu muđui riikkas. Diekkár juohkima bokte šaddá lálkálávdegotti mielas maiddá čielgaseabbo ahte lálhka galgá lági- dit dilálašvuodaid sámi boazodollui Vuodđolága § 110 a ja Norgga riikkaidgaskasaš geatnegas- vuodaid mielde, gč. *vuosttaš laddasa*. Teaksta lea rievdaduvvon veahá, vai šaddá čielgaseabbon ja vai dárkileappot boahtá ovdan makkár njuolggadusat lágas namalassii leat. Paragráfas čujuhuvvo maid- dá miessemánu 21. b. 1999 nr. 30 olmmošvuoigat- vuodaláhkii.

Muhtun gulaskuddanáhusat čujuhit ahte gaskavuolta eará servodatberoštumiide berre čielgaseappot boahtit ovdan ulbmilparagráfas. Leat erenoamážit muhtun suohkanat mat atnet dán deatalažžan, ja omd. *Čáhcesullo gielda* deattuha ahte boazodoalu hálddašeamis lea mearkkašupmi maiddá eará servodatberoštumiide, ja ahte bealit mat álgovuorus orrot leame boazodoalu siskkáldas áššit, dađi mielde sáhttet guoskat maiddá biras servodahkii. *Norgga boanddaidsearvi* moaitá ahte lálkálávdegoddi ovddida evttohusaid §:s 1–1 mat duohtaságas addet odđa ulbmilparagráfa mas boazodoallu sámi ealáhussan oazžu ekslusiiva ja sierra suodjalusa. Boanddaidsearvi mielas gullet diek- kár gažaldagat Sámevuoigatvuodalávdegoddá. *Oljo- ja energijadepartemeanta* oaivvilda ahte mear- ráduš orru leame dárbbášmeahtun viiddis, ja ahte ii berre čujuhit Vuodđolága § 110 a ja álbmotrievtti njuolggadusaide.

Advokáhtasearvi oaivvilda ahte paragráfa berre rievdaduvvot ja čavgejuvvot vai ii doaimma dego veahkkemearrádušsán muđui árvaluvvon eará vái- levaš/ulbmilmeahtun mearrádušsáide.

Sámediggi lea árvalan ahte čuovvovaš váldo mielde ulbmilparagráfii (dás jorgaluvvon):

«Eiseválddit galget lágídit dilálašvuodaid dasa ahte boazodoallu sáhtta doaimmahuvvot sámii riekteipmárdusaid ja bargovugiid mielde.»

Departemeanta atná riektan ja dárbbaslašžan ulbmilparagráfas vuhtii váldit eará servodatberoštumiid. Vástideaddji mearrádus dálá lágas dahká dan, ja departemeanta ii oainne ákka rievdat dan. Boazodoallu lea oassin Norgga servodagas. Sámi boazodoallu galgá seailuhuvvot sámii kultuvrra ja servodateallima deatalaš vuodđun, buorin boazodollui alccesis ja servodahkii muđui. Muđui ii oainne departemeanta ahte lávdegotti evttohan ulbmilparagráfa rievdata dálá lága ulbmilparagráfa sisdoalu, ii ge dan riektivuodu mii ii leat lálkanannejuvvon. Geahča riektivuodu birra eambo maŋjelis.

Departemeanta oavvilda almmotge, nugo muhtun gulaskuddanásahusat nai čujuhit, ahte ulbmilparagráfa sihke dálá lágas ja evttohusas lea guhkki ja viiddis. Dan dihte lea departemeanta iežas evttohusas geahččalan hábmet áibbas odđa ja oanehis ulbmilparagráfa, mas ii leat ulbmilin rievdatit oavvilsisdoalu. Departemeanta oavvilda maid dáid ahte dat áigumušat mat leat Sámedikki lassievttohusas ulbmilparagráfii leat vuhtii váldojuvvon evttohusas teavsttas. Čujuhit mearkkašumiide ulbmilparagráfii 10. kapihttalis.

Departemeantta oainnu mielde berre okta-vohta álbmotriektái váldot eret ulbmilparagráfas ja baicca biddjot sierra mearrádussan, gč. § 3. Čujuhit § 3. § mearkkašumiide ráddádallanbealálaččaid goabbatlágán oainnuid birra dulkonprinsihpaid formulereama hárrái ILO-soahpamušas nr. 169 ja boazodoallolágas.

Ulbmilparagráfii lea váldon mearrádus boazodoalu areálaid birra. Čujuhit kapihttalii 8.5 ja § 1 mearkkašumiide.

Departemeantta evttohusas ii leat sierra ulbmilparagráfa boazodollui olggobealde sámii boazodoalloguovllu nugo lávdegoddi lei árvalan. Mearrádus lea biddjon vuosttaš paragráfa goalmát ladasin.

8.5 Boazodoalu riektivuodđu ja boazodoalu areálat

Láhkálávdegoddi ii lean bivdojuvvon guorahallat boazodoalu riektivuodu. Lávdegoddi lea datte árvalan ahte láhka dadjá juoidá dan birra mii almmotge čadahuvvo riektegeavada bokte, namalassii ahte boazodoalu vuodđun lea rivttiid ásaheaddji geavaheapmi. Čujuhuvvo lávdegotti árvalan § 1–1 goalmát laddasii ja § 1–2.

Ráddehusadvokáhtta jearrá mii lea dakkár mearrádusaid mearkkašupmi ja ulbmil. Namuha ahte mearrádusat sáhttet baicca dagahit eahpesihkarvuoda dan dihte go dakkár dajaldagat sáhttet dego geažuhit ahte boazodoalus leat vuoigatvuodat mat eai boade ovdan lágas.

Advokáhttasearvi lea čujuhan lávdegotti sátnegeavaheami. Paragráfas 1–1 daddjo *alders tids bruk* (dološ áiggi rájes geavaheapmi) ja § 1–2 ges *fra gammelt av* (doložis). Maiddá § 3–1 daddjo *fra gammelt av*. Čujuhuvvo ahte lávdegoddi ii leat čilgen manne atná iešguđet doahpagiid, ii ge daid sisdoalu. Deattuhit ahte Alimusrievtti oddaset duomuin atnet doahpaga *alders tids bruk* (dološ áiggi rájes geavaheapmi) (Selbu-duopmu Rt. 2001 s. 767 ja Olmmáivákkiduopmu Rt. 2001 s. 1229).

Sámediggi oavvilda maid dáid ahte *dološ áiggi rájes geavaheapmi* lea rievttet dajaldat.

Departemeanta atná vuodđun ahte dál lea dohkkehuvvon Norgga riekteoktavuodain ahte boazodoalus lea iešheanalis riektivuodđu beroškeahká lágas, namalassii geavaheami vuodul dain guovlluin gos boazodoallu lea leamaš. Dát lea nannejuvvon riektegeavadis, maŋemus Selbu-duomus nugo namuhuvvon dás ovdalis. Departemeanta lea ovttaoavvilis lávdegottiin das ahte lálkii berre čielgasit boahit mearrádus mas lea dakkár sisdoalu, vai ii dárbbas leat eahpádus dien prinsihpa hárrái.

Ráddehusadvokáhta mearkkašumi hárrái deattuha departemeanta ahte lálhka ii ásat boazodoallorievtti, muhto čilge dan sisdoalu. Dasto addá lálhka vuodu reguleret ja stivret vuoigatvuodaid geavaheami seammaládje go vástideaddji álgoviđá vuoigatvuodaid, omd. opmodatrievtti dahje almenetrievtti. Dát ii sáhtte leat hehttehussan dasa ahte boazodoalus sáhttet omd. siiddat čuočuhit ere-noamáš rivttiid lassin dasa mii lágas daddjo. Dábalaš vuoigatvuodačuočuhusa njuolggadusat (hevdsregler) fertejit gustot boazodollui seammaládje go earáide.

Departemeanta lea ovttaoavvilis Advokáhttaservviin das ahte doabageavaheapmi berre nu guhkás go vejolaš leat konsekveanta, ja ahte doaba *alders tids bruk* (dološ áiggi rájes geavaheapmi) lea doaba mii lea oahpis ja deavdá oavvilduvvon sisdoalu. Go lávdegoddi lea paragráfas 1–2 atnán sáni *fra gammel tid*, (dološ áiggi rájes) de boahá dat das go Sámevuoigatvuodalávdegoddi áiggistis árvalii dan NÁČ 1997:4 oktavuodas. Láhkálávdegotti árvalus lea seamma go Sámevuoigatvuodalávdegotti árvalus. Finnmarkkulágas, geassemánu 17. beavvi 2005 adno dál doaba *alders tids bruk* (dološ áiggi rájes geavaheapmi). Lávdegotti árvalan § 3–1 hárrái oavvilda departemeanta ahte doaba *fra gammelt av* (doložis) sisttisdoallá distinkšuvnna

mii sáhtta leat vuogas. Sámi boazodoallu eaktuduvvo doaimmahuvvot doppe gos *doložis* lea leamaš. Lea go vuoigatvuohta ásaht boazodoalu dološ áiggi rájes geavaheami vuodul, lea juoga maid duopmostuolut fertetit mearridit jus dan hárrái ležžet vuostelasvuodat. Muđui leat dat mearrádušat veahá redigerejuvvon lávdegotti árvalusa ektui.

Lávdegoddi lea muđui nai guoskkahan vuoigatvuodalaš gažaldagaid ja dovddahan iežas oainnuid. Departemeanta lea dán váldán diehtun, muhto ii leat dađi eanet árvvoštallan dáid gažaldagaid dán proposišuvnna oktavuodas.

Sámediggi lea árvalan čuovvovaš oppalaš mearrádušas láhki (dás jorgaluvvon):

«Almmolaš válddi čadahettiin eará lágaid olis galget eiseválddit vuhtii váldit ahte lea dárbbalaš várjalit sámi boazodoalu sámi kultuvrra ja servodateallima vuodđun».

Departemeanta čujuha dasa ahte lága ulbmilparagráfii lea evttohuvvon čuovvovaš dajaldat, gč. § 1 nuppi laddasa:

«Boazodoalu areálaid sihkkarastima ovddasvástáduš lea sihke boazodoallovuoigatvuodalaččain, eará vuoigatvuodalaččain ja eiseválddiin».

Dát lea ođas lávdegotti árvalusa ektui. Departemeantta oainnu mielde lea Norgga stáhta gii lea geatnegahtton, muhto mii lágaid, lánkaásahusaid ja njuolggadusaid bokte ferte fuolahit ahte maiddái suohkanat ja fylkkagiiddat vuhtii váldet boazodoalu. Ráđdehus áigu čuovvut dán nu guhkás go vejolaš.

Sihke Sámedikki eanetlohku ja NBR leat árvalan ahte bajábealde namuhuvvon cealkaga mañnelii lasihuvvo čuovvovaš: «Dasa lassin lea eiseválddiin erenoamáš ovddasvástáduš gáhttet ja sihkkarastit boazodoalu areálaid». Departemeantta oainnu mielde lea lasáhus dárbbasmeahtton, ja sáhtta baicca láivudit dan ovddasvástádušas mii vuoigatvuodalaččain lea.

Lea stuora hástalus háhkat áddejumi boazodoalu areáladárbbuid ja daid váikkuhusaid hárrái maid iešguđet doaimmat sáhttet dagahit boazodolui. Buoret áddejumi sáhtta olahit ee. gulahallamiin guoskevaš beroštumiiguin, ležžet dál almmolaš dahje priváhta beroštumit. Dasto lea deatalaš ahte iešguđet sisabahkkemiid váikkuhus guohtumiidda duodaštuvvo dutkama bokte. Departemeanta áigu dán vuoruhit boahhteáiggis.

Ráđdehus áigu bargat viidáseappot boazodoalu areálaid buorebut sihkkarastimiin. Areálapolitiikka ovdána dađistaga. Lágaid ja njuolggadusaid hábmemis, mat stivrejit areálageavaheami, lea deatalaš ahte boazodoalu beroštumit ja dárbbut

biddjojuvvojit oidnosii ja vuhtii váldojuvvojit. Dát lea erenoamáš deatalaš plána- ja huksenlága odasmahttimis, mii dál lea jođus. Boazodoalu areálaid buorebut sihkkarastimis áigu Ráđdehus álggahit proseassaid maidda maiddái eará servodatsuorggit gessojuvvojit mielde. Ráđdehusa árvvoštallama mielde lea dat guovddázis dasa ahte iešguđet beroštumit ja vuhtii váldimat sáhttet vihkedallot vuostálaga. Bargu mii lea álggahuvvon čuovvolit bággolotnunoheamešaid Aursunden ja Korssjøfjellet áššiin, lea konkrehta ovdamearka dasa movt diekkár proseassat sáhttet čadahuvvot.

Mañemus jagiid lea leamaš dakkár ovdáneapmi ahte boazodoallovuoigatvuodat leat eaktudáhtolaččat luobahuvvon mávssu ovddas. Dát lea dáhpáhuvvan erenoamážit bieggamillorusttegiid huksemiid oktavuodas, go orohagat leat dahkan priváhtarievtálaš soahpamušaid huksejeddjiiguin. Dábalaččat eai láve bealálaččat almmuhit soahpamuša sisdoalu earáide, eai hatti ge. Dan oktavuodas bohciidit mañggat čuolmmat. Vuostazettiin lea gažaldat geas galgá leat váldi dahkat soahpamušaid mat geatnegahttet ja gusket maiddái earáide geain leat boazodoallovuoigatvuodat. Gude mearridandásis lea váldi diekkár geatnegahtti soahpamuša dahkat: siiddas, orohagas vai boazodoalloguovllus? Dasto lea jearaldat daid ruđaid hálldašeami birra maid boazodoalu dainna lágiin háhká. Dán dáfus leat leamaš eahpečielggasvuodat, ee. galget go ruđat mannat boazodoallofondii.

Departemeanta konstatere ahte gažaldat válddi birra dahkat diekkár soahpamušaid lea unnán čielggaduvvon ja lea rievttalaččat váttis ášši. Dan dihte biddjo bargu johtui čielggadit dáid beliid dárkileappot.

Diekkár soahpamušruđaid hárrái lea leamaš eahpečielggas galget go dat mannat boazodoallofondii seamma ládje go ruđat mat bohtet orohakkii bággolotnumiid ovddas. Departemeantta árvvoštallama mielde lea lunddolaš ahte ruđat mat bohtet orohakkii dahje siidii soahpamušaid olis, galget mannat boazodoallofondii. Dát lea ge boazodoallofoandda ulbmil. Lea dárbbalaš dárkileappot dán nannet boazodoallofoandda njuolggadusain. Dan oktavuodas čujuhit § 47 ja mearkkašumiid dasa 10. kapihtalis.

8.6 Vuoigatvuohta eaiggáduššat bohccuid

Lávdegoddi atná vuodđun ahte dušše sámi sogat olbmot, ja geain lea mearkavuoigatvuohta, galget beassat eaiggáduššat bohccuid sámi boazodoal-

loguovllus, geahča lávdegotti árvalan § 4–1 ja § 7–3. Dát mearkkaša ahte lassin dasa ahte leat sámisogalaš, de galgá sus dán lága fápmuiboahtimis ald-dis dahje váhnemiin dahje váhnenváhnemiin leamaš boazodoallu váldoealáhussan 1978-lága mielde. Dasto galget bohccot gullat siidaoassái dahje buohtalas álggahansiidaoassái.

Lávdegoddi eaktuda ahte dát galgá gustot buotlágán eaiggáduššamii, maiddái bohccuid doallamii áidojuvvon gittiin dahje eelliidgárddiin gos bohccot leat čájáhussan. Diekkár doallu ii leat dán rádjái adnon boazodoallun, ja boazodoallolága mearrádu-sat eai leat dasa guoskan. Lávdegoddi árvala nappo čavget vejolašvuoda atnit bohccuid, ja ággan dasa lea dahkat bohccuid doallama čielgaseabbon ja sihkkarastit ahte bohccuid doallan lea čadnon sámí boazodollui. Lávdegoddi datte árvala ahte galgá leat vejolaš spiehkastit mearrádu-sain jus leat ere-noamáš ákkat, geahča § 4–1 goalmát laddasa. Lávdegoddi eaktuda ahte galgá leat várrogas giel-dimis sierralobi olbmuide geain leat bohccot lobálaččat, muhto geain ii livčče lohpi odđa lága mielde.

Gulaskuddamis eai leat bohtán mearkkašahtti vuostehágut dása.

Departemeanta doarju lávdegotti árvalusa. Lea dárbu ásahit čielgaset njuolggadusaid, ja 1978-lága olis leat dadistaga čuožžilan gažaldagat dan hárrái makkár boazodoallu lea lága siskkobealde dahje olggobealde. Nugo lávdegoddi, de departemeanta nai eaktuda ahte berre leat várrogas gieldimis sier-ralobi olbmuide geat odne eaiggáduššet bohccuid lobálaččat, muhto geat eai beasaše dan dahkat odđa lága mielde. Departemeantta oainnu mielde lea boazodoallu nuorttamus Finnmárkkus dakkár mii lunddolaččat gullá daid sierralobiide mat leat jurddašuvvon dán oktavuodas, go doppe lea ovddi-juvvon eahpáduš dan hárrái devdojuvvot go 1978-lága 3. § vuosttaš laddasa eavttut. Muđui lea eaktun ahte sierralobimearráduš galgá adnot čoavddusin dušše erenoamáš dilálašvuodain. Departemeanta ii leat čuvvon lávdegotti árvalusa dakko, go evttoha bidjat sierralobi addima válddi boazodoallostivrii. Dát dahkko dan dihte vai njuolggadusat čadahuv-vojit nu ovttá ládje go vejolaš miehtá riikka.

Ráddádallamiid oktavuodas lea ovdalaš verdde-vohta leamaš áššin, ja lea jerrojuvvon sáhtta go dakkár ortnega joatkit sierralobi vejolašvuoda olis. 1933-lága mielde lei ortnet dohkkehuvvon. Verdde-vohta lei ahte dáluolbmot eaiggádušše veahá bohccuid, ng. geahččobohccuid, maid boazosámit atne iežaset ealuin. Sámedikki eanetlohku deattuha iežas mearrádušas ahte sii eaktudit ahte verddevohta heivehuvvo sierralobi mearrádu-saide.

Lávdegoddi dajai bealistis ahte dát ortnet nogai 1978-lága fápmuiboahtimiin. Ii mihkke oro čájeheame ahte lávdegoddi lei jurddašan fas ásahit verddevouda.

Departemeanta deattuha ahte vejolašvuhta addit sierralobi ii galgga mielddisbuktit ahte verddevouda sullasaš ortnegat galget fas ásahuvvot. Dát gažaldat ferte vuđolaččat árvoštallojuvvot jus lea hállu dan ásahit fas, muhto gažaldat ii gula dán láchkaodasteapmái.

Eará gažaldat mii čuožžila dán hárrái, lea geas sáhttet leat bohccot siidaoasis/buohtalas álgga-hansiidaoasis, geahča lávdegotti árvalan § 4–1 nuppi laddasa ja evttohuvvon § 9 nuppi laddasa. Váldonjuolggadussan lea ahte ii sáhte eaiggá-duššat bohccuid jus dat eai gula siidaoassái/buohtalaš álggahansiidaoassái.

Lávdegoddi lea, nugo dálá lágas, árvalan ahte dárkileappot ráddjejuvvo guđet fuolkkit sáhttet atnit bohccuid siidaoasis, gč. 1978-lága § 4 nuppi laddasa ja lávdegotti árvalan § 4–9. Lávdegoddi lea árvoštallan ahte eai galgga leat eará ráddjejuvit bohccuid eaiggáduššamii go dat mat leat mearka-voigatvuhtii § 7–3. Datte gávnnaš lávdegoddi ahte go lea nu oallugiin sáhka, de sáhtta jodihead-djái šaddat váttis ráddjet dan geat galget beassat atnit bohccuid su siidaoasis. Lávdegoddi oaihvilda ahte fertejit ásahuvvot njuolggadusat maiddái dan birra geain galget leat boazodoallovuoigatvuodát. Lávdegotti oavila mielde eai sáhte buohkain leat dakkár vuoigatvuodát.

Boazodoallohoavda oaihvilda ahte láchka ii berre mearridit nammijahkii geas sáhttet leat bohccot ovddasvástideaddji siidaoasis. Nu fertešii jodihead-djái dihtomielaččat gávnnašit gallásii su siidaoasis lea sadji. Ii *Sámediggi* ge ane dárbbaslašžan ráddjet dien. Gažaldat lea maid guorahallon ráddádallamiin. Sihke Sámediggi ja NBR leat oaihvildan ahte ii leat dárbbaslaš ráddjet geas sáhttet leat bohccot ovddasvástideaddji siida-oasis.

Departemeanta oaidná ahte sáhtta jearrat man ulbmillaš diekkár ráddjejuvvo livččii. Go ná dárkilit namuha geat sáhttet eaiggáduššat bohccuid, nugo 1978-lágas dahkko ja nu movt lávdegoddi árvala, de sáhtta dat fargga ipmirduvvot vuoigatvuohtan. Vaikko formálalaččat ii leat nu, de sáhtta gea-vatlaččat šaddat siidaoasi eaiggádii váttis gieldit sin atnimis bohccuid siidaoasis.

Departemeanta lea gávnnašan ahte ii šat berre ráddjet geat besset eaiggáduššat bohccuid siidaoasis. Čujuhit ahte evttohuvvon § 10 nubbi lađas čiel-gasit deattuha ahte ovddasvástideaddji jodihead-dji mearrida ieš gii su siidaoasis oažžu atnit bohccuid, ja galle bohcco. Dán bokte rehkenastit ahte siida-

oasi eaiggát juohke dáfus dihtomielalaččat lea jurddašan gean son suovvá atnit bohccuid siidaoasis. Danne oaivvilda departemeanta ahte ii dárbbáš ása hit sierra njuolggadusaid dan hárrái gii galgá sáhttit čuoččuhit alddis leat boazodoallovuogatvuoda.

Lávdegoddi lea § 4–2 árvalan ahte dušše siidaoasi jodiheaddji galgá ássat Norggas. Earát galget sáhttit eaiggáduššat bohccuid vaikko eai ása ge Norggas.

Dán vuostá eai leat boahtán mearkkašahti moaitámušat.

Departemeanta lea ovttaoaivilis das ahte ássangáibáduš galgá guoskat dušše siidaoasi jodiheaddjái. Su ektui lea dát dárbbášlaš gáibáduš, geavatláš ja formála beliid geažil. Dát addá ovdamearkka dihte su mánáide vejolašvuoda. Nugo lávdegoddi čujuha, de lea dábálaš ásaiduvvat eará riikkaide, ja jus ovdamearkka dihte ássá Ruotas, de galgá liikká sáhttit eaiggáduššat bohccuid váhnemiid ealus Norgga bealde.

8.7 Siida

Lávdegoddái lei hui deataláš addit siidii guovddáš saji lágas. Eanas gulaskuddanasahusat leat leamaš mielas dasa ahte siida oažžu guovddáš saji láchkaoktavuodas. *Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvi* lea duhtavaš dainna go siida lea evttohuovvon guovddáš doaban. Leat maiddá čujuhan dasa ahte lágas ain váilot doahpagat bearašdoalu hárrái, omd. siiddaisit. *Finnmárkku fylkkamánni* deattuha ahte siidda sajádat olggosguvlui lea eahpečielggas, ja ahte gažaldahkan lea man guhkás sáhtta láchka nannet mearrádusaid diekkár priváhtarievttálaš bargooktavuodaid organiserema birra. *Nordlándda guovllustivra* čujuha ahte siidda rievddadeaddji ja eahpeformála hámadaga lea váttis formáiseret. *Ráddehusadvokáhtta* dadjá ahte láchkaevttohus dáid čuoggáid hárrái dagaha eanet fokusa privatiseremii ja eksklusiiiva vuoigatvuodaide, mat fas sáhttet ása hit eanet siskkáldas riidduid. *Boazodoallohoavda* jearrá movt sáhtášii dárkileappot defineret siiddaid areálaid, ja lohka ahte láchka galgášii čujuhit movt dat galgá dahkkot.

Departemeantta oainnu mielde ii leat eahpáduš das ahte siida lea deataláš oassi boazodoalloservodagas. Dát eaktuda ahte dat maiddá láchkaoktavuodas oažžu guovddáš saji. Departemeanta čujuha lávdegotti 9. kapihttalii, gos lávdegoddi vuđolaččat čielge siida-doahpaga ja siidda mearkkašumi sosiála, bargofámuid ja organisatoralaš oktavuodain. Čujuhit maiddá NOU 2001:34 Samiske sedvaner og rettsoppfatninger, oassi V

(*Sámi dábit ja riekteáddejumit, oassi V*). Nugo doppe daddjo, de lea siida sohka gullevaš ja hui njuovžilis organiserenvuohki, gos lea buori mudui oktagaslaš iešmearrideapmi ja dillái heivehuvvon jodiheapmi. Sullasaš organisašuvnnat gávdnojit eará davviguovlluid álgoálbmogiin, ja lunddolaš duogázin lea ahte rievddadeaddji resursavallji ja rievddadeaddji dálkkádagat dahket dárbbášlaš heivehit joavkkuid sturrodaga jagi áigodagaid mielde.

Dát mielddisbukta hástalusaid láchkamearrádusaid hábmema oktavuodas. Jus doahpagis galgá leat rievttálaš mearkkašupmi, de ferte das earret eará leat sisdoallu mii lea doarvá dárkil. Siidda ferte nappo sáhttit defineret dainna lágiin ahte dat sáhtta leat rievttálaš konstruksuvnnaid vuoddu. Seammás galgá eanemus lági mielde doalahit njuovžilvuoda -fleksibilitahta.

Departemeantta oainnu mielde lea siidda definišuvnna olis čielggas guđet olbmot siidii gullet. Siiddas lea alddis maid čielga oaidnu dasa gii áigges áigái gullá oktavuhtii mii dihto siida lea. Eaktuduvvo maid ahte siida doaimmaha boazodoalu dihto areálain. Nugo namuhuvvon, de leat leamaš jearaldagat dan birra movt dán areála galgá ráddjet. Departemeantta oainnu mielde lea dát juo iešalddis mielde das go nannejuvvo ahte lea dihto siida. Siida lea čadnon areálii, ja jus ii leat areála, de ii leat siida ge. Erik Solem, dološ sundi Deanus, čállá ahte boazosámiid gaskkas leat čielga oainnut dasa guđet eatnamat gullet guđe siidii, sihke dálveja geasseguohtumiin, ja ahte dát bisuhuvvo buolvvas bulvii. Departemeanta ii oainne ákka navdit ahte dát ii doala deaivása dál nai. Dábálaččat dáidá leat oalle čielggas movt guohtumat juohkásit iešguđet siiddaide, ja dán ferte maiddá dárkileappot čilget guohtungeaveaheami njuolggadusaid mearrideamis, gč. evttohuovvon § 59. Ráddehusadvokáhta jearaldat ii go evttohus bija eanet fokusa privatiseremii ja eksklusiiiva vuoigatvuodaide, mat fas sáhttet dagahit eanet siskkáldas riidduid, lea diedusge juoga mii sáhtta dáhpuhuvvat. Departemeanta datte jáhkka ahte ovddasvástádusa addin ja čorgadis proseassat buori muddui eastadit diekkár váttisvuodaid. Departemeanta diehtá ahte gidđa-, čakča- ja dálveguohtumiin Finnmarkkus leat muhtun dihto váttisvuodas, ja ahte daid ferte geahčadit dárkileappot.

Gažaldaga siidda rievttálaš návcca/rievttálaš doaimmannávcca birra lea lávdegoddi čielggadan čuoggáš 9.9.4 gos ee. daddjo:

«Dábálaččat láve hálddašmearrádus guoskat ovta olbmui (fysalaš dahje juridihkalaš olbmui). Nu lea dábálaččat maiddá boazodoalus.

Erenoamáš gažaldat bohciida siidda ektui, mii lávdegotti mielas galgá oažžut guovddáš saji lágas. Sáhtta jearrat man muddui dahkkon mearrádusat sáhttet guoskat dasa. Stuurát oktavuodas šaddá jearaldat siidda rievttálaš návccaid/rievttálaš doaimmannávccaid birra.»

Lávdegotti árvalan § 8–10 definere siidda ná:

«Dán lágas lea siida geográfalaš ja sosiála joavku mas leat boazoeaiggádat mat doaimmahit boazodoalu ovttas dihto eatnamiin. Dát láhka earuha geassesiidda ja dálvesiidda. Geassesiida doaimmaha boazodoalu ovttas vuosttažettiin geasse- ja čakčaguohtuneatnamiin. Dálvesiida doaimmaha boazodoalu vuosttažettiin dálve- ja gidđaguohtuneatnamiin.»

Árvvusge sáhtta atnit vuodđun ahte siiddas iešalddis eai leat rievttálaš návccat/rievttálaš doaimmannávccat. Dat lea ovtastupmi mii lea oalle loažžadit organiserejuvvon ja dábálaččat ii leat das makkárge formála hámadat. Norgga rievtti mielde gáibiduvvo dábálaččat eanet ovdalگو diekkár ovtastupmi sáhtta rievttalaččat dahkat maide mii geatnegahtta ovttaskas oasseváldiid. Vuodđudusain ja servviin gáibiduvvo dihto organisašuvdnahápmi, dihto struktuvra ja bissovašvuolta ovdal go dain lea bealálašnáka siviilaproseassas. Mađi nannoset organisašuvdnastruktuvra, dađi eanet vejolašvuolta ahte das lea bealálašnáka. Formaliserejuvvon miellahtovuolta lea maid bealálašnávcca mearka. Rt. 1988 s. 1161 deattuhuvvo ahte «bealálašnáka» lea relatiiva doaba, ja ahte mearrádus das ahte lea go bealálašnáka vai ii, ferte dahkkot dan ektui mas lea sáhka. Rt. 2000 s. 1578 lea ovdamearkka dihte nannejuvvon ahte siidajoavku ferte sáhttit ovddidit buhtadusgáibádusa, go lei čielggas ahte juste dat dihto joavku šattái gillát vahága sisabahkema geažil.

Iešgudet oktavuodain sáhtta siida defineret iežas nu ahte lea čielggas gii galgá leat ovddasvástideaddji. Soahpamušaid oktavuodas lea dat dábálaččat eaktun, go šiehtadusbealálaš ii dáidde atnit dohkálažžan ahte nuppe bealde lea unnit eanet rievddadeaddji ovtastupmi. Seammaláđe lea jus ohcet lobiid, ekonomalaš doarjagiid jna, gč. 1978-lága § 12 nuppi laddasa áiddiid ja rusttegiid dohkeheami birra ja njuolggadusaid guodohanbartaidd ja eará boazodoallorusttegiid birra, gč. njuolggadusaid geassemánu 17. b. 1999 Boazodoalu ovddidanfoandda birra, 3. kapihtala. Ovddasvástádusa bealit fertejit leat čielgasit definerejuvvon.

Váddaseabbo sáhtta leat ovdamearkka dihte bartaidd ja rusttegiid dáfus mat leat ceggejuvvon

siidda eatnamii almmá lobi haga, dahje boazologu unnideami gohččumiid dáfus. Geasa galgá geiget gaikungohččuma? Geasa galgá geiget mearrádusa boazologu unnideami birra go siidii lea mearriduvvon alimus boazolohku?

Jus siidii lea nammaduvvon stivra, de sáhtta gaikungohččuma geiget dasa. Árvalusas ii leat eaktuduvvon ahte siidastivra galgá leat bákkolaš, gč. árvalusa § 8–11. Jus ii sáhte gávndat ovttage ovddasvástideaddji, de ferte váikkuhus leat ahte de sáhtta dušše gaikut. Od.prp. nr. 28 (1994–95) dadjá ná dien birra:

«Mearrádus gaikuma birra galgá čuovvut hálddašanlága njuolggadusaid, gč. odđa § 35. Ovdal go gaiku dahje rievdata de galgá rusttega eaiggát dábálaččat oažžut áigemeari ieš gaikut dan. Jus ii sáhte gávnnahuvvot gii lea eaiggát, de sáhtta boazodoalloagronoma gaikkuhit almmá diekkár áigemeari addima haga, geahča hálddašanlága § 16 goalmát laddasa.»

Boazologu unnideami oktavuodas gal ferte boazologu unnideami mearrádus geigejuvnot juohke boazoeaiggádii. Juohke bohccos lea dihto eaiggát. Jus lea mearriduvvon alimus boazolohku siidaosiide, geahča árvalusa § 9–4 vidát laddasa, de guoská unnidanmearrádus dasa mii lea badjel dán logu. Jus ii leat mearriduvvon alimus boazolohku, de fertejit siidda buot siidaoasit unnidit gorálaččat. Čujuhuvvo muđui árvalusa § 9–4.

Bággensáhku ja eará ekonomalaš ránggáštusaid dáfus sáhtta leat váttisvuotan jus siiddas ii leat opmodat. Jus sáhku/divat gáibiduvvo siiddas, ii ge siidda ovttaskas boazodolliin, de sáhtta dušše siidda opmodagas bearrat gáibádusa. Dát sáhtta leat ágga gáibidit ahte ásahuvvo (juogalágán) siidakássa, gč. árvalusa § 8–14.»

Go juo lávdegoddi árvala odđa boazodoallolágas bidjat siidda eanet guovddáš sadjai, de háliidii departemeanta dárkileappot árvvoštallat dahkat siidda doaimbi ja juridihkalaš stivrendáassin boazodoallolágas. Dan dihte nammaduvvui guovvamánus 2005 bargujoavku árvvoštallat dáid beliid dárkileappot. Joavku gárvvistii iežas raportta odđajagemánus 2006. Čájuhuvvui ahte bargu lei sihke viiddis ja váttis, mii dagahii ahte bargu ádjánii guhkit go jurddašuvvon.

Joavku lea iežas ságaskuššamiin atnán deatalaš eaktun ahte jus ásahuvvojit odđa mearrádusat, de eai galgga dat dárbbasmeahttumit rievdadit siidda geavatlaš bargoovtastumi. Dan dihte ii leat joavku atnán dárbbaslašžan bienasta bitnii reguleret siidda organiserema dađi eanet go lei dárbbaslaš dasa ahte siida sáhtta deavdit iežas doaimmaid ja gáibádusaid. Dan dihte ii ávžžut joavku ahte siida

geatnegahtto organiserejuvvot ášahussan dahje earalágán dábaláš riektesubjektan. Joavku lea datte árvvoštallan ja gávnahan ahte siiddas galgá leat dihto ovddasteaddji vai buorebut sáhtá rehkenastot rievttaláš doabmannávccalažžan. Joavku ávžžuhii maiddá ahte siida galgá beassat árvalit movt boazolohku galgá unniduvvot ovdal go ovdamarkka dihte lálkálávdegotti árvalusat dán hárrái čadahuvvojitt.

Departemeanta čujuha lávdegotti ja joavkku árvvoštallamiidda, ii ge oainne makkárgе mearkkašahhti ákkaid dan vuostá ahte siida oazžu saji lágas nugo lávdegoddi lea árvalan. Departemeanta lea datte álkidahttan muhtun njuolggadusaid siidda birra bargojoavkku raporta ja Sámedikki ja NBR oainnuid vuodul ráddádallamiid oktavuodas.

Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvi lea iežas gulaskuddancealkámušas váldán ovdan siiddaisida sajádaga. Siiddaisit ii leat válljejuvvon jodiheaddji, muhto lea siiddaisidin danne go lea bozolaččamus, dahje lea boarráseamos dahje earaládje njunušolmmoš. Departemeanta ii oainne makkárgе ákka lága bokte formaliseret dán doaimma. Nugo evttohus dál lea, de dat ii hehte eahpeformála struktuvrraid ja ášahuslaš beliid joatkima nugo dat leat boazosámi servodagas leamaš.

8.8 Siidaoassi

Lávdegoddi lea árvalan ášahit doahpaga siidaoassi. Dáinna oaiivilda bearraša mii gullá siidii, ja mii doaimmaha boazodoalu ovttá olbmo dahje náittosguimmežagaid/ovttasássiid oktasaš jodiheami vuolde. Lávdegoddi lea gávnahan ahte ain ferte leat ovttadat mas lea ovddasvástideaddji jodiheaddji, vai dan bokte sáhtá čielgasit oaidnit doalloovddasvástádusa eará boazoeaiggádiid, eiseválddiid ja eará servodatberoštumiid ektui.

Gulaskuddancealkámušat čájehit veahá iešguđetlágán oainnuid.

Advokáhttasearvi doarju Karen Marie Eira Buljo sierracealkámuša gos lohka ahte doahpagiid siidaoasi ja álggahansiidaoasi ásaheapmi lea dáruiduhtin.

Departemeanta lea ovttaoivilis lávdegotti árvvoštallamiiguin. Dat lea dárbašlaš čielggasmahttit doibmiigullelaš ovddasvástádusaid. Seammas lea deataláš čielggasmahttit gullelašvuoda dan ovttastupmái mii siida lea, go dan ii daga otná doalloovttadat. Lávdegoddi lea leamaš hástalus- san hutkat doahpaga mii galggašii sisdoalu dáfus leat doallelaš ja seammás doaimmat riekteteknik- kalaš oktavuodas. Lávdegotti unnitlohku evttohii

doahpaga *bearašdoallu* seamma sisdoaluin go eanetlogu evttohan doahpagis siidaoassi. Eanetlohku lei ovttaoivilis das ahte sánit leat buohtalasat, muhto oaiivildii ahte dat sáhtá addit boastto assosiašuvnnaid daid njuolggadusaid hárrái maid lávdegoddi árvalii odđasahemiide siidda siskko- bealde (geahča maŋnelis). Jurddan lei čielgasit ovdanbuktit ahte dás lea sáhka siida- gullelašvuodas. Dan vuodul doarju departemeanta lávdegotti árvalusa atnit doahpaga siidaoassi. Oainnuid vuodul mat bohte ráddádallamiin, lea departemeanta datte válljen deattuhit ahte siida- oassi, lassin dasa go lea bearrašboazodoallu, maid- dá sáhtá leat doallu man ovttaskas olmmoš doaim- maha siiddas.

8.9 Siidaoasi ásaheapmi

Lávdegotti árvalusa mielde galget siidaosiid jodiheaddjit ovttajienalašvuoda bokte sáhttit mearridit ahte galgá ášahuvvot odđa siidaoassi siidii, man jodiha dihto olmmoš gii lea válddáláš ja deavdá lága oppalaš eavttuid. Dát vejolašvuoha lea vuosttažettiin geassesiiddas, go siidaoasi ásaheami eaktu lea ahte siidii lea mearriduvvon alimus boazolohku. Geassesiidii *galgá*, doaimmanjuolggadusaid mielde, mearriduvvon alimus boazolohku, gč. lávdegotti árvalan § 9–1 ja § 9–4. Jus maiddái dávsesiidii lea mearriduvvon alimus boazolohku, de sáhttet maiddái dán siidda siidaosiid jodiheaddjit soahpat ášahit odđa siidaoasi.

Vaikko eaktun lea ahte boazolohku galgá doalahuvvot siidii mearriduvvon alimus boazologu siskko- bealde, de ballet soames gulaskuddanasahusat ahte ortnet sáhtá mielddisbuktit boazologu lasiheami doppe gos oallugat háliidivčče álgit boazodollui. *Finnmárkku fylkkamánni* čujuha dasa ahte siiddain gos leat ollu nuorat vuordime saji, sáhtá leat garra vuorjan beassat ášahit siidaoasi, mii fas sáhtá dagahit beare ollu álggahemiid ja buohkaide heajut dietnasa. Sihkkarastit ekologalaš ja ekonomalaš guoddelašvuoda (ceavzima), de oaiivilda fylkkamánni ahte ferte doalahit juogalágán bearráigeahču álggahemiiguin. *Boazodoallo- hoavda* dovddaha seammaládje balu ahte sáhttet šaddat ollu álggaheamit ja boazonákkisvuoha.

Eai buohkat oaiivil dán. Earret eará oaiivilda *Olggut Romssa Boazosámisearvi* ahte ii oktage ovddasvástideaddji siida hálit goaridit iežaset guohtumiid. *Boazodoallostivra* čujuha ahte odđa siidaosiid ii sáhte ášahit ovdal go siidii lea mearriduvvon alimus boazolohku. Odđa siidaosiid sáhtá ášahit dušše jus lea ovttamielalašvuoha ja ovttajienalašvuoha, ja boazologu ferte doalahit dan logu

siste mii siidii lea mearriduvvon. Boazodoallostivra atná maid vuodđun ahte boazoeaiggádat eai dáidde juohkit vánes guohtumiid beare oallugiidda.

Departemeanta atná dán hui váttis gažaldahkan. Departemeantta oainnu mielde berre leat lunddolaš ahte boazodoallu ieš rahpá geainnu ealáhussii. Departemeanta oaivvilda maiddá ahte eanas háviid dáidá ovttajienalašvuoda gaibáduš iešalddis ráddjet. Eaktun lea liikká ahte boazodolui biddjojuvvojit olggut mearit, namalassii alimus boazolohku siidii. Departemeanta guorrasa lávdegotti árvalussii dáikko.

Go odđa siidaoassi ásaheavvo, de galgá lávdegotti evttohusa mielde guovllustivra dárkkistit ahte formála eavttut leat devdojuvvon. Departemeanta oaivvilda maiddá ahte guovllustivra galgá guorahallat headjuda go ásaheavvi siidda boazodoalu guoddevašvuoda. Nu movt lávdegotti unnitlohku árvalii, de evttohuvu addit guovllustivrii vejolašvuoda gielddit ásaheami jus siidda gaskamearalaš boazolohku mañnel ásaheami šaddá vuollel 250. Sámediggi háliidivččii sihkkut dán eavttu, ja čujuha ahte berrejit baicca eará eavttut go boazolohku mearridit odđa siidaoassi ásaheami, ovdamearkka dihte ahte siida dárbbáša eanet bargofámuid. Muđui čujuhit mearkkašumiide paragrafii dás mañnelis.

8.10 Buhtalas álggahansiidaoassi

Boazodoalloláhkálávdegotti árvalus dán birra lea áibbas ođas ja vuodđun lea dárbu ásaheavvi njuovžilis buolvamolsunortnega. Jurddan lea ahte siidaoassi jodiheaddji akto sáhtta mearridit ásaheavvi buhtalas álggahansiidaoassi, jus eavttut muđui leat devdojuvvon.

Eanas gulaskuddanásaheavvi leat mielas dán ortnegii, muhto muhtumat ballet ahte dat sáhtta váikkuhit boazolohkui, go ásaheavvi vel eanet álggahangilvvu. *Nordlánda guovllustivra* oaidná dárbbu ásaheavvi njuovžilis buolvamolsunvugiid sihkkarastin dihte odđa olbmuid ealáhussii, muhto deattuha ahte dat ii galgga govttohemet čuohtat oktasašvuh-tii. Sii čujuhit ahte evttohus sáhtta váikkuhit dan guvlui. Eará boazodoallit eai beasa leat mielde mearrideame, muhto fertejit dohkkehit váikkuhasaid. Dan dihte berre earret eará leat áigemearri dasa man guhká buhtalas álggahansiidaoassi sáhtta bistit. *Lulli-Trøndelága/Hedmárkku guovllustivra* lea maid eahpáduš ortnegii, ja oaivvilda ahte juobe orohatstivra ge galggašii beassat mearridit doaimanjuolggadusaid bokte.

Departemeanttas lea leamaš ollu eahpáduš dán gažaldahkii. Váldomoaitta lea ahte ortnet sáhtta

dagahit stuora álggahangilvvu mii áiggi mielde headjuda ealáhusa gánnáheami, ja sáhtta dagahit boazonákkisvuoda. Čujuhit árvoštallamiidda kapihttaliin 8.3 ja 8.19. Seammás oaidnit ahte sáhtta leat jierpmálaš ásaheavvi ortnega man bokte sáhtta njuovžileappot lágidit buolvamolsumiid boazodoalus. Dat lea deatalaš vai sáhttet plánat siidaoassi sirdima, ja seammás sihkkarastit bissovašvuoda, oadjebasvuoda ja stáhtusa dán molsunáigodagas. Dan vuodul sáhtta departemeanta guorrasit evttohusii ásaheavvi diekkár álggahansiidaoassi, muhto fertejit biddjot mihá čielgaset eavttut ásaheavvi go dat maid lávdegoddi árvala. Departemeantta oaivila mielde berre leat eaktun ahte mearriduvvo alimus boazolohku man siskko-bealde siidaoassi ja buhtalas álggahansiidaoassi galgaba bissut. Dát eaktu ferte leat vai buhtalas álggahansiidaoassi ásaheavvi ii dagat siidda eará siidaoassi ovdii. Departemeanta lea árvoštallan bidjat orohatstivrii válddi doaimanjuolggadusaid olis mearridit buhtalas álggahansiidaoassi ásaheavvi. Earret eará dan vuodul mii lea bohtán ovdan ráddádallamiin, de ii leat departemeanta oaidnán riektan dán ovddidit.

Departemeanta árvala ahte lasihuvvo eaktun ahte diekkár siidaoassi ásaheavvi oktavuodas galgá dahkkot soahpamuš dábálaš siidaoassi badjelasáldima birra. Sihke Sámediggi ja NBR leaba dorjon dán lasáhusa.

Lávdegoddi lea árvalan vuolit ahkemearrin 50 jagi. Departemeanta ii ane vuogasin bidjat ahkemearri. Sáhttet leat buorit ákkat ásaheavvi buhtalas álggahansiidaoassi ovdal go deavdá 50 jagi. Baicca berre leat mearridit das man guhká diekkár siidaoassi sáhtta bistit. Departemeanta evttoha 7 jagi. Álggahansiidaoassi ulbmilin lea lágidit dili njuovžilis buolvamolsumii, ja go dakkár ortnega ásaheavvi, de ii berre sirdin leat menddo guhkkín bohteáiggi. Čujuhit muđui mearkkašumiide mearrádussii. Sámediggi ja NBR leaba ráddádallamiin dorjon áigeráddjema.

Departemeantta oaivila mielde ii leat áigeguovdil addit buhtalas álggahansiidaoassi fásta doarjagiid boazodoallošiehtadusa olis. Ovdal go dábálaš siidaoassi sirdojuvvo buhtalas álggahansiidaoassi jodiheaddjai, de sáhtta datte leat vejolaš addit buvttandoarjaga. Departemeantta oainnu mielde lea dat dárbbášlaš vai ortnet ii dagat sávakeahtes heivehemiid. Lea maid deatalaš ahte diekkár rievdadeapmi boazodoallolágas ii galgga dagahit ahte juolludeamit boazodoallošiehtadusa olis lasihuvvojit. Jus odđa siidaoassi galget oázžut fásta doarjagiid, de headjuda dat dábálaš siidaoassi ekonomaš vuodu.

8.11 Ovttasásson

Lávdegoddi lea árvalan ahte ovttasásson galgá visis eavttuid mielde leat ovttdássásaš náittosdiliin. Eanas gulaskuddanáshusat guorrasit dasa.

Departemeanta oaivvilda ahte servodatovdáneami mielde lea riehta atnit ovttasássama ovttdássásažžan náittosdiliin. Lávdegoddi lea árvalan ahte ovttasásson galgá leat bistán vihtta jagi (§ 4–5 2. čuokkis bustávva c). *Departemeanta* evttoha guokte jagi, seammaládje go vástideaddji mearrádus lágas hústandsfellesskapsloven (láhka oktasaš dállodoalu birra). Sámediggi ja NBR leaba guorrasan rievdadeapmái.

8.12 Ovttdássásašvuoda bealit

Mearrádusaide siidaoasi, buohtalas álggahansiidaoasi j.d. birra bohciidit moanat ovttdássásašvuodalaš gažaldagat. Lávdegoddi lea § 4–5 árvalan sierra mearrádusa náittosguoimmi/ovttasássi saji birra.

Mánja gulaskuddanáshusa atnet dáid beliid deatalažžan. *Ovttdássásašvuodaáittardeaddji* lohka earret eará ahte lea čájehuvvon ahte erenoamážit náitalan nissonolbmot vealahuvvojit dálá lága olis. Dát lea erenoamážit dalle go doalloovttadat gullá náitalan nissonolbmui. Boazodoallolága § 4 nuppi laddasa mielde ii oččoše dievdoolmmoš dán dilis miedihuvvot sirdit eará doalloovttadaga alccesis. Jus dievdoolmmoš dán vuodul galggašii oazžut alccesis sirdojuvvot doalloovttadaga, de lea áidna vejolašvuolta ahte soai earráneaba, dahje ahte nissonolmmoš cealká eret iežas doalloovttadaga. Boazodoalus leat eanas dievddut. Ovttdássásašvuodaáittardeaddji deattuha ahte dát sáhtá dagahit ahte nissonolbmot dovdet iežaset bággehallat addit eret iežaset doalloovttadagaid, nu ahte dievdoolmmoš beassá registreret alccesis doalloovttadaga.

Boazodoallostivra ja *Boazodoallohoavda* guoskakahit iežaset cealkámušain seamma beliid, ja deattuhit ahte goappaš náittosguimmežagat/ovttasássi galgaba beassat doalahit goabbat siidaoasi.

Departemeanta deattuha ahte dát lea hui deatalaš gažaldat. Ođđa boazodoalloláhka galgá leat sohkabealneutrála. Seamma lei lávdegotti árvalus. Dát ii leat liikká doarvái ovttdássásašvuoda čalmmiiguin, jus mearrádusat geavtlaččat hehttejit ovttdássásašvuoda sohkabeliid gaskka. Norga lea vuolláičállán ON' nissonkonvenšuvnna, ja dat lea dál oassin Norgga rievttis, gč. ovttdássásašvuodalága § 1b. Konvenšuvdna lea

riikkaidgaskasaš deataleamos reaidu barggus buoridit nissonolbmuid dili miehtá máilmmi. Stáhtat mat leat vuolláičállán konvenšuvnna leat geatnegasat heivehit konvenšuvnna artihkkaliid riikka lágaide ja čadahit doaimmaid mat sihkkarastet čuovvoleami duohtavuodas. Doppe gos dievddut dábálaččat rádđejit, sáhtá leat hui dárbblaš čalmmustahttit nissonkonvenšuvnna ja geatnegasvuodaid maid dat sisttisoallá. Dan dihte oaivvilda departemeanta ahte lea riehta ja dárbblaš ahte náittosguoimmit/ovttasássi beassaba atnit goabbat iešheanalaš doalu maiddái náittosdilis/ovttasássamis vaikko dat livččii ge guovllus gos leat olbmot vuordime saji boazodollui. Sámediggi ja NBR doarjuba rievdadusa. Čujuhit muđui § 13 mearkkašumiide.

8.13 Dábálaš mearrádusat boazodoalu birra

Lávdegoddi lea árvalan sierra kapihttala mii sisttisoallá dábálaš mearrádusaid boazodoalu birra. Jurdda lea lánkanannet dábálaš boazodoalu vieruid ja vugiid.

Gulaskuddamis eai leat boahtán mearkkašahtti vuostehágut árvalussii. *Sámediggi* lea duhtavaš dainna go čálekeahces njuolggadusat buori boazodoalu birra váldojuvvojit láhkii.

Baicca lea stuora vuosteháhku dasa go lávdegoddi árvala doahpaga guodoheapmi láhkii, geahča lávdegotti árvalan § 6–2. Deattuhuvvo ahte dat lea unnán heivvolaš ja sáhtá addit boasttu áddejumi das mii livččii mearrádusa ulbmil.

Departemeanta evttoha dan sadjai baicca dadjat geahčču. *Departemeanta* mielas lea dát doaba heivvolaččat ja vuohkkaseabbo mearrádusa ulbmila ektui, namalassii eastadit ahte ii ovttage boazodoallu leat dárbbasmeahtun vahágin dahje hehttehussan eará boazodolliide dahje olggobeale beroštumiide. Muđui deattuha departemeanta ahte doaimmanjuolggadusaid bokte sáhttet addot dárkilet mearrádusat beliide maid dát kapihtal guoskkaha.

8.14 Bealljemearka

Registrerejuvnon mearka muitala gii lea bohcco eaiggát. Lea guhkes árbevierru merket bohcco bealji čájehan dihte gii dan eaiggáduššá. Lágain lea merken leamaš mielde juo 1888:s ja 1897:s.

Riikkaadvokáhtta Kjerschow čilge boazodoalu merkenvuogi vuđolaččat iežas boazodoalloláhka evttohusas suoidnemánus 1922. Dán čállois

guorahallá son iešguđet beliid bohccuid merkema birra, earret eará makkár stáhtus bealljemearkkas lea. Adno vuodđun ahte dat rehkenasto opmodahkan. Dát áddejupmi lea boazosámiin ain dál, muhto odđa lágat ráddjejit geasa mearkka sáhtta daguhit. Liikká lea Kjerschowa čilgejuvvon vuohki ain anus.

Boazodoalloláhkálávdegoddi, mii ovddidii iežas árvalusa 1966:s, guorahalai vejolašvuoda álkidahttit mearkamearrádusaid, muhto gávnnašii ahte dat vuohki mii lei dalle, ja mii lea guhkes ággi leamaš anus, ain doaibmá bures. Lavdegoddi anii dan dihte riektan doalahit 1933-lága mearrádusaid.

Go Eanandoalodepartemeanta ovddidii odđa boazodoallolága evttohusa (Od.prp. nr. 9 (1976–77), de gávnnašuvvui riektan ráddjet lága mearrádusaid bohccuid merkema birra moatti váldo mearrádussan. Seammás addui Gonagassii váldi mearridit dárbbášlaš dievasmahtti njuolggadusaid teknihkalaš ja geavatlaš beliid birra.

Boazodoalloláhkálávdegoddi árvalii iežas čielgadeamis váldit visot mearrádusaid merkema birra láhkii. Mearrádusat leat buori muddui, earret veahá smávva rievdademiid, seammát go 1978-lágas ja Eanandoalodepartemeantta mearkanjuolggadusain mearriduvvon geassemánu 12. beaivvi 1984. Boazodoalloláhkálávdegoddi evttohusa duogážin lea earret eará ahte leat nanu árbevierut merkema hárrái, ja ahte láhkanannen buorebut čalmmustahtta dán beali boazodoallokultuvrras.

Lassin dasa go láhkii dál leat váldojuvvon mearrádusat mat dál leat njuolggadusain, de leat dat veahá rievdaduvvon. Lávdegoddi árvalan § 7–3 gáibáduš ahte galgá ássat Norggas lea jotkojuvvon inkuria bokte.

Lulli-Trøndelága ja Hedmárkku Boazosámisearvi čujuha ahte sámi boazodoalloguovllus leat stuora erohusat bohccuid merkema birra, ja bivdá ahte dat váldojuvvo vuhtii mearkanjuolggadusaid guovllulaš heiveheami bokte. Maiddái earát deattuhit dan seamma.

Nugo ovdal namuhuvvon, de lea departemeanta árvoštallan vejolašvuoda ásahtit iešguđet mearrádusaid guovllulaš erohusaid geažil, muhto lea gávnnašan ahte dat ii leat ulbmillaš.

Kapihtal bohccuid merkema birra lea ređigerejuvvon earaláđe go lávdegoddi árvalus. Čujuhit mearkkašumiide iešguđet mearrádusaide.

8.15 Orohat ja orohatstivren

Lávdegoddi lea árvalan ahte orohatortnet bisuhuvvo, muhto ahte orohatstivra rievdaduvvo priváhtarievttálaš orgánan.

Gulaskuddanásuhasat dorjot buori muddui dán. Earret eará *Boazodoallohoavda* čujuha ahte evttohuuvon njuolggadusat orohatstivrema birra leat oalle moalkát. Boazodoallohoavda oaihvilda maiddái ahte muhtumat dain doaimmain mat orohatstivrras galget leat priváhtarievttálaš orgánan duohtavuodas leat almmolašrievttálaččat. Divvojuvvojit maiddái gažaldagat orohatstivrra ja jahkečoahkkima válddi hárrái. *Lulli-Trøndelága ja Hedmárkku boazosámisearvi* čujuha ahte evttohusa mielde ii leat jahkečoahkkinn šat orohaga bajimus mearridanváldi, ja ahte dát ásaha čuolmmaid orohaga siskkáldas demokratiija ja iešstivrejumi hárrái. *Boazodoallostivrra* eanetlohku fas bealistis mearkkaša ahte jus jahkečoahkkinn galgá sáhttit rievdadit orohatstivrra mearrádusaid, de mearkkaša dat ahte ain sáhtta leat okta joavku orohagas mii stivre buot. Boazodoallostivrra eanetlohku čujuha viidáseappot Siviiláittardeaddji ceal kámuššii bealášvuoda ja rollaseaguhemiid birra.

Departemeanta lea vásihan ahte almmolašrievttálaš rolla mii orohatstivrrain lea dálá lága mielde, lea dagahan váttisvuodaid. Lagasvuoha sidjiide geaidda áššit gusket, lea dahkan váttisin dahkat maide, ja dasa lassin čuožžila formála bealášvuoha oalle dávjá. Dáid beliid lea maiddái Siviiláittardeaddji oaidnán dihto áššiin mat sus leat leamaš giedahallamii. Siviiláittardeaddji lea oppalaččat čujuhan ahte hálddašanmodealla ferte hábmejuvot dainna lágiin ahte boazodolliin šaddá luohtámuš dasa ahte buohkaid beroštumit váldojuvvojit vuhtii dohkáláččat, ja ahte hálddašanlága bealášvuodanjuolggadusaide ii sáhte bidjat eará sisdoalu go muđui. Danne lea departemeanta ovttaoivilis dasa ahte lea buoremus jus orohatstivrras leat dušše priváhtarievttálaš doaimmat.

Departemeanta ii leat ovttaoivilis daiguin mat lohket ahte muhtumat orohatstivrra doaimmain evttohuuvon mearrádusas orrot leame almmolašrievttálaš dásis. Vaikko orohaga mearrádusat dahkkojit ge lága olis, ja leat mearrádusat boazodolliid vuoigatvuodaid ja geatnegasvuodaid birra, de eai leat dat almmolaš válddi čadaheami bohtosat nu guhká go láhkaaddi ii leat dadjan ahte dat galgá leat almmolaš doaibman. Ii čuovvovaš almmolaš dohkkeheapmi ge (omd. guovllustivrra) rievdat dán, departemeantta oainnu mielde, vaikko dohkkehanmearrádus iešalddis lea ge hálddašannmearrádus. Dákko lea almmolaš orgána ožžon válddi juste danin go lea almmolaš orgána. Lágain leat ollu ovdamearkkat dasa ahte priváhta mearrádusat ja disponeremat dárbbášit almmolaš bearráigeačču dohkkeheami dahje miehtama bokte. Sáhttit čujuhit searveaiggráduššama lága § 6 nuppi lađđasii, Kredihhtageačču doibmii jna.

Orohatstivrra ja jahkečoahkkima gaskavuoda hárrái oaivvilda departemeanta ahte lávdegotti árvalus lea dárbbášlaš, dan birra ahte jahkečoahkin ii sáhte geatnegahttit orohatstivrra, vai orohatstivrra rolla ii duššindahkko. Lávdegoddi lea iežas árvalusas atnán hui guovddázis ahte fápmu galgá orohagain dássejuvvot dan muddui go vejolaš, eastadan dihte eanetlogu vejolašvuoda boastut fámostallat. Departemeanta guorrasa dasa ahte lea deatalaš vuhtii váldit dán ja atná lávdegotti árvalusa heivvolažžan dan oktavuodas.

Sáhtta neaktit ahte evttohuvvon mearrádušat orohatstivrema birra leat hui dárkilat. Departemeanta oaivvilda ahte lea váttis garvit dan, jus galgá sáhttit doarvái bures vuhtii váldit iešgudet beliid mat gusket earret eará riektesihkarvuhtii ja siskkáldas fápmojuohkáseapmái. Dasto šaddá mearráduša geavatlaš mearkkašupmi leat ollu dan duohen makkár orohagas lea sáhka. Stuora orohagain gos leat ollu siiddat, sáhttet proseassat šaddat váldáseabbon, muhto dat leat oahpes ášši. Orohagain gos leat dušše moadde siidda leat dilit álkibut. Jus orohagas lea dušše okta siida, de ii šatta geavatláččat erohus siidda ja orohaga gaskka.

Lávdegoddi árvala ahte juohke siidaosis galget leat 5 jiena jahkečoahkkimis, ja ahte siidaosi jodiheaddji juohká jienaid earáide mat gullet siidaoassái. Buohtalas álggahansiidaoassái árvala lávdegoddi 2 jiena. Gulaskuddamis leat boahtán unnán mearkkašumit dán evttohussii. Eatnasat leat ovttaoaivilis das ahte siidaosi jodiheaddjis galgá leat nanu sajádat boazodoalu stivrejumis.

Sámediggi árvala ahte jus náittosguimmežagat/ovttasássit leaba ovttas jodiheaddjin ja goappašagat bargaba boazodoalus ollesáiggis, de berreba oažžut 10 jiena jahkečoahkkimis.

Departemeanta guorrasa lávdegotti árvalussii jietnalogu birra. Departemeanta oaivvilda ahte Sámedikki evttohus attášii muhtun oktasaš siidaosiide beare ollu fámu eará siidaosiid ektui, ja danne ii ovddit dakkár čovdosa.

8.16 Doaibmanjuolggadusat

Lávdegotti árvalusa mielde šaddá okta orohatstivrra deataleamos doaimmain ráhkadit doaibmanjuolggadusaid. Doaibmanjuolggadusat leat jurddašuvvon boahit orohatplána siskkáldas osiid sadjái. Orohatplána baicca galgá sisttisdoallat dieđuid orohaga boazodoalu birra mat leat dárbbášlaččat almmolaš plánemis, geahča maŋnelis.

Gulaskuddancealkámušat leat buori muddui mielas dása. Čujuhuvvo gal ahte eará beroštumit

berrejit eanet beassat leat mielde doaibmanjuolggadusaid ráhkadeamis.

Finnmárkku fylkkamánni čujuha ahte orohatplánabarggu vásáhusat čájehit ahte plánabargu sáhtta leat oalle áddjás bargu. Ollu orohagat doibmet hálldahuslaččat oalle hejot, ja dárbbášit fylkkamánni ipmárdusa mielde sihke áiggi ja olgobeale veahki oažžut áigái dárbbášlaš siskkáldas reguleremiid. Jus heaittiha boazodoalu almmolaš stivrema ovdal go doaibmanjuolggadusat leat sajis, de oaivvilda fylkkamánni ahte gaskaboddosaš áiggis dáidet váilut deatalaš stivrenreaidut.

Departemeanta atná evttohuvvon doaibmanjuolggadusaid ávkkálaš reaidun orohaga resursaid hálldašeamis. Departemeanta evttoha lasihit vuosttaš laddasa vuosttaš cealkagii ahte hálldašeapmi ja geavaheapmi galgá leat ekologaláččat guoddevaš. Dán lea maiddá Boazodoalláláhkálávdegoddi atnán eaktun ja dat čuovvu iešladdis ulbmilparagrafas, muhto departemeanta atná vuogasin deattuhit dán beali maiddá dán mearrádušas.

Ii leat jurddan ahte doaibmanjuolggadusat galget makkárga gulaskuddamii, danne go dat vuosttažettiin gusket siskkáldas áššiide, gč. muđui mearkkašumiid orohatplánii dás maŋnelis.

Guovllustivra galgá dohkkehit doaibmanjuolggadusaid. Guovllustivra galgá maid árvvoštallat addet go doaibmanjuolggadusat vuodu doaimmahit ekologalaš guoddi boazodoalu orohagas. Čujuhit muđui § 58 mearkkašumiide. Siiddaid boazologu galgá boazodoallostivra loahpalaččat nannet ja dohkkehit. Departemeantta oainnu mielde lea boazologu gažaldat nu guovddáš ášši ahte dan ferte boazodoallostivra loahpalaččat giedahallat. Maiddá otná boazologu lea boazodoallostivra dohkkehan, gč. 1978-lága § 2 nuppi laddasa, ja nu šaddá oktavohta ovdalaš ja ođđa boazolohkomearrádušaid gaskka. Geahča eanet mearkkašumiid boazologu birra maŋnelis. Sámediggi lea ráđđádallamiin oaivvildan ahte boazodoallostivra galgá dušše nannet boazologu dan bokte ahte dárkkista ahte formála eavttut leat devdojuvvon. Dán lea Sámedikki eanetlohku dorjon.

Departemeanta lea ovttaoaivilis Fylkkamánniin das ahte ferte leat erenoamáš fuomášupmi boazodoalu stivremii gaskaboddosaš áiggis. Dilálašvuolta dáidá mángga dáfus leat nu ahte buot ii «leat sajis». Dát ii sáhte iešladdis leat hehtehussan dasa ahte láhkaaddima rámmat heivehuvvot politihkalaš oainnuide ja riektepolitihkalaš ovdáneapmái. Beliid maid fylkkamánni čujuha, leat departemeantta oainnu mielde dakkárat maid sáhtta doarvái bures vuhtii váldit gaskaboddosaš ja fápmuiboahntimearrádušaid bokte.

8.17 Guohtungeavaheapmi

Guovddáš oassi evttohuvvon doaibmanjuolggadusain leat mearrádusat guohtungeavaheami birra. Guohtungeavaheami njuolggadusaid bokte galget orohaga boazoeaiggádiidda sihkkarastot dárbbaslaš guohtumat birra jagi (áigodatguohtumat), ja njuolggadusat galget earret eará vuodduvuvot eatnamiid árbevirolaš geavaheami ala ja ovddidit ulbmillaš ortnegiid. Lávdegoddi lea čuoggáin 9.6.2 ja 9.6.3 vudolaččat čielggadan guohtungeavaheami njuolggadusaid sisdoalu ja ráhkadeami birra.

Gulaskuddanáshusain eai leat leamaš mearkašahhti moaitámušat evttohussii. *Nordlándda guovllustivra* oaivvilda ahte dát lea juoga maid eiseválddit berrejit mearridit, ja nu maiddá guohtunáiggiid ja boazologu.

Departemeanta atná buoremussan formáliseret diekkár njuolggadusaid go guohtungeavaheami njuolggadusaid ráhkadeapmi šaddá hui deatalaš bargu man olis orohaga areálageavaheapmi šaddá dihtomielaččat guorahallot, ja maid olis iešgudet dárbbut dahkkojit oainnusin ja mat eaktuduvvojit buoremus lági mielde vuhtii válđojuvvojit buorin oktasašvuhtii ja iešgudet boazoeaiggádiidda. Guohtungeavaheami njuolggadusat mielddisbuktet nappo ahte orohaga guovddáš rámmaeavttut mearriduvvojit. Muhtumiidda soaitá dát leat gáibideaddji ja viiddis proseassa, muhto lea liikká dárbbaslaš ja buorre proseassa olahán várás buori ja ávkkálaš resursageavaheami orohagain.

8.18 Boazolohku

Láhkálávdegoddi árvalii evttohusa § 9–4, gč. § 9–1 nuppi lađđasa bustáva b, ahte orohatstivra doaibmanjuolggadusaid bokte galgá mearridit alimus boazologu guđege geassesiidii, daid eatnamiid mielde maid siida hálldaša, gč. mearrádusaid guohtungeavaheami birra § 9–3. Orohaga boazolohku šaddá dalle nu ollu go siiddaid boazolohku lea oktiibuot. Čujuhuvvo lávdegotti mearkašumiide čielggadeami čuoggás 9.7. Dál lea boazodoallustivra mii mearrida orohagaid boazologu, muhto guovllustivra sáhtá mearridit boazologu doallovtadagaide.

Ollu gulaskuddanáshusat mat leat dán čuoggái buktán oainnuid, leat mielas lávdegotti prinsihpaide. *Luondduhálldašandirektoráhtta* jáhkka ahte dán bokte sáhtá vuordit ahte boazosámi árbevierut nannejuvvojit ja ealahus šadda guoddevaš. Direktoráhtta fuomášuhtá ahte evttohusas ii daddjo mihkke dan birra movt alimus boazolohku

galgá mearriduvvot dohkkehuvvon biologalaš prinsihpaid ektui areálaid guohtungeavaheami ja areálaid guoddinnávcca birra.

Muhtun gulaskuddanáshusat oaivvildit ahte boazolohku lea okta dain rámmaeavttuin maid eiseválddit galget mearridit. *Finnmárkku fylkkamánni* oaivvilda ahte okta stáhta deataleamos doaimmain lea bearráigeahččat ahte boazodoallu doaimmahuvvo ekologalaš guoddevaš vugiin, sihke boazodoalu iežas dihte, muhto maiddá luonddu ja eará geavaheddiid vuhtii válđima dihte. Dán oktavuodas lea deatalaš ahte boazolohku heivehuvvo guohtumiidda. Vaikko eiseválddit galget ge dohkehít guohtungeavaheami njuolggadusaid, de oaivvilda fylkkamánni ahte diekkár láhkarievdadeapmi dagaha resursabearráigeahččama ovddasvástádusa biđgema. Fylkkamánni oaivvilda ahte guovddáš eiseválddit fertejit mearridit orohagaid boazologu. Viidáset juohkima sáhtá orohat ieš dahkat.

Nordlándda Guovllustivra oaivvilda ahte almolaš eiseválddiin ain ferte leat bajimus ovddasvástádus boazodoalu ovdáneami hárrái. Dát guoská rámmaeavttuide nugo boazolohkui, guohtunáiggiide ja guohtungeavaheapmái. Jus dát šaddá priváhta ovddasvástádus, de šaddá eiseválddiide álki beasadit ovddasvástádusas čuovvolit vejolaš váttisvuodaid resursadili dáfus. Guovllustivra lea ovttaoavilis das ahte boazolohku galgá mearriduvvot siidda vuodul, muhto boazologu galget eiseválddit mearridit.

Departemeanta deattuha ahte boazodoalu resurssaid hálldašeapmi ja boazologu heiveheapmi resursavuđđui mielddisbukta ollu hástalusaid. Dán dáfus leat váttis ja guovddáš áššečuolmmat boazodoalus masa mángga jagi juo leat biddjuvuvon ollu návccat geahččalan dihte gávdnat čovdosiid.

Boazolohku ja guohtungilvu Finnmarkkus lea mángalot jagi leamaš áššin, muhto eai leat dásožii vel gávdnon buorit ja soabatlaš čovdosat. Muhtun sajiin Finnmarkkus orru leame ahte unnán njuovvan dahká stuora gilvva guohtumiid alde, ja nu šaddá boazodoallu heariki goavvejagiid ja garra dálvviid vuostá. Go leat buorit jagit ja buorit guohtumat, de lassána boazolohku oalle sakka, ja dasto leat stuora vahágat goavvedálvviid goas guohtumat lássahuvvet/lohkkašuvvet dahje lea gassa muohta. Boazolohku lea dál mángga sajis Finnmarkkus sakka alit go eiseválddit lohket eatnamiid guoddit.

Nugo namuhuvvon de eai leat boazologu áššečuolmmat odđa áššit. Ovdamearkan sáhttit namuhit St.died. nr. 13 (1974–75) Om en aksjonsplan for de samiske bosettingsområder

(doaimbaplána sámi ássanguovlluide) gos 5. siiddus nuppi ráiddus daddjo ná:

«Finnmárkku boazodoalu hárrái lea vahágahtti ovdáneapmi. Dasa leat mánga siva. Boazodoallit eai leat ieža nákcen ráddjet álggahemiid ealáhussii, seammás go eai leat háliidan ahte eiseválddit regulerejit. Muhtun muddui lea sivan ahte eará bargguide gáibiduvvo dadistaga eanet skuvlaoahppu, ja dat hehte olbmuid beassamis eará bargguide, ja muhtun muddui lea sivan ahte lagas guovlluin leat unnán eará barggut. Stuorámus váttisvuohtan dáidá liikká leat ballu guođđit ruovttuguovllu oadjebasvuoda almmá sihkkaris dienasfálaldaga haga. Dát lea dadibahábut dahkan ahte Finnmarkui leat gártan menddo ollu boazoeaiggádat. Seammás dagaha dat ahte guohtumat goariduvvojit ja njuovvandeattut hedjonit, ja doalahan dihte dietnasa de lasihit sii boazologu. Dát heittot gierdu ii boatkan ovdal go boazodoalu bonddiid lohku unnu, seammás go boazolohku bohtá govttolaš dássái. Dan ferte geahččalit reguleret boazodoallolágas.»

13. siiddus daddjo viidáseappot:

«Váldo váttisvuohtan dál lea ahte leat menddo ollu doalloovttadagat lunddolaš resurssaid ektui. Badjel bealis leat nu unnán bohccot ahte eai olat albma birgejumi. Nuppe bealis eai leat dát boazodoallit nu stuorrát ahte sáhtta siskkalasat reguleret.

Gustovaš 1933-boazodoalloláhka ii atte válddi reguleret dien. Gažaldat ferte guorahaljuvuvot dálá láhkaodasteami oktavuodas.

Regulerengažaldat lea nu guovddáš ahte dassášii go bohtá láhkaváldi, de ferte geahččalit eaktudáhtolaččat oazžut boazodoalu reguleret dili. Dát gáibida áššálaš ja govttolaš movttiidahttin- ja bagadallanfálaldaga ovttašráđiid ealáhusa organisašuvnnain. Buhtadussan fállujuvvo guoskevaš boazodolliide jahkásaš máksu dihto áiggi.»

Mañnel dán leat čadahuvvon ollu iešgudetlágán doaimbajibut čovdin dihte váttisvuođaid stuora boazologu geažil.

Sierra boazodoallošiehtadusa ásaheami bokte leat bohtán buoret vejolašvuodát oazžut boazodoalu organisašuvnnaid searvat boazologu áššái ja hábmet ekonomalaš doaimbajibuid nu ahte dorjot boazologu unnideami. Jahkásaš boazodoallošiehtadallamiid olis leat ásahuvvon iešgudet ortnegat mat galget oččodit eanet buvttadeami ja eanet njuovvamiid. Dát ortnegat leat sihke njuolggodoarjagat njuovvamii, deaddogáibádušat, liige infrastruktuvradoaimmat, márkanfievrrideapmi jna.

Šiehtadusjagi 2000/2001 šiehtadallamiid okta- vuodas mearriduvvui datte ahte viidáset bargu bo-

zologu heivehemiin galggai vuosttažettiin dáhpá- huvvat láhkavuđolaš doaimmaid bokte, go dál navdui ahte lea unnán viežžamuš boazodoallošiehtadusa ekonomalaš váikkuhandoaimmain. Čujuhuvvo St.prp. nr. 65 (1999–2000).

Mañemus jagiid leat váikkuhandoaimmat eanet jorahuvvon buvttandoarjjan dan sadjai go addit dihto doarjagiid. Dát orru buorebut doaimbame ulbmiliid mielde, muhto liikká ii nagot dáinna čov- dit vuodđováttisvuodaid.

Lassin boazodoallošiehtadusa ortnegiidda lea departemeanta ásahan liige erenoamáš váikkuhan- doaimmaid sihke boazoeaiggádiid ja njuovahagaid hárrái.

Leat čadahuvvon ortnegat maid ulbmil lei olb- muid oazžut heaitit dahje unnidit boazologu. Dasa lea sierra Sis-Finnmárkku nuppástuhtinpro- grámma (1993–1998) man ulbmil lei heaittihit doalloovttadagaid ja boazolgu unnidit dan bokte. Vaikko dasa biddjui stuora ruhta, de lea pro- grámma ávki oppalaččat leamaš oalle unni, gč. Norut NIBR raportta 2003:5.

1978 boazodoallolága bokte, mii bodii fápmui suoidnemánu 1. beavvi 1979, lei jurdda oazžut buo- ret stivrejumi boazologu dáfus. Earret eará ásahuv- vui doaba doalloovttadat ja iešgudet stivrene- jolašvuodát. Láhka rievdaduvvui 1996:s earret eará dainna ulbmiliin ahte ásahtit láhkavuodustuvvon válddi resursahálddašeapmái, gč. Od.prp. nr. 28 (1994–95).

2002:s mearridii boazodoallostivra alimus lobálaš boazologu Oarje-Finnmárkku orohagaide. Várrejuvvojedje ruđat unnidan dihte boazologu, ja ásahuvvui sierra prošeaktakantuvra. Vaikko guovl- lus lea ge dán áigodagas njuovvovuvon hui ollu, de fertet miedihit ahte ortnegii eai leat doarvái boazo- doallit searvan, ii ge dan olis leat boazolohku fávd- nadit unnon. Seammás lea boazolohku lassánan buriid dálveguohtumiid geažil. Sámi allaskuvla ja Sámi Instituhtta leat evalueren boazodoallostivrra mearridanproseassa. Raporttas mii almmuhuvvui juovlamánus 2006, daddjo earret eará ahte ovtta- doaimba eiseválddiid ja boazodoalu gaskka ii leat leamaš doarvái buorre dán proseassas.

Earret daid váttisvuodaid mat bohciidit dilis mas leat eahpečielga rámmadilálašvuodát muhtun guovlluin, de orru leame oppalaččat nai álggahan- gilvu boazodollui. Dát sáhtta vuosttažettiin bohtit das go sámi álbmot lea mañnel soadi bures ja jodánit lassánan. Nuppe dáfus lea oppalaš eko- nomalaš – ja diedusge teknologalaš ovdáneapmi, ja sakka buoret infrastruktuvra, addán áibbas eará vejolašvuodaid doaimmahit boazodoalu. Álggahan- hálu ferte ipmirdit dán vuodul. Vaikko ollu jagiid lea bargovuvvon oazžut boazologu unnut muhtun

sajiin Finnmárkkus, de lea dilli liikká nu ahte boazolohku ii leat buot guovlluin heivehuvvon guohtumiidda.

Buvttadanmearkkat nugo miessešaddu ja njuovvandeattut leat almmotge leamaš buorit maŋnel boazodoallostivrra mearrádusa. Dát sáhtta leamaš mielde dagaheame ahte eiseválddiin ja boazodoalus lea goabbatlagán ipmárdus dan hárrái man ollu bohccuid eatnamat duodai girdet.

Departemeantta oainnu mielde lea ge dát guovddázis eiseválddiid ja ealáhusa gaskavuodas; namalassii mearrádusaid legitimizehta, mii maiddái lea deatalaš eaktun dasa ahte čadaheapmi lih-kostuvvá. Jus ealáhus ii ane luohttámuša mearrádusaide ja stivrejupmái, de lea stuora várra ahte mearrádusat eai olat daid mihttomeriid mat leat mearrádusa vuodđun. Hástalussan lea nappo hábmet njuolggadusaid maid mielde boazodoallu ieš vuolggaha boazologu heiveheami, seammás go maiddái áshuvvojit vuogit almmolaččat bearráigeahččat resursadili. Dása dárbbasuvvo buorre čadahanvuohki man olis bággočadaheapmi dahkkojuvvo dušše hui erenoamáš dilálašvuodain. Ráŋggaštanmearrádusaid birra lea eanet kapihttalís 8.24.

Go geavaha siidda guohtumiid boazologu mearrideamis, de oaivvilda departemeanta seammaládje go lávdegoddi, ahte sáhtta leat álkit oazžut boazodoalu dohkkehit ja čadahit boazologu heiveheami mii boahteáigái sihkkarastá guoddevaš boazodoalu. Dainna lágiin atná vuodđun siiddaid vejolaš guohtumiid ja iešguđet áigodatguohtumiid. Dán rádjái lea boazologu mearrideapmi atnán orohaga ollislaš geasseguohtumiid vuodđun, eai ge leat vuhtii váldán movt dát leat juohkásan siiddaide ja guohtumiidda.

Departemeanta oaivvilda viidáseappot ahte boazodoallu, iežas árbevirolaš máhtuin luonddu birra, ieš bures nákke leat mielde árvoštallame man ollu guohtuma guovllut duodai girdet guhkes áiggi perspektiivvas. Eaktun dasa ahte dát miel-disbuktá boazologu mii lea heivehuvvon guohtumiidda, lea ahte dárbbaslaš rájít guohtunguovlluid, orohagaid ja siiddaid gaska leat mearriduvvon, ja maiddái guohtunáiggit. Doppe gos dát leat mearriduvvon, eai leat mearkkašahhti váttisvuodát boazologuin. Guoddevaš boazodoallu dárbbasa bissovaš rámmaeavttuid. Dát lea maid čujuhuvvon Riikkarivišuvvna raporttas Finnmárkku guohtunresursaid birra. Eai vuos ge leat Finnmárkkus buot rámmaeavttut sajis, ja dainna bargojuvvo viidáseappot. Dát bargu šaddá deatalaš oassin boazologu heiveheamis guohtumiidda. Muđui čujuhit mearkkašumiide guohtungeavaheami birra kapihttalís 8.17.

Bajábealde namuhuvvon rámmaeavttut leat dárbbaslašččat, muhto eai doarvái dasa ahte boazodoallu galgá mearridit boazologu resursavuodu mielde. Nugo namuhuvvon kapihttalís 8.3, de leat mánga beali mat sáhttet dagahit ahte boazodoalu siskkáldas iešstivrejupmi ii buvttet boazologu heiveheami, mii deavddásii ekonomalaš, ekologalaš ja kultuvrralaš guoddevašvuoda eavttuid. Váldo hástalussan lea dalle ráhkadit njuolggadusaid mat ovtastit ealáhusa iešstivrejumi bearráigeahččanortnegiiguin ja ráŋggaštanortnegiiguin mat dahket ahte eiseválddit sáhttet fuolahit iežaset ovddasvástádusa sihke guoddevaš boazodoalu ja eará servodatberoštumiid hárrái.

Departemeantta oainnu mielde fertejit eiseválddit doaibmanjuolggadusaid dohkkeheami oktavuodas duodaid dárkkistit mearriduvvon boazologu. Dát lea dárbbaslaš dan dihte go eiseválddiin lea bajimus ovddasvástádus resursaheiveheami hárrái doppe gos boazolohku lea guovddázis.

Departemeanta evttoha danne ahte orohastivra galgá doaibmanjuolggadusain dárkkileappot čilget doaibma- ja guohtundilálašvuodalaš beliid mat leat mearriduvvon boazologu vuodđun. Dat lea mielde hukseme eiseválddiide vuodu diekkár dárkkisteapmái maid dat galget dahkat. Eiseválddit galget dárkkistit mearrádusa easka maŋnel go boazodoallit, siiddat ja orohagat vuos leat ieža árvoštallan, ja dušše dalle jus dáid árvoštallamiid vuodul árvaluvvo boazolohku mii eiseválddiid mielas lea dohkketmeahttun allat. Sámediggi vuostalda ahte eiseválddit galget sáhttit ná dárkkistit ja rievdatit boazologu.

Seammaládje go lávdegotti čielggadusas nai, de evttohuvvo dás ahte alimus boazologu mearrideami vuodđun galgá leat geassesiida. Sáhtta gal jearrat lea go dárbu mearridit alimus boazologu geassesiidii, go dábálaččat leat dálveguohtumat mat ráddjejit. Departemeantta mielas lea datte ulbmillaš ahte geassesiida adno vuodđun mearridit dakkár rámmaeavttuid, nugo boazologu. Dábálaččat lea geassesiida doaibman organisatoralaš vuodđun, ja geasseguohtumiin dat boahatá buvttadeapmi ja reantu. Departemeanta čujuha muđui lávdegotti eavttuide das ahte boazologu mearrideamis ferte vuhtii váldit maiddái eará áigodatguohtumiid. Viidáseappot sáhtta mearridit boazologu iešguđet dálvesiiddaide ja eará joavkkuide jus dat lea dárbbaslaš olahan dihte bealuštahti dálveguohtungeavaheami. Dainna lágiin oaivvilda departemeanta ahte iešguđet bealit váldojuvvojit vuhtii dohkálaččat.

Dál lea bargu jođus oazžut áigái odđa orohatjuohkima Finnmárkkus.

Oarje-Finnmárkkus mielddisbuktá dát ahte dálá orohatjuohkin geasseorohagaid dáfus bisuhuvvo ja ahte nugohčoduvvon oktasašguohtumat leat juhkkojuvvon odđa orohahkan. Dát máksá ahte geasseiiddaide galget ráhkaduvvot doaibmanjuolggadusat, ja mearriduvvot boazolohku juohke siidii. Seammaládje galget ráhkaduvvot doaibmanjuolggadusat gidđa-, čakča- ja dálveorohagaide. Jus áigodatguohtumat leat mángga orohaga siskko-bealde, de lea dárbbaslaš ahte dát orohagat ovttagarjet doaibmanjuolggadusaid ráhkadeamis, geahča lávdegotti čielggadeami s. 107 nuppi ráidus.

Nuorta-Finnmárkkus lea oarjjabealde ásahuvvon odđa stuora orohat, orohat 16, mas leat buot áigodatguohtumat orohaga rájiid siste.

Departemeanta áigu muđui deattuhit ahte dáin árvvoštallamiin ii ábut vajálduhttit ahte boazodoallu lea maiddá eará sajis go Finnemárkkus, ja gos dilli lea áibbas eará go dáin guovddášguovlluin. Ahte Finnemárkkku boazolohkui lea giddejuvvon nu ollu fuomášupmi guhkes áiggi, sáhtta dagahit ahte eará boazodoalloguovllut báhcet suoivvanii. Dát guoská datte maiddá Finnemárkkui gos dilli lea sakka girját go muhtomin orru leame.

Otná lánka lea váilevaš, vejolašvuoda hárrái čadahit ulbmillaš ránggástemiid. Jus orohaga boazolohku lea badjelis go mearriduvvon lohku, de ferte dálá lága mielde vuos mearridit alimus boazologu juohke doalloovttadahkii. Dát livččii hui áigeáddjás proseassa.

Lávdegotti čielggadeamis árvaluvvo mearráduš mii mielddisbuvttášii ahte jus muhtun siidda boazolohku lea badjelis go mearriduvvon, de galgá juohke siiddoassi unnidit iežas boazologu gorálaččat. Nu livččii unnidangeatnegasvuohka mearriduvvon lága bokte.

Departemeanta doarju lávdegotti árvalusa diekkár vuogi ásaheami birra, muhto evttoha ahte siida ieš oázžu vejolašvuoda unnidit boazologu ovdal dihto áigemeari. Unnidanvuohki válde atnui dušše jus siida ii dáhto unnidit dahje ii lihkestuva unnidit boazologu. Dát evttohus lea ođas lávdegotti árvalusa ektui, ja dan evttohii joavku mii čielggadii siidda, geahča kapihtala 8.7. Departemeanta ii doarjjo lávdegotti árvalusa das ahte unnidit galget dušše sii geain leat badjel 200 bohcco. Lávdegoddi árvalii dán ráji vai unnimus doalut suodjaluvvojit vuosttaš vuorus. Departemeantta mielas leat mángga ákka dasa ahte ii galgga mearridit diekkár ráji. Vuosttažettiin lea evttohusa ulbmil ahte go buohkat galget gorálaččat unnidit, de šaddet stuorámus doalut unnidit eanemus. Jus dasa lassin galggašii leat vuolit rádji dasa guđet siiddoasit galget unnidit, de sáhtta dat áiggi vuollái buktit sáva-

keahkes ealáhusvuogádagaid ja váikkuhusaid mat headjudit sihke ollislaš ja gaskamearálaš gánnáheami siiddas. Namalassii sáhttet vejolašvuodát doaimmahit ekonomalaččat bealuštahtti boazodoalu billistuvvot. Dát lea eará oaidnu go dat mii boahká ovdan Od.prp. nr. 99 (2004–2005), muhto lea boadusin das go gažaldat lea odđasit guorahallojuvvon.

Sihke Sámediggi ja NBR doarjuba lávdegotti árvalusa man mielde unnimus siiddoasit suodjaluvvojit. Departemeantta oainnu mielde vuhtii válde baicca evttohus, ahte siida ieš sáhtta mearridit muvt unnideapmi galgá čadahuvvot, buori muđui dan maid Sámediggi ja NBR dáhttuba. Dakkár vuogi bokte oázžu siida ieš vejolašvuoda suodjalit unnimus siiddoasid. Lea deatalaš ahte mearriduvvojit áigemearit diekkár unnidanplánaid ráhkadeapmái ja čadaheapmái. Jus eai ráhkaduvvo diekkár unnidanplánat ja boazolohku ii unniduvvo mearriduvvon áigái, de galgá čadahit lága mearrádušaid gorálaš unnideami birra.

Departemeanta sáhtta lánkaásahusaid bokte addit dievasmahtti mearrádušaid boazologu unnideami birra. Dát válde addá vejolašvuoda mearridit dihto prosedyraid boazologu unnideapmái guovlluin gos resursadilálašvuohka lea dakkar ahte boazologu unnideapmi gáibida erenoamáš beroštumi. Dakkár oktavuodain sáhtta leat dárbbaslaš árrat proseassas oázžut áigái nanu ovttagarjet siidda/orohaga, eiseválddiid ja dutkama gaskka. Muđui lea deatalaš ahte lánkaásahusat vuhtii válde doarvái heivehanmuni nu ahte proseassa sáhtta heivehuvvot guoskevaš hástalusaide. Sámediggi ja NBR dáhttuba departemeantta ráddádallat iežaineaska lánkaásahusaid ráhkadeamis. Čujuhit muđui mearkašumiide paragrafii 81 lánkaásahusaid ja ráddádallamiid birra Sámedikkiin ja NBR:in.

Viidáseappot sáhtta orohatstivrra barggu ja eiseválddiid dohkkehangiedahallama oktavuodas leat oppalaš dárbu ovdanahttit objektiivu/diedalaš eavttuid omd. bohcco vuommi, buvttadeami, boazologu dásetvuoda, biologalaš šláddjuvuoda jd. hárrái. Departemeanta áigu dán čuovvolit, ja nammadit joavkku mas lea fágaidrastideaddji gelbolašvuohka sihke dutkama ja ealáhusa bealde.

8.19 Orohatplána

Orohatplána galgá lávdegotti árvalusa mielde addit dieđuid orohaga doaimma birra mat leat dárbbaslaččat almmolaš plánemis. Giella ja fylkka-giella galget oázžut dieđu plána váldosisdoalu birra ovdal go dat mearriduvvo, ja loahpalaš plána

galgá sáddejuvvot daidda ja guoskevaš ránnjáorohagaide.

Muhtun gulaskuddanáhusat oaivvildit ahte almmolaš eiseválddit berrejit leat eanet mielde proseassas ovdal go plána mearriduvvo. Dán dadjá *Porsáŋgu gielda* mii oaivvilda ahte odđa orohatplánaid evttohus ferte ráhkaduvvot ovttasrádiid guoskevaš gielddaiguin mat dasto galget daid dohkkehít. Dadjet viidáseappot ahte orohatplánema ferte geahččat ovttas gieldda plánaiguin ja iešguđet geavaheddjiid oktasašplánaiguin.

Departemeanta oaivvilda ahte lea ovdamunnin buot guoskevaš beroštumiide jus boazodoallu lea buoremus lági mielde almmolaš areálaplánemis. Dárbbaslaš eaktun lea ahte guoskevaš eiseválddit ožžot dieđuid boazodoalus, main lea mearkkašupmi almmolaš plánema hárrái. Dan dihte evttoha departemeanta ahte Boazodoalloláhkálávdegotti árvalus das ahte orohatplána galgá sisttisdoallat dieđuid orohaga boazodoalu birra main vuosttažettiin lea mearkkašupmi almmolaš plánema oktavuodas. Gielda, fylkkagielda ja fylkkamánni galget beassat diehtit plána váldosisdoalu ovdal go dat mearriduvvo. Jus gielddas, fylkkagielddas dahje fylkkamánnis ležžet vuostehágut evttohussii, de sáhttet dan dieđihit ovdal go plána mearriduvvo.

8.20 Eananjuohkindikki sadji

Lávdegotti árvalusa mielde galgá eananjuohkindiggi oazžut eambo doaimmaid boazodoallolága olis go dál leat. Dát leat omd. mearridit odđa orohatjuohkima dahje rievdadit ovdalaš ráji ja doaimmat guohtungeavaheami njuolggadusaid ja bajimus boazologu mearrideami hárrái.

Boazodoalloservodagas lea dihto vuosteháku eananjuohkindikki hárrái, go dat mángga dáfus áddejuvvu árbevirolaš opmodatrievtti ovddideadđjin. *Elgá orohat* dovddaha earret eará ahte dán sieraduopmostuolu vuoddu lea árbevirolaš eanandoallojuridihkalaš jurddašeapmi, ja ahte dat unnán dovda boazodoalu. Viidáseappot daddjo ahte dábalaš duopmostuoluid duopmáriin lea buoret juridihkalaš gelbbolašvuolta. *Boazodoallostivra* eahpida doaimmašii go eananjuohkindiggi iežas dálá organiseremiin ulbmila mielde. Boazodoalloáššit šattaše oassin dan áššehivvodagas mii galgá giedahallojuvvot, ja sámi guovlluin dáidet eananjuohkindikkiin leat iešguđet áššehivvodat boazodoalu hárrái. Deattuhuvvo ahte eaktun hukset ja doalahit gelbbolašvuolta, leat vissis meari áššit. Boazodoallostivra oaivvilda ahte ferte árvvoštallat eará vejolašvuodaid, omd. sierra duopmostuolu boazo-

doalu várás miehtá riikka, mii ovdamearkka dihte sáhtáši čadnot muhtun eananjuohkinduopmostullui. Boazodoallostivrra mielas livččii ovdamunnin dás, earret dat ahte das lea ja sáhtá háhkat eanet máhtu boazodoalu birra, ahte maiddái sáhtá bargat viidát perspektiivvas sámi boazodoalu ja riekteipmárdusaid hárrái. Nu galggaše duopmostuolus leat viidát dieđut ja máhttu riektedilálašvuodaid birra go boazodoallolága mearrádusaid birra, mii buoridivččii riektesihkarvuoda ja attáši buoret legitimizehta.

Ráddádallamiid oktavuodas leaba sihke Sámediggi ja NBR vuosttaldan evttohusa geavahit eananjuohkindikki. Láhkaevttohusa giedahallamis Sámedikki ollesčoahkkimis vuosttaldeigga sihke eanet- ja unnitlohku dien evttohusa. Maiddái NBR vuosttaldii evttohusa stivračoahkkimisttis loahpgeahčen čakčamánu 2006.

Láhkarievdadeami olis 1996:s oáččui eananjuohkindiggi válddi giedahallat dihto áššiid mat gusket boazodollui, gč. Od.prp. nr. 28 (1994–95). Dát guoskkai geavahanortnegii, riektečielggadeapmái ja rádjegeassimii, lassin árvvoštusaide boazodoallolága olis. Geavahanortnega, riektečielggadeami ja rádjegeassima oktavuodas sáhttet mearrádusat adnot dušše čielggadit oktavuoda eará beroštumiide. Dán rádjái lea unnán vásáhus dáinna, muhto nugo *departemeanta* oaidná dán, de eai leat mearkkašahtti vuostehágut addit eananjuohkindiggái doaimmaid boazodoalu siskkáldas áššiid oktavuodas. Oppalaš máhttu mii eananjuohkindikkis lea rádjegeassimiid ja geavahanortnegiid hárrái, lea ávkkálaš maiddái boazodollui guoski áššiid giedahallamis. Almmotge lea dárbu buoridit boazodoallofágalaš gelbbolašvuoda, sámegielmáhtu ja kulturádejjumi, mii maiddái lei eaktun dalle go láhka rievdaduvvui 1996:s. Diekkár gelbbolašvuolta galgá huksejuvvot moatti välljejuvvon báikkis, main okta lea davvin ja nubbi lullin, mat ožžot ovddasvástádusa giedahallat áššiid nappo davvisámi ja oarjelsámi guovlluin.

Dál lea áshuvvon sierra duopmostuollu Sis-Finnmárkku várás. Okta vejolašvuolta livččii bidjat dasa doaimmaid. Departemeantta oainnu mielde šattaši Sis-Finnmárkku duopmostuollu, vuosttašinstánsa duopmostuollun, geográfalaččat guhkkín eret oarjelsámi boazodoalus. Seamma livččii gaskaboddosaš meahceduopmostuollu mii galgá áshuvvot Finnmarkkulága olis. Dan dihte berre diekkár doaimmaid geográfalaččat háddjet.

Konkrehta doaimmaid hárrái oaivvilda departemeanta ahte alimus boazologu mearrideapmi § 60 vuosttaš ja nuppi lađđasiid olis ii heive eananjuohkindikki doaimmaid searvá. Seamma guoska evttohussii loahpalaččat dohkkehít hálddašan-

mearrádusaid orohatrájiid hárrái, gč. § 42. Departemeanta doarju lávdegotti evttohusa dakko ahte addit eananjuohkindiggái sajádaga guohtungeavaheami hárrái. Dainna eavttuin ahte gelbbolašvuotta nannejuvvo nugo namuhuvvon ovdalis, de atná departemeanta ahte eananjuohkindiggái lea lunddolaš fuolahit dakkár doaimmaid.

8.21 Mearridanváldi ja hálddašeapmi

Regiovnnaš dásis árvala Boazodoalloláhkálávdegoddi ahte otná guovllustivrrat rievdaduvvojit fylkkaboazodoallostivran ja ahte fylkkamánni váldá badjelasás daid doaimmaid mat dál leat boazodoalokantuvrrain.

Lávdegoddi árvala viidáseappot ahte guovddáš boazodoallostivra bisuhuvvo. Hálddahuslaš dásis jotkojuvvo dálá guovddáš hálddahus, muhto Stáhta boazodoallohálddahusa namas. Lávdegotti árvalusa mielde jurddašuvvojit ovttaskas áššit oalát sirdojuvvot eret departemeanttas.

Gulaskuddanasahusain leat iešguđetlágán oainnut dása.

Muhtun gulaskuddanasahusat leat mielas evttohussii sirdit fylkkamánnái guovllulaš hálddahusovddasvástádusa. Dalá *Bargo- ja hálddašandepartemeanta* oaivvildii ahte ii dušše boazodoallohálddahusa ja ealáhusa dárbbuid dihte, muhto maiddá areála- ja birasgáhttenperspektiivvas, livččii buohkaide ávkin oažžut hálddašanmodealla mii buorebut náke oktasážžan oaidnit hálddašanbeliid mat váikkuhit boazodoalu ollislaš rámmaeavttuid. Lassin dasa go lea ovddasvástádus iešguđet surggiid hárrái, de sáhtášii fylkkamánni maiddá veahkehit boazodoallohálddahusa dárbbalaš gelbbolašvuodain ja válddiin doaimmaid čadahit. *Bargo- ja hálddašandepartemeanta* oainnu mielde dagašii diekkár ovtteapmi ahte hálddašeapmi šattašii álkit geavaheddjiide.

Earát fas oaivvildit ahte evttohusas leat heajos bealit. Earret eará lea ballu ahte boazodoalloberoštumit bázahallet eará beroštumiid ektui. *Boazodoallohoavda* oaivvilda ahte evttohus headjuda vuosttaldanvejolašvuoda plána- ja huksenlága olis.

Mánngas oaivvildit ahte Sámediggi berre badjelasás váldit boazodoalu hálddašeami.

Sámediggi ieš oaivvilda ahte sirdin fylkkamánnái lea maŋoslávki sámifáldi sullasaš ásaussii, mii ii leat ulbmillaš ja mii gáidadvivččii boazodoalu eret sámi servodagas. Sámediggi cealká ahte Ráddehus ferte áigái oažžut vudolet čielggadeami sámi iešmearrideami birra ja boazodoalu hálddašeami birra.

Departemeanta oainnu mielde ferte Sámedikki gáibádusa geahččat ovttas oppalaš dárbbuin guorahallat guđiid politihkkasurggiin Sámediggi berre oažžut eanet válddi.

Prinsihppalaš čielggadeapmi Sámedikki válddi ja váikkuhanvuoimmi birra iešguđet surggiin sáhtta leat áddjás bargu. Seammás lea hoahppu oažžut áigái eará deatalaš rievdademiid.

Dát lea dahkan ahte departemeanta dán láhkarievdadeamis ii leat evttohan rievdadit almmolaš hálddašeami organiserema. Sihke Sámediggi ja NBR leat ovttaoavilis das ahte dán vuoru ii galgga rievdadit boazodoalu hálddašanmodealla.

8.22 Boazobearráigeahčču

Boazodoalloláhkálávdegoddi guorahallá iežas čielggadeami čuoggás 9.9.7 gažaldaga gii galgá bearráigeahččat ahte mearrádusat doahttaluvvojit. Lávdegoddi oaivvilda ahte leat garra ákkat dasa ahte boazodoallohálddahus ii galgga dan dahkat. Vai boazodoallohálddahus buoremus lági mielde sáhtta čuovvolit áššiid, de lea deatalaš doalahit buori ovttasbargovuoŋŋa boazodolliid ektui. Jus hálddahusa doaibman maiddá livččii bearráigeahču doallat, de sáhtta dat gártat hehttehussan.

Dan dihte árvala lávdegoddi § 12–4 ahte Stáhta luondubearráigeahčču (SNO) galgá bearráigeahččat ahte mearrádusat mat leat addon boazodoallogas dahje dan olis čuvvojuvvojit. Čujuhuvvo ahte Stáhta luondubearráigeahččus dál juo leat moanat doaimmat guovlluin gos lea boazodoallu. Boazobearráigeahčču galgá lávdegotti evttohusa mielde bearráigeahččat ahte guohtunáiggit doahttaluvvojit, ja ahte guohtungeavaheami eará njuolggadusat vuhtii váldojuvvojit, ovdamearkka dihte njuolggadusat johttáma birra jna.

Norgga advokáhttearvi ja *Luondduhálddašandirektoráhtta* leat daid gaskkas mat dorjot evttohusa. Eará gulaskuddanasahusat moitet evttohusa oalle sakka, muhto hui unnán čilgejit manne. Árvaluvvo ahte Boazodoallohálddahus dahje Boazopolitiiat galget bearráigeahču fuolahit. *Sámediggi* čujuha ahte 2001:s atne Boazopolitiiat dušše 3500 diimmu oktiibuot 21000 diimmus boazodoalu bearráigeahčču. Deattuhuvvo ahte Boazopolitiiat berrejit oažžut resurssaid vai sáhttet buoridit iežasat čehppodaga boazodoalu birra, sámegielas ja sámi kultuvrras. Viidáseappot cealká Sámediggi ahte Boazopolitiiat doaibmaviidodat berre viiddiduvvot olles boazodoalloguvlui.

Departemeanta oainnu mielde lea vissis bearráigeahčču ja dárkkisteapmi dárbbalaš. Boazo-

doallu doaimmahuvvo viiddis guovlluin ja váttis dilálašvuodain. Buresdoaimmi boazodoallu eaktuda ahte boazodoallit oskkáldasat doahhtalit iešgudet meriid. Eastadan dihte ahte moattis billisit oallugiid ovddas ja ásahtit ráfehivuoda ja váivvi, de lea dárbbášlaš doallat almmolaš bearráigeahču. Bearráigeahču doaimmá maiddá eará meahccegeavaheddjiid ektui, ja sáhtta nu leat veahkkin očcodeame boazodollui «bargoráfi» go dat lea dárbbášlaš.

Departemeanta datte oaihvilda ahte evttohuvon boazobearráigeahču ii berre ovddiduvvot dán háve. Stáhta luonddubearráigeahču lea badjelasas váldán dan stáhtalaš luonddubearráigeahču Finnmárkkus, man Meahcebálvalus doaimmahii ovdal, muhto vuos lea eahpesihkar galgá go Stáhta luonddubearráigeahču maiddá doaimmahit bearráigeahču Finnmárkkuoopmodaga ovddas. Dan vuodul sáhtta leat buoremus vuordit ja oaidnit movt dat ovdána, ja vuos oaidnit movt iešgudet bealálačat juogadit rollaid gaskaneaset, ja dás maiddá oktavuoda Boazopolitijai. Gažaldat galgá ságastallojuvvo buot guoskevaš beliiguin, earret eará Birasgáhttentdepartemeanttain ja Justisdepartemeanttain, ovdal go dahkko loahpalaš oaiivil áššis. Lea árvvoštallojuvvo árvalit mearrádusa láhkii mii maŋgel attášii válddii ásahtit diekkár bearráigeahču, muhto departemeanta lea gávnnahtan ahte maiddá dán berre maŋidit. Dat máksá ahte dilli joatká nu movt dál lea. Sihke Sámediggi ja NBR leaba ráddádallamiin dorjon dan.

8.23 Soabaheapmi

Lávdegoddi árvala soabahanortnega man mielde sáhtta riidduid čoavdit olggobealde diggeortnega, ja dasa leat gulaskuddanásahtas mielas.

Departemeanta guorrasa lávdegotti árvvoštallamiidda. Departemeantta oainnu mielde lea deatalaš ásahtit vejolašvuoda čoavdit riidduid almmá lágastemiid haga. Dat attášii loazžadet ja unnit formála birrasa riidduid čoavdimii, mii fas álkidahtta maŋit áiggi ovttasbarggu ja ovttas-eallima.

Evttohusa mielde sáhtta guovllustivra iežas fuomášumiin dahje siidaoasi jodiheaddji dahje orohaga sávdaga mielde mearridit ahte guovtti bealálača gaskka galgá dollot soabaheapmi, go ieža eaba nagot riiddu čoavdit.

Guovllustivra dahje boazodoallostivra nammada soabaheaddjin olbmo geasa navdá goappaš beliid luohttit. Soabaheaddji gohču čoahkkimii govttolaš áiggi, ja goappaš beliin lea geatnegasvuolta boahhtit.

8.24 Ránngáštusat (sankšuvnnat)

Lávdegoddi lea árvalan sierra kapihttalii čohkket ránngáštusmearrádusaid. Lávdegoddi lea atnán doahpaga ránngášteapmi (sankšuvdna) oktasaš namahussan sihke gohččumiid čadaheami bág-gema birra ja doaimmaid birra maid ulbmil lea eastadit rihkkuma. Oppalohkái eai leat mearkkašahtti vuostahágu evttohusa ulbmilii. *Ráddehusadvokáhtta*, *Advokáhtasearvi* ja *Politiija-direktoráhtta* datte ovddidit soames oainnuid, maid departemeanta lea komenteren mearkkašumiin paragrafaide, ja main muhtun oasi lea vuhtii váldán.

Departemeanta čujuha ahte dálá lágas leat váilevaš vejolašvuodat čadahit doaimmaid ja ránngáštut daid geat eai čuovo lágaid ja njuolggadusaid. Lávdegotti árvalan odđa mearrádusaid áttáše, departemeantta oainnu mielde, sihke heivehahtti ja vuogas váikkuhanreaidduid, ja leat mihá heivvleappot go dálá mearrádusaid. Lassin mearrádusaid mat juo odne leat boazologu bággunnideami birra, de evttohuvojuvvo mearrádusaid bág-gensáhku, sáhkkelkosiid ja divvagiid birra mat bohtet jus rihkku doaimmanjuolggadusaid. Departemeanta deattuha erenoamážit ahte mearrádus bág-gensáhku birra sáhtta leat heivvolaš veahkkenaavu jus soamis rihkku láhkamearrádusaid dahje mearrádusaid mat leat lágas olis dahkkojuvvo.

Sámediggi lea ráddádallamiin cealkán ahte sii eai doarjo lávdegotti árvalusa ránngáštemiid birra. Ágga lea ahte jus boazodoallu ii oáččo loahpalaš válddi mearridit boazologu, ii ge oáččo eanetlogu stivrenorgánain, de headjuda dat ránngáštusmearrádusaid legitimehta (doallevašvuoda). Giedahallamis Sámedikki ollesčoahkkimis vuosttaldii eanetlohku ránngástanmearrádusaid. NBR ii leat vuostaldan evttohusa nu movt dal lea.

8.25 Gohččunváldi ja rievddanvejolašvuolta

Departemeantta gulaskuddanreivves njukčamánu 1.beaivvi 2002 ovddiduvvui gažaldat berrešii go lágas bokte addot bajit eiseválddiide čielgaset vejolašvuolta addit stivrejeaddji orgánaide gohččosiid, ja dihto dilálašvuodain vejolašvuoda rievddadit mearrádusaid maid dat leat dahkan.

Oallugat vuosttaldit dán. *Sámediggi* oaihvilda ahte dát duššindahká dan sajádaga maid Sámediggi ja boazodoallu leat ožžon miellahtuid nammadeami bokte stivrejeaddji orgánaide.

Departemeanta lea mearkkašan vuostehágu, ii ge áiggo ovddidit ášši. Dás leat ságas kollegiála

organat main guovddáš bealit leat earret eará servodatmáhttu, máhttu báikkálaš diliid birra ja fágalaš gelbbolašvuohta. Viidáseappot leat Sámediggi ja fylkkadikkit guovddážiis namma-deami oktavuodas. Go lánkaaddi vällje diekkár čovdosa, de gohččun- ja rievdadánválddi čalmmus-

tahttin addá vuostesignálaid. Dakkár vejolašvuohta lea juo buori muddui hálddahuslaš prinsihpaid ja hálddašanlága mearrádusaid olis. Departemeanta oaivvilda ahte dát addá doarvái vuodu čuovvolit ášši jus gávnnavuvvo dárbbaslažžan.

9 Ekonomalaš, hálddahaslaš ja biraslaš váikkuhusat

Departemeanta atná vuodđun ahte evttohusat unnán dagahit ekonomalaš ja hálddahaslaš váikkuhusaid. Eaktuduvvo ahte hálddahaslaš čuovvoleapmi dahkkojuvvo dálá hálddahaslaš ja ekonomalaš rámmaid siskkobealde.

Evttohusaid ulbmil lea oažžut áigái buoret organiserema ja resursahálddašeami boazodoalus. Departemeanta atná vuodđun ahte čovdosat mat välljejuvvojit, oktiibuot addet biraslaš ovdamuniid.

Váikkuhusaid boazodoallošiehtadusa doarjjaortnegiid hárrái fertejit bealálaččat čuovvolit šiehtadallamiin. Departemeanttas lea datte čielga eaktun ahte láhkarietvadeapmi iešalddis ii galgga dagahit ahte šiehtadusa supmi lassána. Dat mearkkaša ahte vejolaš doarjjarievdeameit fertejit bissut dábálaš šiehtadusmeriid siskkobealde.

10 Mearkkašumit iešguđet mearrádusaide

§ 1 Lága ulbmil

Dá lea lálkkaevttohusa ulbmilparagráfa. Láhkálávdegotti evttohusas lea lága ulbmil árvaluvvon juhkkot guovtti paragráfii, main boazodoallu olggobealde sámi boazodoalloguovllu válđo ovđan sierra, gč. § 1–3. Láhkateknihkalaš sivaide geažil lea departemeanta čohkken dáide ovttá ja seamma paragráfii.

Boazodoalu hárrái siskkobealde sámi boazodoalloguovllu: Departemeantta oainnu mielde lea dálá lága ulbmilparagráfa sihke viiddis ja sáhttá leat válttis lohkat. Sisdoalu berre sáhttit ovđanbuktit oanehit teavsttas, almmá rievđadit sisdoalu.

Paragráfas nannejuvvo ahte lága vuodđun galgá leat sámi kultuvra, árbevierut ja dábit. Go boazodoallu lea čielga sámi ealáhus ja eallinvuohki, de lea deatalaš deattuhit ahte lálkavuđđosaš rámmaevttut galget huksejuvvot boazodoalu iežas vugiide ala.

Doahpágiin guoddevaš boazodoallu oavvilduvvojit bealit mat leat dárbbálaščat dasa ahte boazodoallu bissu eallasis ja nanu ealáhussan boahhteáiggis maid. Dát guoská vuosttažettiin ekologijja, ekonomijja ja kultuvrra beliide. Dán oktavuodas sáhttet maiddái leat eará bealit maid berre deattuhit, nugo omd. sohkebaliid ovttadássásašvuohka, boahhteáiggedoavva ja rekrutterema vuodá sihkkarastin. Dán hárrái lea boazodoalu eatnamiid suodjaleapmi áibbas dárbbálaš, geahča eanet dan birra mañnelis. Dasto lea deatalaš atnit muittus ahte bohccuin galgá leat buorre dilli.

Guoddevaš boazodoalu lágideapmi galgá maiddái leat ávkin servodahkii muđui. Boazodoallu lea oassin Norgga servodagas. Guoddevaš sámi boazodoallu lea riggodahkan servodahkii earret eará duovdagiid buori resursageavaheami bokte ja lea mielde hukseme posiitiiva mañngabealatvuoda. Seammás lea birastahtti servodat mielde hukseme rámmaevttuid maiguin boazodoallu ferte eallit. Dát miellidibuktá ahte boazodoallu ferte vuhtii válđit eará servodatberoštumiid seammás go dat maiddái fertejit doaimmat dihtomielaláčat boazodoalu guovdu ja vuhtii válđit daide erenoamáš dárbbuid mat doppe leat.

Nannejuvvo viidáseappot ahte lálkka galgá addit vuodá organiseremii ja hálđđaseapmái mii ulbmillačat veahkeha olahit bajit mihttomeriid.

Dáinna oavvilduvvo ahte lágideat áigái bures doaimmi hálđđaseami mii bures náke hálđđasit boazodoalu iešguđetlágán ja mañngabealat áššečuolmmaid.

Nuppi laddasa sisdoallu lea boazodoalu areálaid sihkkarastin, mat dádi mielde leat boahťan garra deattu vuollái. Ollislaš areálapolitiikka ovddideamis boazodoalu hárrái lea stuorámuš hástalus bisuhit guoddevaš boazodoalu boahhteáiggis. Jus boazodoalus eai leat dohkálaš guohtumat birra jagi, de dáidá árbevirolaš johtti boazodoallu buori muđui nohkat.

Boazodoalu areálaid sihkkarastin lea sihke ealáhusa iežas, eará vuoigatvuodalaččaid ja eiseválddiid ovddasvástáduš. Departemeantta oainnu mielde lea Norgga stáhta mii dákkko lea geatnegahtton, ja oavvilda ahte stáhta eiseválddit lágaid, lálkkaásahusaid ja njuolggadusaid bokte sáhttet fuolahit ahte maiddái eará bealit vuhtii válđet boazodoalu beroštumiid, dás maiddái gielddat ja fylkkagielddat. Čujuhit oppalaš árvoštallamiidda kapihttalis 8.5.

Boazodoalu hárrái olggobealde sámi boazodoalloguovllu:

Mañemus ladás lea boazodoalu birra olggobealde sámi boazodoalloguovlluid.

Dákkko lea lávdegoddi iežas árvalan §:s 1–3, boazodoalu birra olggobealde sámi boazodoalloguovlluid, deattuhan ahte lálkka galgá lágideat dili ekologalaš guohtungeavaheapmái dain guovlluin gos lea addojuvvon sierra lohpi dakkár doimmi.

Departemeanta čuovvola lávdegotti árvalusa. Departemeanta datte atná deatalažžan čujuhit ahte maiddái dáide guovlluid boazodoallu lea vuodđuduvvon sámi boazodoalu guovddáš kultuvrralaš beliide ala. Go boazodoalu doaimmaha, de dat iešalddis eaktuda ovddasvástádusa ja sámi boazodoalu árvvuid gudnihahttima.

§ 2 Doaimmaviidodat

Mearráđusas lea seamma sisdoallu go lálkálávdegotti árvalan § 2–1 ja dálá lága § 1 goalmmát ja njealját laddasiin.

Lálkka galgá gustot daide gáržžádusaiguin mat čuvvot geassemánu 9. b. 1972 nr 31 lágas Ruota boazoguohtuma birra Norggas ja Norgga boazo-

guohtuma birra Ruotas. Fuomášuhttit ahte dál leat siehtadallame ođđa boazoguohtunsoahpamuša.

Sámi boazodoallu Trollheimenis doaimmahuvvo juovlamánu 21. b. 1984 nr 101 lága olis. Muhtun muddui leat soahpamušat dahkkon eananeig-gádiiguin, ja muhtun muddui fas leat eatnamat bággolonistuvvon boazodoalu várás.

Departemeanta lea gávnahan dárbbášmeahtumin ásaht sierra mearrádusa áššálaš doaibma-viidodaga birra nugo láhkalávdegoddi lei árvalan § 2–2.

§ 3 Boazodoalloláhka ja álbmotriekti

Láhkalávdegoddi árvala ulbmilparagráfii § 1–1 dajaldaga ahte boazodoalloláhka galgá adnot vuodđolága § 110 a ja álbmotrievtti mearrádusaid mielde álgoálbmogiid ja unnitloguid birra. Láhka-teknihkalaš sivaid geažil lea departemeanta válljen namuhit álbmotrievtti sierra paragrafas. Departemeanta mielas ii dárbbáš čujuhit vuodđoláhkii.

Sámediggi ja NBR leat bivdán ahte boazodoalloláhkii váldojit seamma dajaldagat go Finnmárkkulágas leat, namalassii ahte boazodoalloláhka galgá gustot daid gáržžádusaiguin mat čuvvot ILO-soahpamuša nr 169 olis. Departemeanta lea árvvoštallan dán, muhto lea gávnahan ahte dakár cealkka ii berre váldot boazodoalloláhkii go dat sáhtta dagahit eahpádusaid boazodoallolága mearrádusaid vuommi hárrái. Boazodoalloriekti ja dan riektesuodjalus lea bures sajáiduvvon Finnmárkkus, ja ágga namuhit ILO-soahpamuša nr 169 Finnmárkkulágas boahdá das go lea dárbu čielggadit eará riektediliid. Boazodoalu riektesuodjalus lea vuodđuduvvon natiovnalaš rievtti ja relevánta álbmotrievtti ala, ja guoská olles árbevirolaš boazodoalloguvlui miehtá Norgga. Dát riektesuodjalus, ja erenoamážit boazodoalu eatnamiid gáhtten, ii headjuduvvo dainna go láhka čujuha relevánta álbmotriektái oppalaččat. Sámediggi cealká ahte jus boazodoalloláhkii ii boade seamma dajaldat álbmotrievtti birra go Finnmárkkulágas, de headjuduvvo dat riektesuodjalus mii boazodoalus lea riikkaidgaskasaš lágaid bokte. Departemeanta deattuha ahte nu ii geava. Boazodoalloláhka ii sáhte ii ge galgga headjudit dan riektesuodjalusa mii boazodoalus lea. Natiovnalaš riekti galgá doaibmat dán riektesuodjalusa mielde. Boazodoallolága dáfus mearkkaša dát ahte láhka galgá adnot álbmotrievtti mielde, dás maiddái ILO-soahpamuša nr 169 mielde. Čujuhit muđui 5. kapihttalii gos boazodoalu riektevuoddu guorahallo dárkileappot.

§ 4 Sámi boazodoalloguovlu

Vuosttaš cealkaga vuodđun leat lávdegotti árvalan § 1–2 ja § 3–1. Diekkár mearrádus ii leat dálá lágas. Lávdegotti árvalan doahpaga *dološ áiggi rájes* sadjái lea departemeanta árvalan *dološ áiggi rájes geavaheami*, mii lea dajaldat mii áiggi mielde lea cieggan earret eará riektegeavada bokte. Čujuhit oppalaš mearkkašumiide kapihttalas 8.5.

Eaktuduvvo ahte sámi boazodoallu galgá doaimmahuvvot doppe gos lea doložis doaimmahuvvon. Lea go vuodđu ásaht boazodoallovuoigatvuoda dološ áiggi rájes geavaheami vuodul, lea juoga maid duopmostuolut fertejtit mearridit, jus dan birra šattaš nágggu. Čujuhit muđui departemeanta árvvoštallamii čuoggás 8.5.

Advokahttasearvi lea čujuhan ahte dás berre dadjat sámi boazodoalloguovllut, ii ge sámi boazodoalloguovlu. Departemeanta oaivvilda ahte guovlu gos sámi boazodoallu doaimmahuvvo eanas muddui doaibmá ollisvuohtan ja ahte dan dihte lea riehta gohčodit dán oktan guovlun. Guovlu galgá dasto juhkkovuvvot regiovnalaš guovlun, gč. 5. §.

Evttohuovon § 4 nuppi laddasa mearrádusa sisdoallu lea seamma go dálá lága § 2 vuosttaš lađas goalmát čuokkis ja dákkgo čujuhuvvo Od.prp. nr 28 (1994–95) giedahallamii Stuuradikkis ja Selbudpumi, Rt. 2001 s. 767.

Goalmát lađas lea seamma go láhkalávdegotti árvalan § 5–9. 1978-lágas ii leat diekkár mearrádus.

Prinsihppa boazodoalu bággolotnunrievttálaš suodjalusa hárrái lea juo čálekeahes njuolggadus. Departemeanta lea datte ovttaoaivilis lávdegottiin das ahte dát berre čielgasit boahtit ovdan lágas, vai dán hárrái eai čuožžil boasttuipmárdusat.

Dán oktavuodas deattuha departemeanta ahte álbmotrievttálaš njuolggadusat, mat suodjalit sámiid álgoálbmogin, sáhttet váikkuhit vejolašvuoda bággolotnut boazodoallovuoigatvuodaid, gč. maid miessemánu 21. b. 1999 nr. 30 olmmošvuoigatvuodálága, erenoamážit 3. §.

§ 5 Sámi regiovnalaš boazodoalloguovllut

Mearrádusas lea seamma sisdoallu go lávdegotti evttohan § 3–2 vuosttaš lađas ja 1978-lága 2. § vuosttaš lađas vuosttaš cealkka.

§ 6 Sámi orohagat

Mearrádusas lea seamma sisdoallu go lávdegotti evttohan § 3–3, ja dálá lága 2. § nuppi laddasis.

§ 7 Bággolotnun sihkkarastit boazodollui guohtumiid

Mearrádusas lea seamma sisdoallu go lávdegotti árvalan § 3–4 ja dálá lága 31. §. Sisdoallun lea oppalaš váldi bággolotnut guohtunvuoigatvuođa boazodollui sámi boazodoalloguovllus. Mearrádušas lea erenoamáš mearkkašupmi dilálašvuođain gos duomu bokte lea celkojuvvon ahte dihto guovlus ii leat boazodoallovuoigatvuohta, ja gos boazodoallu liikká dárbbáša eatnamiid, muhto gos eai leat lihkostuvvan áigái oažžut soahpamušaid. Maiddái dás čujuhit Od.prp. nr. 28 (1994–95) gieđahallamii Stuoradikkis, gos bohtá ovdan ahte mearráduš lea jurddašuvvon adnot dušše erenoamáš váttis áššin ja dušše dihto mearriduvvon rájiid siskkoabealde, gč. Ealáhuslávdegotti evttohusa ja čuovvu ságastallamiid.

§ 8 Boazodoallu olggobealde sámi boazodoalloguovllu

Mearrádusas lea seamma sisdoallu go lávdegotti evttohan § 3–5 ja lea, soames doaimmahuslaš rievadusaiguin, seamma go dálá lága 5. § boazodoalu birra olggobealde sámi boazodoalloguovllu.

Olggobealde sámi boazodoalloguovllu gáibiduvvo nappo sierra lohpi doaimmahit boazodoalu evttohusa 8. § ja dálá lága 5. § mielde. Doahpaga lunddolaš ipmárdusa mielde ii gáibiduvvo dábálaččat diekkár lohpi bohccuid doallamii áidojuvvon láidumiin dahje earaládje mii ii adno boazodoallun ii ge juogan mii dábálaš ipmárdusa mielde adno boazodoallun. Vuoigatvuođa dáfus eaiggáduššat bohccuid sámi boazodoalloguovllu siskkoabealde, čujuhuvvo oppalaš mearkkašumiide kapihttalas 8.6 ja 9. § mearkkašumiide dás mañnelis.

§ 9 Vuoigatvuohta eaiggáduššat bohccuid sámi boazodoalloguovllus

Mearrádusas lea seamma sisdoallu go lávdegotti evttohan § 4–1 ja eaktuduvvo bohtit dálá lága 3. § sadjái.

Vuosttaš lađas muitala gii sáhtá eaiggáduššat bohccuid sámi boazodoalloguovllus. Dálá lága 3. § vuosttaš lađdasa prinsihpat leat jotkojuvvon muhtun rievadusaiguin. Mearráduš vuosttaš lađdasa nuppi cealkagis lea váldon njuolggadusaide boazomearkka birra, geahča evttohuvvon § 32.

Gáibáduš ahte galgá leat vuoigatvuohta boazomearkii, ja leat sámi sogas, galgá gustot buotlágán eaiggáduššamii sámi boazodoalloguovllus. Dál lea ipmárdussan ahte 1978-lága 3. § vuosttaš lađas

dušše guoská bohccuide duovdagiin (mehciin), muhto ii earret eará bohccuid doallamii áidojuvvon láidumiin omd. turistaulbmiliidda. Vai njuolggadusat šaddet čielgaseappot ja sihkkarastit ahte boazodoallu bissu sámi ealáhussan, lea lávdegoddi árvalan čavget njuolggadusaide. Departemeanta lea seamma oaivilis. Dat liikká ii mearkkaš ahte ii oktage eará go sii geat leat namuhuvvon vuosttaš lađdasis sáhte eaiggáduššat bohccuid. Dat nappo gáibida čielga lobi eiseválddiin, gč. goalmmát lađdasa. Vaikko vejolašvuohta eaiggáduššat bohccuid evttohuvvon njuolggadusaide mielde šaddá ge váddáseabbo go dálá lágas, de berrejit eiseválddit, nugo lávdegoddi čujuha, leat várrogasat biehttales sierralobiid olbmuide geat dál eaiggáduššat bohccuid 1978-lága 3. § mielde, muhto geain ii livčče odđa mearrádušaid mielde vuoigatvuohta eaiggáduššat bohccuid. Evttohuvvon njuolggadusat čuhcet vuosttažettiin olbmuide geat boahhteáiggis háhket bohccuid vaikko eai gula sin gaskii geat leat namuhuvvon vuosttaš ja nuppi lađdasis. Muđui čujuhuvvo oppalaš mearkkašumiide kapihttalas 8.6.

Dálá lágas gáibiduvvo ahte olmmoš ferte ássat Norggas ovdal go oažžu eaiggáduššat bohccuid. Departemeanta lea ovttaoaivilis lávdegottiin das ahte ássangáibáduš guoská dušše doalu ovddasvástideaddjái, namalassii siidaoasi jodiheaddjái, gč. evttohuvvon 10. § vuosttaš lađdasa nuppi cealkaga. Sámi servodagas lea oalle dábálaš fárredit riikkarájiid rastá. Mánát geat rávisolbmoagis ássagohtet nuppi riikkas, berrejit nappo ain beassat eaiggáduššat bohccuid váhnemiiddeset ealus.

Nuppi lađdasis nannejuvvo ahte boazu ferte gullat siidaoassái dahje buohtalas álggahansiidaoassái, man ovddasvástideaddji jodiheaddji doaimmaha, geahča dán birra eanet evttohuvvon §§ 10 ja 12. Lea nappo lobiheapme eaiggáduššat bohccuid mat eai gula siidaoassái. Gáibáduš siidaoassái gullevašvuođa birra bohtá das go dárbbášuvvojit čielga ovddasvástádušdilálašvuođat, diehtu das geat doaimmahit boazodoalu ja boazologu birra jna, ja gáibáduš lea maiddái dálá lága 17. § njealját lađdasis. Mearráduš gusto sihke dalle go doaimmaha árbevirolaš boazodoalu dahje earaládje doallá bohccuid, geahča komentáraid ovdalis.

Goalmmát lađdasa mielde sáhtá boazodoallostivra, jus leat erenoamáš ákkat, miedihit dasa ahte olmmoš gii ii deavdde vuosttaš ja nuppi lađdasa eavttuid, liikká oažžu eaiggáduššat bohccuid sámi boazodoalloguovllus. Nugo deattuhuvvon mearkkašumiin 8. kapihttalas, de lea dát spiehkastanmearráduš jurddašuvvon vuhtii váldit vejolaš govttohis dilálašvuođaid mat sáhttet čuožžilit vuosttaš ja nuppi lađdasiid olis. Eaktuduvvo nugo namuhuvvon vuosttaš lađdasis, ahte

lea várrogas giieldimis lobi olbmuide geat dál eaiggáduššet bohccuid almmá rihkkumis lága, muhto geain ii livčče dakkár vuoigatvuohta odđa lága mielde.

Njealját lađas vástida 1978-lága 3. § njealját lađdasii, goalmmát ja njealját cealkagiidda.

Boazodoalloláhkálávdegoddi árvalii ahte váldi mearridit spiehkastemiid goalmmát ja njealját lađdasiin addo fylkkaboazodoallostivrii (guovllustivrii). Vai geavat šattašii nu ovttalágán go vejolaš, de lea departemeanta iežas evttohusas árvalan ahte váldi addo boazodoallostivrii.

§ 10 Siidaoassi

Mearrádusas lea seamma sisdoallu go lávdegotti evttohan § 4–2.

Siidaoassi lea guovddáš ovddasvástádusovttadat ja boahť dála doalloovttadaga sadjai. Siidaosiin oaivilduvvo vuosttaš lađdasa mielde bearaš dahje ovttaskas olmmoš gii gullá siidi, ja gii doaimmaha boazodoalu ovttá olbmo dahje beallelaččaid/ovttasássiid oktasaš jodiheami vuolde. Doaba siidaoassi lea välljejuvvon čájehan dihte ahte dat ii leat sierra ášahus, muhto gullá stuorát oktavuhtii, siidii.

Nuppi lađdasa olis mearrida siidaoasi ovddasvástideaddji jodiheaddji (dás duohko maiddái gohčoduvvon siidaosálažžan) gii oazžu eaiggáduššet bohccuid siidaoasis ja galle bohcco.

Dát čuovvu dan ovddasvástádusas mii lea dárbblaš sihkkarastit buresdoaimmi boazodollui vuodu gustovaš rámmaeavttuid olis. Dat miellidubktá maiddái ahte ovddasvástideaddji siidaosálaš sáhtta mearridit ahte boazoeaiggát siidaoasis ferte unnidit boazologu dahje eret sirdit su siidaoasis. Jus boazoeaiggát ferte sirdit, ii ge beasa eará siidaoassái, de ferte son vuovdit dahje njuovvat bohccuidis. Dán oktavuodas deattuha departemeanta ahte vejolašvuohta eaiggáduššet bohccuid siidaoasis ii galgga leat vuoigatvuohta, ja nu dat ii leat dála boazodoallolága mielde ge. Ii ovttasge leat vuoigatvuohta atnit bohccuid siidaoasis, gč. datte 15. § goalmmát lađdasa. Duohtaságas eai dáidde siidaosálaččat summál ja áššálaš ákkaid haga gielidit bohccuid atnima siidaoasis. Čujuhit muđui oppalaš mearkkašumiide ovdalis.

Goalmmát lađdasa vuosttaš cealkaga mielde sáhtta boazoeaiggát atnit ovddasvástádusa dušše ovttá siidaoasis, ii ge sáhte eaiggáduššet bohccuid eambo go ovttá siidaoasis. Dát ii rievdat dála dili. Goalmmát lađdasa nuppi cealkagis mearriduvvo datte ahte agivuloš mánat geaid váhnemat eai eale ovttas, liikká sáhttet eaiggáduššet bohccuid sihke eatni ja áhči soga ealuin. Dás lea jurddašuvvon

náittosbáraid dahje ovttasássiid sierraneami ja earáneami birra. Dát mearrádus lea ođas ovddeža ektui, ja ulbmilin lea, nugo lávdegoddi čujuha, ahte agivuloš mánaid sohkgallevašvuohta ii šatta riidoáššin.

§ 11 Siidaoasi ásaheapmi

Mearrádusas lea seamma sisdoallu go lávdegotti evttohan § 4–3 ja guoská siidaoasi ásaheapmái.

Vuosttaš lađas nanne ahte dat geas lága fápmuiboahtimis lea doalloovttadat rehkenasto dan rájes siidaoasi eaiggádin ja ovddasvástideaddji jodiheaddjin (siidaosálažžan).

Nuppi lađdasa mielde sáhttet siidda siidaosálaččat ovttajienalašvuoda bokte mearridit ahte ášahuvvo odđa siidaoassi man dihto ja válddáláš olmmoš jodiha ja gii deavdá 9. § eavttuid. Galgá vuhtii váldojuvvot ahte ásaheapmi ii leat áittan siidda ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš guoddevašvuhtii. Siidaoasi ásaheami njuolggadus lea lágas okta dain prinsihppalaš odđasiin maid láhkálávdegoddi árvalii. Čujuhit departemeantta dárkilet čielggadeapmái ja árvoštallamii 8. kapihtalis.

Goalmmát lađas nanne ahte boazolohku galgá bisuhuvvot siskkobealde dan alimus boazologu mii siidii lea mearriduvvon, ja lađas sisttisdoallá mearrádusaid boazologu unnideami birra jus ásaheapmi dagaha ahte boazolohku boahť badjeli mearriduvvon logu.

Lávdegoddi lea evttohusastis, gč. § 4–3 nuppi čuoggá goalmmát lađdasa, árvalan eavttuid maid galgá vuhtii váldit go odđa siidaoassi ášahuvvo. Earret eará galgá vuhtii váldit siidda bargofámuid ja su eallindilálašvuoda gean lea áigumuš nammadit odđa siidaosálažžan. Departemeanta lea, earret eará Ráđdehusadvokáhta cealkamuša vuodul, leamaš eahpádusas lea go ulbmillaš váldit diekkár árvoštallaneavttuid láhkatekstii. Sáhtášii baicca leat doarvá diekkár čujuhusaid buktit komentárain. Dan vuodul mii ráđdádallamiin lea boahťan ovdan, lea departemeanta liikká gávnahan ahte leat ákkat bidjat daid láhkii, gč. njealját lađdasa.

Diedáhus odđa siidaoasi birra galgá sáddejuvot guovllustivrii, geahča viđat lađdasa. Lávdegotti árvalusa mielde galgá guovllustivra dárkkistit ahte odđa siidaoasi ásaheami formála eavttut leat devdovuvvon. Departemeanta árvala ahte guovllustivra dasalassin galgá dárkkistit ahte odđaásahapmi ii áitte guoddevaš boazodoalu vuodu, namalassii ahte ii dagat siidda ekologalaš ja ekonomalaš vuodu ovdii. Dáinna ii dárbbáš oaivilduvvot ahte lea juohke ášši dárbu bienasta bitnii guorahallat. Guovllustivra galgá nappo muittus atnit dán beali ja galgá

sáhttit sihtat dárkilet čielggadusa siiddas odđa siidaoasi ásaheami bealušeaddji ákkaid hárrái. Váikkuhusat ránnásiiddaide galget maid árvoštallot. Jus guovllustivra gávnaha ásaheami bealušmeahtumin, de sáhtta biehttalit dohkkeheames siidaoasi. Deattuhuvvo ahte dát lea jurddašuvvon dušše heahtečoavddusin. Nugo lálkálávdegotti unnitlohku árvalii, de addo guovllustivrii vejolašvuohta biehttalit dohkkeheames siidaoasi jus juohke siidaoasiid gaskamearálaš boazolohku maŋŋel ásaheami šaddá vuollel 250.

Gudát lađas nanne ahte njuolggadusat nuppi gitta njealját lađdasiin gustojit seammaládjje siidaoasi sirdimii eará siidii.

Maŋemus lađdasa olis sáhtta guovllustivra, jus leat erenoamáš ákkat, geatnegahttit orohaga dahje siidda ásahtit ovttá dahje eanet siidaoasiid. Dát lea heahtečoavddusin dalle go ii olahuvvo ovttajenalašvuohta, muhto go seammás lea dárbu odasmahttit siidda boazodoalu.

§ 12 Buhtalas álggahansiidaoassi

Dán mearrádusa ulbmilin lea lágideht dilálašvuođaid njuovžilet buolvamolsumiidda. Lea deatalaš sáhttit plánet doalu sirdima odđa bulvii, ja seammás sihkkarastit bissovašvuođa ja oadjebasvuođa buolvamolsunáigodagas.

Vuosttaš lađas nanne ahte siidaoasi ovddasvástideaddji jodiheaddji (ovddasvástideaddji siidaoasálaš) sáhtta mearridit ahte ásaheami buhtalas álggahansiidaoassi mii lea čadnon siidaoassái, ja ahte sáhtta ásaheamivot dušše okta buhtalas álggahansiidaoassi juohke siidaoassái, gč. goalmmát lađdasa.

Buhtalas álggahansiidaoasi ásaheami eaktuda nuppi lađdasa mielde ahte mearriduvvo alimus boazolohku man siskkobealde siidaoassi ja buhtalas álggahansiidaoassi ferteba bissut. Dát lea dárbašlaš hehtten dihte ahte buhtalas álggahansiidaoasi ásaheami dagaha siidda eará siidaoasálaččaid ovdii. Diekkár boazologu mearrida siida ieš, ja galgá diedihuvvot guovllustivrii maŋemus lađdasa mielde.

Njealját lađdasa vuosttaš cealkka nanne ahte buhtalas álggahansiidaoassi sáhtta bistit gitta 7 jagi, ja eaktuduvvo ahte seammás go dat ásaheami, de dahkko soahpamuš dábálaš siidaoasi badjelásas váldima hárrái. Ulbmilin buhtalas álggahansiidaoasi ásaheami lea lágideht dilálašvuođaid njuovžilis buolvamolsumiidda, ja go dat ásaheami de ii berre loahpalaš badjelásas váldin leat beare guhkin eret. Badjelásas váldin ferte maiddá vuodduvot šiehtadusa ala mii geatnegahtta dábálaš siidaoasi eaiggáda sirdit dan áigemeari sisá. Unnimus

mearis berre šiehtadus sisttisdoallat áigemeari ja boazologu mas lea sáhka. Nuppi cealkagis mearriduvvo ahte buhtalas álggahansiidaoasi ovddasvástadus sáhtta addojuvot dušše mánnái, áddju-bii/ áhkkubii dahje eará nuorat buolvva olbmui gii deavdá 9. § eavttuid, bohccuid eaiggáduššama birra. Earret gáibádusa ahte son galgá leat válddáláš agis, de gáibiduvvo njealját cealkaga mielde ahte son galgá leat searvan buot boazodoalu barguide jodiheaddji fárus unnimusat golbma jagi. Dát lea nannen dihte ahte sus gii váldá badjelásas siidaoasi lea gullevašvuohta siidii ja dárbašlaš máhttu ja vásáhus siidda doalldilálašvuođaid hárrái.

Viđat lađdasis čuovvu ahte buhtalas álggahansiidaoasi jodiheaddjis (buhtalas siidaoasálaččas) leat seamma vuoigatvuođat ja geatnegasvuođat go dábálaš siidaoasi jodiheaddjis, jus eará ii čuoš dán lága olis. Departemeanta eaktuda datte čielggasin ahte buhtalas álggahansiidaoasi ásaheami ii atte vuoigatvuođa hukset sierra guođohanbarttaid jna. Gažaldagat doarjagiid hárrái boazodoallošiehtadusa olis fertejit čielggaduvvot dábálaš šiehtadallamiid bokte. Departemeanta atná eaktun ahte lálkariivdadeapmi iešalddis ii galgga dagahit ahte šiehtadussubmi lassána, gč. 9. kapihttala.

Gudát lađas regulere mii dápáhuvvá jus siidaoasi jodiheaddji jápmá dahje heaitá jodiheaddjin. Dalle manná buhtalas álggahansiidaoassi siidaoassái ja buhtalas álggahansiidaoasi jodiheaddji šaddá siidaoasi odđa jodiheaddjin.

Buhtalas álggahansiidaoasi ásaheami galgá diedihuvvot guovllustivrii, gč. maŋemus lađdasa. Guovllustivra galgá dárkkisit ahte formála eavttut leat devdojuvvon, dás maiddá ahte siidaoasi ja buhtalas álggahansiidaoasi boazolohku oktiibuot ii leat eambo go lea mearriduvvon alimus lohkun.

§ 13 Náittosguoimmi ja ovttasássi sadji

Mearrádusas lea seamma sisdoallu go lávdegotti árvalan § 4–5 ja sisttisdoallá náittosguoimmi/ovttasássi dili.

Vuosttaš lađdasa vuosttaš cealkagis nannejuvvo ahte goappaš náittosbealálaččat sáhttiba leat siidaoasi ovddasvástideaddji jodiheaddjin. Dát gusto vaikko dušše nubbi sudnos deavdá 9. § vuosttaš lađdasa eavttuid. Diekkár oktasaš siidaoassi mearkkaša ahte náittosguimmežagat leaba solidáralaččat ovddasvástideaddjin siidaoasi jodiheaddjin. Lávdegoddi árvalii ahte náittosguimmežagain galgá automáhtalaččat leat oktasaš ovddasvástadus siidaoasi hárrái, gč. § 4–5 nr 1. Ráddádallamiid vuodul Sámedikkiin ja NBR:in lea departemeanta gávnahan ahte diekkár oktasaš jodiheami, mas lea stuora ovddasvástadus, galgá

leat náittosguimmežagaid soahpamuša mielde, mii boahdá ovdan boazodoallodiedáhusas, gč. evttohusa nuppi laddasa. Nu lea departemeantta evttohus nuppeguvlui go lávdegotti evttohus.

Lávdegoddi lea árvalan ahte náittosguimmežagat geat leaba náittosdilis goabbat siidaoasi ovddasvástideaddjin, galgaba leat seamma njuolggadusaid vuollásaččat go dat geat leat ovttas siidaoasi oktasaš jodiheaddjin, gč. § 4–5 nr. 1 goalmát laddasa. Nubbi siidaoasi lea ovttaládjje dego «oaddi» nu guhká go náittosdilli bistá. Departemeantta oainnu mielde berreba náittosguimmežagat sáhttit doaimmahit goabbat iešheanaláš boazodoalu. Das lea stuora mearkkašupmi ovttadássásašvuoda dáfus, ja lea dárbu nannet nissonolbmuid dili boazodoalus, gč. muđui oppalaš árvoštallamiid 8. kapihttalis. Dát boahdá ovdan goalmát laddasis. Vaikko náittosguimmežagat sáhttiba doaimmahit goabbat iešheanaláš boazodoalu maiddái náittosdilis, de lága eará mearrádusat mearridit sáhtá go omd. nubbi náittosguoibmi sirdit iežas siidaoasi ovttas siiddas/orohagas nubbái. Diekkár oktavuodain gustojit 11. § njuolggadusat siidaoasi ásaheami birra.

Njealját laddasis nannejuvvo ahte ovttasásson dihto eavttuid dáfus lea ovttadássásaš náittosdilliin. Dát čuovvu dan ovdáneamis mii muđui lea servodagas ja eará lágain. Čujuhit muđui oppalaš mearkkašumiide 8. kapihttalis.

§ 14 Jus náittosdilli dahje ovttasásson nohká

Mearrádusas leat njuolggadusat dan hárrái jus náittosguimmežiin/ovttasássiin lea leamaš oktasaš siidaoasi, ja vástida lávdegotti evttohan § 4–6.

Jus nubbi náittosguoibmi jápmá, de sáhtá báhcán bealli ohcama haga badjelasás váldit jodihanovddasvástádusa akto, vuosttaš laddasa mielde. Dát gusto maiddái dalle jus son vel ii deavddáše ge 9. § eavttuid. Jus náittosguimmežat/ovttasássit eaba leat ovttas leamaš ovddasvástideaddjin, de ii leat diekkár vuosttašvuoigatvuohta. Badjelasás váldin ferte dalle dahkkot 15. § mearrádusaid mielde.

Jus náittosguimmežiin/ovttasássiin lea leamaš goabbat siidaoasi, de nohká nubbi dain jus báhcán guoibmi váldá badjelasás jápmán guoimmi siidaoasi, gč. 10. § goalmát laddasa. Jus jápmán guoimmi mánná dahje áddjut/áhkkut váldá badjelasás siidaoasi 15. § mielde, de ii noga nubbi siidaoasi.

Jus náittosdilli dahje ovttasásson nohká earaládjje go jápmima bokte, de mieldeovddasvástideaddji guoibmi massá nuppi laddasa mearrádusa mielde vuoigatvuođa leat ovddasvástideaddji jodiheaddjin. Náittosguimmežat/ovttasássit sáht-

tet datte soahpat ahte son ain sáhtá eaggáduššat bohccuid siidaoasis dahje ahte son akto galgá leat siidaoasi ovddasvástideaddji jodiheaddji. Dát gusto vaikko son ii deavddáše ge 9. § eavttuid. Dálá lága mielde gáibiduvvo dása guovllustivrra miehtan, gč. 1978-lága 3. § goalmát laddasa. Muhto seammaládjje go lávdegoddi, de oaivvilda maiddái departemeanta ahte jus náittosguimmežat/ovttasássit vuos leat válljen diekkár čovdosa, de ii berre leat dárbbalaš guovllustivrras ohcat lobi.

Goalmát laddasa mielde galget jodiheaddje-ovddasvástádusa rievdamat vuosttaš ja nuppi laddasiid mielde diedihuvvot guovllustivrii.

§ 15 Siidaoasi jodihanovddasvástádusa sirdin

Paragráfa galgá reguleret dilálašvuodaid jus siidaoasi jodiheaddji mearrida juogo heaitit jodiheaddjin dahje son jápmá, ja vástida lávdegotti evttohan § 4–7.

Vuosttaš laddasa mielde sáhtá okta gii ii šat áiggo leat siidaoasi jodiheaddjin, sirdit jodiheami eará olbmui geas lea vuoigatvuohta eaggáduššat bohccuid siidaoasis. Eaktun lea ahte ii leat ásaheami buohtalas álggahansiidaoasi. Jus nu lea, de šaddá buohtalas álggahansiidaoasi jodiheaddji automáhtalaččat dábalaš siidaoasi jodiheaddjin, jus dábalaš jodiheaddji heaitá.

Nuppi laddasis lea gáibádus ahte siidaoasi odđa jodiheaddji galgá leat válddáláš ja galgá leat leamaš boazodoalus ovttas jodiheaddjiin golbma jagi. Eaktuduvvo ahte siidaoasi sirdojuvvo rávisolbmui geas lea máhttu ja hárbjaneapmi sihke dábalaš boazodoallo bargguin ja guoskevaš siidda doaimbidilálašvuodaid hárrái. Guovllustivra sáhtá erenoamáš dilálašvuodain dohkkehit sirdit siidaoasi mánnái dahje áhkkubii/áddjubii gii ii leat válddálášvuoda agis, dahje gii ii leat leamaš boazodoalus golbma jagi. Diekkár mearrádus lea dárbbalaš garvin dihte váivves dahje unohis dilálašvuodaid árbbolaččaid guovdu. Jus agivuloš mánná váldá badjelasás siidaoasi, de gustojit dábalaš láchkamearrádusat almmolaš áššefuolaheami birra.

Goalmát laddasa sihkkarastá ovdalaš jodiheaddji vejolašvuoda ain eaggáduššat bohccuid siidaoasis. Dát lea ovdalaš eaggáda vuoigatvuohta beroškeahtá 10. § nuppi laddasa prinsihpain.

Njealját laddasa regulere dilálašvuodaid goas siidaoasi jodiheaddji jápmá, ii ge leat dahkkon mearrádus nugo namuhuvvon vuosttaš laddasis. Nugo lávdegoddi evttohii, de ii leat lágas geažuhuvvon guhtemuš vuoigatvuodalaččain de galgá jodihišgoahit siidaoasi. Dakkár geažuheamit

sáhtáše fargga šaddat vuostálaga árbevieruin ja gažaldaga soaitá fertet čoavdit árbejuhkima láhkamearrádusaid bokte. Boazodoalus ii leat boarrasepmosa vuoigatvuohta seammaládje go eanandoalus lea, baicca lea nuoramusas čielgaset vuoigatvuohta. Nugo lávdegoddi, de ii departemeanta ge ane vuogasin árvalit diekkár njuolggadusaid. Nuppi lađđasa mearrádusat gustojit seammaládje, nu ahte boazodoallofágalaš gelbbolašvuohta lea dárbblaš. Jus ii leat sáhka sirdit siidaoasi mánnái dahje áhkkubii/áddjubii, de ii sáhte spiehkastit gáibádusas ahte galgá leat válldáláš.

Go siidaoasi jodiheaddji jápmá, de sáhtá ohcat guovllustivrras lobi vurket siidaoasi dassáži go mánná, áddjut/áhkkut dahje eará olmmoš geas 9. § mielde lea vuoigatvuohta eaiggáduššat bohccuid siidaoasis, šaddá válldáláš, gč. vidát lađđasa. Dá lea odđa mearrádus lávdegotti árvalusa ektui, ja ággan lea ahte dihto dilálašvuodain sáhtá diekkár ortnet leat dárbblaš dan sadjái go ahte vuolleahkásaš váldá badjelasás siidaoasi nuppi lađđasa nuppi cealkaga mielde. Eaktuduvvo ahte dát dáhpáhuvvá dušše erenoamáš oktavuodain, go siidii ii leat buorre go leat «oadđi» siidaoasit guhkit áigge.

Gudát lađđasa mielde galgá siidaoasi sirdin diedihuvvot guovllustivrii, mii galgá dárkkistit lobálašvuoda formála eavttuid ektui.

§ 16 Siidaoasi heaittiheapmi

Mearrádusat vástidit lávdegotti árvalan § 4–8. Dáppe leat njuolggadusat siidaoasi heaittiheami birra.

Vuosttaš lađđasis čujuhuvvo mii galgá dáhpáhuvvat jus siidaoasi eaiggát heaitá dahje jápmá ovdal go ovddasvástádus lea sirdojuvvon eará vuoigatvuodalažžii. Dalle galgá siidaoassi heaittihuvvot dahje bohccot vuvdojuvvat jus eai sirdojuvvo eará siidaoassái dahje buohtalas álggahansiidaoassái. Orohatstivrras lea ovddasvástádus dán hárrái, dahje nammaduvvon gulahallanobmos jus ii leat stivra ásahuvvon. Heaittiheami goluid galgá gokčat bohccuid vuovdimiin.

Nuppi lađđasis nannejuvvo ahte buohtalas álggahansiidaoasi heaittiheami oktavuodas dahje jus buohtalas álggahansiidaoasi jodiheaddji jápmá, de mánná dat ruovttoluotta siidaoassái mas buohtalas álggahansiidaoassi lea vuolggahuvvon. Diekkár heaittiheapmi mielddisbukta ahte siidaoasi eaiggát sáhtá ásahit odđa buohtalas álggahansiidaoasi eará olbmui gii deavdá eavttuid.

Goalmát lađđasa mielde galgá heaittiheapmi vuosttaš ja nuppi lađđasiid mielde diedihuvvot guovllustivrii.

Sáhttet čuožžilit erenoamáš gažaldagat siidaoasiid hárrái main boazolohku ja doaibma lea nu unni ahte ii báljo sáhte boazodoallun gohčodit. Lávdegoddi lea árvalan ahte siidaoasit main viđa jagis eai leat leamaš badjel 50 bohcco galget sáhttit heaittihuvvot. Dát lea departemeanta oaivila mielde vuogas ráđji, ja departemeanta doarju árvalusa, gč. mañemus lađđasa. Nugo lávdegoddi nai árvalii, de evttoha departemeanta ahte go boazolohku lea vuollel 50 njealját jagi, de galgá diedihuvvot heaittiheami birra.

§ 17 Bohccuid oamasteapmi 2. kapihttala njuolggadusaid vuostá

Nugo lávdegoddi deattuha, de sáhttet bohccuid doallamii 2. kapihttala njuolggadusaid vuostá leat mánga ákka. Jus son ii deavdde 9. § eavttuid bohccuid eaiggáduššama hárrái, de lea dušše okta čoavddus, namalassii vuovdit bohccuid dahje sirdit daid earái geas lea vuoigatvuohta. Eará oktavuodain sáhtá leat ahte bohccot eai leat registrerejuvvon siidaoassái nugo gáibiduvvo 9. § nuppi lađđasis. Dalle sáhtá son gohčohallat heaittihit lobihis doaimma dan bokte ahte registrereha daid siidaoassái. Jus dat ii lihkostuva, de ferte bohccuid daguhit earái dahje njuovvat.

Jus geasku ii čuvvojuvvo, de sáhttet čadahuvvot bággendoaimmat 11. kapihttala njuolggadusaid mielde, ja dasa lassin sáhtá leat ránggáštusovddasvástádus.

Eará boazoeaiggádat dahje guoskevaš bealit eai dárbbáš vuordit dassá guovllustivra dahká juoidá. Jus leat rievttálaš beroštumit, de sáhtá ášši ovddit riektevuogadahkii.

§ 18 Boazodoallodiedáhhus

Mearrádusat vástidit lávdegotti árvalan § 4–11. Dát mearrádus lea maiddá dala lága § 19, muhto evttohuvvo dál veahá álkidahttot.

Vuosttaš lađđasis nannejuvvo ahte siidaoasi jodiheaddji galgá jahkásačcat sáddet guovllustivrii dieđu boazodoalus birra. Njuolggadus guoská maiddá buohtalas álggahansiidaoasi jodiheaddjái, gč. 12. § vidát lađđasa, mii nanne ahte buohtalas álggahansiidaoasi jodiheaddjis leat lága mielde seamma vuoigatvuodas ja geatnegasvuodas go dábálaš siidaoasi jodiheaddjis.

Nubbi lađas addá válldi mearridit dárkilet njuolggadusaid diedáhusa sisdoalu birra jna.

Goalmát lađđasis lea lávdegoddi árvalan jávohisvuodageatnegasvuoda diedáhusa sisdoalu hárrái boazologu ja eará persovnnalaš áššiid birra.

Sáhtta gal eahpidit gullá go boazolohku persovnnalaš dieđuide. Departemeanta datte ii oainne ahte jávohisvuodageatnegasvuohta maiddá ovttas olbmuid boazologu hárrái lea eará deasttaid ja hálddahuslaš dárbbuid vuostá, ii ge oainne ákka rievdatit lávdegotti árvalusa.

§ 19 Guohtunvuoigatvuohta

Mearrádusas lea seamma sisdoallu go lávdegotti árvalan § 5–1 ja dálá lága 11. §.

§ 20 Áigodatguohtumat

Mearrádusas lea seamma sisdoallu go lávdegotti árvalan § 5–2 ii ge dat leat dálá lágas. Ulbmilin lea čalmmustahttit, vuosttažettiin olggosguvlui, ahte boazodoalus leat iešguđetlágán guohtumat iešguđet áiggis jagis, ja ahte ii leat dušše dihto meari areálas sáhka. Dihtomielašvuohta dán birra lea deatalaš, eandalii jus lea sáhka eatnamiid geavaheamis eará doaimmaide go boazodollui.

§ 21 Vuoigatvuohta visttiide, áittiide jna.

Mearrádusas lea seamma sisdoallu go lávdegotti árvalan § 5–3 ja dálá lága 10. § vuosttaš lađđasa nr. 1 ja 2 ja nubbi lađas.

§ 22 Johtingeainnut

Mearrádusas lea seamma sisdoallu go lávdegotti árvalan § 5–4 ja dálá lága 10. § vuosttaš lađđasa nr. 4.

Johtingeainnut leat erenoamážit suodjaluvvon lága bokte. Johtingeainnut čatnet oktii áigodatguohtumiid ja leat áibbas dárbbaslaččat guovllu boazodollui.

§ 23 Mohtorjohtolat

Mearrádusas lea seamma sisdoallu go lávdegotti árvalan § 5–7 ja dálá lága § 10 vuosttaš lađđasa nr. 3.

Sisdoallun lea boazodoalu mohtorfievrruid dárbbaslaš geavaheapmi. Ii leat eahpáduš das ahte boazodoallu dárbbas mohtorfievrruid meahcis. Dat datte mielddisbukta ovddasvástádusa vuhtii váldit birasárvvuid ja rašes luonddu.

§ 24 Áiddit ja eará rusttegat

Mearrádusas lea seamma sisdoallu go lávdegotti § 5–8 ja dálá lága 12. §.

§ 25 Boaldámušat ja muorat sámi boazodoalloguovllus

Mearrádusas lea seamma sisdoallu go lávdegotti árvalan § 5–5 ja dálá lága 13. §.

§ 26 Bivdu ja guolásteapmi sámi boazodoalloguovllus

Mearrádusas lea seamma sisdoallu go lávdegotti árvalan § 5–6 ja dálá lága 14. §.

Deattuhuvvo ahte boazoeaiggádiin sáhttet dološ áiggi rájes geavaheami olis leat viidát bivdu ja guolástanvuoigatvuođat go dat mat dán mearrádusas bohtet ovdan, gč. lávdegotti mearkkašumiid §:ii 5–6.

§ 27 Boazodoallu

Mearrádusas lea seamma sisdoallu go lávdegotti árvalan § 6–1. Vuosttaš lađđasis lea njuolggadus das movt boazoeaiggát galgá doaimmahit iežas boazodoalu. Njuolggadussan leat buorit boazodoalodábi prinsihpat, maid sáhtta leat vuogas lága bokte nannet.

Nuppi lađđasis deattuhuvvo ovddasvástádus mii juohke boazoeaiggádis lea lága ja orohaga doaibmanjuolggadusaid olis.

§ 28 Geahčču

Lávdegoddi lea dákkko evttohan mearrádusa guodoheami birra. Gulaskuddamis lea bohtán stuora vuosteháhku dasa ahte dákkár sátni váldo láhkii, nugo 8. kapihttalis bohtá ovdan, go dat ii heive dán áigge, ja sáhtta muđui dagahit boasttu áddejumi.

Departemeanta evttoha dan sadjai doahpaga geahčču. Departemeantta mielas lea dát vuohkkaset dajaldat mearrádusa ulbmila ektui, mii lea bures doaibmi boazodoallu mii ii leat dárbbasmeahtun vahágin ja hehttehussan siskkáldasat ii ge eará beroštumiid ektui.

§ 29 Geahčadeapmi

Mearrádusas lea seamma sisdoallu go lávdegotti árvalan § 6–3.

Vuoigatvuohta geahčadit lea deatalaš buori ja ortnetlaš boazodoalus, ja dat lea árbevirolaš vierru boazodoalus. Guovddáš bealli dás lea ahte galgá lágideat ealu nu ahte sáhtta geahčadit dalle go soames dan gáibida. Lávdegoddi lea dárkileappot čielggadan dán iežas mearkkašumiin mearrádusii.

§ 30 Eará siiddaid bohccot

Mearrádusas lea seamma sisdoallu go lávdegotti árvalan § 6–4.

Sisdoallun lea dábálaš vuollisvuohta ja beroštupmi. Lávdegoddi lea dárkileappot čielggadan dán iežas mearkkašumiin mearrádussii.

§ 31 Rátkkašeapmi

Mearrádusas lea seamma sisdoallu go lávdegotti árvalan § 6–5. Rátkkašeami njuolggadusat leat deatálaš ortnetnjuolggadusat. Lávdegoddi čielggada dárkilit rátkkašeami iešguđet beliid, ja mii čujuhit dasa.

Lávdegottis ledje sierra mearrádusat gárddástallama dieđiheami birra (§ 6–6). Departemeantta mielas lea dárbbasmeahtton bidjat dakkár mearrádusa sierra paragrafan ja dan dihte leat baicca dán paragrafa mañemus ja nubbin mañemus lađasin.

§ 32 Mearkavuoigatvuohta

Mearrádus lea buori muddui seamma go lálkálávdegoddi lei árvalan, ja sisdoallu ii leat rievdan dálá rievtti ektui.

Vuosttaš lađđasa nr. 1 ja 2 leat sisdoalu dáfus seamma go dálá lága § 3 vuosttaš lađas. Nr. 3 deattuha ahte ferte leat gullevašvuohta siidaoassái.

Nubbi lađas lea seamma go dálá lága § 3 nubbi lađas dan birra ahte son gii adopterejuvvo lea ovttadássasaš iežasriegádahtton mánáiguin.

Goalmmát ja njealját lađđasa mearrádusat čuvvot iešalddiset §§ 13 ja 14 mearrádusaid olis.

Vidát lađas boahá iešalddis 9. § goalmmát lađđasa olis.

§ 33 Merkengeatnegasvuohta

Mearrádus nanne seammaláđje go dálá lálhka ahte buot bohccot sámi boazodoalloguovllus galget merkejuvvot eaiggáda merkii.

Boazodoallolálkálávdegoddi lea árvalan ahte merkema áigemearri galgá leat njukčamánu 31. beaivi jagi mañnel go miessi lea riegádan, geahča lávdegoddi árvalan § 7–1. Lávdegoddi oaivvilda ahte jus merkenáigi lea golggotmánu 31. beaivvi, de oalgguha dat olbmuid oamastallat earáid misiid, ja ahte soames guovlluin ipmirduvvo nu ahte geažotbeallji lea oktasašopmodat mañnel golggotmánu 31. beaivvi.

Departemeanta lea gávnahan ahte merkenáigemearri ain galgá leat golggotmánu 31. beaivi.

Buresdoaimbi boazodoalu dovdomearka lea ahte váldomerken čadahuvvo geasset/čakčat. Deattuhuvvo maiddá ahte áigemearri golggotmánu 31. beaivi ii rievdat eaiggátvuođa miessái mii čuvvoda merkejuvvon álddu. Miessi mii čuovvu merkejuvvon álddu mañnel golggotmánu 31. beaivvi, sáhtá guolgamerkejuvvot, geahča § 38.

Jus miessi ii leat merkejuvvon ovdal golggotmánu 31. beaivvi, de sáhtá guovllustivra erenomáš dilálašvuođain guhkidit áigemeari, muhto ii guđege dáfus guhkelii go miessemánu 31. beaivvi nuppe jagi.

Merket galgá elliidsuodjalusa mearrádusaid mielde, mat earret eará sisttisdoallet ahte bealji ii galgga merket buolašin.

§ 34 Merkenvuogit

Mearkkas leat váldosánit ja lassisánit. Dán lágas mearkkašit *váldosánit* bearraša mearkaoali. Ii leat dábálaš suovvat lassisániid earáide go lagamus olbmuide, ja dalle čálihuvo mearka oktan lassisániiguin odđa mearkan. Dát dahkko merkenárbevieruid mielde, ja lea álki oaidnit ahte mearkkat gullet ovttá oallái ja nu lea álkit diehtit gosa mearka gullá.

Earret go dás bajábealde namuhuvvon, de ii leat dábálaš čálihuvo merkii bidjat lassisániid go eaiggátvuohta jorrá earái. Jus boazu jorrá odđa eaiggádii, de galgá merket bealljegilkoriin dahje eará heivvolaš vugiin, omd. datachipsain. Dát sáhttet leat bohccot maid lea ožžon bálkán barggu ovddas, rista-, konfirmašuvdna- ja headjaskeanjan ja ealihbohccuid oastin. Diekkár merkema galgá dieđihit ja duodaštit.

Guolgamearka čájeha gii lea miesi eaiggát, ja lea gaskaboddosaš mearkan dassáži go bealljemerkejuvvo. Guolgamerket sáhtá maid eará oktavuođain, omd. čájehan dihte ahte son geahččá eará siidda bohcco.

§ 35 Mearkka rievdadeapmi

Dát mearrádus lea ođas ja nanne ahte ii leat lohpi rievdadit mearkka. Lobihis rievdadeapmi ránggáštuvvo suolavuohtan. Rievdademiin oaivvilduvvo dás ovdalaččas merkejuvvon bealji buotlágán čuohttan, geahča lávdegotti čielggadeami čuoggás 9.4.4.

Dát mearrádus sáhtá boahit atnui jus gávdnojit bohccot main leat sánit dahje lasáhusat mat eai leat dohkkehuvvon. Čujuhit muđui § 34 mearkkašumiide.

§ 36 Geažotbeljiid ja lobiheamet merkejuvvon bohccuid vuovdin

Departemeanta eaktuda ahte buot bohccot merkejuvvot mearkanjuolggadusaid mielde, ja doarju muđui lálkálávdegotti mearkkašumiid.

§ 37 Mearkalávdegoddi ja váiddaásahus

Nugo čilgejuvvon kapihttalis 8.21, de ii árvaluvvo rievdadit boazodoalu almmolaš hálddašeami. Dan dihte ii oaččo fylkkamánni makkárge sajádaga mearkamearrádusaid hárrái nugo lávdegoddi lei árvalan.

Mearkalávdegottit leat jurddašuvvon organisejuvvot nugo dál lea mearriduvvon mearkanjuolggadusain. Lávdegotti árvalusa mielde evttohuvo datte ásahtit váiddaásahusa mearkaáššiid várás, man boazodoallostivra nammada. Dál lea boazodoallostivra ieš váiddaásahussan mearkaáššiin, muhto lea čájehuvvon ahte dat ortnet ii leat áibbas vuogas.

Departemeanta addá dárkilet njuolggadusaid áššegiedahallamii, dás maidđái registrerendivada, bealljegilkoriid ja váiddagiedahallama birra, gč. §§ 39 ja 41.

§ 38 Mearkka sisačáliheapmi ja sihkkun

Bures doaibmi boazodoallu dárbbáša formaliserejuvvon vuogi boazomearkkaid sisačáliheapmái ja sihkkumii. Sisačáliheapmi galgá dahkkot dainna lágiin ahte mearkaregisttar oázžu dárbbášlaš notoritehta.

Evttohus lea veahá rievdaduvvon lálkálávdegotti árvalusa ektui. Evttohus lea lávdegotti árvalan § 7–4 ja § 7–7 seaguhus.

Njealját lađas departemeantta evttohusan ahte mearka, mii ii leat leamaš anus mañemus njeallje jagi, *sáhtá* sihkkojuvvot. Lávdegoddi lea dadjan ahte mearka *galgá* heaittihuvvot jus ii leat vurkejuvvon nugo lávdegotti árvalusa mielde sáhtá dahkat, geahča lávdegotti árvalan § 7–7.

Go vihkkedallá galgá go mearkka sihkkut, de berre árvvoštallat buresdoaibmi boazodoalu beali ja makkár dárbu mearkaeaiggádis lea doalahit mearkka. Go ásahta mearrádusa *sáhtá*-mearrádusán, de vuhtii váldojuvvojit buori muddui dat bealit maid lávdegoddi vuhtii válddii árvalusainis mearkka vurdema birra.

Mearkalávdegottit galget fuolahit ahte bearrašiid mearkaolit doalahuvvojit. Dievasmahtti njuolggadusaid mearrideamis sáhtá mear-

kalávdegoddi ásahtit alccesis reaiddu mii veahkeha bisuhit báikkálaš mearkaárbevieruid.

§ 39 Áššegiedahallan

Dás leat mearrádusat áššegiedahallama birra, mat dál leat mearkanjuolggadusain.

Departemeanta čuovvola lávdegotti árvalusa das ahte berrejit addot dárkilet njuolggadusat mearkalávdegotti áššegiedahallamii.

§ 40 Dievasmahtti njuolggadusat mearkkaid birra

Departemeanta oaivvilda ahte lea dárbbášlaš ahte lálkka addá vejolašvuoda addit dárkilet njuolggadusaid mearkkaid birra. Dakkár njuolggadusat leat jurddašuvvon earret eará dárkileappot mearridit makkár sánit ožžot leat ja guđet sánit sáhttet ovttá mearkkas adnot, ja heivehan dihte merkenvugiid dađi mielde go áiggit rivdet. Duogážin dasa lea earret eará ahte muhtun guovlluin ohcet oallugat odđá mearkkaid.

§ 41 Merken olggobealde sámi boazodoalloguovllu

Olggobealde sámi boazodoalloguovllu leat boazosearvvit Jotunheimen birrasiin, ja vel Rendalen boazosearvi. Nu movt lávdegoddi árvalii, de evttohuvo ahte departemeanta mearrida njuolggadusaid merkema birra olggobealde sámi boazodoalloguovllu, go doppe leat dihto erenoamáš dilálašvuodat.

Rendal boazosearvi, mii doaimmaha erenoamáš doallovuogi, gos čađahit priváhta bohccuid bivddu báhčima bokte, lea čuldojuvvon merkengeatnegasvuodas dálá lága § 16 njealját laddasa čuoldinmearrádusa olis. Čujuhuvvo od.prp. nr. 28 (1994–95) ja Stuoradikki giedahallamii.

Dát čuoldinvejolašvuodta vurdojuvvo jotkojuvvot evttohuvvon § 41 olis.

§ 42 Orohat

Njuolggadusat orohatjuohkima ja eará áššiid birra leat dálá boazodoallolága 2. paragrafas. Orohatjuohkinnjuolggadusat berrejit čorgatvuoda dihte leat sierra paragrafas.

Nugo lávdegoddi nai deattuha, de berre orohatjuohku nu guhkás go vejolaš vástidit guoskevaš guovllu siiddaid vuoigatvuodadiliide. Vissis dilálašvuodaid geažil sáhtá leat váttis olahit ollislaš vástideami, ja dan dihte berre ge lágas deattuhit ahte orohatráđji ii dárbbáš álo leat seamma go guohtunráđji, vaikko nu berre leat dušše hui erenoamáš dilálašvuodain. Lávdegottis lei unnitlohku

mii oaivvildii ahte orohatrádji maiddá galgá leat vuogiatvuodarádji.

Orohatjuohkin ii ge sáhte ovttage joavkkus váldit eret árbevirolaš guohtunvuogiatvuodaid, gč. ovdamearkan duomu Brønnøysund gielddarievttis borgemánu 27. b. 1984. Rt. 1988 s. 1217, Korssjøfjellduopmu bidjá maiddá dán vuoddu.

Rájit eai galgga hehttet rádjerasttideaddji ovttasbarggu boazodolliid gaskka, gos dat lea lunddolaš.

Vuosttaš lađas: Boazodoallostivra mearrida orohatjuogu. Seamma njuolggadus lea 1978-lágas, gč. 2. § nuppi lađdasa vuosttaš cealkaga. Orohatjuohku ii leat loahpalaš. Boazodoallostivra sáhtta rievdatit dan.

Dajaldat ahte «galgá deattuhit ahte orohaga boazodollii šaddet lunddolaš ja ávkkálaš rájit» lea dálá njuolggadusaid viidáset joatkin, gč. 1978-lága 2.§ nuppi lađdasa njealját cealkaga. Orohatjuohkimiis galgá deattuhit vieruiduvvan geavaheami, gč. maiddá 1978-lága § 2 nuppi lađdasa viđat cealkaga. Dát mearkkaša ahte orohahkii galget gullat siiddat mat árbevirolaččat leat leamaš orohaga geográfalaš guovlluin. Dát boazoeaiggádat leat lunddolaš joavkun guovllu doaibmanjuolggadusaid hábmemiis, ja sis lea oktasaš beroštupmi suodjalit boazoguohtumiid. Vieruiduvvan geavaheapmi čájeha maiddá gokko guovllu geográfalaš rájit berrejit mannat. Jus guovllu leat iešgudet boazodoallit atnán áiggi mielde, nu ahte ii oktage sáhte čuoččuhit vieruiduvvan geavaheami, de sáhtta boazodoallostivra friddjabut mearridit ráji.

Nugo lávdegoddi čujuha, de ii leat dušše vieruiduvvan geavaheapmi mii mearrida gokko orohatrájit galget mannat. Orohaga siskkobealde soaita ovttaskas joavkkuid vieruiduvvan geavaheamiis maid leat mearkkašupmi, omd. doaibmanjuolggadusaid hábmema hárrái lálkaevttohusa 7. kapihtala mielde. Orohaga siskkobealde eai leat boazodolliin iešalddis ovttalágán ja seamma vuogiatvuodát olles areálii miehtá orohaga. Iešgudet guovlluid vieruiduvvan geavaheapmi bisuhuvvo.

Nuppi lađdasis daddjo ahte orohagas galggaše leat buot áigodatguohtumat. Dat dahká orohaga ja resurssaid hálldašeami álkibun ja čielgaseabbon. Nordlánddas, gos odđa orohatjuohkin lea čadahuvvon, gullet juohke orohahkii dál dihto ja birra jagi áigodatguohtumat, earret dain main leat dálveguohtumat Ruotas. Seammaládje lea Nuorta-Finnmárkkus odđasahuvvon orohagas nr 16.

Finnmárkkus muđui leat jagi guohtumat mángga orohagas. Go daddjo ahte Guovdageainnu boazoeaiggát gullá dihto orohahkii, de oaivvilduvvo geasseorohat. Sus lea čakča- ja dálveguoh-

tun ovdamearkka dihte orohagas 30 a. Dasa lassin johtá son earáid geasseorohagaid čada jus alddis lea geasseorohat sullos dahje njárggas.

Iešgudet guovlluid vieruiduvvan geavaheapmi bisu. Nu go lálkaevttohusa 7. kapihtalis bohtá ovdan, de evttohuvvo ahte orohat galgá ráhkadit doaibmanjuolggadusaid, ja dát doaibmanjuolggadusat galget ráhkaduvvot guovlluid vieruiduvvan geavaheami vuodul.

Goalmmat lađdasis deattuhuvvo ahte orohatrájit eai leat čavgadis vuogiatvuodarájit, muhto ahte lea lohpi ovttasbargat orohatrájiid rastá, geahča vuosttaš cealkaga.

Sáhtta jurddašit ovttasbarggu guovtti ránnjáorohaga orohatstivrraid gaskka. Ovttasbargu sáhtta maiddá leat iešgudet orohagaid boazodolliid gaskka. Lunddolaš ovttasbargu lea erenoamáš áigeguovdil guovtti siidda gaskka mat gullet goabbat orohahkii, muhto main leat guohtumat lahkalaga. Nugo namuhuvvon ovdalis, de eai dárbbas orohatrájit iešalddiset leat vuogiatvuodarájit. Orohahkii gullet boazoeaiggádat geain váldo guohtumat leat orohaga siskkobealde, muhto sis sáhttet áigodagaid leat guohtumat olggobealde dáid rájiid.

Erenoamážit dálveguohtumiin eai leat leamaš čielga siidarájit. Dihto guovllus sáhtta leat dihto siiddas ovddemusriekti guodohit čakčadálve, muhto eará siiddat sáhttet guodohit doppe go duot lea mannan eret. Váttis dálvviid sáhttet iešgudet siiddat ovttasbargat guovlluid geavaheami hárrái, ja dakkár ovttasbargu sáhtta maiddá leat orohatrájiid rastá. Muđui geavaše orohatráji lagamus siiddat mihá váddáset dillái go orohaga eará siiddat. Dakkár oaidnu orohatrájiide go lea goalmmat lađdasis, dahká maiddá orohatrájiid mearrideami mihá ráfáleabbon go garreset mearrádusa ásaheapmi dagašii.

Goalmmat lađdasa nubbi cealkka nanne ahte orohatjuohku ii hehte ovtta siidda boazodolliid geavaheamiis guohtumiid olggobealde iežaset orohaga go dasa lea erenoamáš riektivuoddu. Lávdegotti árvalusa ektui lea dákkko lasihuvvon ahte riektivuoduin oaivvilduvvo riektevuoimmálaš duopmu dahje soahpamuš mii guoská buot gullelaš siiddaide. Orohagaid mearkkašupmi lea vuosttažettiin leat hálldahaslaš ovttaadahkan. Jus guovllu leat mánggaid buolvvat atnán de sáhtta dat addit vuogiatvuodaid prinsihpaid mielde mat gusket geavaheapmái dološ áiggi rájes, ja dat leat vuogiatvuodát mat eai ihcalis noga orohatrájiid mearrideami geažil. Ovdamearkan lea nugo namuhuvvon duopmu man Brønnøysund gielddariekti celkkii borgemánu 27. beavvi 1984.

§ 43 Orohatstivra

1978-lága § 8 vuosttaš laddasa mielde galgá juohke orohat áсахит orohatstivrra man orohaga boazoeaiggádat välljejit iežaset gaskkas. Dát njuolggadus lea bisuhuvvon paragrafa vuosttaš laddasis.

Láhkaevttohusa § 44 mielde galgá orohatstivra bargat dan ala ahte doalaha orohaga resursan orohaga boazodollui. Orohat oazžu maiddái doaimmaid mat gullet eatnamiid siskkáldas hálddašeamái, earret eará doaimmanjuolggadusaid ráhka-deami bokte.

Vuodđun lea ahte orohatstivra galgá ovddastit orohaga iešgudet beroštumiid.

Stuora orohagain gos eai soaitte buot beroštumit ožžon stivrasaji, lea deatalaš ahte maiddái sii geat eai leat stivrras besset oaviliid ovddidit ovdal go orohatstivra dahká mearrádusaid. Dát lea ge doaimmanjuolggadusaid evttohusa duogázin, geahča § 57.

Orohatstivrra birra leat oalle dárkilis njuolggadusat. Dat lea dárbbášlaš eastadan dihte eahpečielggasvuodaid. Maiddái eará sullasaš ovtastumiide leat dárkilis njuolggadusat dákkár áššiid birra, gč. ee. lága giliálmennegiid birra geasemánu 19. b. 1992 nr. 59.

Dála njuolggadusat orohatstivrraid birra leat mearriduvvon láhkaásahusain, gč. láhkaásahusaid orohatstivrra välljema birra ja dan doaimmaid ja bargovugiid birra, man Eanandoallodepartemeanta lea mearridan njukčamánu 4. beaivvi 1987, 1978-lága § 8 vidát laddasa nuppi cealkaga olis.

Vuosttaš ladas: Orohaga jienastanvuogatuodalaččat välljejit iežaset gaskkas miellahtuid orohatstivrii, gč. seammalágán mearrádusa 1978-lága § 8 vuosttaš laddasis. Jienastanvuogatuodta lea siidaoasi jodiheaddjis, gč. § 10, ja buohtalas álgahansiidaoasis, gč. § 12, vrd. § 49 nuppi laddasiin. Siidaoasis sáhttet leat bohccot mat gullet earáide, ja gažaldat lea galgá go maiddái dán boazoeaiggádiin leat jienastanvuogatuodta ja sáhttet go sii välljejuvvot stivrii. § 49 nuppi laddasis lea árvaluvvon ahte juohke dábálaš siidaoasis galget leat vihtta jiena. Jodiheaddjis galgá alddis leat unnimusat okta jietna, dahje guokte jus náittosguimmežagain dahje ovttasássiin lea oktasaš siidaoasi. Eará jienaid sáhtta juohkit eará válddáláš boazoeaiggádiidda geain leat bohccot siidaoasis, muhto jodiheaddji dahje jodiheaddjiguovttos sáhttiba ieža atnit buot jienaid. Buohtalas álgahansiidaoasis leat guokte jiena. Stivrii sáhttet välljejuvvot buohkat geain dán vuogi mielde lea jienastanvuogatuodta.

Nubbi ladas: Lea deatalaš, nugo lávdegoddi nai deattuha, ahte orohatstivrras lea nu govda ovddas-

teapmi ahte eanas beroštumit siiddas ožžot stivralahtu. Dat seamma lea mihttomearrin maiddái dála njuolggadusain, gč. § 6 mañemus laddasa láhkaásahusain mearriduvvon njukčamánu 4. beaivvi 1987 orohatstivrra välljema birra, ja dan doaimma ja bargovuogi birra. Muhto otná njuolggadusat eai dahkit ahte njuolggadus čuvvojuvvo, nugo lávdegoddi maiddái fuomášuhtta. Dan dihte berrejit välljejuolggadusat cealkit ahte iešgudet siiddain galgá leat stivradoaimma vuoruid mielde, ja dalle vuosttažettiin nu ahte ovttá ja seamma joavkkus ii leat eanetlohku mánga áigodaga mañálaga. Go leat njuolggadusat mat sihkkarastet ahte stivradoaimma manná vuoruid mielde iešgudet siiddaid gaskka, de dahká dat ahte eai boade dan dillái mii duollet dalle lea leamaš, namalassii ahte okta ja seamma eanetlohku guhkit áigge stivre ja badjelduolbmá orohaga eará beroštumiid.

Lávdegotti árvalusa jurdda fámu dássema birra lei ahte dat ovddidivččii ovttasbarggu. Otná lágas leat hui ollu mearrádusaid maid eiseválddit vuos galget dohkkehit, ja dan sadjá go movttiidahttit boazoeaiggádiid ieža soahpat de váikkuhit njuolggadusat baicca dasa ahte stivrejupmi šaddá badjin vuolás. Departemeanta doarju lávdegotti árvoštallama dáikko.

Geassesiiddaid boazoeaiggádat välljejit sin geat galget siiddaid ovddastit orohatstivrras. Sii välljejuvvojit geassesiidda jahkečoahkkimis, gč. § 53. Buot geassesiiddat (geasseorohat) galget ovddastuvvot orohatstivrras, jus fal eai leat eanet go čieža. Stivrras sáhttet oainnat leat eanemus čieža lahtu. Orohaga jahkečoahkkimis välljejuvvo orohatovdaolmmožin okta dán evttohasain maid geassesiiddaid jahkečoahkkin lea välljen. Earát šaddet de dábálaš stivralahtun.

Evttohusa mielde lea buot geassesiiddain, beroškeahtta sturrodagas, ovttá meari ovddasteapmi stivrras. Lávdegoddi lea guorahallan galggašii go stuorát geassesiiddain leat viidát ovddasteapmi stivrras, muhto eanetlohku anii vátisin evttohit dakkár njuolggadusaid. Departemeanta lea ovttaoavilis dasa.

Liikká sáhtta leat nu ahte muhtun orohagain leat geassesiiddat mat leat sakka stuorábut go eará geassesiiddat, ja gos ovttá meari ovddasteapmi ii leat govttolaš. Dan dihte árvaluvvo ahte jus leat garra ákkat, de sáhtta boazodoallostivra čuoldit njuolggadusain mat eaktudit ovttá meari ovddasteami, ja addit stuora geassesiidii eanet saji stivrras. Ferte gal dárkkistit ahte okta geassesiida ii akto boade eanetlohkui stivrras, gč. mearrádusa goalmmat laddasa.

Go ovddasteapmi lea čadnon geassesiiddaide, de sáhtta dat dahkat unnit joavkkuide vátisin

oažžut coavcci stivrras. Orohagas sáhttet leat geassesiiddat mat leat stuorábut go earát, ja mat dálvet rátkkašit máŋgan smávit dálvesiidan. Gažaldat lea galggeše go dákkár siiddat sáhttit gáibidit eanet stivraovddasteami. Sáhtášii jurddašit ahte diekkár geassesiida oažžu omd. guokte stivralahtu, muhto ahte dat galgaba gullat goabbat dálvesiidii. Dán birra eai árvaluvvo sierra njuolggadusat, dan dihte go dilálašvuodat sáhttet leat nu iešgudetlágánat iešgudet orohagain. Muhto čujuhuvvo dan váldái mii boazodoallostivrras lea čuoldit lága mearrádusain stivraovddasteami birra, dalle go orohagas lea geassesiida mii lea mihá stuorát go eará siiddat, gč. goalmmát laddasa. Dalle berre boazodoallostivra gáibidit ahte stivralahtut gullet geassesiidda iešgudet joavkkuide.

Jus leat eanet go čieža geassesiidda, de välljejuvvojit guhtta eará stivralahtu vuorbádeamiin iešgudet geassesiiddaid evttohasaid gaskka. Mañit jagiid stivra välljejuvvo maiddá vuorbádeamiin, jus orohaga jahkečoahkkin ii mearrideačča eará njuolggadusaid dasa movt stivraovddasteapmi galgá leat vuoruid mielde. Sihkkarastin dihte ahte njuolggadusat vuhtii váldet lága ulbmila dan hárrái ahte stivraovddasteapmi manná vuoruid mielde, de galgá guovllustivra dohkkehit njuolggadusaid.

Bajábealde lea jerrojuvvo berreše go stuora geassesiiddat oažžut stuorát ovddasteami stivrras. Jus leat badjel čieža geassesiidda, de šaddá gažaldat galgá go stuora geassesiiddaide sihkkarastit dávjjit stivrasaji.

Lávdegotti unnitlohku háliidii vuhtii váldit dán válgabiirenjuolggadusaid bokte.

Lávdegotti eanetlohku anii unnitlogu árvalan válgabiirenjuolggadusaid beare moalkájin, ja balai dasa lassin ahte evttohus ii vuhtii váldde dan dárbbášlašvuoda ahte orohaga iešgudet beroštumit áiggi mielde leat ovddastuvvon stivrras. Dan dihte árvala eanetlohku baicca ahte boazodoallostivra sáhttá, jus leat garra ákkat, addit geassesiidii dávjjit ovddasteami, gč. goalmmát laddasa. Departemeanta lea ovttaoaivilis dasa.

Stivralahtut välljejuvvojit guovtti jahkái hávális. Eastadan dihte ahte buot stivralahtut lotnahuvvet oktanis, sáhttá jahkečoahkkin mearridit ahte gitta bealli stivralahtuin geat vuosttaš stivrii välljejuvvojit dán ortnega mielde, välljejuvvojit dušše jahkái. Vuorbádeamiin mearriduvvo gudet välljejuvvojit dušše jahkái. Dát mielddisbuktá ahte juohke jagi leat soames stivralahtut válggas.

Goalmmát ladas: Dás árvaluvvo ahte boazodoallostivra sáhttá, go leat garra ákkat, addit stuora geassesiidii eanet stivraovddasteami go mii daddjo paragrafa nuppi laddasis. Mii čujuhit dasa mii daddjo mearkkašumiin nuppi laddasii.

Jus leat vuollel čieža geassesiidda, ja buohkat nappo ožžot stivrasaji, de sáhttá stuora geassesiida oažžut guokte saji. Dát guovttis berreba dasto gullat goabbat jovkui dahje dálvesiidii.

Jus leat badjel čieža geassesiidda, de eai beasa buot geassesiiddat stivrii, ja stivradoaibma ferte mannat vuoruid mielde. Jus leat garra ákkat, de sáhttá boazodoallostivra addit stuora geassesiidii dávjjit stivrasaji go unnit geassesiiddaide.

Diekkár čuoldinvejolašvuoha mii lea goalmmát laddasa mielde, berre áigeráddjejuvvo omd. logi jahkái, vai ášši guorahallo odđasis dalle.

Njealját lađas: Lea hui dábalaš ahte boazoeaiggádat geaid bohccot geasset leat ovttas, dálvet rátket iešgudet smávit dálvesiiddaide. Eallu mii geasset leat čoahkis, rátkojuvvo máŋgan unnit eallun ovdal go johtet dálveguohtumiidda. Dalle doaimmahit dán unnit dálvesiidda boazoeaiggádat boazodoalu ovttas dálvet.

Dát mielddisbuktá ahte dat geain geasset leat oktasaš beroštumit geassesiidda siskkobealde, sáhttet dálvet leat vuostálaga, erenoamážit gilvalit dálveguohtumiid alde. Lea hui deatalaš vuhtii váldit dán beali orohatstivrra lahtuid välljemis. Go vällje stivralahtu geassesiidda boazodolliid gaskkas, de galgá fuolahit ahte okta joavku dahje dálvesiida ii álo oaččo stivralahtu. Stivradoaibma galgá mannat vuoruid mielde dálvesiiddaid gaskka.

Sáhttá leat nu ahte dálvesiidda leat iešgudet geassesiiddaid olbmot ovttas. Dalle ii leat seamma lunddolaš ahte dálvesiida galgá ovddastuvvot stivrras. Dalle soaitá baicca leat lunddoleamos ahte bearas oažžu stivrasaji. Siidaoasit sáhttet ieža lohkat iežaset leat unnit joavkun mat leat gullevaččat geassesiidii.

Geassesiida galgá nappo välljet iežas evttohasa orohatstivrii, ja dát välljen dáhpáhuvvá vuorbádeamiin daid dálvesiiddaid gaskka dahje eará joavkkuid gaskka mat háliidit stivrasaji, jus siidajahkečoahkkin ii leačča mearridan eará njuolggadusaid dan birra movt stivradoaibma galgá mannat vuoruid mielde. Njuolggadusat eai sáhte leat dakárat ahte evttohas man geassesiida lea välljen, muhto ii vuorbáduvvo stivrii, ii sáhte leat evttohasan nuppe háve. Dat lea orohaga stivradoaibma mii lea vuoruid mielde, ii ge evttohas.

Boazoeaiggát dieđiha ieš gude dálvesiidii dahje eará jovkui son gullá. Jus joavku bivdá iežaset registrerejuvvo dálvesiidan siidaoasi ásaheami njuolggadusaid oktavuodas, gč. § 11, de dáidet maiddá háliidit fuolahit iežaset beroštumiid stivralahtu välljema bokte, muhto dieđusge eai dárbbáš jus eai hálit.

Muhtun boazoeaiggádat soitet háliidit doaimmat joavkun stivrra välljema oktavuodas, muhto go

lea boazologus ja siidaoasis sáhka, de háliidit ahte geassesiida galgá leat rámmán. Dat lea vejolaš.

Vidát lađas: Go láhkaevttohus addá vejolašvuoda dasa ahte áigodatguohtumat sáhttet leat mángga orohagas, gč. § 42 nuppi laddasa nuppi cealkaga, de sáhtta leat nu ahte orohat lea seamma go geassesiida. Dalle doaibmá orohatstivra maiddá geassesiidda stivran. Dalle gustojit § 52 mearráduusat stivrra válljemii. Lea deattuhuvvon ahte stivra galgá dalle ásahuvvot.

Guđát laddasis leat mearráduusat dan birra goas stivra lea mearridanválddáláš. Čorgatvuoda dihte lea maiddá čielgasit daddjon láhkaevsttas ahte orohatstivrra ovdaolbmos lea duppaljietna jus stivras muđui leat ovttá meari jienat goabbat evttohusii. Departemeanta ii oainne ákka čuovvolit lávdegotti árvalusa čoaħkkibeavdegirjiid birra.

§ 44 Orohatstivrra doaibma ja váldi

Mearráduusas lea seamma sisdoallu go lávdegotti árvalan § 8–3 ja dálá lága § 8 nuppi laddasis.

Mearráduus nanne vuosttaš laddasis ahte orohatstivra galgá ovddastit orohaga boazodoalloberoštumiid ja fuolahit orohaga boazoguohtumiid lágaid ja doaibmanjuolggadusaid mielde.

Nuppi laddasis daddjo ahte orohat sáhtta dahkat soahpamuša, áššáskuhttit ja áššáskuhttojuvvot orohaga boazodolliid namas orohaga oktasaš áššiin, gč. vuosttaš cealkaga. Orohat lea lunddolaččat guovddážiis areálaáššiin, namalassii áššiin main lea ságas eatnamiid váldit eará atnui orohaga siskkobealde, gč. nuppi laddasa nuppi cealkaga. Muhto nugo lálkálávdegoddi nai deattuha, de orohatstivrra ortnet ii hehte ovttas kas joavkkuid fuolaheames iežaset beroštumiid areálaáššiin.

Evttohuuvvon mearráduusaid mielde ii rehkenasto orohat šat almmolašrievttálaš orgánan. Orohaga mearráduusaid ii sáhte váidit eará alit ásahusii hálddašanlága mearráduusaid olis. Guovllustivra gal datte galgá dohkkehit stivraválljema njuolggadusaid, gč. § 43 nuppi laddasa. Guovllustivra galgá maiddá dohkkehit doaibmanjuolggadusaid, gč. § 58. Muhto dát ii mearkaš ahte guovllustivrras lea váldi iežas seaguhit orohaga dábálaš doaimmaide. Dákko lea orohatstivra seamma dilis go eará ge almmolaš orgána mii lea ožžon dohkkehanválddi priváhta doaimma dahje organisašuvnna hárrái dihto áššiin, gč. omd. lága geassemánu 19. b. 1992 nr 59 gilialmennegiid birra § 3–8.

§ 45 Fápmudus

Muhtomin sáhtta leat dárbbašlaš ahte muhtun stivralahtut ožžot fápmudusa doaibmat olles stivrra ovddas. Dát berre vuosttažettiin leat čielga áššiin. Sáhtta maid leat fápmudussii dárbu jus lea hoahpuášši ja lea váttis čohkket stivrra dábálaš stivračoahkkimii. Geahča muđui lávdegotti árvalan § 8–4.

§ 46 Orohatkássa

Paragráfas lea seamma sisdoallu go 1978-lága § 8 njealját laddasis divada birra, muhto dákko lea adnon sátni doarjja mii lea heivvolet doaba. Geahča muđui lávdegotti árvalan § 8–5.

1978-lága mielde mearrida boazodoallostivra divada sturrodaga. Dás árvalit ahte orohat ieš galgá mearridit doarjaga sturrodaga. Orohat diehtá ieš buoremusat man ollu ruđa darbbaša hálddašit orohaga.

Orohatkássa ruđa hálddašeapmi galgá § 48 olis dárkkistuvvot.

Vuosttaš laddasa vuosttaš ja nubbi cealkagat leat seamma go 1978-lága § 8 njealját laddasa vuosttaš ja nubbi cealkagat. Goalmmát cealkagis daddjo masa ruhta galgá mannat, gč. 1978-lága § 8 njealját laddasa njealját cealkaga. Doarjja galgá mannat hálddašit orohaga, namalassii máksit buhtadusa jodiheaddjai ja eará stivralahtuide, bálkká čállái, mávssu rehketoallo dárkkisteaddjai, mátkegoluid čoaħkkimiid oktavuodas jna.

Nugo ovdalis namuhuvvon, de berre orohat ieš mearridit doarjaga sturrodaga, mii rehkenasto juohke bohcco nammii. Dát galgá mearriduvvot orohaga jahkečoahkkimis, geahča nuppi laddasa vuosttaš cealkaga. Datte lea orohatstivra mii galgá mearridit man ollu guhtege siidaoassi galgá máksit, geahča nuppi cealkaga.

Summa man siiddat galget máksit orohatkássi, lea dan duohken man ollu bohccot gudege siidaoasis leat. Lea diedáhusas diedihuvvon boazolohku mii adno vuodđun rehkenastit doarjaga, jus ii leačča ágga navdit ahte dát lohku lea boastut.

Sáhtta geavvat ahte muhtun siidaoasi jodiheaddji ii dohkkehit doarjaga sturrodaga go oaiivilda ahte orohatstivra lea ilá stuora boazologu atnán vuodđun. De sáhtta son bivdit guovllustivrra mearridit doarjaga sturrodaga, gč. goalmmát laddasa. Guovllustivrra bargun lea dárkkistit lea go mearriduvvon doarjja riekta.

Áigemearri ovddidit ášši guovllustivrii lea gávccii vahkku.

Láve čájehuvvot ahte eai buohkat mávsse mearriduvvon doarjaga. 1978-lága § 8 njealját laddasa

njealját cealkaga mearrádus das ahte mearriduvvon doarjja lea bággobearrama vuoddu evttuhuvvo jotkot, geahča njealját laddasa. Go láhka-teavsttas daddjo *loahpalaš* mearrádus, de oaivilduvvo ahte mearrádus doarjaga hárrái man siidaoassi galgá máksit, ii leat loahpalaš ovdal go guovllustivra lea dan guorahallan. Árvaluvvo maid dái ahte son gii ii mávsse doarjaga orohatkássii, massá jienastanvuogitvuoda dassáži go vealgi lea mákson.

§ 47 Boazodoallofoanda

Dát mearrádus lea seamma go 1978-lága § 32 boazodoallofoandda birra. Geahča muđui lánvegeotti árvalan § 8–6. Dat eaktuda ahte juohke regiovnalaš boazodoalloguovllus galgá leat foanda, dahje ahte muhtun orohagat sáhttet ásahtit foandda ovtta dahje okta orohat akto. Nu movt lánvegeoddi lea árvalan, de ásahtuvvo foanda dušše orohagaide, geahča vuosttaš laddasa, ja foandda galgá hálldašit orohaga mearridan njuolggadusaid mielde.

Fondii mannet dat ruđat mat dál maid mannet diekkár fondii, geahča njuolggadusaid boazodoallofoandda birra maid Eanandoalodepartemeanta lea mearridan guovvamánu 14. b. 1992. Doaimalobi divat (konsešuvnadivat) mii namuhuvvo 3. čuoggás, lea doaimalobi divat čázadatbuođumiid ovddas. 6. čuoggás daddjo ahte eará ruđat mat bohtet orohahakii, galget maid dái mannat fondii. Dát lea lasáhus lánvegeotti evttohusa ektui, vuhtii váldin dihte ahte orohahakii sáhttet bohtit eará ruđat go dat mat leat muđui namuhuvvon, ja ahte diekkár oktasaš ruđat maid dái galget mannat fondii. Dat sáhttet omd. leat ruđat mat bohtet šiehtadusa olis sisabahkkema hárrái, omd. bieggadahje čáhcefápmorusttegiid huksema geažil.

Soaitá ahte sisabahkken čuohtá dušše muhtun siidii, ii ge olles orohahakii gos huksen dahje eará sisabahkken dáhpáhuva. Jus doaimma gullá dušše ovtta dahje muhtun siiddaide, de sáhtta leat govtolaš ahte dat ožžot buhtadusa. Dakkár gažaldagaid ferte čielggadit njuolggadusain foandda hálldašemi birra, geahča vuollelis, dahje sáhtta ásahtuvvot sierra foanda siidii/siiddaide, gč. § 54. Dalle go siida ieš ovddida buhtadusgáibádusa, iežas ii ge orohaga namas, de manná vejolaš buhtadus eahpitkeahttá siidda iežas fondii.

Buhtadusa jd. mii máksojuvvo njuolga ovttas olbmui, hálldaša son ieš, ja dat ii mana fondii.

Árvaluvvo ahte orohat galgá ieš ráhkadit njuolggadusaid foandda ruđa hálldašemi ja mearrideami hárrái, gč. evttohusa § 57 nuppi laddasa 5. čuoggá. Dáid njuolggadusaid galgá datte guovllustivra dohkkehit, geahča evttohusa § 58 vuosttaš

laddasa. Geavatlaččat lea áigegeovdil atnit ruđa «boazodoalu ovddideapmái», gč. 1978-lága § 32 goalmmat laddasa.

Foandda ruđa hálldašemi galgá § 48 olis dárkkistuvvot.

Eaktuduvvo ahte dál regiovnalaš boazodoalloguovlluid boazodoallofoanddat dahje orohagaid oktasaš foanddat heaittihuvvojit ja ahte ruhta juhkojuvvo iešguđet orohagaide. Dán birra sáhttet mearriduvvot dárkilet njuolggadusat evttohusa § 82 nuppi laddasa mielde.

§ 48 Rehketdoallo dárkkisteapmi

Geahča lánvegeotti árvalan § 8–7. Nugo earáge ásahtusat mat hálldašit ruđaid, de berre iešmearrideaddji rehketdoallo dárkkisteaddji dárkkistit maid dái orohatstivrra ruhtahálldašemi. Dábalaččat berre registrerejuvvon dahje stáhtadohkkehuvvon rehketdoallo dárkkisteaddji dahkat dan, gč. revisorlága ođđajagemánu 15. b. 1999 nr 2. Ii leat dábbaslaš ásahtit eará njuolggadusaid revisora bealátkeahtesvuoda hárrái go daid mat juo leat revisorlágas § 4–1.

Nubbi lađas guoská vuosttažettiin unnit orohagaide main eai leat stuora ruđat geavahussii, ja maida šattašii liiggás alla dárkkistangollu opmodaga ektui. Dalle sáhtta guovllustivra dohkkehit ahte dan sadjai nammaduvvo dárkkistanlánvegeoddi. Dárkkistanlánvegeotti lahtut eai galgga leat stivralahtut, eai ge ovddastit joavkkuid orohagas main leat stivralahtut. Smávva orohagain, gos omd. leat dušše guokte golbma joavkku, sáhtta vel dat nai šaddat váttisin, ja dalle fertejit buot joavkkut orohagas leat mielde dárkkistanlánvegeottis.

Dárkkistanraporta sáddejuvvo guovllustivrii jahkedieđáhusa fárus.

§ 49 Orohatjahkečoahkkin

Seammaláđe go lánvegeoddi, geahča lánvegeotti árvalan § 8–8, de departemeanta nai oaivvilda ahte njuolggadusat jahkečoahkkima birra ja eará njuolggadusat berrejit bohtit ovdan lágas eai ge dušše lánvegeohasain nugo odne. Eará riektesurggiin leat dákkár njuolggadusat lágas, omd. lágas geassemánu 19. b. 1992 gilialmennegiid birra 3. kapihtalis.

§ 49 mearrádusaid mállen lea leamaš gilialmennegiid lága § 3–13.

Lánvegeoddi lea árvalan vihtta jiena siidaoasi jodiheaddjái ja guokte jiena buohtalas álggahan-siidaoassái, jus dakkár lea. Maid dái eará vejolašvuodát leat guorahallon. Earret eará lea Sámediggi árvalan ahte galggaše leat 10 jiena jus

náittosguimmežagat dahje ovttasássit ovttas jodiheaba siidaosi. Dat attášii min mielas beare ollu ovddasteami dákkár siidaosiide eará siidaosiid ektui. Dan dihte doarju departemeanta lávdegotti árvalusa. Buohtalas álggahansiidaosi jodiheaddjis leat guokte jiena. Jodiheaddji sáhtta juohkit dan vihtta jiena earáide geain leat bohccot siidaosis, muhto ferte alces guoddit juobe ovtta ge. Jienaid berre jahkái ain hávális juohkit. Liikká ii berre stivralahttu massit jienastanvuoigatvuođa nu guhká go son lea orohaga dahje siidda stivrras, nu movt lávdegoddi nai lea deattuhan.

§ 50 Orohatjahkečoahkkima áššit ja váldi

Nugo evttohusas boahká ovdan, ja mas lea seamma sisdoallu go lávdegotti árvalan § 8–9, de sáhtta jahkečoahkkin oainnu cealkit ollu áššiide, muhto datte ii sáhte čatnat stivrra, geahča nuppi laddasa. Jus jahkečoahkkima cealkámuš galggašii geatnegahttit stivrra, de dagahivččii dat daid deasttaid ovdii mat ledje vuodđun dasa maid lávdegoddi árvalii orohatstivrema hárrái: Ahte fámu ferte dásset, ii ge galgga šat dáhpáhuvvat mii duos dás dáhpáhuvvá dál, namalassii ahte eanetlohku stivre unnitlogu áššiin main unnitlogus livččii vuoigatvuohta oažžut beroštumiidis suodjaluvvot.

§ 51 Siida

Lea 8. kapihttalas dárkileappot čilgejuvvon mii lea siida. Nugo doppe oaidná, de lea siidavuogádat hui guovddázis boazodoalus. Dat doaibmá bargooktavuohtan ja lea guohtumiid árbevirolaš geavaheami vuoddoásahus. Dan dihte lea lunddolaš siidda bidjat guovddázii maiddá láhkaoktavuođas. Siida lea davvisámegiela sátni, ja oarjelsámegillii lea dat sijte.

Departemeanta lea lávdegotti árvalusa ektui veahá rievdadan siidda definišuvnna §:s 8–10 dakko ahte *geográfalaš ja sosiála joavku mas leat boazoeaiggádat* lea rievdaduvvon *joavku mas leat boazoeaiggádat*. Sámediggi ja NBR leat ráddádallamiin sávvan dien rievdadeami. Sisdoallu lea liikká dat seamma go maid lávdegoddi nai anii vuodđun. Goalmmát ja njealját cealkagiin lea dárkileappot čilgejuvvon mii oaiivilduvvo geassesiiddain ja dálvesiiddain. Finnmárkkus ii leat geassesiida dábalaš namahus. Dáppe lohket geasseorohat. Muhto láhkateknihkalaš sivaiddat geažil leat mii välljen dadjat geassesiida. Láhka atná dán sáni daid boazoeaiggádiid ja bohccuid birra mat leat ovttas geasseorohagas. Lága definišuvdna galggašii čielgasit mitalit mii dat lea.

Geassesiida lea Finnmárkkus dábalaččat seamma go geasseorohat. Muhtun geasseorohagain sáhttet datte leat eanet joavkkut mat eai doaimmat boazodoalu ovttas, ja doppe leat dát joavkkut iešgudet geassesiiddat. Evttohuvvon mearrádusat eai hehte geassesiiddaid rievdamas, omd. sáhttet joavkkut mat dál leat sierralaga mannat oktii. Sámediggi oaiivilda ahte lágas ii galggaše earuhit geassesiidda ja dálvesiidda, muhto dadjat dušše siida.

§ 52 Geassesiidastivra

Nu movt lávdegoddi lea árvalan, de departemeanta evttoha ahte juohke geassesiiddas galgá leat sierra stivra, geahča vuosttaš laddasa vuosttaš cealkaga, ja siidda jahkečoahkkin galgá stivrra välljet, geahča nuppi cealkaga. Siidastivrra doaibman lea geasseorohagas lágidit dilálašvuodaid oktasaš doaimmaide, nugo merkema ja njuovadeami, áididid divvuma ja dakkáriid. Nugo lávdegoddi deattuha, de ii galgga leat gáibáduš ásaht diekkár stivrra. Muhtun geassesiiddat leat nu unnit ahte ii livčče govttolaš gáibidit diekkár stivrra. Dan dihte sáhtta jahkečoahkkin mearridit ahte siidii ii välljejuvvo stivra, geahča goalmmát cealkaga.

Stivra lea gulahallanásašhussan dalle go omd. orohatstivra, guovllustivra dahje eará eiseválddit áigot oktavuoda geassesiiddain. Jus ii leat ásahtuvon siidastivra, de fertejit siidaosiid jodiheaddjit soahpat gii galgá ovddastit siidastivrra olggosguvlu, gč. § 53 nuppi laddasa.

Jus orohat lea seamma go geassesiida, de doaibmá orohatstivra maiddá siidastivran, ja dalle galgá ásahtuvvot orohatstivra, vaikko eanetlohku boazodolliin eai gáibidivčče ge, gč. § 43 njealját laddasa.

Vaikko lálkálávdegoddi lei árvalan mearrádusaid das galle stivralahttu galget leat, välljema ja čoahkkádusa hárrái, gč. lávdegotti árvalan § 8–11, de ii evtto departemeanta dan. Lea siidda iežas duohken mearridit dárkilet njuolggadusaid dasa.

§ 53 Geassesiidda jahkečoahkkin

Siida galgá doallat jahkečoahkkima, beroškeahttá das lea go välljejuvvon stivra vai ii, gč. § 52 goalmmát laddasa. § 49 nuppi laddasa mearrádus gusto seammaládje, ja miellidibuktá ahte jienastanvuoigatvuođa birra leat seamma njuolggadusat geassesiidda jahkečoahkkimis go orohatjahkečoahkkimis.

Jus ii leat välljejuvvon stivra, de ferte geassesiida välljet olbmo gii galgá atnit oktavuoda orohatstivrrain. Dát olmmoš galgá fuolahit gohččuma

jahkečoahkkimii gos välljejuvvo evttohas orohatstivrii. Sus lea maid geatnegasvuolta gohkket siidakássa, jus dat lea, gč. § 55, ja §16 vuosttaš laddasa mearrádušaid mielde heaittihit siidaoasi jus dat lea áigeovuđil.

§ 54 Siidajahkečoahkkima áššit ja váldi

Dás lea namuhuvvon makkár doaimmat siidajahkečoahkkimis leat, ja mii čujuhit dasa dađi eanet komentáraid haga.

§ 55 Siidakássa

Vuosttaš laddasa vuosttaš cealkaga mielde galgá ášahuvvot siidakássa jus siidastivra lea ášahuvvon § 52 mielde. Jus ii leat ášahuvvon, de sáhtta jahkečoahkkin mearridit ahte galgá ášahuvvot siidakássa man hálddaša gulahallanolmmoš mii lea namuhuvvon § 53 nuppi laddasis.

Siidakássii bohtá doarjja man siidaoasit mákset juohke siidaoasi boazologu ektui, geahča § 46 njuolggadusaid siidakássa birra. Siidajahkečoahkin mearrida doarjaga sturrodaga, gč. § 54 3. čuoggá.

Siidakássa ruđain galgá gokčat siidda oktasašdoaimmaid goluid, geahča mearkkašumiid § 46 hárrái orohatkássa birra.

Galget ráhkaduvvot njuolggadusat kássa geavaheami birra, ja daid galgá siidajahkečoahkin dohkkehit, gč. § 54 4. čuoggá.

Vai ii leat eahpáduš das geavahuvvojit go siidda ruđat ulbmila mielde, de sáhtta juohke siidaoasálaš gáibidit dárkkisteami. Jus siiddas lea välljejuvvon rehketdoalodárkkisteaddji § 56 nuppi laddasa mielde, de galgá son dárkkistit maiddá kássa. Jus ii leat dakkár, de galgá orohaga rehketdoalodárkkisteaddji dárkkistit rehketdoalu, muhto sutnje galgá siida máksit dan ovddas, ii ge orohat.

§ 56 Siidafoanda

Nugo namuhuvvon § 47 mearkkašumiin, de sáhttet buhtadusat mat bohtet njuolga siidii, geahča ovdamearkan Alimusrievtti duomu Rt. 2000 s. 1578. Dalle ferte siida ášahit boazodoallofoandda. Dat lea hui deatalaš, dan dihte go buhtadusmáksu galgá leat buhtadussan hehttehusaid ovddas maiddá boahhteáiggi boazodolliide. Dan dihte galgá buhtadusa hálldašit dainnaláigiin ahte dat ii boade buorin dušše dálá boazodolliide. Dan dihte galget ráhkaduvvot njuolggadusat fondii, ja daid galgá guovllustivra dohkkehit, juste sihkkarastin dihte ahte foanda hálddašuvvo nu ahte sihkkarastá vuoi-

gatvuodalaččaide govttolaš oasi ruđain. Foanda galgá dárkkistuvvot § 48 mearrádušaid mielde.

Siidda jahkečoahkkin vällje rehketdoalodárkkisteaddji § 48 njuolggadusaid mielde dárkkistit foandda hálddašeami. Jus siida ii doala sierra jahkečoahkkima, de välljejit siidaoasálaččat dárkkisteaddji. Jus siida ii nammat rehketdoalodárkkisteaddji, de galgá orohaga rehketdoalodárkkisteaddji dárkkistit siidda foandda.

§ 57 Doaibmanjuolggadusat

Mearrádušas lea seamma sisdoallu go lávdegotti evttohan § 9–1.

Čujuhit departemeantta árvoštallamiidda 8. kapihttalis.

Departemeanta oaivvilda ahte lágas berre boahit ovdan ahte doaibmanjuolggadusat galget leat orohaga guohtumiid ekologalaš guoddevaš hálddašeami ja geavaheami vuodđun. Dan dihte lea dat lasihuvvon lávdegotti árvalussii, geahča nuppi laddasa.

Nubbi lađas mearrida maiddá man birra galget ráhkaduvvot mearrádušat doaibmanjuolggadusain. Bargogeatnegasvuodaid ja investeremiid mat dál leat 7. čuoggás, lei lávdegoddi árvalan sierra mearrádušsan § 8–16.

Doppe gos áigodatguohtumat leat mángga orohaga siskkobealde, fertejit ráhkaduvvot doaibmanjuolggadusat iešguđet orohagaid hárrái. Dát lea dilli Finnmárkkus dál go doppe leat sierra orohagat gos leat čakča-, dálve- ja gidđaguohtumat, nugo omd. Oarje-Finnmárkku orohagat 30 a-c. Dalle lea dárbbášlaš ahte orohatstivrraid gaskka lea dásedit oktavuolta, geahča maiddá nuppi laddasa. Femund orohat lea diekkár erenoamáš áigodatguohtun (dálveguohtun) Oarjel-Sámis.

§ 58 Doaibmanjuolggadusaid ráhkadeapmi ja dohkkeheapmi

Mearrádušas lea seamma sisdoallu go lávdegotti árvalan § 9–2.

Nugo lávdegoddi deattuha, de sáhtta mángga dáfus buohtastahtit orohaga almennegiin. Orohaga siskkobealde sáhttet maiddá leat oalle dárkilis njuolggadusat resursavuodu hálddašeapmái.

Vuosttaš laddasa vuosttaš cealkka nanne ahte orohatstivra galgá ráhkadit njuolggadusaid maid guovllustivra galgá dohkkehit. Nubbi cealkka nanne ahte guovllustivrra giedahallamii gullá maiddá árvoštallat addet go doaibmanjuolggadusat vuodu doaimmahit ekologalaččat guoddevaš boazodoalu orohagas. Čujuhit oppalaš mearkkašumiide dán birra 8. kapihttalis.

Nubbi ladás gáibida ahte guohtungeavaheami njuolggadusat § 59 mielde fertejit ráhkaduvvot ovttasrádiid orohaga siiddaiguin. Dát orru leame čabučielga eaktu, muhto lea liikká ulbmillaš ahte dat celkojuvvo formálalaččat vai sihkkarasto ahte buot guoskevaš bealit váldojuvvojit mielde prosesii. Seamma guoská boazologu mearrideapmái § 60 mielde.

Goalmmát ladás mearrida movt ášši galgá giedahallot.

Njealját ladás čujuha movt de galgá bargat jus guovllustivra ii dohkket evttohuvvon njuolggadusaid. Mañemus vuorus galgá guovllustivra ráhkadit orohahkii doaibmanjuolggadusaid. Lea vealtta-keahtes gáibádus ahte doaibmanjuolggadusat galget ráhkaduvvot, ja eiseválddit fertejit nappo seahkánit áššái jus orohat ieš ii nákke ráhkadit daid.

Vidát laddasa mielde galget ráhkaduvvot odda njuolggadusat jus jahkečoahkkima eanetlohku dahje guovllustivra gáibida. Rievdan dilitt sáhttet dahkat ahte ferte odasmahttit doaibmanjuolggadusaid. Eaktuduvvo ahte orohatstivra dalle sidakehtta álggaha barggu, muhto maiddái jahkečoahkkin dahje guovllustivra sáhtta gáibidit dan.

Guđát laddasis evttoha departemeanta ahte siiddaid boazolohku galgá ovddiduvvot boazodoallovstivrii loahpalaš nannemii ja dohkkeheapmái. Seammalágán mearrádusa ii leat lávdegoddi árvalan. Departemeantta evttohusa duogáza birra lea čilgejuvvon 8. kapihttalis.

§ 59 Guohtungeavaheapmi

Mearrádusas lea seamma sisdoallu go lávdegotti árvalan § 9–3 ja nanne ahte orohaga boazoeaigga-diidda galget guohtungeavaheami njuolggadusaid bokte sihkkarastojuvvot dárbbášlaš guohtumat iešguđet áigge. Doaibmanjuolggadusat galget vuhtii váldit árbevirolaš geavaheami ja ovddidit ulbmillaš boazodoalu.

Eaktuduvvo ahte guohtungeavaheami njuolggadusat eai galgga leat vuostálaga siidda vuoigatvuodáiguin mat leat ásahuvvon erenoamáš riektivuodu olis. Departemeanta liikká deattuha ahte vejolaš riidu vuoigatvuodalaš diliid hárrái ii dárbbáš hehttet doaibmanjuolggadusaid ráhkadeami. Dalle ferte boahit ovdan ahte duogáš riektedilálašvuodát eai leat čielgasat ja ahte doaibmanjuolggadusat eai váldde beali dain gažaldagain, dahje eai dagat makkárga vuoigatvuodalaš váikkhusaid. Muđui sáhtta rievttálaš soabatmeahttuvuohta oalát bissehitt proseassa.

Goalmmát ladás nanne ahte galget mearriduvvot njuolggadusat guohtunáiggiid birra, jus guovllustivra ii leačča daid mearridan § 61 olis.

Njealját laddasa mielde sáhtta siidaoasi jodiheaddji ovddidit guohtungeavaheami njuolggadusaid eananjuohkindikki giedahallamii guđa mánu sisa dan rájes go guovllustivra lea daid dohkkehan. Dát mearkkaša nappo ahte sáhtta oázžut sorjjakeahtes ásahusa árvoštallat guohtungeavaheami njuolggadusaid. Eananjuohkindiggi sáhtta duššindahkat njuolggadusaid mat leat govttoheamit soapmása vuostá, dahje eai doahttal vuoigatvuodaid maid lea oľahan erenoamáš riektivuodu bokte, gč. nuppi laddasa. Dát mearkkaša ahte eananjuohkindiggi sáhtta duššindahkat mearriduvvon guohtungeavahannjuolggadusaid. Dalle fertejit odda njuolggadusat ráhkaduvvot § 58 mearrádusaid mielde. Muđui čujuhuvvo lávdegotti mearkkašumiide § 9–3 njealját laddasii.

Mañemus laddasa mielde sáhtta guovllustivra ložžet guohtungeavaheami njuolggadusaid. Dán sáhtta dahkat dušše jus leat garra ákkat. Nu sáhtta omd. leat jus erenoamáš váttis dálkkádagat dahket stuora guohtunválttisvuodaid. Mañemus laddasis nannejuvvo ahte guohtungeavaheami njuolggadusaid rihkkun sáhtta mielddisbuktit ránggáštusa 11. kapihttala mearrádusaid mielde. Dát čuovvu juo iešaddis § 74 olis, muhto departemeantta mielas lea mávssolaš maiddái dákkko fuomášuhttit dan.

Lávdegoddi lea čuoggáin 9.6.2 ja 9.6.3 viidát čilgen guohtungeavaheami njuolggadusaid ja daid hábmema birra. Muđui čujuhuvvo oppalaš mearkkašumiide ovdalis.

§ 60 Boazolohku

Mearrádusas lea seamma sisdoallu go láhkalávdegotti árvalan § 9–4.

Juohke geassesiidii galgá mearriduvvot boazolohku, gč. vuosttaš laddasa vuosttaš cealkaga. Boazolohku galgá mearriduvvot daid eatnamiid ektui maid siida hálddaša, gč. nuppi cealkaga. Lea nappo dat areála maid siida hálddaša, mii lea boazologu mearrideami vuodđun. Goalmmát cealkagis lea departemeanta árvalan ahte doaibmanjuolggadusain galgá dárkileappot čilget doaibma- ja guohtundilálašvuodaid mat leat mearriduvvon boazologu vuodđun. Diekkár čilgen lea guovllustivrra ja boazodoallovstivrra árvoštallamiid vuodđun dohkkeheami oktavuodas, gč. § 58 vuosttaš laddasa nuppi cealkaga ja mañemus laddasa. Čujuhit muđui oppalaš mearkkašumiide 8. kapihttalis.

Nuppi cealkaga mielde sáhtta dálvesiida dahje eará joavku bivdit ahte sidjiide mearriduvvo boazolohku. Nugo mearriduvvon § 11 goalmmát

laddasis, de ferte odđa siidaoasi ásaheamis bissut dan boazologu siste mii siidii lea mearriduvvon. Dákkko lea geassesiida vuodđun, ja eaktun lea ahte buot siidaoasáláčat geassesiiddas leat ovttaoavivilis ásahtit odđa siidaoasi.

Stuora geassesiiddain, dahje geassesiiddain gos leat siskkáldas riiddut, sáhtta leat váttis olahit ovttamielalášvuoda. Dálvesiiddat, dahje eará joavkkut geassesiiddas, sáhttet ásahtit odđa siidaosiid jus leat ovttaoavivilis. Muhto dát eaktuda ahte dán siidii/jovkui mearriduvvo boazolohku. Jus ii, de sáhtta geassesiidii oppaláčat šaddat dássehisvuolta ja sáhttet ásaheamis eanet siidaosit go masa lea vuoddu. Dakkár dilálašvuodain sáhtta dasto dálvesiida dahje eará joavku bivdit ahte sidjiide ásaheamis sierra boazolohku.

Dát boazolohku rehkenasto dušše geassesiidda boazologu ektui, nu movt dat lea mearriduvvon vuosttaš laddasa mielde. Jus dálvesiidii juo lea mearriduvvon boazolohku vuosttaš laddasa olis, de adno dat vuodđun.

Dáid dálvesiiddaid/unnit joavkkuid boazolohku ferte muddejuvvot jus geassesiidda oppaláš boazolohku rievdaduvvo.

Goalmmát laddasis leat mearrádusat boazologu unnideami birra. Čujuhit dan hárrái oppaláš mearkkašumiide 8. kapihttalis.

Njealját laddasa olis sáhtta mearriduvvot boazolohku juohke siidaoassái. Dan ferte guovllustivra dohkkehit maŋnel go lea giedahallon orohaga jahkečoahkkimis. Mearrádus sáhtta leat áigeguovdíl iešgudetlágán struktuvrralaš doaimmaid čadaheami dáfus siiddas.

Maŋemus laddasa mielde sáhtta departemeanta lánkaásahusaid bokte addit dievasmahtti mearrádusaid boazologu mearrideami birra. Čujuhuvvo oppaláš mearkkašumiide 8. kapihttalis.

§ 61 Guohtunáiggit

Dán mearrádusas lea seamma sisdoallu go lándegotti árvalan § 9–5. Ulbmilin lea addit eiseválddiide vejolašvuoda mearridit guohtunáiggiid jus lea dárbblaš guohtumiid gáhttema dihte.

Lándegoddi deattuha ahte gáhtten dihte iešgudet áigodatguohtumiid, de lea deataláš ahte leat mearrádusat guohtunáiggiid birra. Dákkár mearrádusat leat guhká leamaš boazodoalu hárrái, juo 1854 rájes, go dalle lei Suoma ráji giddema geažil dárbblaš ásahtit njuolggadusaid guohtumiid gáhttema birra.

Mearrádus addá válddi mearridit áiggiid dalle go lea dárbblaš boazodoalu iežas dihte, namalassii doppe gos lea dárbblaš gáhttet erenoamáš áigodatguohtumiid, dahje lea várra ahte jus eai leat

mearriduvvon guohtunáiggit, de sáhttet čuožžilit váttisvuodat siiddaid gaskka. Mearrádus ii atte válddi mearridit guohtunáiggiid earáid go boazodoalu vuhtii váldima várás. Dasa gal dárbbáša válddi eará mearrádusaid olis, omd. § 63, mii vás-tida 1978-lága § 15.

Vuosttaš lađas: Orohatstivra galgá § 57 mielde, gč. § 59, addit mearrádusaid guohtunáiggiid birra orohaga iešgudet áigodatguohtumiin. Paragrafa 61 mearrádus, mii addá guovllustivrii válddi mearridit guohtunáiggi almmá orohaga bivdima haga, lea jurddašuvvon dilálašvuodain goas lea dárbu okti-heivehit iešgudet orohagaid guohtunáiggiid. Nugo lándegoddi nai deattuha, de ii leat buorre jus guovtti orohagas main leat dálveguohtumat lahka-laga, leat goabbatlágán guohtunáiggit. Dat sáhtta dahkat ahte nubbi ii máša luoitimis iežas ealu dálveguohtumiidda ovddemus, ja maiddái guodohit ránnjaid orohaga jus dat ieža eai leat vuos ollen dohko.

Nubbi lađas: Sáhtta leat dárbu ložžet guohtunáiggiid, erenoamážit jus guohtumat leat lánahuvvan dahje eará dilálašvuodain main siida lea sivahemet gártan váttis dillái. Ložženve-jolašvuolta ii guoskka dušše guohtunáiggi mearrádusaide mat leat dán mearrádusa olis mearriduvvon, muhto maiddái guohtunáiggi mearrádusaide mearriduvvon § 59 olis.

Lea boazodoalloagronoma gii sáhtta ložžet guohtunáiggi mearrádusaid, muhto jus lea sáhka eanet go njealji vahkkus, de galgá guovllustivra dan mearridit.

§ 62 Orohatplánat

Mearrádusas lea seamma sisdoallu go lándegotti árvalan § 9–6, ja dálá lága § 8 a.

Ulbmil orohatplánaiguin lea almmolaš eiseválddiide čájehit ahte boazodoallu lea guovllus ja gokko earenoamážit galgá vuhtii váldit boazodoalu. Boazodollui lea deataláš nu árrat go vejolaš boahit mielde almmolaš plánenbargguide. Go dohkkehuvvon orohatplána galgá sáddejuvvot areálaplána-eiseválddiide, de ožžot dat dárbblaš vuoddodieđuid guovllu boazodoalu birra. Vai orohatplánaid ulbmil vuhtii váldojuvvo áiggi mielde, de lea deataláš ahte dat odasmahttojuvvojit dađi mielde. Dat berrejit odasmahttojuvvot omd. juohke njealját jagi.

Evttohusa mielde šaddá veahá álkit giedahallanvuohki go dálá lága mielde, gos eaktuduvvo ahte guoskevaš suohkanat, fylkkagiiddat ja fylkkamánit galget beassat oainnuset cealkit ovdal go plána mearriduvvo. Odđa evttohusa mielde galget namuhuvvon eiseválddit oazžut dieđu plánebarggu

ja váldosisdoalu birra ovdal go dat mearriduvvo. Dainna lágiin besset namuhuvvon eiseválddit ovddidit oainnuideaset almmá formála gulaskudama bokte. Čujuhit muđui oppalaš merkkášumiide 8. kapihttalis.

§ 63 Opmodaga geavaheapmi boazodoalloguovlluin

Mearrádusas lea seamma sisdoallu go láhkalávdegotti árvalan § 10–1 ja dálá lága § 15. Čujuhit merkkášumiide gustovaš rievtti birra 4. kapihttalis.

§ 64 Jeagelbordin (jeageldoahpun)

Mearrádusas lea seamma sisdoallu go lávdegotti árvalan § 10–2 ja dálá lága § 30 vuosttaš lađas. Paragrafa 30 nubbi lađas ii leat šat mielde, muhto evttohuvvon § 9 vuhtii váldá sisdoalu.

§ 65 Johtaleapmi guovlluin gos bohccot guhtot

Mearrádusas lea seamma sisdoallu go lávdegotti árvalan § 10–3 ja dálá lága § 28.

Vuosttaš lađđasis nannejuvvo ahte juohkehaš guhte johtala guovlluin gos leat bohccot, galgá vuhtii váldit daid. Departemeantta oainnu mielde lea dát deatalaš mearráduš, muhto sáhtta ge jearrat man dihtomielalaččat dábalaš álbmot leat dán hárrái. Deattuhit ahte dán mearrádusa rihkkun sáhtta ránggášuvvot evttohuvvon § 80 mielde.

Nuppi lađđasa olis sáhtta guovllustivra bidjat evttuiddahje dihto áigái gielddit iešguđetlágán lágidemiid go dat lea dárbašlaš boazodoalu vuhtii váldima geažil.

§ 66 Beatnagat

Dákko gustojit mearrádusat lágas suoidnemánu 4. b. 2003 nr. 74 beatnagiid birra, geahča vuosttaš lađđasa.

Nuppi lađđasis leat mearrádusat buhtadusaid birra.

§§ 67, 68, 69 ja 70

9. kapihttala mearrádusain ovddasvástádusa birra vaháigiid ovddas ja árvvošteami birra lea seamma sisdoallu go lávdegotti evttohan §§ 11–1, 12–2 ja 11–3, ja seamma go dálá lága mearrádusat kapihttalis VI. Odđa evttohusas leat datte dahkkon soames láhkateknihkalaš muddemat.

Láhkalávdegoddi ii galgan guorahallat buhtadusmearrádusaid. Lávdegoddi lea datte čujuhan

ahte dat sisttisdollet garra ja viiddis ovddasvástádusa, ja ahte lea dárbašlaš rievdadit daid.

Departemeantta lea odđa sámevuogigatvuodalávdegottiin ságastallan dáid mearrádusaid čielgga-deami birra, ja departemeanttas eai leat eará merkkášumit.

§ 71 Boazodoallostivra

Otná mearrádusat almmolaš hálddašeami birra jotkojuvvojit. Dat mielddisbukta ahte mearrádusat stivrenorgánaid birra eai rievdaduvvo. Čujuhit oppalaš merkkášumiide 8. kapihttalis.

Nugo vuosttaš lađđasis boahká ovdan, de galgá Gonagas nammadit njeallje lahtu ja Sámediggi fas golbma. Nuppi lađđasis daddjo ahte nammadeamis galgá deattuhit govtolaš ovddasteami iešguđet guovlluin, viiddis fágalaš duogáza ja servodathárjaneami, ja nu ovttá meari nissonolbmuid ja dievdolbmuid go vejolaš. Daddjo maiddá ahte boazodoallostivrii galget nammaduvvot beaivválaš bargi boazodoallit, ja ahte boazodoalu organisašuvnnain galgá leat evttohanvuogigatvuohka.

NBR lea ráđđádallamiid oktavuodas dovddahan ahte proposišuvnnas berre čilget mii oavvilduvvo dainna ahte boazodoalu organisašuvnnain galgá leat evttohanvuogigatvuohka boazodoallostivrra nammadeapmái. Departemeantta oavvila mielde galgá mearrádusa ipmirdit dainna lágiin ahte galgá stuora deattu bidjat daid evttohusaide maid boazodoalu organisašuvnnat ovddidit. Makkár čoahkkáduš stivrras loahpas šaddá, ferte maiddá árvvoštallojuvvo eará gáibádusaid ektui, mat čuvvot nuppi lađđasa mearrádusain.

§ 72 Guovllustivra

Čujuhuvvo merkkášumiide § 71 vuolde.

Muđui čujuhuvvo Eanandoalloválddegotti evttohussii 1978-lága giedahallama oktavuodas (Evtt. O. nr. 37 (1977–78)). Eaktuduvvo doppe ahte galgá bidjat garra deattu dasa maid boazodoalu organisašuvnnat árvalit, ja ahte dábálalaččat galget boazodoallit leat eanetlogus. Guovllustivrra nammadeamis galgá ain dás duohko deattuhit dan seamma.

§ 73 Soabaheapmi

Mearrádusas lea seamma sisdoallu go lávdegotti árvalan § 12–5. Dálá lágas eai leat mearrádusat soabaheami birra. Departemeantta oavvila mielde lea deatalaš ásahtit vejolašvuoda čoavdit riidduid olggobealde diggestobuid. Dat attášii oadjebasat ja unnit formála rámma riiddu čoavdimii, mii maiddá

dahká maŋnel álkibun ovttasbargat ja ovttas doaimmat.

Evttohusa mielde sáhtta guovllustivra iežas fápmudusa mielde dahje muhtun siidaosi, siidda dahje orohaga sávdaga mielde mearridit ahte guokte beali galgaba gohččojuvvot soabahepmái, jus ieža eai nagot soabadit.

Guovllustivra dahje boazodoallostivra namada soabaheaddjin olbmo geasa navdá goappaš beliid luohttit. Soabaheaddji gohčču čoahkkimii govttoláš áigemeiin, ja adno čielggasin ahte goappaš beliin lea geatnegasvuolta boahtit.

Departemeanta sáhtta addit dárkilet njuolggadusaid soabaheami birra.

§ 74 Geatnegasvuolta čuovvut lága

Mearrádusas lea seamma sisdoallu go lávdegotti árvalan § 13–1, ja nanne ahte juohkehačas leat geatnegasvuolta čuovvut dán lága ja mearrádusaid mat leat dan olis dahkkon ja ahte rihkkun sáhtta ránggáštuvvot. Lávdegoddi lea ránggáštussan (sankšuvdnan) gohčodan sihke mearrádusaid ránggáštahtti daguid birra ja doaimmaid mat galggaše eastadit rihkkumiid.

Lávdegotti lálkaevttohusas leat muhtun eavttut ránggáštus čadahepmái.

Ráddehusadvokáhtta lea iežas gulaskuddancealkámušas Boazodoalloláhkálávdegotti evttohusii eahpidan lea go riekta dakkár eavttuid bidjat lálkatekstii. Deattuhuvvo ahte ii dáidde leat dárbblaš hálldahussii bidjat árvaluvvon eavttuid, go hálldahus iešalddis ii mearrit ránggáštusa mii šadda govttohis noaddin. Jerrojuvvo maiddái sáhtta go dán ovddidit duopmostuoluid árvoštallamii. Deattuhuvvo ahte mearrádusa galgá ipmirdit seammaládje go plána- ja huksenlága § 116, nugo Alimusriekti lea dan dulkon ja mii mielddisbukta ahte duopmostuollogiedahallan galgá leat dábálaš njuolggadusaid mielde, namalassii ahte govttolášvuolta ii geahččaluvvo ollásit. Dat deasttat maid lávdegoddi atná dárbblašžžan deattuhit ránggášteamis leat friddja hálldašanárvošteami bealit. Go nie namuha beliid maid erenoamážit galgá vuhtii váldit, de sáhtta dat álkit dagahit eahpesihkarvuoda eará beliid ektui mat maiddái leat áigeguovdilát árvošteamis. Jus lea sávahahtti dadjat maide dan birra maid galgá vuhtii váldit, de sáhtta dan dahkat mearkkašumiin lálkamearrádusa birra.

Departemeanta lea ovttaoavilis dáiguin árvoštallamiiguin ja lea daid vuhtii váldán iežas lálkaevttohusas. Guovllustivra dahje boazodoallo-

stivra ferte nappo fuolahit ahte ránggáštusat leat govttoláččat rihkkuma ektui, ja jus mearriduvvojit mánggalágán ránggáštusat ovttá ja seamma rihkosa ovddas, de fertejit dat oktiiveivehuvvot nu ahte eai čuoza govttohemet. Go ránggáštusaid mearrida, de galgá erenoamážit vuhtii váldit rihkosa duodalašvuoda, vejolašvuoda eastadit rihkosa, ja ovdamuniid maid lea olahan rihkkosa bokte.

§ 75 Lobihis diliid heaittiheami gohččun

Mearrádusas lea seamma sisdoallu go lávdegotti evttohan § 13–2, ja addá válddi gohččut heaittihit lobihisvuoda mii rihkku lága dahje mearrádusaid (ovttaskas mearrádusaid dahje lálkaásahusaid) mat leat lága olis addojuvvon.

Lávdegoddi lea atnán doahpaga lobihis doaimma. *Ráddehusadvokáhtta* árvalii iežas gulaskuddancealkámušas ahte doahpaga lobihis doaimma sadjái baicca dadjat lobihis dilálašvuolta, dan dihte go dajaldat lobihis doaimma sáhtta leat heivetmeahttun jus lea sáhka vihpademis.

Viidáseappot čujuhii Ráddehusadvokáhtta ahte lea unohas čatnat gohččunválddi almmolaš fuolaid vuhtii váldimii. Dan livččii váttis ráddjet ja lea konkrehta árvoštallama duohken. Molssaeaktun sáhtášii leat mearrádusa dahkat *sáhtta*-mearrádusán ja mearkkašumiin deattuhit ahte váldi lea vuostazeittiin jurddašuvvon adnot dalle go leat almmolaš beroštumit. Ráddehusadvokáhtta oavvilda ahte eai galgga dárbbášuvvot erenoamáš ákkat dasa ahte sirdit válddi vuolit ásahusaide.

Romssa ja Finnmárkku politiijameastárat leaba árvalan ahte politiijat galggaše oazžut erenoamáš vejolašvuoda dahkat gaskaboddosaš mearrádusaid mat gustojit dassázii go eará eiseváldi lea giedahallan ášši, go dat gullá politiijaid dábálaš doibmii fuolahit ahte lobihisvuodát bissehuvvojit.

Departemeanta oavvilda ahte lobihis diliid lea buoret dajaldat go lobihis doaimmat. Viidáseappot doarju departemeanta dan ahte lálkateavsttas ii berre válddi sirdimii čatnat ráddjejami erenoamáš ákkaide.

Departemeanta ii doarjo oainnu ahte almmolaš fuolaid ii galgga namuhit lálkateavsttas. Vaikko lea ge dárbblaš konkrehtaláččat árvoštallat juohke dáfus, de departemeanta ii jáhke ahte dat dahká váttisvuodaid. Jus lea almmolašrievttálaš mearrádus dahkkon, omd. boazologu hárrái, de lea čielga almmolaš fuolla ahte mearrádus čadahuvvo.

Dán vuoru ii áiggo departemeanta dárkileappot guorahallat gažaldaga politiijaid mearridanválddi birra.

§ 76 Bággensáhku

Mearrádusas lea seamma sisdoallu go lávdegotti evttohan § 13–3. Dás nannejuvvo ahte sáhkoheami oktavuodas § 75 olis sáhtta mearriduvvot bággensáhku juohke beaivvi, vahkku dahje mánu ovdii mii gollá mañnelii áigemeari mii lea biddjon gohččuma ollašuttimii, dassáži go dat lea ollašuttuojuvvon.

Departemeantta oainnu mielde lea dát deatalaš sihkkarastit ahte iešgudet mearrádusat čadahuvvojit, dás maiddá boazologu birra. Eaktuduvvo ahte váldi galgá leat boazodoallostivrras ja guovllustivrras, nu ahte ii sáhte válddi sirdit vuollelii. Čujuhit lávdegotti oppalaš árvvoštallamii čuoggás 9.9.3.2.

§ 77 Doaibmanjuolggadusaid rihkkuma divat

Mearrádusas lea seamma sisdoallu go lávdegotti árvalan § 13–4.

Dála lágas lea buhtalas mearrádus § 8 b resursadivada birra orohatplána rihkkuma ovddas. Evttohusa mielde sáhtta boazodoallostivra dahje guovllustivra dahkat diekkár mearrádusa. Orohatstivrras eai leat odđa evttohusa mielde šat almolašrievttálaš doaimmat ja das ii leat šat dadjamaš dákkko, nugo lea 1978-lága olis.

Lávdegoddi lea árvalan ahte divat ii galgga gáibiduvvot jus dilálašvuohta sáhtta čilgejuvvot buozanvuoda dahje eará siva geažil man badjel son ii rádde.

Ráddehusadvokáhta lea iežas cealkámušas Boazodoallostivrras lávdegoddi čielggadussii eahpidan lea go heivolaš láhkii čatnat diekkár subjektiiiva šállošanákkaid.

Departemeanta lea ovttaoavilis das ahte lea dárbbasmeahtun dán namuhit lágas. Departemeanta datte eaktuda ahte guovllustivra ja boazodoallostivra liikká váldet dakkár beliid vuhtii go árvvoštallet juohke dilálašvuođa sierra.

§ 78 Sáhkocealkkus

Mearrádusas lea seamma sisdoallu go lávdegotti árvalan § 13–5.

Mearrádus lea prinsihppalaš ođas boazodoallostivrras. Čujuhuvvo lávdegotti čielggadeapmái čuoggás 9.9.3.3 gos oaidná ahte sáhkocealkkus lea gohččun dihto áigemearis čadahit juo ovdalaččas mearriduvvon gohččuma. Siviilarietvttálaš sáhku mas dás lea sáhka, ii ábut seaguhit ránggaštusrievttálaš sáhkuin, mii lea dábalaš smávit rihkusáššiin.

Son gii sáhkkohallá, sáhtta ovddidit ášši stáhta vuostá 60 beaivvi sisa oážžun dihte sáhku guorahal-

lojuvvot. Dát addá vejolašvuođa vuodjit ášši duopmostuoluide, muhto dat eaktuda ahte son ieš aktiivvalaččat ovddida ášši. Sáhkocealkkus lea dákkko earalágán go dábalaš vuohki, mas eiseválddit fertejit vuodjit ášši vai ožžot vuodu bákkuin bearrat.

Advokáhtasearvi lea iežas cealkámušas Boazodoallostivrras lávdegotti čielggadeapmái vuosttaldan mearrádusa ja čujuhan ahte dat lea dábalaš riektesihkarvuodaprinsihpaid vuostá go sáhkkohallan olmmoš ieš galgá ovddidit ášši duopmostuoluide oážžun dihte sáhku guorahallojuvvot. Dán háve lea dat maiddá sámi kultuvrra vuostá, go dábalaš ipmárdus lea ahte son gii ii jietnat maide, son lea vuostá.

Departemeanta ii oainne ákka hilgut lávdegotti árvalusa ja čujuha ahte sullasaš mearrádusat leat eará lágain, gč. ee. plána- ja huksenlága § 114. Čujuhit muđui Od.prp. nr. 67 (1999–2000) iešgudet lágaid rievdadeami birra, mat leat siviilarietvttálaš sáhkkohanvuogi ásaheami vuodđun.

§ 79 Bággodoaimmat

Mearrádusas lea seamma sisdoallu go lávdegotti árvalan § 13–6. Lávdegoddi árvala dákkko mearrádusaid bággodaheami birra seamma vuodul go 1978-lága § 34 nuppi gitta njealját lađđasa rádjái.

Lávdegoddi árvala paragrafa goalmát lađđasis ahte guovllustivra ja boazodoallostivra galget sáhttit addit válddi vuolit dássái čadahit bággodoaimmaid nugo dárbbaslaš barggu ja bearráigeaheai vai sáhtta čadahit gohččuma čohkkema, rátkima, eretvuojeheami ja bohccuid lohka birra, gč. nuppi lađđasa bustáva a.

Ráddehusadvokáhta eahpida válddi sirdima lobálašvuođa, eandalii goit bohccuid goddima hárrái dalle go ii sáhte eret vuojehit, gč. lávdegotti árvalusa nuppi lađđasa bustáva b. Jerrojuvvo maiddá ii go leat beare moalkás gáibádus vuos ovddidit ášši nammaeiseválddiide ovdal go sáhtta čadahit.

Romssa ja Finnmárkku politiijameastárat árvalaba ahte maiddá politiijat ožžot válddi čadahit lávdegotti evttohan mearrádusaid § 13–6 nuppi lađđasa a ja b bustávain.

Departemeanta lea ovttaoavilis ahte berre leat vejolaš sirdit válddi maiddá goddinmearrádusa hárrái. Datte oavvilda departemeanta ahte goddin galgá dáhpáhuvat nammaeiseválddiid giedahallama bokte. Giedahallan diggerievttis mielddisbuktá, nugo lávdegoddi čujuha, ahte hálddahasmearrádus guorahallojuvvo. Dát lea deatalaš guoskevaš olbmo riektesihkarvuoda dihte ja lea departemeantta mielas garraset ágga go álkivuoda ágga mii livččii jus čadahit sáhtášii almmá diggerievtti giedahallama haga.

Nugo lávdegoddi nai árvala, de evttoha departemeanta ahte mearkkašahhtivuodaektu váldojuvvo eret. Bággodoaimmat leat dakkárat maid eiseválddit sierra árvoštallama vuodul *sáhttet* mearridit, ja dán árvoštallamis galget maid vuhtii váldit man mearkkašahhti ášši lea.

Politijaid válddi hárrái dahkat mearrádusaid dán oktavuodas, ii áiggo departemeanta dađi eanet mearkkašit.

§ 80 Ráŋggáštusovddasvástáduš

Dát mearrádus lea seamma go 1978-lága § 36.

§ 81 Láhkaásahusaid

Mearrádusa sisdoallu lea seamma go lávdegotti árvalan oppalaš váldi addit láhkaásahusaid, mii ii ráddje man birra láhkaásahusaid sáhtta addit, nugo 1978-lága § 33 dahká.

ILO-konvenšuvnna nr 169 mielde álgoálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid birra iešheanalaš stáhtain, lea álgoálbmogiin vuoigatvuohta jerrojuvot áššiin mat sáhttet njuolga guoskat sidjiide. Jus stáhta ráhkada njuolggadusaid (láhkaásahusaid) dán lága olis, de áigu stáhta ráddádallat Sámedikkiin ja eará guoskevaš sámi beroštumiiguin.

§ 82 Fápmuiboahtin

Láhka boahá fápmui dán rájes go Gonagas mearrida. Paragrafa addá maid vejolašvuoda ásaht gaskaboddosaš mearrádusaid. Diekkár gaskaboddosaš njuolggadusaid sáhtta Gonagas addit, ja dat sáhttet maiddái sisttisdoallat mearrádusaid mat leat ovdalaš lága olis mearriduvvon. Diekkár mearrádusat eai galgga leat vuostálaga ođđa lágain.

§ 83 Eará lágaid rievdamat

Máŋgga láhkamearrádusas leat čujuhusat 1978-láhkii. Dáid mearrádusaid ferte rievdadit go boahá ođđa boazodoalloláhka. Ii leat dárbu rievdadit dan moadde mearrádusa mas čujuhuvvo dušše «boazodoalloláhkii», go ii leat namuhuvvon lága beaivi dahje nummar dahje dihto paragrafa.

Gos *oreigningslovenis* čujuhuvvo 1978 boazodoalloláhkii, de ferte rievdaduvvot nu ahte čujuhuvvo ođđa boazodoalloláhkii.

Eananjuohkinláhka namuha máŋgga sajis «boazodoalu, lága vuodul geassemánu 9. beaivi 1978 nr. 49 § 2 boazodoalu birra». Dás oaivilduvvo boazodoallu sámi boazodoalloguovllus. Go čujuhusa almmotge ferte rievdadit, de evttohuvvo rievdadit maiddái nu ahte sohpet ođđa boazodoallolága sátnegeavaheapmái. Eananjuohkinlága §:s 88 a lea lasáhus opmodatvuoigatvuođaláhkii mii ii leat vuos fápmuiboahtán: «eller for registrering av uregistrert jordsameige», muhto lea dás váldon mielde vai lasáhus ii bázáše ođđa boazodoallolága oktavuodas.

Fuoddolága § 31 čujuha 1978-boazodoallolága § 14. Seamma mearrádus lea ođđa boazodoallolágas § 26.

1978 boazodoalloláhka ii gusto Trollheimena boazodollui. Máŋgga čujuhusa bokte «Trollheimenlágas» leat datte eatnasat boazodoallolága mearrádusain gustovaččat maiddái doppe. Dát čujuhusat fertejit heivehuvvot ođđa boazodoallolága huksehussii ja sátnegeavaheapmái.

Luossa- ja sáivaguolledolága § 22 čujuha 1978-boazodoallolága § 14. Seamma mearrádus lea ođđa boazodoallolágas § 26.

Beatnatlágas fertejit čujuhusat 1978-láhkii rievdaduvvot nu ahte čujuhit vástideaddji mearrádusaid ođđa boazodoallolágas.

Eananjuohkinlága § 88 a rievdadeapmi opmodatregistrerenlága olis berre rievdat nu ahte eananjuohkinlága § 88 rievdadeapmi ii ipmirduvvo duššindahkkojuvvon ođđa boazodoallolága ásaheami geažil, jus opmodatregistrerenláhka boahá fápmui maŋnel go ođđa boazodoalloláhka.

Eanandoallo- ja borramušdepartemeanta

r á v v e :

Ahte Gonagaslaš Majestehta dohkkeha ja vuoláičállá ovddiduvvon proposišuvnna Stuoradiggái lága hárrái boazodoalu birra.

Mii HARALD, Norgga Gonagas,

n a n n e t :

Stuoradiggi bivdojuvvo mearridit lága boazodoalu birra nugo dás evttohuuvon.

Evttohus

Boazodoalloláhka

Kapihtal 1 Álggaheaddji mearrádusat

§ 1 *Lága ulbmil*

Sámi boazodoalloguovllus galgá láhka lágídit dili boazodollui mii lea ekologalaččat, ekonomalaččat ja kultuvrralaččat guoddevaš ja mii lea vuodduvuvvon sámi kultuvrra, árbevieruid ja dábiid ala ávkin boazodollui alccesis ja servodahkii mudui. Olahan dihte dáid mihttomeriid galgá láhka addit vuodu boazodoalu ulbmillaš organiseremii ja hálddašeapmái. Boazodoallu galgá bisuhuvvot sámi kultuvrra ja servodateallima deatalaš vuoddu.

Láhka galgá leat mielde sihkkarastime boazodoalloareálaid sámi boazodoalloguovllus boazodoalu deataleamos resursavuoddu. Boazodoalu areálaid sihkkarastima ovddasvástádus lea sihke boazodoallovuoigatvuodalaččain, eará vuoigatvuodalaččain ja eiseválddiin.

Olggobealde sámi boazodoalloguovllu galgá láhka lágídit dilálašvuodaid dasa ahte boazoguohtumat geavahuvvojit ekologalaččat guoddi vugiin, guovlluin gos boazodoallu doaimmahuvvo.

§ 2 *Doaibmaviidodat*

Dát láhka lea riikkas fámus daid gáržžádusain mat bohtet ovdan lágas geassemánu 9. b. 1972 nr. 31 Ruota boazoguohtuma birra Norggas ja Norgga boazoguohtuma birra Ruotas.

Trollheimen boazodollui gustojit mearrádusat juovlamánu 21. b. 1984 lágas nr. 101 boazodoalu birra suohkaniin Meldal, Midtre Gauldal, Oppdal, Rennebu, Rindal, Sunndal ja Surnadal.

§ 3 *Boazodoalloláhka ja álbmotriekti*

Láhka galgá adnot álbmotrievtti mearrádusaid mielde álgoálbmogiid ja unnitloguid birra.

§ 4 *Sámi boazodoalloguovlu*

Sámi álbmogis lea dološ áiggi rájes geavahemi vuodul vuoigatvuolta doaimmahit boazodoalu dain osiin Finnmárkkku, Romssa, Nordlándda, Davvi-Trøndelága, Lulli-Trøndelága ja Hedmárkkku fylkain gos boazosámit doložis leat doaimmahan boazodoalu (sámi boazodoalloguovlu).

Sámi boazodoalloguovllu siskkobealde galgá adnot vuoddu ahte doppe lea boazoguohtunvuoigatvuolta dán lága olis, jus eará ii čuoš ere-noamáš riektedilálašvuodain.

Sisabahkkemiid ovddas boazosámiid boazodoallovuoigatvuodaide galgá máksot buhtadus dábálaš bággonistanrievttálaš vuoddoeavttuid mielde.

§ 5 *Sámi regiovnnaš boazodoalloguovllut*

Sámi boazodoalloguovlu juhkkovjuvo sámi regiovnnaš boazodoalloguovlun gos boazodoallu oažžu doaimmahuvvot dakkár erenoamáš vuoigatvuodaiguin ja geatnegasvuodaiguin mat leat mearriduvvon dán lágas dahje dán lága olis. Gonagas mearrida juohkima.

§ 6 *Sámi orohagat*

Boazodoallostivra juohká regiovnnaš boazodoalloguovlluid sámi orohahkan § 42 mearrádusaid mielde.

§ 7 *Bággolotnun sihkkarastit boazodollui guohtumiid*

Gonagas sáhtta stáhtii gáibidit luobahuvvot eatnama ja vuoigatvuodaid, dás maiddá vuoigatvuodaid namuhuvvon 3. kapihttalas, ja maiddá vuoigatvuoda buhtadusaide vaháigiid ovddas maid bohccot leat dagahan, go nu gávnnavuvvo dárbašlažžan boazodoalu geažil sámi boazodoalloguovllus, ja go ferte vuordit ahte dákkár dahku eahpitkeahttá gártá eambo ávkin go vahágin.

Jus áššin lea luobahit vuoigatvuodaid namuhuvvon 3. kapihttalas, de sáhtta ášši vuolggaheddji beassat buhtadeamis vástideaddji áššegoluid jus vástideaddji šiehtadallamiid mañnel lea hilgon dahje ii leat vástidan fáladaga, ja vástideaddji riekteárvošteami mearrádusa olis ii oáččo eambo go fáladaga. Mudui gustojit áššegollomearrádusat lágas geassemánu 1. b. 1917 nr. 1 árvoštus- ja bággolotnunaššiid birra.

§ 8 *Boazodoallu olggobealde sámi boazodoalloguovllu*

Olggobealde sámi boazodoalloguovllu ii oáččo boazodoallu doaimmahuvvot Gonagasa addin erenoamáš lobi haga. Dakkár lobi sáhtta oážžut duššefal son guhte sáhtta čájehit čálalaš duodaštusa das ahte guoskevaš eananeiggádat ja vuoigatvuodalaččat geaidda su boazodoallu boahhá guoskat leat addán sutnje lobi dahje eará vuodul sáhtta geavahit doarvái viiddis ja heivvolaččat ráddjejuvvon duovdagiid boazodollui. Lohpi ii berre

addojuvvot goddeguovlluin. Berre maiddá leat várrogas addimis lobiid guovlluin mat leat dainna lágiin lahka boazodoalloguovlluid ahte riiddut sáhttet čuožžilit. Lohpi sáhtta addojuvvot vissis áigái, ii ge dat leat gudege ládje gustovaš mannel go guohtunvuoigatvuohta lea eret gahččan. Dollui sáhttet biddjot dárkilet eavttut.

Searveopmodat olggobealde boazodoalloguovllu sáhtta geavahuvvot boazodollui eaiggátsearvvi eanetlogu mearrádusa mielde lága vuodul geassemánu 18. b. 1965 nr. 6 searveopmodagaid birra.

Jus eaiggádat ja geavaheaddjit guđet hálldašit eanas oasi dakkár duovdagiin mat leat heivvolaččat boazodollui, háliidit duovdagiid geavahuvvot dasa, muhto eai beasa go muhtun eananeiaiggádat eai dáhto miedihit, de sáhttet eananjuohkinlága § 2 e-bustáva mearrádusat oktasaš doaimmaid birra geavahuvvot dán dáfus.

Gonagasa dohkkehemiin sáhtta almenneštivra gitta 10 jahkái hávális addit lobi doaimmahit boazodoalu gilialmmennegis olggobealde boazodoalloguovllu, jus boazodoallu ii šattaš mearkkašahhti vahágin dahje hehttehussan sidjiide geain lea geavahanvuoigatvuohta.

Boazodoalu birra stáhta almennegiin olggobealde boazodoalloguovllu gusto § 17 várrelágas geassemánu 6. b.1975 nr. 31.

Kapihtal 2 Boazodoallu sámi boazodoalloguovllus

§ 9 Vuoigatvuohta eaiggáduššat bohccuid sámi boazodoalloguovllus

Dušše sis geain lea vuoigatvuohta atnit mearkka, gč. § 32, lea vuoigatvuohta eaiggáduššat bohccuid sámi boazodoalloguovllus.

Lea eaktun ahte bohccot gullet siidaoassái dahje buohtalas álggahansiidaoassái man jodiha ovddasvástideaddji jodiheaddji § 10 ja č. §§ mearrádusaid mielde.

Jus leat erenoamaš ákkat, de sáhtta boazodoallostivra miedihit ahte olmmoš gii ii deavdde eavttuid vuosttaš dahje nuppi laddasis, oazžu eaiggáduššat bohccuid sámi boazodoalloguovllus.

Boazodoallostivra sáhtta maiddá miedihit ovttaskas olbmuid dahje áhusaid eaiggáduššat bohccuid dutkamiid ja geahččalemiid várás almolaš jodiheami ja geahču vuolde. Diekkár lobit galget addojuvvot dihto áigái ja dihto eavttuid vuodul.

§ 10 Siidaoassi

Siidaosiin oaivvilduvvo bearaš dahje ovttaskas olmmoš mii gullá siidii, gč. § 51, ja gii doaimmaha boazodoalu ovttá olbmo jodiheami dahje náittos-

guimmežagaid dahje ovttasássiid oktasaš jodiheami vuolde. Siidaoasi jodiheaddji galgá ássat Norggas.

Siidaoasi ovddasvástideaddji jodiheaddji mearrida gii oazžu eaiggáduššat bohccuid siidaoasis ja man olu bohccuid.

Boazoeaiggát sáhtta leat dušše ovttá siidaoasi ovddasvástideaddji jodiheaddjin, ii ge sáhte eaiggáduššat bohccuid eambo go ovttá siidaoasis. Agivuloš mánná gean váhnemat eai eale ovttas, oazžu almmotge eaiggáduššat bohccuid siidaoasis sihke eatni ja áhči bealde.

§ 11 Siidaoasi ásaheapmi

Doalloovttadat mii lága fápmuiboahtimis lea sisačálihuovvon guovllustivrii, rehkenasto siidaoassin dán lága mearrádusaid mielde. Son gii lága fápmuiboahtimis lea doalloovttadaga eaiggát lea dán siidaoasi ovddasvástideaddji jodiheaddji.

Jus leat ovttamielalaččat, de sáhttet siidaosiid jodiheaddjit ásahtit siidii odđa siidaoasi man jodiha dihto olmmoš gii lea válddáláš ja gii deavdá § 9 eavttuid bohccuid eaiggáduššama birra. Galgá fuolahuvvot ahte ásaheapmi ii dagat siidda ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš guoddevašvuoda ovdii.

Odđa siidaoasi ásaheppi galgá boazolahku doalahuvvot siidda alimus boazologu siskkobeaalde, gč. § 60 vuosttaš ja nuppi laddasiid. Jus ásaheapmi dagaha boazologu badjel mearriduvvon logu, de ferte lohku vuoliduvvot § 60 goalmmát ja njealját laddasiid mearrádusaid mielde.

Mearridettiin gii odđa siidaoasi galgá jodihit, galget ee. siidda bargofámut ja ohcci eallindilálašvuodat, ja lága ulbmil vuhtii váldojuvvot.

Odđa siidaoasi ásaheapmi galgá diedihuvvot guovllustivrii dohkkeheapmái. Guovllustivra galgá dárkkistit ahte odđa siidaoasi ásaheami formála eavttut leat devdojuvvon, maiddá ahte ásaheapmi ii dagat siidda ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš guoddevaš boazodolu ovdii. Guovllustivra sáhtta biehttalit dohkkeheamis siidaoasi jus siidaosiid gaskamearalaš boazolahku šaddá vuollel 250 siidda alimus boazologu ektui.

Mearrádusat nuppi laddasis gitta vidát laddasii gustojit seammaládje siidaoasi sirdima dáfus eará siidii.

Guovllustivra sáhtta, erenoamaš ákkaid vuodul, gohččut orohaga dahje siidda ásahtit ovttá dahje eanet odđa siidaosiid. Odđa siidaoasi jodiheaddji nammaduvvo mearrádusaid mielde nuppi laddasis gitta vidát laddasii. Jus ii šatta ovttamielalašvuohta, de galgá guovllustivra nammadit jodiheaddji.

§ 12 Buohtalas álggahansiidaoassi

Siidaoasi ovddasvástideaddji jodiheaddji sáhtta mearridit ahte ásaheppi buohtalas álggahansiida-

oassi mii gullá siidaoassái.

Buohtalas álggahansiidaoasi ásaheami eaktun lea ahte dábálaš siidaoassái ja buohtalas álggahansiidaoassái mearriduvvo alimus boazolohku man siskkobealde siidaoassi ja buohtalas álggahansiidaoassi galgaba doalahit logu.

Ii sáhte ásehuvvot eambo go okta buohtalas álggahansiidaoassi guđenai siidaoassái.

Buohtalas álggahansiidaoassi sáhtta doalahuvvot gitta čieža jagi, ja diekkár buohtalas siidaoasi ásaheamis eaktuduvvo ahte seammás dahkkojuvvo soahpamuš badjelasás váldit siidaoasi. Buohtalas álggahansiidaoasi jodihanovddasvástádus sáhtta addojuvvot dušše mánnái, áddjubii/áhkubii dahje eará nuorat buolvva olmui gii deavdá § 9 eavttuid bohccuid eaiggáduššama birra. Son galgá leat válddáláš ja galgá leat searvan buot boazodoalu barguide jodiheaddji fárus unnimusat golbma jagi.

Buohtalas álggahansiidaoasi jodiheaddjis leat seamma vuoigatvuodát ja geatnegasvuodát go dábálaš siidaoasi jodiheaddjis, jus eará ii čuvoš dán lága olis.

Jus siidaoasi jodiheaddji jápmá dahje heaitá ovddasvástideaddji jodiheaddjin, de šaddá buohtalas álggahansiidaoassi oktii siidaosiin ja buohtalas álggahansiidaoasi jodiheaddji šaddá odđa jodiheaddjin.

Buohtalas álggahansiidaoasi ásaheapmi galgá diedihuvvot guovllustivrii, mii dárkkista ahte buohtalas álggahansiidaoasi ásaheami formála eavttut leat devdojuvvon.

§ 13 Náittosguoimmi ja ovttasássi sadji

Jus ovddasvástideaddji siidaoasi jodiheaddji lea náitalan dahje náitala, de sáhttiba goappaš náittosguimmežagat leat siidaoasi ovddasvástideaddji jodiheaddjit. Dat gusto maiddái dalle go dušše nubbi sudnos deavdá § 9 vuosttaš laddasa eavttuid bohccuid eaiggáduššama birra. Diekkár oktasaš siidaoassi mearkkaša ahte náittosguimmežagat leaba solidáralaččat ovddasvástideaddji jodiheaddjit.

Jus náittosguimmežagat soahpaba ahte goappašagat leaba siidaoasi ovddasvástideaddji jodiheaddjit, de ferteba dan diedihit boazodoalldiedáhusas, gč. § 18.

Náittosguimmežagat geat goappašagat deavdiba § 9 vuosttaš laddasa eavttuid bohccuid eaiggáduššama birra, sáhttiba leat goabbat siidaoasi ovddasvástideaddji jodiheaddjin, daid gáržžádusain mat bohtet ovdan lágas muđui.

Mearrádusat vuosttaš laddasa rájes goalmát laddasa rádjái gustojit seammaládje náitalkeahtes olbmuide geat ealliba ovttas (ovttasássiide) jus

1. sudnos leat dahje leat leamaš oktasaš mánát,

2. soai ovdal leaba goabbat guimmiineaska leamaš náitalan, dahje
3. leaba ovttas eallán guokte jagi náittosdili sulasaš oktavuodas.

§ 14 Jus náittosdilli dahje ovttasássa nohká

Jus náittosguimmežagat dahje ovttasássi guimmežagat leaba ovttas jodihan siidaoasi, ja nubbi sudnos jápmá, de šaddá báhcán bealli akto siidaoasi ovddasvástideaddji jodiheaddjin. Dát gusto maiddái dalle jus báhcán bealli ii deavdde § 9 vuosttaš laddasa eavttuid bohccuid eaiggáduššama birra.

Jus náittosdilli dahje ovttasássa loahpahuvo eará árttaiguin go jápmima geažil, de massá dat náittosguoibmi dahje ovttasássi gii lea mieldeovddasvástádusa ožžon náittosdili dahje ovttasássa bokte, vuoigatvuoda leat mieldeovddasvástideaddji jodiheaddjin. Bealit sáhttiba soahpat ahte son almmotge ain beassá atnit bohccuid siidaoasis dahje ahte son akto doaibmagohtá siidaoasi jodiheaddjin. Dát gusto maiddái dalle go son ii deavdde § 9 vuosttaš laddasa eavttuid bohccuid eaiggáduššama birra.

Jodihanovddasvástádusa rievdamat vuosttaš ja nuppi laddasa mielde galget diedihuvvot guovllustivrii.

§ 15 Siidaoasi jodihanovddasvástádusa sirdin

Jus buohtalas álggahansiidaoasi ii leat ásehuvvon, de sáhtta siidaoasi jodiheaddji sirdit siidaoasi jodihanovddasvástádusa mánnái, áddjubii/áhkubii dahje eará olmui gii § 9 vuosttaš laddasa mielde deavdá eavttuid bohccuid eaiggáduššama birra siidaoasis.

Siidaoasi odđa jodiheaddji galgá leat válddáláš ja galgá leat searvan buot boazodoalu barguide jodiheaddji fárus unnimusat golbma jagi. Guovllustivra sáhtta almmotge erenoamáš dilálašvuodain dohkkehit sirdima mánnái dahje áddjubii/áhkubii gii ii deavdde dáid gáibádusaid.

Maŋnel siidaoasi jodihanovddasvástádusa sirdima lea siidaoasi ovdalaš jodiheaddjis ain vuoigatvuolta atnit bohccuid siidaoasis.

Jus siidaoasi jodiheaddji jápmá ovdal go lea dahkkon mearrádus nugo namuhuvvon vuosttaš laddasis, de lea mánás, áddjubis/áhkubis dahje eará fuolkkis gii deavdá § 9 vuosttaš laddasa eavttuid bohccuid eaiggáduššama birra, vuoigatvuolta badjelasás váldit siidaoasi ovddasvástádusa jus leaska dahje báhcán ovttasássi ii váldde ovddasvástádusa badjelasás § 14 njuolggadusaid mielde. Nuppi laddasa mearrádusat gustojit dán dáfus.

Jápmima oktavuodas sáhtta ohcát guovllustivras lobi vurket siidaoasi dassáži go mánná, áddjut/

áhkkut dahje eará olmmoš gii deavdá § 9 vuosttaš laddasa eavttuid bohccuid eaiggáduššama birra, lea šaddan válldáláš.

Siidaoasi sirdin galgá diedihuvvot guovllustivrii mii dárkkista ahte sirdima formála eavttut leat devdojuvvon.

§ 16 *Siidaoasi heaittiheapmi*

Jus siidaoasi ovddasvástideaddji jodiheaddji heaittiha iežas boazodoalu dahje jus jápmá ja ovddasvástádus ii sirdojuvvo earái § 12 ja §15 mearrádusaid mielde, de galgá siidaoasi heaittihuvvot ja bohccot vuvdojuvvo jus eai sirdojuvvo eará siidaoassái dahje buhtalas álggahansiidaoassái. Geassesiidda stivra, gč. § 52, dahje § 53 nuppi laddasa mielde välljejuvvon gulahallanolmmoš, galgá fuolahit ahte siidaoasi heaittihuvvo. Heaittiheami golut gokčojuvvojit bohccuid vuovdima bokte.

Jus buhtalas álggahansiidaoasi ovddasvástideaddji jodiheaddji heaittiha iežas boazodoalu dahje jus son jápmá ja ovddasvástádus ii sirdojuvvo earái, de manná buhtalas álggahansiidaoasi dan siidaoassái mas ásavuvvui.

Heaittiheapmi vuosttaš ja nuppi laddasiid mielde galgá diedihuvvot guovllustivrii.

Jus siidaoasi dahje buhtalas álggahansiidaoasi boazolohku lea leamaš vuollel 50 vihtta jagi, de ferte dat heaittihuvvot siidaoassin. Guovllustivra mearrida heaittiheami. Go boazolohku lea njealját jagi vuollel 50 de galgá guovllustivra diedihit siidaoasi jodiheaddjai čuovvovaš heaittiheami birra. Diedihuvvot galgá unnimusat guhtta mánu ovdal nuppe jagi boazodoallodiedáhusa sáddema áigemeari. Vuosttaš laddasa mearrádus heaittiheami čadaheami birra gusto dán dáfus.

§ 17 *Bohccuid oamasteapmi 2. kapihttala njuolggadusaid vuostá*

Son gii oamasta bohccuid 2. kapihttala njuolggadusaid vuostá, sáhtta gohčohallat heaitit 11. kapihttala njuolggadusaid mielde.

§ 18 *Boazodoallodiedáhus*

Siidaoasi jodiheaddji galgá jahkásaččat addit boazodoallodiedáhusa guovllustivrii. Diedáhusas galget siidaoasi boazolohku ja boazoeaiggádat, ja siidagullevašvuohta boahit ovdan. Diedáhusa kopiija sáddejuvvo dan orohaga stivrii gos boazodoallu doaimmahuvvo.

Departemeanta addá dárkilet mearrádusaid dan birra mii muđui galgá diedihuvvot, áigemeari birra jna.

Boazodoallodiedáhusa dieđuid dáfus gusto jávohisvuodageasku ovttaskas olbmuid boazologu ja sin eará persovnnalaš dilálašvuodaid birra, jus

eará ii čuvoš ovttage lága olis. Hálddašanlága § 13 a rájes § 13 e rádjái gustojit dán dáfus.

Kapihtal 3 Boazodoallovoigatvuoda sisdoallu

§ 19 *Guohtunvuoigatvuohta*

Boazodoallovoigatvuohta sisttisoallá voigatvuođa boazoguohtumiidda váriin ja eará duovdagiin, nu maiddá ovdalaš gilvojuvvon eatnamiin ja ovdalaš ladjosajiin mat leat sierra ja mat eai gula á-sanguovlluide eai ge dakkár gilvojuvvon eatnamiidda mat leat anus, jus dat eai leat áimmahuššon eai ge leat anus dikšojuvvon guohtuneamamin, jus fal eanan ii leat áidojuvvon dakkár áiddiin mii doallá bohcco. Gonagas sáhtta addit dárkilet mearrádusaid dan birra movt galgá ipmirdit dajaldaga áidi mii doallá bohcco.

Gonagas sáhtta mearridit dihto goahcevuovdegovlluide boazoguohtungildosa vassis áigái, go adnojuvvo dárbbaslašžan vuovddi ođasmahttima ja ođdasit šaddama geažil. Gonagas sáhtta maiddá muđui ráfáiduhttit dárkileappot mearriduvvon guovlluid dihto áigái go leat erenoamáš ákkat dasa. Ráfáiduhttinmearrádus sáhtta maiddá gustot johtimii bohccuiguin.

Eatnamat gos gildojuvvo boazoguohtun, berrejit buhttejuvvo seammassullasaš guohtuneatnamii guin jus dat lea vejolaš.

§ 20 *Áigodatguohtumat*

Guohtunvuoigatvuohta sisttisoallá voigatvuođa dárbbaslaš áigodatguohtumiidda, namalassii gidđa-, geasse-, čakča- ja dálveguohtumiidda, das maiddá johtingeainnuide, guottet- ja ragatbáikkiide.

§ 21 *Vuoigatvuohta visttiide, áittiide jna.*

Boazodoallovoigatvuohta addá mehciin voigatvuođa cegget dárbbaslaš barttaid ja godiid olbmuid várás ja vuoigatvuođa cegget áittiid, buvrriid, njalaid, luviid ja suonjiriid biergasiid ja borramuša várás.

Boazodoalli sáhtta mávssu ovddas oazžut čájuhuvvot orrunviessosaji jus son ii earaládje dábut orrunviesu maid dárbbasa doaimmahit ulbmillaš boazodoalu. Jus áššái gulli bealit eai soabat dan alde leat go eavttut devdojuvvon oazžut viessosaji čájuhuvvot, dahje gos viessosadji galgá leat, viessosaji sturrodaga dahje ráddjema alde, eavttuid alde dahje mávssu alde, de mearriduvvo gažaldat eananjuohkindikki árvošteami bokte.

Eanan mii lea váldojuvvon atnui dahje čájuhuvvon ja visttit ja rusttegat mat leat dán paragrafa vuosttaš ja nuppi laddasiid vuodul ceggejuvvon, eai

sáhte Gonagasa dohkkeheami haga ja eananeaignáda lobi haga geavahuvvot eará ulbmiliidda go boazodollui eai ge daguhuvvot earáide go boazodolliide ja ulbmiliidda mat devdet vuosttaš ja nuppi laddasiid eavttuid.

§ 22 Johtingeainnut

Boazodolliin lea lohpi friddja ja hehttekeahhtá vuojehit ja sirdit bohccuid dain osiin boazodoalloguovllus gos boazu lobálaččat oažžu leat ja lohpi johtit bohccuiguin árbevirolaš johtingeainnuid mielde. Johtingeaidnun adnojuvvojit maiddá bissovaš sisa- ja olggoslástensajit boazofievrrideami várás.

Boazodoalu johtingeainnut eai galgga giddejuvot, muhto Gonagas sáhtá addit lobi nuppástuhttit johtingeainnu ja rahpat odđa johtingeainnuid go vuoiggalaš beroštumiid geažil nu berre dahkot. Vahát mii šattaš nuppástuhttima geažil dahje odđa johtingeainnu rahpama geažil, galgá buhttejuvot árvošteami olis man eananjuohkindiggi jodiha, jus muđui ii soabaduvvo. Gonagas sáhtá mearridit ahte maiddá odđa johtingeainnu dárkilet mearrideapmi galgá biddjot árvošteami háldui.

§ 23 Mohtorjohtolat

Sus gii doaimmaha boazodoalu, lea lohpi geavahit dárbašlaš fievrruid gustovaš orohatplána mielde, vrd. § 62.

Galgá unnimus lági mielde bievlan vuodjit meahccefievrruiguin ja galgá dan muddui go vejolaš vuodjit dihto mádišaid mielde. Mohtorjohtolat dahje girdin guovllus mii lea ráfáidahtton lága olis geassemánu 19. b.1970 nr. 63 luonddugáhttema birra galgá dáhpuhuvvat mearriduvvon lánkaásahusaid mielde gáhttema birra. Diekkár johtaleami birra ráfáidahtton guovllus sáhtá guoskevaš hálddašaneiseváldi lánkaásahusaid bokte mearridit dárkilet njuolggadusaid ovttasráđiid orohatstivrrain ja guovllustivrrain.

§ 24 Áiddit ja eará rusttegat

Vuoigatvuohta doaimmahit boazodoalu addá vuoigatvuođa hukset gárddiid ja áiddiid, njuovvanrusttegiid, šaldiid ja eará rusttegiid maid boazodoalus dárbaša. Áiddit ja rusttegat eai galgga biddjot nu ahte šaddet dárbašmeahtton fastin dahje mearkkašahhti vahágin dahje hehttehussan eananeaignádii dahje eará vuoiggalaš beroštumiid guovdu.

Áiddit ja rusttegat mat galget čuožžut guhkit go ovttá áigodaga jagis, eai galgga huksejuvot departemeantta dohkkeheami haga. Stuorát bistevas rusttegat eai sáhte dohkkehuvvot ovdal go lea dollon buot biraslaš váikkuhusaid fágamáhtolaš

guorahallan ja váikkuhusaid árvoštallan rusttega boazodoallofágalaš dárbbuid ektui. Jus eananeaignát ja vejolaš vuoigatvuođalaš eanangeavaheaddit eai mieđa dasa, de sáhtá departemeanta addit lobi hukset rusttega mávssu ovddas eananjuohkindikki árvošteami vuodul vahágiid ja hehttehusaid birra.

Áiddiid ja rusttegiid mat eai leat vuosttaš ja nuppi laddasiid mearrádusaid mielde, sáhtá guovllustivra gáibidit ovddasvástideaddji njeaidit dahje rievdadit. Jus dat ii leat dahkkojuvvon dihto áigemeari sisa, de sáhtá boazodoalloagronoma ovtatmanu gaikkuhit dahje rievdatahttit daid. Guovllustivra sáhtá válddi dán mearrádusa mielde addit boazodoalloagronomii. Goluid doaimmaide dán mearrádusa mielde máksá ovddasvástideaddji ja dat leat bággobearrama vuoddu.

Departemeanta sáhtá addit dárkilet mearrádusaid das gosa áiddit ja eará rusttegat galget biddjot ja man málle mielde galget ráhkaduvvot, nu maid dá e. áideávdnasiid hárrái. Departemeanta sáhtá maid dá addit mearrádusaid das mainna lágiin bissovaš áiddit ja rusttegat galget ortnegis dollojuvot ja mearrádusaid geatnegasvuođa birra gaikut áiddiid ja rusttegiid mat eai dollojuvvo ortnegis dahje mat eai leat šat anus.

§ 25 Boaldámušat ja muorat sámi boazodoalloguovllus

Sámi boazodoalloguovllus mielddisbuktá boazodoallovuoigatvuohta lobálaš boazodoalu doaimmahettiin, vuoigatvuođa iežas atnui váldit lastamuoraid, miestagiid, gaskasiid, siedggaid, soahkerissiid, sorvviid, goike bieggagahčahasaid, gahččan ovssiid ja rissiid, jalgnáid ja gudduid, besiid ja bárkku, sihke almmolaš ja priváhta eatnamis, go dat galget geavahuvvot:

1. boaldámuššan,
2. godiide, gámmiide dahje áittiide, njalaide, buvriide, suonjiriidda ja luviide biergasiid ja borramušaid várás,
3. goahtemuorran, bargoneavvun ja smávit atnubieryasiid ávnnasin
4. gárddiide (jorriide/girtnuide, gárddiide),
5. ostemii ja bárkemii.

Varas lastamuoraid ja varas rissiid ii galgga váldit jus dakko dahje dakko lahkosiin gávnojit eará muorat mat hevejit seamma atnui.

Vuovdeaignát sáhtá gáibidit mávssu varas lastamuoraid ovddas mat váldojuvvojit priváhta vuovdis, muhto muđui ii sáhte gáibiduvvot máksu muoraid ovddas mat lobálaččat váldojuvvojit dán paragrafa vuodul. Eananeaignádii galgá dakkavide diedihuvvot go dakkár muorat váldojuvvojit maid ovddas son sáhtá mávssu gáibidit. Jus ii šatta ovttamielalašvuohta mávssu alde, de sáhtá gáibi-

dit ahte mávssu sturrodad mearriduvvo eananjuohkindikki árvošteami bokte. Finnmarkkuopmodat ii sáhte dán laddasa mearrádusaid olis gáibidit mávssu.

Nu guhkás go čájehuvvo leat dárbbaslašžan vuovddi seailluheami, ođasmahttima dahje ođasit šaddama dihte dahje dan dihte go guovllus lea muoravátni, de sáhtta Gonagas lánkaásahusaid bokte gáržžidit dahje áibbas gielidit muoraid váldima dárkileappot mearriduvvon guovlluin, ja dan olis mearridit ee. ahte varas muorat sáhttet váldot duššefal čájeheami mielde.

§ 26 *Bivdu ja guolásteapmi sámi boazodoalloguovllus*

Sámi boazodoalloguovllus mielddisbukta boazodoallovuoigatvuohta lobálaš boazodoalu doaimmattiin vuoigatvuođa bivdit ja guolástit stáhta almennegiin, ja dakkár stáhtaeatnamiin mat eai leat erenoamážit mihtiduvvon ja Finnmarkkuopmodagas dan orohaga siskkobealde gos boazodoallu doaimmahuvvo, seamma eavttuiguin mat leat gieldda, gili dahje báikegotti ássiin gos almennet, stahtaeanan dahje Finnmarkkuopmodaga guoskevaš eanan lea. Stáhta mihtiduvvon vuovddiin ja duoddariin boazodoalloguovllu siskkobealde galgá boazodolliid bivdin- ja guolástanvuoigatvuohta leat nu movt lea leamaš doložis.

Gonagas sáhtta mearridit ahte boazodolliin galgá leat aktovuoigatvuohta geavahit gitta guollebivdoneavvuid dárkileappot mearriduvvon jávriin ja johkaosiin eará stáhtaeatnamiin go stáhta almennegiin. Gonagas sáhtta maiddái mearridit ahte vissis jávriid ja johkaosiid mat leat eatnamiin namuhuvvon ovddit cealkagis, galget beassat bivdit duššefal sii guđet doaimmahit boazodoalu.

Bivddu ja guolásteami ovddas dán paragrafa mearrádusaid vuodul ii galgga máksojuvvot láigu ii ge goartadivat.

Kapihtal 4 Dábálaš mearrádusat boazodoalu birra

§ 27 *Boazodoallu*

Boazoeaiggát galgá iežas boazodoalu doaimmattiin vuhtii váldit eará boazodolliid doaimma, ii ge geavahit guohtumiid dainna lágiin ahte dat hedjonit eará boazoeaiggádiidda. Boazoeaiggát ii galgga earáid hehttet doaimmaheamis sin vuoigatvuodalaš boazodoalu.

Boazoeaiggát galgá fuolahit ahte boazodoallu doaimmahuvvo dán lága meriid mielde ja orohaga doaibmanjuolggadusaid mielde.

§ 28 *Geahčču*

Bohccot galget gehččojuvvot nu ahte buoremus lági mielde hehttejuvvot dahkamis vahága, mannamis olggobeallái lobálaš guohtunguovllu dahje mastamis eará ealuide.

Orohaga guohtungeavaheami njuolggadusain sáhtta dárkileappot mearridit geahču birra.

§ 29 *Geahčadeapmi*

Siiddas mas lea ágga navdit ahte sin bohccot leat mastan eará siidda ellui, lea vuoigatvuohta geahčadit ealu gávnnaht leat go sis bohccot doppe.

Geahčadit sáhtta dušše jus dán siiddas lea ovddasteaddji das. Ovddasteaddji galgá fuolahit ealu geahčadeapmái. Muđui galgá geahčadeapmi leat guovllu boazoeaiggádiid dábálaš vieruid mielde.

Orohaga doaibmanjuolggadusain sáhtta dárkileappot mearridit geahčadeami birra.

§ 30 *Eará siiddaid bohccot*

Siida mii idiha vierrobohcco iežas ellui, galgá jodáneamos lági mielde dan diedihit guoskevaš siidii. Rátkkašepmi čadahuvvo § 31 mearrádusaid mielde.

Jus nuppi siidii lea váttis viežžat iežaset bohccuid dahje ii leat vejolaš rátkkašit, de lea dat siida mii lea bohccuid idihan, geatnegas áittardit daid dassáži go sáhttet rátkojuvvot ja vižžojuvvot.

Orohaga doaibmanjuolggadusain sáhtta dárkileappot mearridit eará siiddaid bohccuid hálddašemi birra.

§ 31 *Rátkkašepmi*

Son geas leat bohccot ealus ovtas earáiguin, sáhtta gáibidit rátkkašemi vai beassá bohccuidis sierra rátkit.

Earát geain leat bohccot ealus, leat geatnegasat lágidit dilálašvuodaid nu ahte sáhtta rátkit. Ii oktage galgga ráfehuhttit rátkkašemi. Rátkit berre ovdal go eallu johtá eret áigodatguohtumis.

Rátkkašemi ii sáhte gáibidit guottet- ja ragatáigge dahje jus rátkkašepmi ii leat bealuštahti elliidsuodjalanákkaid vuodul.

Ovdal go eallu biddjo gárdái, de galgá diedihuvvot siiddaide main sáhttet leat bohccot ealus.

Orohaga doaibmanjuolggadusain sáhtta dárkileappot mearridit rátkkašemi ja diediheami birra.

Kapihtal 5 Bohccuid merken ja mearkkaid sisačáliheapmi

§ 32 *Mearkavuoigatvuohta*

Mearkavuoigatvuohta lea sámi sogat olbmui:

1. geain lága fápmuiboahthemis alddiineaset lea boazodoallu váldoealáhussan orohagas lága mielde geassemánu 9. b. 1978 nr. 49 boazodoalu birra, gč. § 4, vrd. § 3, dahje geain
2. geain váhnemiin dahje váhnenváhnemiin lea boazodoallu leamaš váldoealáhussan, ja geat
3. geat gullet siidaoassái dahje bohtet gullat siidaoassái mearrádusa mielde § 10 nuppi ladđasa olis dahje geat galget jodihit siidaoasi dahje buohtalas álggahansiidaoasi § 11 rájes gitta § 15 olis.

Son gii adopterejuvvo, oažžu seamma mearkavuoigatvuoda dego jus livččii leamaš adoptiiváhnemiid iežasriegádahtton mánná, vaikko son ii livčče ge sámi sogas.

Sus gii lea náitalan siidaoasi ovddasvástideaddji jodiheiddjiin, muhto ieš ii deavdde mearkavuoigatvuoda eavttuid vuosttaš ladđasa mielde, lea mearkavuoigatvuolta. Seamma vuoigatvuolta lea ovttasássis, gč. § 13 njealját ladđasa.

Jus goalmát ladđasis namuhuvvon olmmoš váldá badjelasás siidaoasi jodiheami, gč. § 14, de lea sus mearkavuoigatvuolta nu guhká go son lea siidaoasi ovddasvástideaddji jodiheaddjin. Su odđa náittosguoimmis dahje ovttasássis ii leat mearkavuoigatvuolta goalmát ladđasa mielde.

Jus boazodoallostivra lea § 9 goalmát ladđasa mielde addán olbmui vuoigatvuoda eaiggáduššat bohccuid, de sáhtta boazodoallostivra maiddái addit sutnje mearkavuoigatvuoda dalle go lea dárbbaslaš dohkálaš boazodoalu doaimmaheapmái.

§ 33 *Merkengeatnegasvuohta*

Buot bohccot sámi boazodoalloguovllus galget merkejuvvot eaiggáda sisačálihuovvon merkii.

Boazu galgá merkejuvvot eaiggáda sisačálihuovvon merkii ovdal golgotmánu 31. beaivvi seamma jagi go lea riegádan. Guovllustivra sáhtta erenoamáš dilálašvuodain miedihit ahte dát áigemearri guhkiduvvo, muhto ii guđege dáfus manjelii go miessemánu 31. beaivái nuppe jagi.

Merken galgá dáhpáhuvat lága mielde juovlamánu 20. b.1974, nr. 73 elliidsuodjaleami birra.

§ 34 *Merkenvuogit*

Sámi boazodoalloguovllus galget bohccot beallemerkejuvvot boazoeaiggáda sisačálihuovvon beallemerkii.

Váldomearkka lassín sáhtta biddjot bealljegilkor go ovdalaččas merkejuvvon boazu jorrá odđa eaiggádii.

Gaskaboddosaččat sáhtta guolgamerket dahje bidjat bealljegilkora. Gaskaboddosaš merken čájeha eaiggátvuoda dassáži go boazu merkejuvvo vuosttaš dahje nuppi ladđasa mielde.

§ 35 *Mearkka rievdadeapmi*

Ii leat lohpi rievdadit mearkka.

Rievdadeapmi ránggáštuvvo ránggáštuslága 24. kapihttala mearrádusaid mielde.

§ 36 *Geažotbeljiid ja lobihemet merkejuvvon bohccuid vuovdin*

Ovddit jagiid riegádan boazu, mii ii leat miessemánu 31. beaivvi rádjái merkejuvvon lobálaš merkii, galgá dábálaččat vuovdojuvvot orohatstivrra, dahje siidastivrra ovddasvástádusa olis.

Vuovdima boahu gahččá eaiggádii. Jus eaiggát ii leat dihtosis, de gahččá boahu dan siidii masa boazu gullá. Jus siida ge ii leat dihtosis, de gahččá boahu orohahkii.

§ 37 *Mearkalávdegoddi ja váiddaásahus*

Juohke sámi regiovnnalaš boazodoalloguovllus välljejuvvo mearkalávdegoddi mas leat unnimusat golbma ja eanemusat vihtta lahtu iešgudet orohagain, ja persovnnalaš várrelahtut. Orohatovdolbmot välljejit lahtuid ja várrelahtuid. Boazodoallohállddahuš nammada lávdegoddái čáli. Boazodoallostivra nammada váiddaásahusa.

§ 38 *Mearkka sisačáliheapmi ja sihkkun*

Mearkalávdegoddi galgá dohkkehit buot mearkkaid ovdal go dat váldojit atnui regiovnnalaš boazodoalloguovllus. Boazodoallohállddahuš sisačállá boazodoalloguovllu dohkkehuvvon mearkkaid. Mearka galgá leat dakkár ahte ii sáhte seahkánit dahje boastut geavahuvvot. Mearkalávdegoddi galgá, dohkálaš boazodoalu vuhtii válddidettiin, doalahit mearkkaid árbevirolaš hámis ja geavaheamis, earret eará doalahit soga árbevirolaš mearkaoali.

Mearkka ii sáhte registreret gálvomearkan njukčamánu 3. b.1961 lága nr. 4 mielde.

Sisačálihuovvon mearka galgá sihkkujuvvot go mearkaeaiggát jápmá ja jus sus eai báze bohccot mat ovttas mearkkain jorret beallelašži dahje árbolažži.

Jus mearka ii leat leamaš anus manjemus 4 jagi, de sáhtta mearkalávdegoddi sihkkut mearkka.

Jus sisačálihuovvon mearka lea dakkár ahte sáhtta seahkánit dahje boastut geavahuvvot, de sáhtta mearkalávdegoddi sihkkut mearkka.

Boazodoallostivrra dohkkehemiin sáhtta mearkalávdegoddi mearridit dievasmahtti njuolggadusaid mearkkaid birra jna.

§ 39 *Áššegiedahallan*

Mearkalávdegoddi galgá almmuhit mearkaoahcamiid siidaosiid jodiheiddjiide guoskevaš orohagas ja ránnjáorohagain. Galgá maiddái

almmuhuvvot Suomas ja Ruotas. Mearkalávdegotti mearrádus ohcama hárrái galgá almmuhuvvot seammaládje.

Mearkalávdegotti mearrádusa sáhtta váidit váiddaásahussii.

Departemeanta mearrida dárkilet njuolggadusaid mearkalávdegotti áššegiedahallamii, dás maiddá čálihandivada, ja váiddagiedahallama njuolggadusaid.

§ 40 *Dievasmahtti njuolggadusat mearkkaid birra*

Departemeanta sáhtta mearridit dárkilet njuolggadusaid bohccuid merkema ja mearkkaid sisačáliheami birra, ja nu maiddá dakkár mearkkaid sirdima ja sihkkuma birra mat eai leat anus.

§ 41 *Merken olggoealde sámi boazodoalloguovllu*

Departemeanta mearrida dárkilet njuolggadusaid mearkkaid ja merkema birra olggoealde sámi boazodoalloguovllu.

Kapihtal 6 Boazodoalu organiseren – orohat ja siida

I Orohagat

§ 42

Juogidettiin sámi regiovnnaš boazodoalloguovlluid orohahkan galgá boazodoallostivra deatuhit ahte orohaga boazodollui šaddet vieruiduvvan geavaheami vuodul lunddolaš ja ávkkálaš rájit.

Orohat galgá vuosttažettiin sisttisoallat buot áigodatguohtumiid visot orohakkii gulli boazodolliide. Jus lea ulbmillaš, de sáhttet áigodatguohtumat leat mángga orohagas.

Orohatjuohkin ii hehte boazodolliid ovttasbargamis orohatrájiid rastá, jus fal dakkár ovttasbargu ii dagat eará boazodolliid vuoigatvuodaid ovdii. Orohatjuohkin ii hehte guohtumiid geavaheami ge eará orohagas go dat dahkko erenoamáš riektvuodu mielde. Erenoamáš riektvuoduin oavvilduvvo riektgustovaš duopmu dahje soahpamuš mii guoská buot gullevaš siiddaide.

§ 43

Juohke orohagas galgá leat orohatstivra man orohaga jienastanvuoigatvuodalaččat välljejit iežaset gaskkas nuppi ja goalmát laddasiid mearrádusaid mielde.

Orohatjahkečoahkkin vällje stivraovdaolbmo, gč. § 49. Muđui galget orohaga buot geassesiiddat ovddastuvvot stivrras, gč. § 54 vuosttaš laddasa nr. 2. Siidajahkečoahkkin vällje siidda stivralahtu, gč. § 53. Jus leat eanet go čieža geassesiidda, de välljejuvvojit guhtta stivralahtu vuorbádemiin siiddaid

evttohasaid gaskkas, earret dan siidda mas lea ovdaolmmoš. Orohatjahkečoahkkin sáhtta dan sadjai mearridit ahte geassesiiddain galgá leat stivrasadji vuoruid mielde. Dakkár njuolggadusaid galgá guovllustivra dohkkehit. Jodiheadji ja eará stivralahtut ja sidjiide persovnnalaš värrelahtut välljejuvvojit govvti jahkái hávális.

Jus leat garra ákkat, de sáhtta boazodoallostivra mearridit ahte geassesiiddas mii lea mihá stuorát go orohaga gaskamearalaš siiddat, galgá leat stuorát ovddasteapmi stivrras go dat mii bohta ovdan nuppi laddasa mearrádusain. Dán geassesiiddas almmotge ii sáhte leat eanetlohku stivrras.

Jus geassesiidda boazoeaiggádat muđui jagis rátkkašit unnit dálvesiidan, de sáhttet dálvesiidda siidaosiid jodiheadjit, dahje eanet dálvesiiddat ovttas dahje eará joavku, gáibidit ahte stivrasadji galgá leat vurrolaga dálvesiiddaid/joavkkuid gaskka.

Jus orohat lea seamma go geassesiidda, de gustojit § 52 mearrádusat stivrra välljema birra, muhto almmotge nu ahte stivra galgá juohke dáfus välljejuvot.

Stivra lea mearridanválddáláš go unnimusat bealli stivralahtuin leat čoahkis. Orohatstivra mas leat unnit go golbma lahtu, lea datte mearridanválddáláš dušše jus olles stivra lea čoahkis. Jus jienastemis šaddet ovttá meari jienat, de mearrida jodiheadji jietna.

§ 44

Orohatstivra ovddasta orohaga boazodoalloberoštumiid. Orohatstivrra doaibma lea fuolahit orohaga boazoguohtumiid lágaid ja doaibmanjuolggadusaid mielde.

Orohatstivra sáhtta earret eará dahkat soahpamuša, áššáskuhttit ja áššáskuhttojuvvo orohaga boazodolliid namas orohaga oktasaš áššiin. Dat guoská maid eanangáhttenáššiide vaikko dat eai guoskkaše ge buot boazodolliide. Dat almmotge ii hehte ovttaskas siiddaid dahje boazoeaiggádiid fuolaheamis iežaset erenoamáš beroštumiid.

§ 45

Orohatstivra sáhtta dihto áššiin addit stivra jodiheadjai ovttas stivračáliin dahje ovttas eará stivralahtuin fápmudusa doaibmat stivrra ovddas.

§ 46

Juohke orohagas galgá leat orohatkássa. Buot siidaosit leat geatnegasat máksit jahkásaš doarjaga orohatkássi. Orohatkássa galgá máksit orohatstivrra lahtuide buhtadusa barggu ovddas ja orohaga eará hálddašangoluid.

Doarjaga sturrodát rehkenasto boazologu mielde ja dan mearrida orohatjahkečoahkkinn orohatstivrra evttohusa mielde, gč. § 50 vuosttaš lađđasa nr. 7. Orohatstivra rehkenastá juohke siidaoasi doarjaga siidaoasi boazologu mielde, oktan geahččobohccuiguin.

Mearrádusa siidaoasi doarjaga birra sáhtá ovddidit guovllustivrii, mii sáhtá rievdadit mearrádusa jus doarjja ii leat govttolaš orohaga doaimmaid ektui. Diekkár dárkkisteami sáhtá gáibidit gávccii vahkku sisa maŋŋel go siidaoassi oáččui dieđu doarjjamearrádusa birra.

Jus doarjja ii máksojuvvo, de massá siidaoassi iežas jienastanvuoigatvuođa dassáži go vealgi lea máksojuvvon. Doarjaga loahpalaš mearrádus lea bággebearrama vuodđun.

§ 47

Orohagas galgá leat boazodoallofoanda. Fondii manná:

1. buhtadus orohakkii guohtunvuoigatvuođaid bággonisteami ovddas jna.
2. buhtadus orohakkii vahágiid, hehttehusaid ovddas jna.
3. doaibmalobi divat (konsešuvdnadivat) orohakkii bággolotnuma ovddas,
4. boahtu geažotbeljiid ja lobihemet merkejuvvon bohccuid vuovdimis,
5. doaibmanjuolggadusaid rihkkuma divat, gč. § 77,
6. eará ruđat mat bohtet orohakkii.

Orohatstivra hálddaša ja mearrida foandda ruđaid njuolggadusaid mielde ásahuvvon § 57 nuppi lađđasa nr. 5 olis.

§ 48

Jahkečoahkkinn vällje rehketdoalodárkkisteaddji mii galgá leat registrerejuvvon dahje stáhtautoriserejuvvon, lága mielde ođđajagemánu 15. b.1999 nr 2 revisuvnna ja revisoraid birra.

Guovllustivra sáhtá dohkkehit ahte bálkáhuvvon rehketdoalodárkkisteaddji sadjái ásahuvvo dárkkistanlávdegoddi masa välljejuvvojit guokte dahje golbma lahtu orohaga jienastanvuoigatvuođalaččaid gaskkas. Lahtut eai galgga ieža leat stivralahtut, ii ge sis galgga leat erenoamáš gullevašvuohta stivralahtuide.

§ 49

Orohaga boazoeaiggádat galget doallat jahkečoahkkima juohke jagi ovdal geassemánu loahpa. Čoahkkimii gohččojuvvo orohaga dábálaš vieru mielde, unnimusat njeallje vahkku ovdal jahkečoahkkima.

Jahkečoahkkimis lea juohke boazoeaiggádis ságastan- ja evttohanvuoigatvuohta. Jienastemiin lea juohke siidaoasis jienastanvuoigatvuohta dainna lágiin ahte juohke siidaoasis leat vihtta jiena. Buohtalas álggahansiidaoasis leat guokte jiena. Siidaoasi jodiheaddji mearrida jienaid siidaoasi eará boazoeaiggádiidda. Jodiheaddjis galgá alddis leat unnimusat okta jietna, dahje unnimusat guokte jus náittosguimmežagat dahje ovttasássit ovttas jodiheaba siidaoasi.

Stivrra jahkedieđáhus ja rehketdoallu, ja evttohus boazodoallofoandda ruđaid geavaheapmái, jahkečoahkkinnáššelistu ja diehtu vejolaš jodiheaddjevttohusa birra galget sáddejuvot orohaga siidaoasiid jodiheaddjiide unnimusat njeallje vahkku ovdal jahkečoahkkima.

Jahkečoahkkima jodiha čoahkkinjodiheaddji man jahkečoahkkinn vällje. Čoahkkinn lea gitta čoahkkinn, jus jahkečoahkkinn ii mearrideačča eará.

Jahkečoahkkinnšiehtadallamiin ja välljemiin galgá čállot beavdegirji, mii lohkkuojuvvo buohkaide čoahkkima loahpas ja man guokte dasa välljejuvvon čoahkkinoasseváldi vuolláičálliba.

§ 50

Jahkečoahkkinn galgá:

1. addit cealkámuša orohatstivrra jahkedieđáhusii ja mearridit jahkerekhetdoalu
2. addit cealkámuša orohatstivrra evttohan doaibmanjuolggadusaide, gč. § 57
3. addit cealkámuša orohatstivrra evttohan orohatplánii, gč. § 62
4. välljet orohatstivrra ovdaolbmo § 43 mielde
5. mearridit orohatstivrra välljema njuolggadusaid § 43 nuppi lađđasa mielde
6. mearridit orohatstivrra lahtuide buhtadusa barggu ovddas
7. mearridit orohatkássii doarjaga bohcco namii, gč. § 46
8. välljet rehketdoalodárkkisteaddji (revisora), dahje dárkkistanlávdegotti, gč. § 48
9. addit cealkámuša áššái man soames, geas lea vuoigatvuohta boahit jahkečoahkkimii, lea unnimusat vahkku ovdal jahkečoahkkima ovddidan orohatstivrii ja gáibidan giedahallot
10. addit cealkámuša eará áššiide maid orohatstivra ovddida ja maidda bivdá jahkečoahkkimis cealkámuša.

Áššiin main jahkečoahkkimis lea cealkinvuoigatvuohta, lea cealkámuš čujuheaddjin stivrii, muhto ii geatnegahti.

Jahkedieđáhus galgá sáddejuvot guovllustivrii.

Departemeanta addá dárkilet njuolggadusaid jahkedieđáhusa sisdoalu birra.

II. Siida

§ 51

Dán lágas mearkkaša siida joavkku mas leat boazoeaiggádat mat doaimmahit boazodoalu ovttas dihto eatnamiin. Dát láhka earuha geassesiidda ja dálvesiidda. Geassesiida doaimmaha boazodoalu ovttas vuosttažettiin geasse- ja čakčaguhtumiin. Dálvesiida doaimmaha boazodoalu ovttas vuosttažettiin dálve- ja gidđaguhtumiin.

§ 52

Geassesiidii galgá välljejuvvot stivra man ovddasvástáduš lea lágáidit dilálašvuodaid oktasaš doaimmaide ja hálldašit siidda oktasaš rusttegiid, nugo njuovvanrusttegiid, gárddiid, áiddiid jna. Siidda jahkečoahkkinn vällje stivrra. Jahkečoahkkinn sáhtta mearridit ahte siidii ii välljejuvvo stivra, gč. § 53 nuppi laddasa.

§ 53

Geassesiida galgá doallat jahkečoahkkima juohke jagi ovdal miessemánu loahpa. Buohkain gain leat bohccot siiddas, lea vuoigatvuohta searvat jahkečoahkkimii ságastan- ja evttohanvuoigatvuođain. Jienastanvuoigatvuohta lea siidaosiin. § 49 nuppi laddasa mearrádušat gustojit seammaláde dás.

Jus geassesiiddas ii leat sierra stivra, de ferte jahkečoahkkinn välljet muhtuma siidda olbmuin leat gulahallanolmmožin siidda ja orohatstivrra gaskka. Lea su geatnegasvuohta gohččut jahkečoahkkimii.

§ 54

Jahkečoahkkinn galgá:

1. välljet siidastivrra, gč. § 52
 2. välljet evttohasa orohatstivrii § 43 mielde
 3. mearridit doarjaga siidakássii, gč. § 55
 4. mearridit siidakássa njuolggadusaid, gč. § 55
 5. mearridit siidafoandda njuolggadusaid, gč. § 56 vuosttaš laddasa
 6. välljet rehketdoallojárkkisteaddji (revisor), gč. § 56 nuppi laddasa
 7. välljet gulahallanolbmo, gč. § 53 nuppi laddasa
- Jahkečoahkkinn sáhtta njuolggadusaid bokte mearridit ahte okta dahje eanet mearrádušat mat gustojit orohatjahkečoahkkimii, gč. § 50, maiddá galget gustot siidajahkečoahkkimii.

§ 55

Jus lea välljejuvvon siidastivra § 52 mielde, de galgá maiddá ásuuvvot siidakássa. Jus geassesiiddas ii leat sierra stivra, de sáhtta jahkečoahkkinn mearridit ahte ásuuvvo siidakássa man gulahalla-

nolmmoš hálldaša, gč. § 53 nuppi laddasa.

Siidakássa geavaheapmái galget ráhkaduvvot njuolggadusat. § 46 njuolggadusat vuosttaš laddasis gitta goalmmát laddasii gustojit dán dáfus.

Juohke siidaoasi jodiheaddji sáhtta gáibidit ahte rehketdoallojárkkisteaddji járkista orohatkássa § 56 nuppi laddasa mearrádušaid mielde.

§ 56

Jus siidii bohtet ruđat nugo namuhuvvon §:s 47, de galgá ásuuvvot boazodoallofoanda siidii, ja galget ráhkaduvvot njuolggadusat foandda ruđa geavaheapmái. Guovllustivra galgá dohkkehit foandda njuolggadusaid.

Siidda jahkečoahkkinn vällje § 48 mearrádušaid mielde rehketdoallojárkkisteaddji járkistit foandda. Jus siiddas ii leat sierra jahkečoahkkinn, de välljejuvvo rehketdoallojárkkisteaddji siidaosiid jodiheddjiid soahpama mielde. Jus siida ieš ii nammat rehketdoallojárkkisteaddji, de galgá orohaga rehketdoallojárkkisteaddji járkistit siidafoandda.

Kapihtal 7 Orohaga doaimmanjuolggadusat. Orohatplána

§ 57

Orohaga resurssaid hálldašeapmái ja geavaheapmái galget ráhkaduvvot doaimmanjuolggadusat. Doaimmanjuolggadusat eai galgga riikkut dán lága.

Doaimmanjuolggadusat galget sihkkarastit orohaga guhtumiid ekologalaččat guoddi geavaheami ja sisttisdoallat járkilet mearrádušaid dáid birra:

1. guhtungeavaheami birra, gč. § 59
2. boazologu birra, gč. § 60
3. gárddiid, áiddiid ja eará oktasaš rusttegiid geavaheami ja mátasdoallama birra
4. mohtorfievrruid geavaheami birra
5. boazodoallofoandda geavaheami birra, gč. § 47
6. orohaga eará opmodaga hálldašeami birra
7. bargogeatnegasvuodaid ja investeremiid birra
8. eará áššiid birra maid lea vuogas čielggadit orohaga doaimmanjuolggadusain.

Dalle go lea járbbašlaš, de sáhtta guovllustivra gohččut guokte dahje eanet orohagaid ráhkadit oktasaš doaimmanjuolggadusaid ovtta dahje eanet áššiin mat leat vuosttaš laddasis namuhuvvon.

§ 58

Orohastivra ráhkada doaimmanjuolggadusaid ja daid galgá guovllustivra dohkkehit. Guovllustivra galgá, lassin dasa go járkistit ahte lága mear-

rádusat doaibmanjuolggadusaid ráhkadeami birra leat čuvvovuvvon, maiddá árvoštallat addet go doaibmanjuolggadusat vuodu doaimmahit ekologalaččat guoddevaš boazodoalu orohagas.

Guohtungeavaheami njuolggadusat § 59 mielde galget ráhkaduvvot ovttašrádiid orohaga siiddaiguin. Seammaládje lea boazologu mearridemiin § 60 mielde.

Ovdal go doaibmanjuolggadusat sáddejuvvojit guovllustivrii dohkkeheapmái, de galgá evttohus leat giedahallon orohaga jahkečoahkkimis. Evttohus galgá sáddejuvvojt orohaga siidaosiid jodiheddjiide unnimusat guokte mánu ovdal jahkečoahkkima. Cealkámušat mat bohtet jahkečoahkkimis, sáddejuvvojit guovllustivrii oktan evttohuvvon doaibmanjuolggadusaiguin.

Jus guovllustivra ii dohkket evttohuvvon doaibmanjuolggadusaid, de galgá boazodoalloagronoma veahkehit orohaga ráhkadit odđa evttohusa mii giedahallo dás ovdalis namuhuvvon vuogi mielde. Jus dát ii lihkostuva, de galgá guovllustivra ráhkadit orohakkii doaibmanjuolggadusaid.

Jus eanetlohku orohaga jahkečoahkkimis dan gáibida, dahje jus guovllustivra gáibida, de galget ráhkaduvvot odđa doaibmanjuolggadusat dás ovdalis namuhuvvon vuogi mielde.

Iešgudetge siidda boazolohku galgá § 60 vuodul ovddiduvvot boazodoallostivrii loahpalaš nannemii ja dohkkeheapmái.

§ 59

Guohtungeavaheami njuolggadusaid bokte galget orohaga boazoeaiggiidda sihkkarastojuvvot dárbblaš guohtumat, dás maiddá guottetbáikkid, johtingeainnut ja ragatbáikkid. Njuolggadusat galget vuhtii váldit buori boazodoalu vuodđojurdagiid sámi árbevieruid ja dábiid mielde.

Guohtungeavaheami njuolggadusat galget vuhtii váldit etnamiid árbevirolaš geavaheami ja ovddidit ulbmillaš doaibmaortnegiid. Guohtungeavaheami njuolggadusat eai galgga leat vuostálaga siidda vuoigatvuodaiguin mat leat erenoamáš riektivuodu olis ásahuvvon.

Galget mearriduvvot njuolggadusat guohtunáiggiid birra, jus guovllustivra ii leačča daid mearridan § 61 olis.

Siidaosi jodiheaddji sáhtá ovddidit guohtungeavaheami njuolggadusaid eananjuohkindiggái guđa mánu sisa maŋgel go guovllustivra lea daid dohkkehan. Eananjuohkindiggi sáhtá dušindahkat guohtungeavaheami njuolggadusaid mat leat soapmásiidda govtttoheamit, dahje rihkkot vuoigatvuodaid mat leat erenoamáš riektivuodu olis ásahuvvon.

Jus leat garra ákkat, de sáhtá guovllustivra sierralobi (dispensašuvnna) bokte ložžet guohtungeavaheami njuolggadusaid.

Guohtungeavaheami njuolggadusaid rihkkun giedahallojuvvo 11. kapihttala njuolggadusaid mielde.

§ 60

Doaibmanjuolggadusain, gč. § 57, galgá mearriduvvot bajimus boazolohku juohke geassesiidii. Boazolohku mearriduvvo daid eatnamiid ektui mat iešgudege siiddas leat. Doaibmanjuolggadusain galgá dárkileappot čilget doaibma- ja guohtundilálašvuodalaš beliid mat leat mearriduvvon boazologu vuodđun. Jus lea dárbblaš olahhan dihte bealuštahti dálveguohtuma, de sáhtá maiddá mearriduvvot boazolohku iešgudet dálvesiiddaide.

Dálvesiida dahje eará čoahkkádus sáhtá bivdit alces mearriduvvot boazologu.

Jus siidda boazolohku lea alit go boazolohku mii lea mearriduvvon vuosttaš dahje nuppi laddasa mielde, de galgá siida ráhkadit unnidanplána Jus siida ii daga dan, dahje ii nagot čadahit plána, de galgá juohke siidaoassi unnidit badjelmearálaš boazologu gorrelogu mielde. Lea boazodoallostivrra ovddasvástádus ahte diekkár unnideapmi čadahuvvo. Galget mearriduvvot áigemearit plánaid ráhkadeami ja boazologu unnideami hárrái.

Sáhtá mearriduvvot alimus boazolohku juohke siidaoassái. Siidda boazologu vuolideapmi goalmát laddasa mielde galgá dalle dáhpáhuvvat dainna lágiin ahte siidaoasit main lea alit boazolohku go dat mii lea mearriduvvon siidaoassái, vuos vuolidit mearriduvvon lohku.

Departemeanta sáhtá lánkaásahusaid bokte mearridit dievasmahti njuolggadusaid boazologu mearrideami hárrái. Diekkár njuolggadusat sáhttet ráddjejuvvojt guoskat ovtta dahje eanet orohagaide dahje ovtta dahje eanet boazodoalloguovlluide.

§ 61

Go lea dárbblaš áigodatguohtumiid gáhttema dihte, de sáhtá guovllustivra mearridit iešgudet áigodatguohtumiidda guohtunáiggiid. Siidaosi jodiheaddji galgá fuolahit ahte su ealu bohccot eai leat guohtuneatnamiin dáid mearrádusaid vuostá.

Go dilálašvuodát dahket dárbblašžžan, de sáhtá guohtunáiggiid ložžet boazodoalloagronoma addin lobi mielde. Dat guoská maiddá guohtunáiggiide mearriduvvon § 59 mielde. Guohtunáiggiid ložžema eambo go njealji vahkkui mearrida guovllustivra.

§ 62

Orohatstivra galgá ráhkadit orohatplána mas galget leat orohaga doaimmaid birra dieđut mat leat dárbbaslaščat almmolaš plánemis.

Orohatplánas galgá:

1. čilget orohaga johtinvieruid
2. muitalit áigodatguohtumiid, guottetbáikkiid jna.
3. muitalit makkár dárbbaslaš fievrut leat, maid dái guđiid meahccefievruid orohat geavaha ja vejolaš áigeráddjejuvvon helikoptera dahje eará áibmfievrur geavaheami. Plánas galget maid dái bievlavuodjinnjuolggadusat boahitit ovdan
4. muitalit buot bistevas áidđiid ja rusttegiid, ja dan muddui go vejolaš maid dái gaskaboddoša áidđiid ja rusttegiid
5. čilget vejolaš johtolatjuogu (guohtunguovlojuogu)

Siidaoasi jodiheaddji lea geatnegas addit plána ráhkadeapmái dárbbaslaš dieđuid.

Suohkaniidda/gielddaide, fylkkagildii ja fylkkamánái berre dieđihit plánabarggu birra ja daidda galgá plána váldosisdoallu almmuhuvvot ovdal go dat mearriduvvo. Mearriduvvon plána galgá sáddejuvvo suohkaniidda/gielddaide, fylkkagildii ja fylkkamánái, ja guoskevas ránnjárrohagaide. Plána galgá maid dái sáddejuvvo guovllustivrii.

Kapihtal 8 Oktavuohta eará geavaheapmái

§ 63

Eananeaiggát dahje son geas lea geavahanvuogavuohta, ii galgga geavahit iežas eatnama boazodoalloguovllus man ge ládje mii lea mearkkašahtti vahágin dahje hehttehussan boazodollui mii doaimmahuvvo dán lága mielde. Ovddit cealkka ii datte hehte eatnama dábaláš geavaheami eanandollui, vuovdedollui dahje duovdagiid eará geavaheami eanandoalloulbmiliidda.

Ovdal go álggahuvvo dakkár doaimma mii sáhtta šaddat mearkkašahtti vahágin dahje hehttehussan boazodollui, de galgá dat dieđihuvvot guoskevas orohatstivrii. Diehtu galgá addojuvvot manjemusta golbma vahkku ovdal go lea jurdda álggahit. Jus diehtu ii leat addojuvvon, dahje bealit eai soaba dan alde gusto go vuosttaš laddasa mearrádus doibmii, de sáhtta guovllustivra gielddit álggaheami dassáži go soahpamuš lea dahkkon dahje eananjuohkindiggi lea giedahallan ášši.

Gažaldat, šaddá go doaimma vuostálaga vuosttaš laddasa mearrádusain, sáhtta ovdalgihtii čilgejuvvo eananjuohkindikki árvošteami bokte. Árvošteapmi sáhtta maid dái mearridit movt ja makkár eavttuiguin doaimma sáhtta čađahuvvot. Árvošteami dollojuvvo sáhtta gáibidit son guhte

áigu doaimma álggahit dahje orohatstivra orohatovdaolbmo bokte. Jus orohatstivra ii leat ásahevvon, de sáhtta boazodoalli dan orohagas masa doaimma gártá guoskat gáibidit árvošteami dollojuvvo.

§ 64

Gonagas sáhtta lánkaásahusaid bokte heivehit jeagelbordima boazorohagain ja sáhtta dárkileappot ráddjejuvvon guovllus áibbas gielddit jeagelbordima, jus nu adnojuvvo dárbbaslašžan boazodoalu vuhtii váldima dihte.

§ 65

Juohkehaš guhte johtala guovlluin gos bohccot guhtot, lea geatnegas geavahit iežas fuolalašvuodain ja várrogasvuodain nu ahte dárbbasmeahttumit ii ráfehutte ii ge gavnje bohccuid mat leat guohtume, johtime jna. Erenoamáš fuolalaš galgá leat bohccuid ragatáigge, guottetáigge, mearkun-, rátkkašan- ja njuovadanáigge.

Guovllustivra sáhtta, guoskevas orohatstivrra dahje guovllu boazoeaiggáid ávžžehusa mielde, bidjat eavttuid dahje dihto áigái áibbas gielddit stuorát lágidemiid, valástallamiid, bivdobeana-geahčalemiid dahje sullasaš doaimmaid mat sáhttet leat erenoamáš vahágin boazodollui. Mearrádus galgá gustot dihto mearriduvvon guovllus ii ge sáhte dahkkot ovdal go eananeaiggát ja suohkan leat oainnuideaset cealkán. Jus mearrádus gusto dihto lágideapmái, de galgá maid dái lágideaddji beassat oainnus cealkit.

§ 66

Beatnaga sihkkarastima, luovosbeatnaga gitta váldima, beatnaga heakkahuhttima, reakšuvnnaid hárrái beanahálldašeaddji vuostá jna. gusto beana-láhka.

Beanaeaiggát ja beatnaga hálldašeaddji leaba geatnegasat nubbi nuppi ovddas máksit buhtadusa vahága ovddas maid beana dagaha bohccuide ja goluid ja hehttehusaid ovddas mat boazoeaiggáid gárttažet go beana lágahemet oaguha dahje gavnje bohccuid mat lobálaččat leat orrume dahje johtime, geahčakeahtta siva.

Kapihta 9 Ovddasvástádus vahágiid ovddas. Árvoštus

§ 67

Earret dán lága čuoldimiid, de lea boazoeaiggádis ovddasvástádus vahága ovddas maid boazu dagaha, geahčakeahtta siva.

Vahága ovddas maid boazu dagaha orohaga siskkobealde, lea buot orohaga boazodolluin ovddasvástádus buohkaid ovddas ja buohkain

ovtta ovddas. Jus olggobealde orohaga leat vahága dagahan bohccot mat navdojuvvojit gullat eaiggá-diidda mat doaimmahit boazodoalu orohagain das lahka, de lea daid orohagaid boazodolliin seammaládje nuppis nuppi ovddas ovddasvástádus sin ektui geat leat vahága gillán. Gonagas sáhtta ráddjet man guhkás olggobeallái orohaga dakkár solidáralaš ovddasvástádus galgá gustot.

Vahága ovddas maid dakkár olbmuid bohccot dagahit geat § 8 vuodul, gč. várrelága § 17, doaimmahit boazodoalu olggobealde boazodoalloguovllu, leat sii guđet doaimmahit boazodoalu dan guovlus gosa vahágahtti bohccot navdojuvvojit gullat, ovddasvástideaddjin okta buohkaid ovddas ja buohkat ovtta ovddas.

Buhtadus vahága ovddas nuppi laddasa vuodul sáhtta gáibiduvvot guoskevaš orohagas ovdaolbmo bokte dahje njuolga daid bohccuid eaiggádis, mat leat dagahan vahága.

Buhtadus mii gáibiduvvo orohagas orohatstivrra bokte, galgá orohaga jahkečoahkkin livdnet boazoeaiggádiidda gudege boazologu ektui, muhto fal nu ahte boazoeaiggádat geat duodaštit ahte sin bohccot eai leat leamaš mielde vahága dahkamis, eai leat geatnegasat máksit maidege vahágis. Livdnejuvvon buhtadusmáksu lea bággo-bearrama vuoddun.

Jus duodaštuvvo ahte leat eará orohaga bohccot dagahan vahága dahje leat leamaš mielde vahága dagaheamis, de sáhtta dán paragrafa mearrádusaid olis gáibiduvvot dan orohagas máksu ruovttoluotta (regressa).

§ 68

§ 67 mearrádusat buhttenovddasvástádusa birra geahčakeahhtá siva eai gusto vahágiidda mat šatažet lobálaš johtima geažil, bisáneami dahje guohtuma geažil johtolagaid alde dahje guohtuneatnamiin váriin dahje duovdagiin mat leat namuhuvvon §:s 19 jus ii leačča šaddan mearkkašahtti stuorat vahát go mii adnojuvvo dábálažžan ulbmillaš ja dohkálaš doalus, dego omd. jus guohtunlohpi jna. lea adnojuvvon dainnalágiin ahte boazodoallu lea muhtun eananeaiggáda dahje vuoigatvuodalaš geavaheaddji oapmeláidumiidda dahje vuovdái sierranassii čuohcan.

§ 67 mearrádusat ovddasvástádusa birra geahčakeahhtá siva eai gusto vahágiidda ge maid boazu lobálaš orodettiin dagaš láddjejuvvon šaddui jus šaddu ii leat áidojuvvon áidtiin mii doallá bohcco, dahje earaládje dohkálaččat suodjaluvvon.

§ 69

Jus earaládje ii sohppojuvvo dan hárrái, de sáhtta orohagas sihke orohatstivrra ja ovttaskas boazo-

eaiggát oazžut eananjuohkindikki árvošteami bokte čielggaduvvot galgá go boazoeaiggát beassat hukset áiddi mii lea veahkkin sutnje ollašuhttit doallogeatnegasvuoda dahje mii gáhtte su buhttenovddasvástádusain. Eananjuohkindiggi galgá dalle maiddái mearridit gokko áidi galgá ceggejuvot ja movt dat galgá huksejuvot. Eananjuohkindiggi sáhtta maiddái bidjat guoskevaš eananeaiggáda ala govttoláš oasi huksengoluin ja áiddi divondangoluin mañit áiggiid, dan ektui movt eananeaiggát bealistis gártá atnit ávkki áiddis.

Seammaládje sáhtta eananeaiggát oazžut eananjuohkindikki árvošteami mearridit berre go oassi diekkár áiddi huksema goluin mii lea namuhuvvon §:s 19 ja § 68 nuppi laddasis biddjojuvot boazoeaiggádiid ala.

§ 70

Jus ii leat ovttamielalašvuohta man boazoeaiggát dahje orohatstivrra ovdaolbmo bokte lea čálalaččat duodaštan, de mearriduvvo buhtadusgáibádus vahága ovddas maid bohccot leat dagahan, eananjuohkindikki dahje diggerievtti árvošteami bokte.

Gáibádus doallat árvošteami galgá ovddiduvvot jođáneamos lági mielde. Árvošteami gáibádus galget addojuvot nu dárkilis dieđut go vejolaš áiggi birra ja saji birra goas ja gos vahát lea dahkojuvvon, vahága šlája birra ja viidodaga ja buhtadusgáibádusa sturrodaga birra. Jus lea vejolaš, de berrejit maiddái addojuvot dakkár dieđut main sáhtta leat ávki go galgá gávnnahit geasa gullet bohccot mat vahága leat dagahan. Vejolaš vihtanat ja eará duodaštusat berrejit maiddái dieđihuvvot.

Dikki jodiheaddji galgá farggamusat mannat geahčadit vahága go árvošteami gáibádus lea ovddiduvvon. Geahčadeamis galget guoskevaš suohkana ja boazodoallohállddahausa ovddasteadjit leat mielde dikki jodiheaddjái fágalaš árvoštalanveahkkin. Jus vejolaš de galgá maiddái guoskevaš orohaga ovdaolmmoš leat mielde, ja maiddái son guhte lea árvošteami gáibidan. Jus lea čielggas ahte ii leat dáhpuhuvvan vahát bohccuid geažil, de sáhtta dikki jodiheaddji iežas válddiin hilgut árvošteami gáibádusa.

Árvošteapmi galgá ovddiduvvot nu fargga go vejolaš. Jus vahága leat dahkan bohccot mat navdojuvvojit gullat dihto orohahkii, de galgá orohatstivrra ovdaolbmo bokte álo gohččojuvvot árvošteapmái.

Árvošteami jodiheaddji sáhtta juohke dásis áššemeannudeamis geahččalit áššebeliid soabahit joksán várás soabatlaš čovdosa.

Árvošteamis galgá guorahallot leat go bohccot dagahan vahága ja lea go vahát dakkár ahte

sáhtta buhtadusa gáibidit ja jus nu, de mearridit vahága árvvu ja mearridit buhtadusmávssu.

Kapihtal 10 Váldeásahusat

§ 71

Nammaduvvo boazodoallostivra mas leat čieža lahtu ja persovnnalaš várrelahtut, geain Gonagas nammada njeallje lahtu ja várrelahtuid ja Sámediggi golbma lahtu ja várrelahtuid. Boazodoallostivra lea guovddáš boazodoallohálldahusa, boazodutkamiid ja bagadanbálvalusa fágalaš ráđdeaddi, ja galgá giedahallat áššiid mat čuvvot dán lága ja Gonagasa addin dárkilet mearrádusaid olis. Boazodoallostivrra doaimmaviidodat sáhtta gáržžiduvvot fátmastit duššefal boazodoalu mii doaimmahuvvo sámi boazodoalloguovllus.

Go boazodoallostivrii nammada lahtuid de galgá deattuhit govttolaš ovddasteami iešguđet guovlluin, viiddis fágalaš duogáža ja servodathárjaneami, ja nu ovttá meari olbmuid goappá nai sohka-bealis go vejolaš. Stivrra lahtuid gaskkas galget leat beaivválaš bargi boazodoallit boazodoalloguovlluin. Boazoealáhusa organisašuvnnain lea evttohanvuoigatvuohta.

Gonagas addá dárkilet mearrádusaid boazodoallostivrra doaimma, válldi ja bargoortnega birra.

§ 72

Juohke boazodoalloguovllus galgá leat guovllustivra mas leat vihtta dahje čieža lahtu ja persovnnalaš várrelahtut. Fylkkadiggi nammada golbma, vejolaččat njeallje lahtu ja várrelahtuid ja Sámediggi nammada guokte, vejolaččat golbma lahtu ja várrelahtuid. Guovllustivra nammaduvvo 4 jahkái hávális vuhtii válldidettiin seamma eavttuid go § 71 nuppi laddasis.

Gonagas addá dárkilet mearrádusaid guovllustivrra doaimma ja mearridanválldi birra lassin dasa mii njulgestaga čuovvu lágas. Gonagas sáhtta addit mearrádusaid guovllustivrra bargoortnega birra.

Gonagas sáhtta addit dievasmahtti mearrádusaid guovllustivrra välljema birra, earret eará dasa jus boazodoalloguovlu ii ollásit leat ovttá fylkka rájiid siskko-bealde ja stivralahtuid doaimmaáiggi birra vuosttaš välljemis.

Jus erenoamáš ákkaid geažil ii leat muhtun boazodoalloguovllus dárbu guovllustivrii, de sáhtta Gonagas čuoldit geatnegasvuodas nammadit guovllustivrra.

§ 73

Guovllustivra sáhtta iežas fápmudusa mielde dahje siidaoasi jodiheadđji, siidda dahje oroahga

dáhtu mielde mearridit ahte galgá dollot soabaheapmi jus guokte beali eai nákke ovttasbarggu bokte riiddu čoavdit.

Guovllustivra dahje boazodoallostivra nammada soabaheaddjin olbmo geasa navdá leat goappaš beliin luohttamuš. Soabaheaddji gohčču čoahkkimii govttolaš áigemeiriin, ja goappaš bealit leat geatnegasat boahit.

Departemeanta mearrida dárkilet njuolggadusaid soabaheami čadaheami birra.

Kapihtal 11 Rágggáštusat ja bággoduaimmat

§ 74

Juohkehaš lea geatnegas čuovvut mearrádusaid dán lágas dahje dan olis. Seamma guoská mearrádusaide mat leat dáid mearrádusaid olis dahkkojuvvon. Rihkkun sáhtta mielddisbuktit rágggásteami dahje bággoduaimmaid dán kapihtala mearrádusaid mielde.

§ 75

Jus juoga doaimmahuvvo dáid mearrádusaid dahje dán lága olis addojuvvon mearrádusaid vuostá, de galgá boazodoallostivra dahje guovllustivra, go almmolaš fuolaid geažil nu berre, addit dárbbaslaš gohččumiid heaittihit lobihisvuoda, dás maiddái gohččut njulget ja gaikut lobihemet ceggejuvvon visttiid, rusttegiid jna. Dan sáhtta gohččut dahkat dihto áigemeiris. Boazodoallostivra dahje guovllustivra sáhttet sirdit válldi dán paragrafa mielde nappo boazodoallohovdii ja boazodoalloguovllu.

§ 76

Gohččumis § 75 mielde sáhtta boazodoallostivra dahje guovllustivra mearridit bággensáhku juohke beaivvi, vahkku dahje mánu nammii mii gollá mannelii áigemeiri mii lei biddjon gohččuma ollašuttimii, dassáži go dat lea ollašutttojuvvon. Gonagas sáhtta addit dárkilet njuolggadusaid bággensáhku mearrideami ja sturrodaga birra.

Boazodoallostivra dahje guovllustivra sáhtta oalát dahje belohakkii sihkkut gártan bággensáhku jus dasa leat garra ákkat.

Bággensáhku lea bággebarrama vuodđun.

§ 77

Boazodoallostivra dahje guovllustivra sáhtta, Gonagasa addin dárkilet mearrádusaid mielde, mearridit siidaoasi jodiheadđjai divada § 57 olis mearriduvvon doaimmanjuolggadusaid rihkkuma ovddas. Diekkár divat manná guoskevaš fondii, gč. § 47.

Divada mearrádus lea bággobearrama vuoddun.

§ 78

Boazodoallostivra dahje guovllustivra sáhtta sáhkkoht su gii dihto áigemearis ii leat ollašuttán gohččuma § 75 mielde. Jus lea gollan badjel 6 mánu dan rájes go gohččun addojuvvui, de galgá son gii sáhkkoheavvot, beassat cealkámuša buktit ovdal go sáhkku mearriduvvo. Sáhkkoheavvot galget almmuhuvvot mearrádusat mat bohtet ovdan nuppi lađđasis ja dan muddui go lea vejolaš galgá sáhkkoheavvot dieđihuvvot sutnje geasa guoská.

Son gii sáhkkoheavvot, sáhtta čuoččaldattit ášši stáhta vuostá oázžun dihte sáhkkoheavvot guoraallojuvvo. Jus ášši ii čuoččaldattuvvo 60 beaivi sisa dieđiheami rájes, de lea sáhkkoheavvot seamma vuobmi go loahpalaš duomu, ja sáhtta čadahuvvot mearrádusaid mielde duomuid birra. Boazodoallostivra dahje guovllustivra sáhtta guhkidit áigemeari. Sáhkkoheavvot ii sáhte váidit.

Jus loahpalaš duomu dahje seammadássásaš sáhkkoheavvot gohččun ii čuvvojuvvo, de sáhtta boazodoallostivra dahje guovllustivra čadahit dárbbalaš doaimmaid su rehkega ala geasa sáhkkoheavvot dahje duopmu guoská, almmá riektecealkámuša haga bággočadahánlága § 13–14 mielde.

§ 79

Boazodoallostivra dahje guovllustivra sáhtta, jus gohččun § 75 mielde ii leat čuvvojuvvo, ja eará doaimmat eai adno ulbmillažžan, mearridit bággočadaheami. Bággodoaimmat sáhttet leat:

1. ahte doaimmahuvvo dárbbalaš bargu ja bearraigeahčču vai gohččun čohket, rátkit, merket, vuojehit ja lohkat bohccuid čadahuvvo,
2. bohccuid goddin dalle go ii sáhte eret vuojehit,
3. siidaoasi boazologu unnideapmi,
4. gaikut lobihemet ceggejuvvo barttaid, áiddiid dahje rusttegiid.

Boazodoallostivra ja guovllustivra sáhttet sirdit iežaset válddi mearridit bággodoaimmaid vuosttaš lađđasa nr. 1 ja 2 mielde nappo boazodoallohovdii ja boazodoalloagronomii.

Mearrádusaid vuosttaš lađđasa mielde sáhtta bággočadahit bággočadahánlága 13. kapihtala mielde. Mearrádusat čadahuvvojit bággočadahánlága § 13–14 mielde. Boazodoallostivra ja guovllustivra sáhttet gáibidit bággočadaheami. Mearrádusaid vuosttaš lađđasa nr. 1 mielde sáhtta čadahit almmá nammaiseváldiid giedahallama haga.

Goluid doaimmaide dán paragrafa mielde galgá boazoeaiggát máksit ja dat leat bággobearrama vuoddun.

§ 80

Jus oktage rihkku dán lága dahje lánkaásahusaid, gohččumiid, gildosiid dahje eará mearrádusaid mat leat addojuvvo dahje doalahuvvo dán lága vuodul, de sáhkkoheavvot son jus rihkkumii eai guoskka garraset ránggáštusmearrádusat. Geahččaleapmi ránggáštuvvo seammaládjje go ollašuttuvvo rihkus. Maiddái várahis rihkkun ja searvan sáhtta ránggáštuvvot.

Kapihtal 12 Loahpaheaddji mearrádusat

§ 81

Departemeanta sáhtta mearridit dárkilet lánkaásahusaid dán lága čadaheapmái.

§ 82

Lánka bohtá fápmui dan rájes go Gonagas mearrida. Seammás heaittihuvvo lánka geassemánu 9. b.1978 nr. 49 boazodoalu birra.

Gonagas sáhtta addit gaskaboddosaš mearrádusaid, dás maiddái mearridit man muddui mearrádusat ovddit lága olis ain leat fámus, jus fal eai leat vuostalaga dán lága mearrádusaiguin.

§ 83

Dan rájes go dát lánka bohtá fápmui, rivdet čuovvovaš eará lágat ná:

1. Lágas golgotmánu 23. b.1959 nr. 3 om oreigning av fast eigedom § 30 sihkkovuvvo čujuhus lánkii geassemánu 9. b. 1978 nr. 49 boazodoalu birra ja lasihuvvo odđa čujuhus lánkii DDMM 2007 nr. XX boazodoalu birra.

2. Lánka juovlamánu 21. b.1979 nr. 77 eananjuohkima j.e. birra rievdaduvvo čuovvovaččat:

§ 2 bustávva c nr. 3 galgá čuodjat:

gi reglar om bruken i område

der det går føre seg

Retten

kan ikkje regulere tilhøva mellom dei som utøver slik reindrif.

§ 6 a vuosttaš lađđasa vuosttaš cealkka galgá čuodjat:

Jordskifteretten kan i særskild sak eller i samband med jordskifte halde skjønn etter

§ 6a odđa nubbi lađas galgá čuodjat:

Jordskifteretten skal behandle saker etter *driftslova § 59 fjerde ledd.*

§ 35 bustávva i galgá čuodjat:

ordne tilhøva mellom reindrif og grunneigarar og andre rettshavarar i område *i det samiske*

reinbeiteområdet der det går føre seg *reindrift*, når det gjeld beite, flyttlei og liknande.

§ 36 nubbi ladás galgá čuodjat:

Rett til reindrift i *det samiske reinbeiteområdet* kan ikkje avløyast.

§ 88 nubbi ladás nubbi cealkka galgá čuodjat:

I område i *det samiske reinbeiteområdet* der det går føre seg *reindrift*, kan og leiar av reinbeitedistrikt krevje grensegang.

§ 88 a vuosttaš ladás galgá čuodjat:

Eigar eller innehavar av alltidvarande bruksrett kan krevje at jordskifteretten skal klarleggje og fastsette eigedoms- og bruksrettstilhøva i *sameiger*, i andre område der det er sambruk mellom eigedomar og i område i *det samiske reinbeiteområdet* der det går føre seg *reindrift*, når dette er nødvendig av omsyn til ein rasjonell bruk av området eller for registrering av uregistrert jordsameige.

3. Lágas miessemánu 29. b.1981 nr. 38 fuodđuid birra galgá § 31 vuosttaš laddasa nubbi cealkka čuodjat:

Reindriftssamenes jakt og fangst reguleres av *reindriftsloven* § 26.

4. Láhka juovlamánu 21. b.1984 nr. 101 boazodoalu birra gielddain Meldal, Midtre Gauldal, Oppdal, Rennebu, Rindal, Sunndal ja Surnadal rievdaduvvo čuovvovaččat:

§ 2 vuosttaš ja nubbi cealkagat galget čuodjat:

Utøvelse av reindrift i de kommunene loven omfatter krever særskilt tillatelse av Kongen i samsvar med *reindriftsloven* § 8. Tillatelse kan bare gis til personer som oppfyller vilkårene i *reindriftsloven* § 9 for å eie rein i *det samiske reinbeiteområdet*.

§ 3 vuosttaš ladás galgá čuodjat:

I kommunene Meldal, Midtre Gauldal, Oppdal, Rennebu, Rindal, Sunndal og Surnadal kan Kongen mot vederlag etter skjønn kreve avstått til staten rett til å utøve reindrift slik denne beskrives i *reindriftsloven* §§ 19 til 24, når dette finnes nødvendig for å sikre fortsatt samisk reindrift i området og det må regnes med at inngrepet utvilsomt vil være til

mer gagn enn skade.

§ 4 vuosttaš ladás galgá čuodjat:

Reindriftslovens regler om reindrift i *samiske regionale reinbeiteområder* og *samiske reinbeitedistrikter* gjelder tilsvarende for reindriften i området som omfattes av denne lov, så langt de passer. Bestemmelsene i *reindriftsloven* §§ 25, 26 og 63 gjelder likevel ikke.

5. Lágas miessemánu 15. b.1992 nr. 47 luossaguliid ja sáivaguliid j.e. birra galgá § 22 nubbi ladás čuodjat:

Reindriftssamenes fiske reguleres av *reindriftsloven* § 26.

6. Láhka suoidnemánu 4. b. 2003 nr. 74 beanadoal lama birra rievdaduvvo čuovvovaččat:

§ 7 nubbi ladás galgá čuodjat:

Om ferdsel med hund i område hvor tamrein beiter, gjelder også *reindriftsloven* § 65.

§ 8 nubbi ladás galgá čuodjat:

For bruk av hund under jakt og fangst mv. gjelder også viltloven § 23, jf. § 26, og *reindriftsloven* § 65.

§ 27 vuosttaš ladás galgá čuodjat:

Om erstatningsansvar for skade voldt av hund gjelder det som følger av andre lovfestede og ulovfestede regler, bl.a. skadeserstatningsloven § 1–5 om ansvar for dyr og *reindriftsloven* § 66 om hunder.

7. Lágas geassemánu 17. b. 2005 nr. 101 opmodat-registrerema birra § 52 nr. 9 galgá juovlamánu 21. b.1979 nr. 77 lága eananjuohkima j.e. birra § 88 rievdadeapmi ná čuodjat:

Eigar eller innehavar av alltidvarande bruksrett kan krevje at jordskifteretten skal klarleggje og fastsette eigedoms- og bruksrettstilhøva i *sameiger*, i andre område der det er sambruk mellom eigedomar og i område i *det samiske reinbeiteområdet* der det går føre seg *reindrift*, når dette er nødvendig av omsyn til ein rasjonell bruk av området eller for registrering av uregistrert jordsameige.